

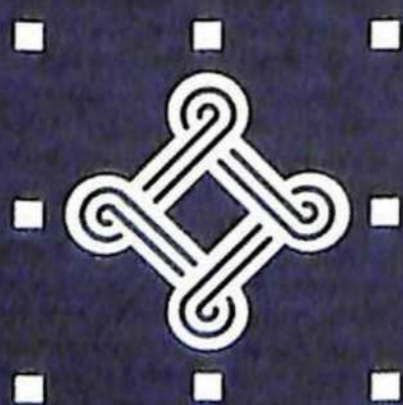

Zbirka

Dora Bošković

JATAGANA

U HRVATSKOM POVIJESNOM
MUZEJU U ZAGREBU

Dora Bošković

ZBIRKA
JATAGANA

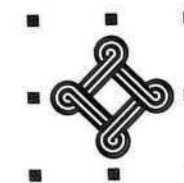
U HRVATSKOM POVIJESNOM
MUZEJU U ZAGREBU

THE YATAGAN
COLLECTION

OF THE CROATIAN HISTORY
MUSEUM, ZAGREB

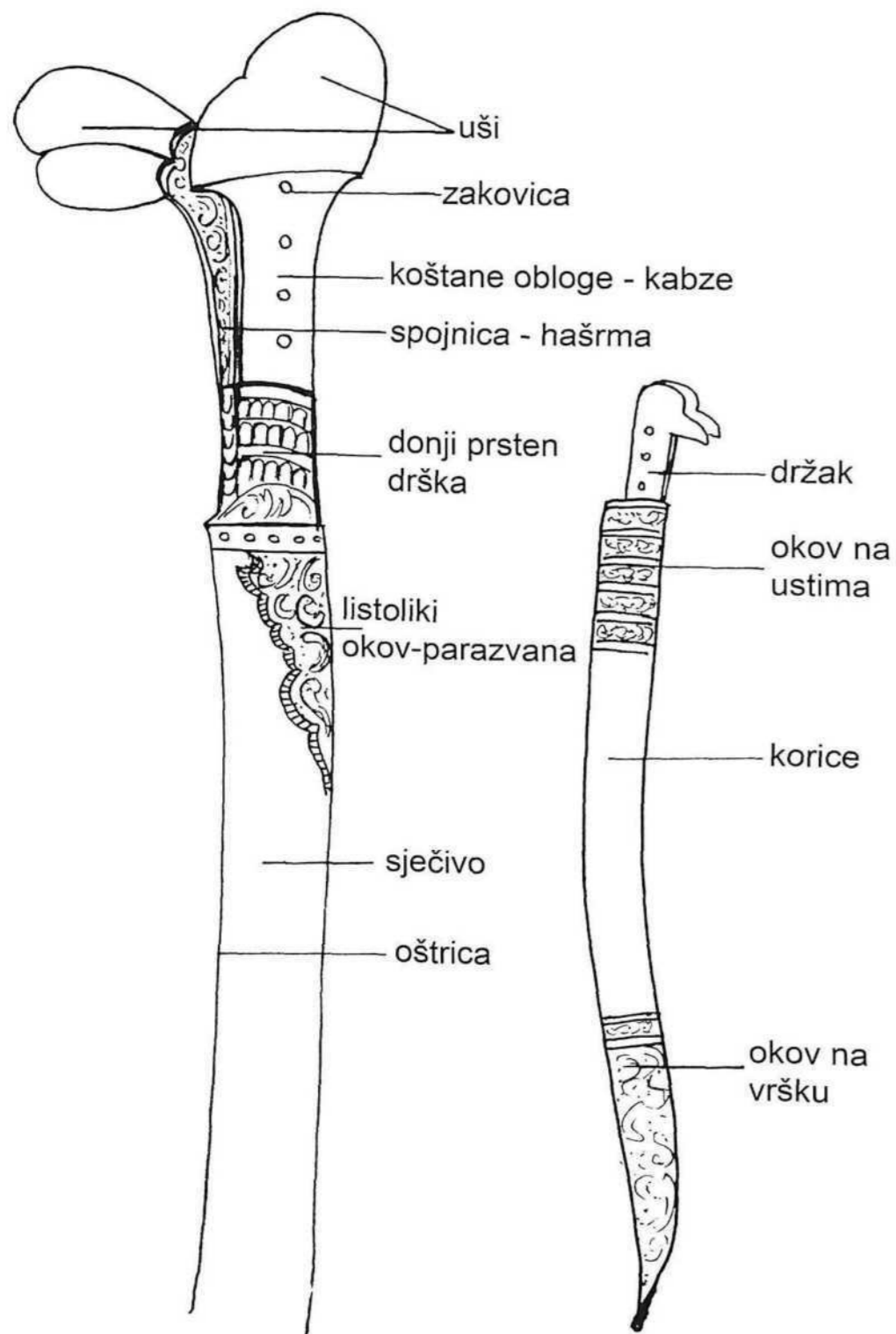
Prof. dr. Muhamed Ždralović s velikom je strpljivošću i nesebičnošću, daleko više nego samo kao recenzent, podržavao i ispravljao moj rad, na čemu mu dugujem iskrenu zahvalnost. Zahvaljujem i kolegici Ljiljani Čerina (Fundacija Ivana Meštrovića, Zagreb) i kolegama iz knjižnice Arheološkog muzeja u Zadru na pomoći pri sakupljanju literature potrebne za obradu teme.

Posebnu zahvalnost dugujem vrlo zainteresiranoj mladoj glumici Lindi Begonja, koja je svojim likom i glasom potaknula znatiželju posjetitelja još uvijek neodgovorenim pitanjima o jataganima. Gospodin Branko Ivanda, režiser, ljubazno je dopustio prikazivanje prizora iz svojega filma *Konjanik*, kako bi se posjetiteljima dočaralo okruženje u kojem su jatagani bili upotrebljavani, a na čemu mu zahvaljujem. Tvrtki *Bacrach & Krištofić* zahvaljujem na darovanom grafičkom oblikovanju pano-legendi za izložbu, čime je nastavljena dugogodišnja srdačna i uspješna suradnja te tvrtke s Hrvatskim povijesnim muzejom.

HRVATSKI POVIJESNI MUZEJ
ZAGREB, 2006.

CRTEŽ JATAGANA

Crtež prema E.Wagner, Hieb - und Stichwaffen, Prag, 1966 str. 437, tabla 75.

Sadržaj

1. UVOD	6
1. Introduction	7
2. DEFINICIJA	8
2. Definition	9
3. PROVENIJENCIJA I PRIMJENA	14
3. Provenance and application / use	15
3. 1. Uzor u janjičarima	14
3. 1. Model in the Janissaries	15
3. 2. Autohtoni element i prihvaćanje osmanskog stila	24
3. 2. Indigenous elements and the acceptance of the Ottoman style	27
3. 3. Prodor osmanskih utjecaja u Bosni i Hercegovini susjedne krajeve	34
3. 3. The inroads of Ottoman influences in areas neighbouring on Bosnia and Herzegovina	35
3. 3. 1. Primorje	34
3. 3. 1. The coastal area	35
3. 3. 2. Kontinentalna Hrvatska	42
3. 3. 2. Inland Croatia	43
3. 4. Primjena jatagana u regularnim vojskama	46
3. 4. The use of yatagan in regular armies	47
4. DATACIJA	48
4. Dating	49
5. IZRADA	54
5. Workmanship	55
6. ZBIRKA JATAGANA HRVATSKOG POVIJESNOG MUZEJA	60
6. The Yatagan Collection of the Croatian History Museum	61
7. ZAKLJUČAK	70
7. Conclusion	71
8. KATALOŠKI DIO	73
Usporedna tablica	116
Literatura	119
Kazalo osobnih imena	121
Kazalo zemljopisnih, vjerskih i etničkih pojmova	123

1. UVOD

Iako je prošlo više od 30 godina otkada je nekadašnja voditeljica Zbirke oružja Hrvatskoga povijesnog muzeja¹ mr. sc. Marija Šercer objavila cjeloviti fundus jatagana i jataganima sličnih noževa HPM-a,² postavivši pritom prvi put jasnu definiciju i determinaciju spomenutih noževa, malo su novih spoznaja donijela recentna istraživanja. Građa i izvori koji su Mariji Šercer u to vrijeme stajali na raspolaganju donosili su često izrazito kontradiktorne podatke o samom nazivu, porijeklu, vremenu upotrebe, primjeni i upotrebi tih vrlo neobičnih i za balkanske zemlje karakterističnih noževa. Nakon pomnog proučavanja građe i literature, te cijelog niza usporedbi s građom iz drugih, tada jugoslavenskih zbirki, Marija Šercer objavila je svoje spoznaje u uvodnom tekstu kataloga o jataganima, koji i danas smatram najkompleksnijim i stručno najvjerodostojnijim prilogom za proučavanje jatagana, a samu obradu spomenute zbirke jatagana (tada je ona brojila 178 kataloških jedinica) prvim sustavnim objavljivanjem jednog tako velikog broja tih noževa uopće. Svojom karakterističnom temeljitošću Marija Šercer je u svoj rad uključila i vrsnog orijentalista prof. dr. Muhameda Ždralovića, koji je arabičke tekstove na jataganima transkribirao, transliterirao i preveo, te otvorio pogled u jedan svijet koji je do tada bio vrlo malo poznat. Smatram se izuzetno sretnom i počašćenom da je prof. dr. Ždralović nastavio surađivati s našim Muzejom i dalje, te da se i u ovom katalogu nalaze njegovi prijevodi tekstova s novih muzejskih akvizicija.

Godinu dana nakon prikazivanja jatagana hrvatskoj publici, izložba jatagana prikazana je u nešto skromnijem broju (85 predmeta) 1976. godine u prostorijama Muzeja Zemaljske oružarnice u Grazu (Landeszeughaus am Landesmuseum Joanneum). Tom je prilikom izdan i katalog na njemačkom jeziku,³ u kojemu je širokoj zainteresiranoj javnosti i stručnjacima njemačkog govornog područja bio pružen sustavan uvid u izvorna istraživanja na tako velikom broju ovih, do tada slabo obrađenih, predmeta i predočene nove (zapravo prve) spoznaje o njima.

Već tada je Marija Šercer uočila da bez objavljivanja oružja orijentalnih zbirki iz muzeja na Balkanu, Turskoj, Grčkoj, Albaniji – ali i drugdje u Europi, kamo je takvo oružje dospjelo trgovačkim i diplomatskim vezama (Poljska) ili kao ratni plijen (npr. Karlsruhe, Beč, Budimpešta) – neće biti moguće zadovoljavajuće „*riješiti pitanje provenijencije oružja nastalog u našim krajevima*“.⁴ Tada, kao i sada, nedostajala je literatura turskih autora, a nedostajale su i sustavne obrade zbirki orijentalnog oružja i jatagana u nekad osmansko-turskim središtima obrta i trgovine na Balkanu. Prema riječima Marije Šercer, tek bi nakon objavljivanja te građe (naročito one iz današnje Turske, a na jednom od svjetskih jezika) bilo moguće „*očekivati odgovor na pitanje što je zapravo 'tursko' oružje, koliko je ono autohtono, a koliko zbir različitih stilskih i tipoloških karakteristika oružja pojedinih pokrajina Osmansko-turskog Carstva*“.

Danas je zbirka jatagana u HPM-u povećana za 30 primjeraka. „Stari“ katalozi Marije Šercer odavno su rasprodani, a upiti široke i stručne javnosti ukazivali su da postoji zanimanje da se izdanje kataloga jatagana obnovi i u njega uključe nove akvizicije i nove, iako skromne, spoznaje o tim izuzetno zanimljivim orijentalnim noževima.

¹ U daljnjem tekstu HPM.

² Šercer, Marija. Jatagani u Povijesnom muzeju Hrvatske. Katalog muzejskih zbirki XI. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1975.

³ Jatagane aus dem Historischen Museum von Kroatien iz Zagreb (Agram). Sonderausstellung... Graz : Landeszeughaus am Landesmuseum Joanneum, 1976.

⁴ Türkische Waffen aus dem Historischen Museum von Kroatien, Zagreb. Eisenstadt : Burgenländisches Landesmuseum, 1982. : 26.

1. INTRODUCTION

Although more than 30 years have passed since the one-time manager of the Collection of Weapons in the Croatian History Museum¹, Marija Šercer, MSc, published an account of the entire fonds of yatagans and knives similar to yatagans of the CHM², creating for the first time a clear definition and determination of these knives, recent research has added but little in the way of new information. The material and the sources that were available to Marija Šercer contained rather contradictory information about the name itself, the origin, the time they were used, the application and use of these very knives, both very unusual and yet extremely typical of Balkan countries. By careful study of the material and literature, and by a large number of comparisons with the material from other collections from the Yugoslavia of that time, Marija Šercer put down her knowledge in the introductory text to the yatagan catalogue, which even today, I think, is the most complex contribution to the study of yatagans, as well as the most trustworthy in its scholarship, while the actual treatment of the yatagan collection mentioned (at that time there were 178 catalogue entries) represented the first ever systematic publication of such a large number of these knives. With her characteristic thoroughness, Marija Šercer involved in the work of her catalogue the outstanding Orientalist Dr Muhamed Ždralović, who transcribed, transliterated and translated the Arabic texts on the swords, and opened up a view into a world that had been until that time extremely little known. I hold myself exceptionally fortunate and honoured that Dr Ždralović has continued working with our Museum and that this catalogue too contains his translations of new museum acquisitions.

A year after the yatagans were presented to the Croatian public, in 1976 the yatagan exhibition was shown, in a somewhat more modest array (85 items, in the premises of the Museum of the Land Armoury in Graz (Landeszeughaus am Landesmuseum Joanneum). On this occasion a German catalogue³ was published, in which the general interested public and scholars from the German-speaking area were provided with a systematic insight into the original research into this very large number of items that had until that time been little discussed and were afforded new and in fact the first knowledge about them. Even then Marija Šercer realised that without the weapons from the oriental collections of museums in the Balkans, in Turkey, Greece and Albania, as well as elsewhere in Europe, to which these weapons had made their way by commercial and diplomatic links (Poland) or as war trophies (Karlsruhe, Vienna and Budapest, for example) it would not be possible entirely satisfactorily “to settle the question of the provenance of the weapons found in our regions”⁴. Then, as now, there was a shortage of literature by Turkish authors, and also missing were systematic discussions of collections of oriental weaponry and yatagans in the one-time Ottoman Turk centres of craft and trade in the Balkans. In the words of Marija Šercer, only after the publication of all this material (particularly the material in Turkey, but published in a more generally accessible language than Turkish) would it be possible to “expect an answer to the question of what Turkish weaponry really was, how much it was indigenous, and how much it was an aggregation of different stylistic and typological characteristics of the weapons of given provinces of the Ottoman Empire”.

Today, the collection of yatagans in the CHM is 30 specimens bigger. The old catalogue of Marija Šercer has long since been sold out, and yet the queries of the general and the scholarly public have shown that there is an interest in having the yatagan catalogue revised, including both the new acquisitions and, modest though it may be, new knowledge concerning these extremely interesting oriental knives.

¹ Below, HPM or CHM.

² Šercer, Marija. Jatagani u povijesnom muzeju Hrvatske. Katalog muzejskih zbirki XI. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1975.

³ Jatagane aus dem Historischen Museum von Kroatien iz Zagreb (Agram). Sonderausstellung... Graz : Landeszeughaus am Landesmuseum Joanneum, 1976.

⁴ Türkische Waffen aus dem Historischen Museum von Kroatien, Zagreb. Eisenstadt : Burgenländisches Landesmuseum, 1982. : 26.

2. DEFINICIJA

Jatagan⁵ je vrsta dugačkog noža s karakteristično oblikovanim završetcima drška i sa snažnim jednobridnim sječivom, jakog hrpta, duljine oko 50 – 60 cm, koje može biti ili ravno ili dvosmjerno (konkavno - konveksno) izvijen. Jatagan je opremljen obično manje ili više bogato ukrašenim koricama i bio je nošen, često u paru ili u kombinaciji s pištoljima, zataknut o široki pojas (tur. *bensilah* ili *silah*,⁶ u našim krajevima *pašnjača*).⁷ Držak se sastoji od dvaju koštanih, drvenih ili metalnih obloga – *kabzi*,⁸ koje u gornjem dijelu završavaju karakterističnim oblikom „ušiju“⁹, a „koja podsjećaju na leptirova krila“.¹⁰ Obloge drška (*kabze*) utaknute su u donji prsten drška, obično bogato ukrašen, koji se vizualno, a koji put i fizički, jedinstveno nastavlja u listoliko oblikovan aplicirani spon na gornjem kraju oštrice – *parazlanu* (*parazvanu*).¹¹ Obloge drška spojene su sponom – zvanom *haš(e)rma* ili *heš(e)rma*,¹² više ili manje bogato ukrašenom limenom trakom, koja seže od donjeg prstena drška s jedne, preko gornjeg sedla između ušiju *kabzi*, do tog istog prstena sa druge strane. Obloge su na trn sječiva pričvršćene zakovicama, čije vidljive glavice čine jedinstven sklad s ukrasima drška. Trn sječiva je plosnato iskovan, često sa završetkom u obliku obrisa ptičje glavice s predviđenim otvorima za zakovice kojima se pričvršćuju obloge drška na trn sječiva. Zakrivljeno sječivo je, kako smo već opisali – gledano od drška – konkavno izvijen, zatim se u donjoj trećini snažno proširuje i prema vršku konveksno izvija. Često su na sječivu uz hrbat napravljeni jedan ili dva žlijeba, čija je svrha da se poveća otpornost sječiva na izvijanje.¹³ Zbog tako oblikovanog drška (rukohvata) i tako oblikovanog sječiva postignuta je ravnoteža koja omogućuje da se tim oružjem može dobro parirati¹⁴ ili navaliti na protivnika ubodom, pri čemu se ubod i posijek izvode trzajem i zamahom u smjeru od drška prema vršku sječiva. Sječiva su vrlo često ukrašena gravurom ili tauširanjem.

Sl. / Fig. 2: Kat. br. / Cat. No. 26.

crnosapac (ili mrki jatagan).¹⁵ Po obliku sječiva sačuvalo se nazivlje *pravac* za jatagane s ravnim sječivom i *krivac* za one sa zakrivljenim sječivom.

Prema boji obloga na dršku u narodnom je nazivlju ostao za jatagane naziv *bjelosapac* (ili rjeđe *bjeloušac*) ako su obloge drška bile od goveđe butne kosti ili bjelokosti svijetložute ili bijele boje. Ako su bile tamne, napravljene od bivoljeg roga ili drva, jatagan se nazivao

⁵ Na početku svog istraživanja o jataganima Marija Šercer morala je istražiti i utvrditi naziv za te karakteristične noževe, budući da su se u starim inventarima i postojećoj literaturi često nesustavno i ničim utvrđeno miješali pojmovi jatagan i handžar. Pritom je dala iscrpne podatke kako ugledni povjesničari oružja nazivaju te noževe i uspjela napraviti razliku između jatagana i handžara. Šercer, 1975. : 8. Iako se i u vrlo nedavno objavljenj literaturi još uvijek pojavljuje pojam „handžar“ za jatagan (Ortner; Artlieb 2003. : 161-163) smatramo da nije potrebno ponavljati iscrpno objašnjenu razliku između jatagana i handžara.

⁶ Škaljić 1985. : 137.

⁷ Lulić Štorić [et al.] 2005.

⁸ Škaljić 1985. : 319, 377

⁹ Šercer 1975. : 8.

¹⁰ Türkische Waffen... 1982. : 16.

¹¹ Škaljić 1985. : 510.

¹² Škaljić 1985. : 377.

¹³ Povećavajući moment otpora u uzdužnom smjeru, uz maksimalni moment otpora u poprečnom smjeru. Praktičar 1971.

¹⁴ Prepriječiti udarac protivničkog oružja.

¹⁵ Čurčić 1926. : 22.

2. DEFINITION

The yatagan⁵ is a kind of long knife with characteristically shaped endings to the hilt and with a powerful singled-edged blade, with a strong back, about 50 – 60 cm in length, either straight, or doubly curved – inwards and outwards. The yatagan is usually furnished with a more or less richly decorated scabbard, and was worn, often two at a time, or together with pistols, tucked into a broad belt (Tur. *bensilah* or *silah*⁶, and in the Croatian area *pašnjača*).⁷ The hilt consists of two bone, wooden or metal plates – *kabze*,⁸ which in the upper part end with the characteristic “ears”⁹ form, “recalling butterfly wings”¹⁰. The plates of the hilt, *kabze*, are bound by the lower ferrule of the hilt, and are usually richly decorated, and visually and sometimes physically also go on uninterruptedly into the leaf-shaped appliquéd fitting at the top of the blade, called the *parazlanu* or *parazvana*¹¹. The plates of the hilt are linked with a band called a *hesherma* or *hasherma*¹², a more or less richly decorated metal strip, running from the bottom ferrule of the hilt from one side, over the upper saddle between the ears of the plates or *kabze* and back down to the same ferrule on the other side. The plates were fastened to the tang of the blade with rivets, the visible heads of which are completely harmonised with the decorations of the handle. The tang is wrought flat, often with an ending in the shape of the outline of a bird’s head with perforations provided for the rivets with which the plates of the hilt are fastened onto the tang. The curved blade, as we have already described, is, looked at from the handle, bent concavely, and then in the lower third it spreads out strongly and bends convexly towards the tip. Often along the back of the blade one or two fullers are made, the aim of which is to increase resistance of the blade to bending¹³. The result of this kind of shaping of the hilt and the formation of the blade was the achievement of a balance that enabled the weapon to be used equally well in parrying or in attacking the opponent with the point, in which the stab and the slash are performed with a thrust and a swing in the direction from the hilt towards the point of the blade. The blades were very often embellished with engraving or with damascene work.

According to the colour of the plates on the hilt, the vernacular retains the names of “*bjelosapac*” (white-hilt yatagan) (or more rarely “white-ear”) for the yatagan if the plates were of bovine thighbone or of ivory, of a light yellow or white colour. If they were dark and made of buffalo horn or wood the yatagan would be called

Sl. / Fig. 3: Kat. br. / Cat. No. 26.

Sl. / Fig. 4: Kat. br. / Cat. No. 168.

⁵ At the beginning of her research into yatagans, Marija Šercer had to investigate and define the name for these characteristic knives, since in the old inventories and in existing works there was frequently an unsystematic and completely ungrounded mixing of the concepts yatagan and handzhar. Šercer 1975. : 8. She provided copious data concerning how leading art historians called the knives, and managed to make a distinction between yatagans and handzhars. Although even in quite recently published literature the concept of handzhar is still used for the yatagan (Ortner; Artlieb 2003. : 161-163), we think it is not necessary to repeat the detailed explanation of the difference between the two weapons.

⁶ Škaljić 1985. : 137.

⁷ Lulić Štorić [et al.] 2005.

⁸ Škaljić 1985. : 319, 377

⁹ Šercer 1975. : 8.

¹⁰ Türkische Waffen... 1982. : 16.

¹¹ Škaljić 1985. : 510.

¹² Škaljić 1985. : 377.

¹³ Increasing the moment of resistant lengthwise, with maximum moment of resistance crosswise. Praktičar. 1971.

O porijeklu samog naziva noža – riječi *yatagan* – neki autori navode da na turskom jeziku „*yatagan* znači oružje koje se nosi za pojasom kao da leži”,¹⁶ a što definitivno odgovara načinu zapasivanja i obliku tog oružja. U starim inventarima *Badisches Landesmuseum*-a u njemačkom Karlsruhe, gdje je pohranjena velika orijentalna zbirka, zaveden je naziv *yjadan*.¹⁷

Sl. / Fig. 5: Kat. br. / Cat. No. 1.

Radi boljeg sagledavanja zanimljive problematike u vezi porijekla nazivlja tog noža trebalo bi ovdje citirati vrlo vrijedan prilog prof. dr. Muhameda Ždralovića: „Riječ *yatagan* – ušla u sve balkanske jezike i većinu europskih jezika – je izvedenica od turske glagolske osnove *yat* (*yatmak* – *ležati*) i deverbalskog sufiksa *-agan*, koji služi za tvorbu pridjeva koji označavaju sklonost nekoj radni ili stanju. Analizom izvornih natpisa (na sječivima *yatagana* – napomena autorice) uočljivo je da se u njima ne javlja riječ *yatagan*. U tim natpisima na sječivima nailazimo na druge arapske, perzijske i turske izraze:

- u arapskom:
sayf – *sablja*: „*la sayfa illa Du'l-fikar*” – „Nema sablje nad Zulfikarom”, *sabljom* četvrtog halifa Alije, Muhamedovog zeta i oca Muhamedovih unuka Hasana i Husejna;
- u perzijskom:
hangar – *handžar*, riječ koja je ušla u arapski, ali u turski i južnoslavenske jezike u značenju dugi nož, i
- u turskom:
biçak – *nož*; „*Biçak elde gerek dilde Subhan*” – „Neka je nož u ruci a na jeziku Slavni”.¹⁸

U europskim narodima sačuvalo se, osim samih predmeta, i sjećanje na *yatagane* u narodnoj baštini i tradiciji. S jedne strane to je sjećanje na jezivo opasno oružje kojim se odsijeca glava, iako nas danas, imajući u vidu relativno kratko sječivo *yatagana*, muči sumnja ne radi li se pritom o iskrivljenom sjećanju na *sablju*.¹⁹ U već spomenutom inventaru u Karlsruheu dopisano je uz pojam *yjadan* i njegovo

Sl. / Fig. 6: Kat. br. / Cat. No. 1.

tumačenje „*Kopfab Schneider*”,²⁰ a u našim narodnim pjesmama spominjana je *yataganom* odsječena „*rusa glava*”.²¹ Postoje i izvješća sudionika okršaja (npr. iz 1858. godine) u kojima se s gnušanjem opisuju sakačenja pobijeđenih osmanskih vojnika, izvedenih upravo *yataganom*.²² S druge strane, to je oružje među narodima Balkana i na područjima tursko-austrijske i tursko-mletačke granice bilo izuzetno prihvaćeno i asimilirano u narodnu nošnju, kao oznaka muževnosti, ugleda i statusa, a bez obzi-

Sl. / Fig. 7: Kat. br. / Cat. No. 31.

¹⁶ Ne navodeći izvor te tvrdnje! Petrović 1956. : 172. Muderizović 1918. : 111.

¹⁷ Sängner 1991. Blankwaffen.

¹⁸ Napomena preuzeta iz recenzije prof. dr. Muhameda Ždralovića.

¹⁹ S kojom su janjičari i osobito opasni jurišnici *akindžije* unosili strah i trepet u redove Zapadne vojske i među stanovništvom koje su osvajali i porobljavali tijekom 15. i 16. stoljeća.

²⁰ Sängner 1991.

²¹ Ćurčić 1926. : 22.

²² Šarić 1999. : 4.

„*crnosapac*” (or dark-hilt *yatagan*)¹⁴. Certain terms have come down to us from the shape of the blade too: “right” for *yatagans* with a straight blade, and “crooked” for those with a curved blade. As for the origin of the name of the knife itself, the word *yatagan*, some authors say that in Turkish “*yatagan* means a weapon that is carried at the belt as if it were lying”¹⁵, which certainly does correspond to the manner in which this weapon is carried and its shape. In the old inventories of the *Badisches Landesmuseum* in Karlsruhe, where a large oriental collection is kept, it is referred to as a *yjadan*.¹⁶

Sl. / Fig. 8: Kat. br. / Cat. No. 86.

For the sake of a better comprehension of the interesting issues related to the origin of the knife, the very valuable contribution of Dr Muhamed Ždralović deserves quoting here: “The word *yatagan*, which has entered all the Balkan and most other European languages is derived from the Turkish verb stem *yat* (*yatmak* – to lie) and the deverbalsuffix *-agan*, which is used for the making of adjectives connoting an aptitude for some action or condition. An analysis of the original inscriptions [on the blades of the *yatagans*] reveals that they do not actually contain the word *yatagan*. In these inscriptions on the blades we can find other Arabic, Persian and Turkish expressions:

- in Arabic
sayf – *sabre*: „*la sayfa illa Du'l-fikar*” – “there is no sabre to match Zulfikar”, the sabre of the fourth Caliph, Ali, Mohammed’s son-in-law and father of Mohammed’s grandsons Hassan and Hussein;
- in Persian:
hangar – *handzhar*: a word that found its way into Arabic as well as Turkish and the South Slav languages to indicate a long knife, and
- in Turkish:
biçak – *knife*: “*Biçak elde gerek dilde Subhan.*” – “May the knife be in the hand and the Glorious on the tongue.”¹⁷

In European nations, as well as the actual items, memories of the *yatagan* are preserved in the popular heritage and tradition. On the one hand, this is a memory of a fearful weapon used for cutting off heads, although today, bearing in mind the short blade of the *yatagan*, we are bound to be afflicted with certain suspicions that this might perhaps be a corrupted memory of the *sabre*.¹⁸ In the Karlsruhe inventory already referred to, the interpretation “*Kopfab Schneider*”¹⁹ is added to the concept “*yjadan*”, and in our vernacular poetry a “*ruddy head*”²⁰ was mentioned as being cut off with a *yatagan*. There are also reports from those who took part in action (from 1858, for example) in which the mutilation of the defeated Ottoman soldiers, for which the *yatagan* was used, is reported with disgust²¹. On the other hand, this was a weapon that was among the peoples of the Balkans and in the areas of the Austro-Turkish and Venetian/Dalmatian-Turkish military border that was extremely popular and well assimilated into

Sl. / Fig. 9: Kat. br. / Cat. No. 62.

¹⁴ Ćurčić 1926. : 22.

¹⁵ No source adduced for this claim. Petrović 1956. : 172. Muderizović 1918. : 111.

¹⁶ Sängner 1991. : Blankwaffen.

¹⁷ Remarks taken from the report of Professor Muhamed Ždralović, DSc.

¹⁸ With which the janissaries and the dangerous *skirmishers* the *akincis* terrified the western armies and the population that they conquered and enslaved during the 15th and 16th centuries.

¹⁹ Sängner 1991.

²⁰ Ćurčić 1926. : 22.

²¹ Šarić 1999. : 4.

Sl. / Fig. 10: Konavljanin.
– A man from Konavle. /
Roberto Focosi. // F. Carrara. La
Dalmazia descritta ... Zadar,
1846. HPM/PMH 19077.

ra na kulturni krug i vjeroispovijest stanovništva. Istovremeno su mu pripisivana iscjeliteljska i apotropejska svojstva. Npr. jatagan se stavljao rodilji pod glavu ili je rodilja trebala popiti vodu kojom je bio ispran jatagan, ne bi li joj se olakšale porođajne muke. Nejakom i bolesnom djetetu stavljao se jatagan u krevetac da bi pospješio ozdravljenje, a mogao je djelovati i kod niza drugih bolesti. *Jagluk* – duga, na rubu izvezena marama kojom je obrisan jatagan služila je kao povoj ranjenom junaku. Jatagan pod glavom mrtvacu (ili zaboden iznad njegove glave) sprječavao je da se ovaj pretvori u vukodlaka.²³ Sigurno je da su toj čudotvornosti pridonijeli zapisi iz muslimanske tradicije, koje se običavalo kaligrafski gravirati ili tauširati na sječivo jatagana, ne bi li osiguralo zaštitu i dug život prvenstveno posjedniku oružja. Istu su svrhu imali i magični simboli (npr. Salomonov pečat) ili zrna koralja – *merdžani*, koji su krasili drške jatagana. Svetost tih zaziva i simbola te njihova čudotvorna zaštita i moć vjerojatno se toliko identificirala sa samim jataganom, da su u narodnom vjeronanju jednaka svojstva imali i jatagani na kojima natpisa i simbola nije bilo.

the folk dress, as sign of manliness, repute and status, irrespective of the cultural circle or religion of the population. And yet at the same time it was ascribed healing and apotropaic characteristics. For example, the yatagan was placed under the head of a woman about to give birth, or she would be supposed to drink water in which a yatagan had been steeped, in order to alleviate her pangs. Sickly and weakly children had yatagans placed in their beds to speed up their return to health, and it was supposed to be effective in numerous other illnesses. The *jagluk* (the long cloth, embroidered at the hem) with which the yatagan was wiped was used as a bandage for a wounded hero. Placed under the head of a corpse (or stuck in the ground above his head) a yatagan would prevent the deceased being afflicted by lycanthropism²². There can be no doubt that its miracle-working properties were produced or at least enhanced by the holy inscriptions from the Quran that it was common to engrave on or inlay into the blade of the weapon, to provide protection and long life, primarily to the possessor of the yatagan. The magic symbols (the seal of Solomon for instance) or the pieces of coral – *merdžani* – which embellished the hilt of the yatagan also served the same purpose. The sacredness of these invocations and symbols and their miraculous protection and power were probably identified to such an extent with the yatagan that it was probable that yatagans that did not have the same inscriptions and symbols on them nevertheless were ascribed the same properties.

Sl. / Fig. 11: Morlak. – Morlach.
/ Christian G. H. Geissler. //
B. Hacquet. Abbildung und
Beschreibung der südwest- und
östlichen Wenden, Illyrier und
Slaven. Leipzig, 1801. – 1808.
HPM/PMH 3142.

Sl. / Fig. 12: Kat. br. / Cat. No. 68.

²³ Ćurčić 1926. : 22; Staro balkansko oružje 1980.

²² Ćurčić 1926. : 22; Staro balkansko oružje 1980.

3. PROVENIJENCIJA I PRIMJENA

Beuchner von Sijn.

Sl. / Fig. 13: Stanovnik Sinja.
– Inhabitant of Sinj. / F. Füller.
Zadar, 1833. HPM/PMH 3146.

napada vrlo dobro izvježbanih vojnika, njihova vojska izazivala je divljenje i strah. Tijekom stoljetnih sukoba Zapada i Istoka, obje su strane međusobno utjecale na promjene načina ratovanja i na opremu i naoružanje vojski. Osobito u graničnom području u kojem su te dvije strane dolazile u izravni kontakt, izazvala su osmanska osvajanja velike promjene u kulturi osvojenih naroda i njihovih susjeda. Ovisno o mogućnostima i sposobnostima zapadnih vladara, mijenjana je postupno njihova teška, oklopljena vojska (prvenstveno konjica) lakše oklopljenim i bolje pokretljivim konjanicima, koji su bili opremljeni, naoružani i uvježbani «na turski način». ²⁷ Svaki rod osmanske vojske ostavio je određeni utisak i uvjetovao neke promjene u načinu

U sprkos razilaženju u nazivlju i odlikama jatagana, i stariji i noviji autori se slažu da je jatagan na Balkan i u Europu, te u zemlje Magreba, islamske zemlje sjeverne Afrike,²⁴ prenesen iz Male Azije (Turska i Armenija). Za porijeklo oblika, osobito istaknutih ušiju *kabzi*, morat ćemo pričekati objavljivanja zbirki oružja prvenstveno s područja današnje Turske, odnosno iz prijestolnice i «žile kucavice»²⁵ Osmanskog Carstva, odakle su i kretala modna stremljenja i načini odijevanja u udaljenije krajeve Carstva. Dvostruka izvijenost / zakrivljenost sječiva u duhu je ukusa naroda Istoka, čiju veliku raznolikost savinutih sječiva raznih inačica noževa i bodeža ni do danas zapadni stručnjaci nisu do kraja shvatili.²⁶ U načinu ukrašavanja jatagana u potpunosti se odražava osmanska umjetnost, iako, kao što ćemo vidjeti na primjercima koji potječu s Balkana, i s primjesama utjecaja autohtonih elemenata, immanentnih posjedniku jatagana, te modnih uzora sa Zapada.

3.1. Uzor u janjičarima

Od samih početaka širenja Osmanske države, uslijed zapadnim vojskama strane, ali uspješne taktike strelovitih i neustrašivih

²⁴ Seitz II. 1968. : 339.

²⁵ Dragocjenosti otomanske umjetnosti 1999.

²⁶ Usporedi: Stone 1961., npr. pojmovi *jambiya*, *kukri*, *golok*, *khanjar*...

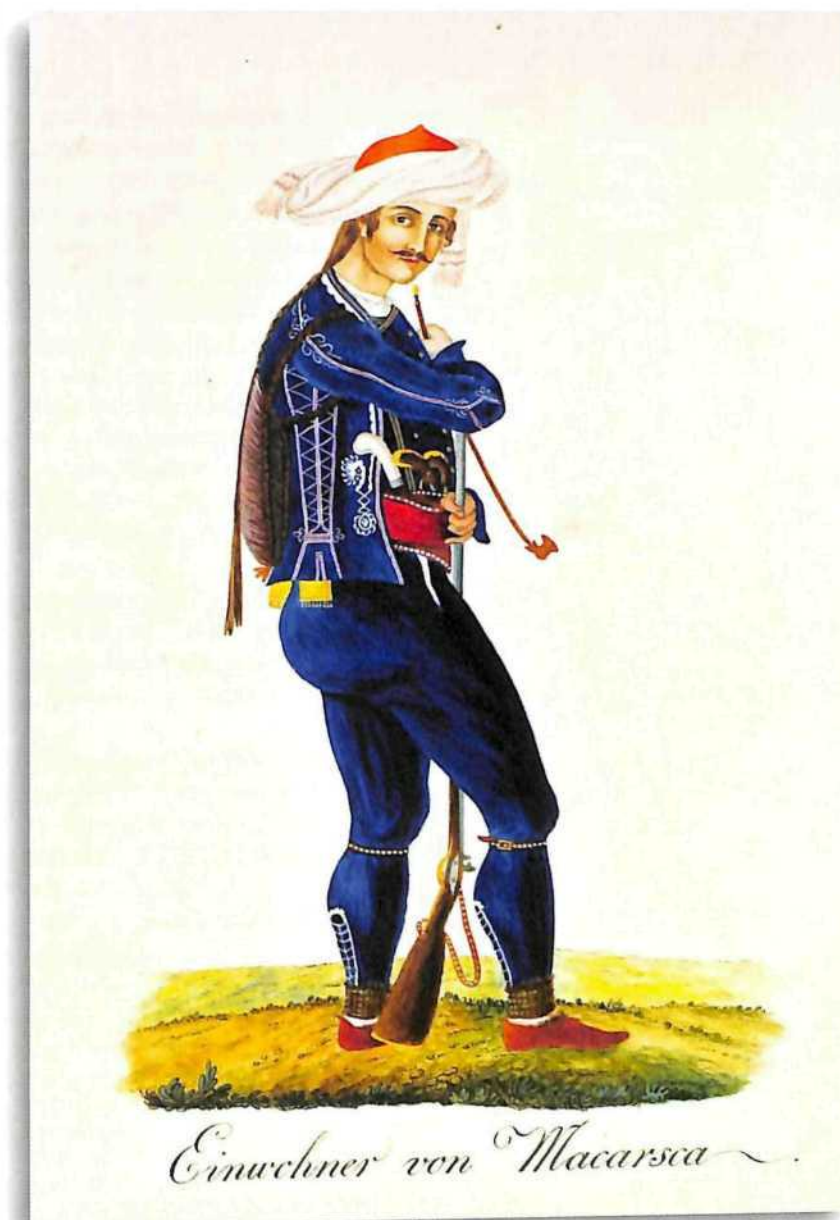
²⁷ Türkische Waffen... 1982. : 12-13.

3. PROVENANCE AND APPLICATION/USE

In spite of their disagreements concerning the terminology and characteristics of the yatagan, both old and more recent authorities agree that the yatagan was brought into the Balkans, into Europe generally, and the lands of the Maghreb, the Islamic lands of north Africa²³, from Asia Minor, that is, from Turkey and Armenia. For the origin of the form, particularly for the prominent ears of the grip, the *kabze*, we shall have to wait for the publication of collections of weaponry primarily from the area of today's Turkey, that is, from the capital and heart beat²⁴ of the Ottoman Empire, whence moved fashion trends and garment styles into the distant reaches of the realm. The double curvedness of the blade is instinct in the taste of the peoples of the Orient, the great diversity of whose bent blades in all the diverse varieties of knives and daggers still has not been entirely explained by Western specialists²⁵. Ottoman art is entirely reflected in the manner in which the yatagan is decorated although, as we shall see in specimens that stem from the Balkans, intermingled with the influence of indigenous elements, belonging to the people who once owned them, and with fashion patterns from the West.

3.1. Model in the Janissaries

From the very beginnings of the expansion of the Ottoman Empire, its armies, as a result of successful tactics of rapid and fearless assaults by highly trained soldiers, quite foreign to western armies, excited both admiration and terror. During the centuries-long conflicts of West and East, the two sides influenced each other, bringing about changes in the manner of warfare, in the equipment and arms of the soldiers. Particularly in the border areas in which the two sides came into frequent direct contact, the Ottoman conquests led to vast changes in the culture of the conquered peoples and their neighbours. Depending on the capacities and abilities of the Western kings and princes, the gradual changeover occurred from a heavily armoured force of primarily cavalry into a lighter armoured and more mobile cavalry, which was equipped, armed and trained "à la turque"²⁶. Each branch of the Ottoman army left a

Einwohner von Macarsca

Sl. / Fig. 14: Stanovnik Makarske.
– Inhabitant of Makarska. / F. Füller. Zadar,
1833. HPM/PMH 3141.

²³ Seitz. II. 1968. : 339.

²⁴ Dragocjenosti otomanske umjetnosti 1999.

²⁵ Cf. Stone. 1961: for instance, the words *jambiya*, *kukri*, *golok*, *khanjar*...

²⁶ Türkische Waffen... 1982. : 12-13.

odijevanja i naoružanja kod vojski s kojima su se sukobljavali i kod naroda koji su pokorili. Osobito je to bilo vidljivo na Balkanu i u srednjoj Europi – gdje su osmanska prodiranja i osvajanja trajala od 14., pa tijekom 15. i sve do kraja 16. stoljeća (Osmanska vlast u Bosni i Hercegovini trajala je do 1878. godine) – gdje su tursko pješništvo i konjica (npr. jurišnici *akindžije*²⁸ ili npr. *delije*)²⁹ promijenili i nadopunili osmanskim elementima način života i tradicionalno odijevanje i naoružanje domaćeg stanovništva.

Neosporno je, međutim, da su janjičari (stalna, plaćenička osmanska vojska, sastavljena od odlično obučanih i strogo hijerarhijski organiziranih elitnih, ekskluzivnih i nadaleko čuvenih jedinica) prednjačili u širenju osmanskih vojnih uzora. Ujedno se pojava i primjena jatagana povezuje s janjičarima tijekom početka ili prve polovine 18. stoljeća. Janjičari su jatagane kao dio svoje opreme i naoružanja pronosili diljem Osmanskog Carstva, u krajeve u kojima su služili.³⁰ Ujedno su i najstariji (nama poznati) slikovni prikazi, na kojima se mogu jasno razaznati jatagani, upravo prikazi janjičara³¹.

Da bismo objasnili ugled koji su janjičari uživali među stanovništvom diljem Osmanskog Carstva, osobito na Balkanskom poluotoku i u susjednim zemljama, te zbog čega su uspjeli ostaviti trag u kulturi i životu mjesnog stanovništva, a koji i danas osjećamo, treba reći nekoliko riječi o nastanku i ustroju janjičarskog zbora – *odžaka*.³²

Za vrijeme sultana Orhana (1326.-1359.), sina i nasljednika sultana Osmana,³³ ustrojena je u Osmanskom Carstvu redovita vojska i donesen je zakon o novačenju. Prema tom se zakonu određuje da se od osvojenih naroda³⁴ „treba uzimati po 1000 mladića u vojsku“, kao jedan vid i obvezni dio (1/5) sultanova prava na ratni plijen (*pencik*). Od te prve tisuće unovačenih osnovani su janjičari – vojska u izravnoj podređenosti i u službi samog sultana. Krajem 14. stoljeća, vjerojatno za vrijeme sultana Murata I. (1360.-1389.), novačenje mladića – *devširma*³⁵ proširilo se u osvojene

²⁸ *Akindžije* su bili pripadnici lake konjice u pograničnim područjima europskog dijela Osmanskog Carstva. Bili su organizirani u vojne jedinice odžake, sastavljene od Turaka i domaćeg muslimanskog zemljoradničkog stanovništva na Balkanu. Kao izvidnica išli su ispred glavne vojske i upadali u neprijateljsku zemlju, pritom je pustošeći, stvarajući na taj način uvjete za tursko osvajanje. Muderizović 1918. : 110; Mažuran 1998. : 180-184; Čelebi 1979. : 591; Olesnicki 1943. : 195-196, 202-204.

²⁹ *Delije* su bile mješovite pomoćne jedinice sastavljene od balkanskog stanovništva raznih narodnosti, te Turaka, za koje je ostalo zabilježeno da su nastupali izuzetno neobično odjeveni u životinjska krzna, kože, s leopardovim ili vučjim krznom navučeni preko glave, ukrašeni perjem ili čitavim krilima grabljivica. Njihovo naoružanje bilo je proizvoljno. Ime su dobili zbog svoje izvanredne vojničke smjelosti. Škaljić 1985. : 209-210; Čelebi 1979. : 613.

³⁰ Dragocjenosti otomanske umjetnosti. 1999.

³¹ Usporedi prikaz janjičarskog generala (krilnika) na crtežu u temperi iz 1750.-1790. godine u Deutsches Archäologisches Institut, Istanbul.

³² *Odžak* = ognjište. Škaljić 1985. : 499. *Odžak* = gospodski dom otvoren za putnike namjernike, ali i oznaka za akindžijske i janjičarske zborove. Čelebi 1979. : 650.

³³ Sultan Osman I. (1288.-1326.), smatran je osnivačem Osmanske države.

³⁴ U prvo vrijeme su to bili Grci koji su prvi potpali pod osmanlijsku vlast. Uživali su ista prava kao muslimani, ali nisu do tada imali vojničke obaveze.

³⁵ *Devširmu* je provodio u osvojenim pokrajinama (svake pete, pa poslije svake godine) osmanski, sultanov činovnik, pod nadzorom upravitelja pokrajine i u prisutnosti pisara i suca (*kadije*), birajući fizički najpristalije i moralno najpodobnije dječake (nisu smjeli biti siročad, jedinici, oženjeni ili biti na zlu glasu po ponašanju) između 8. i 15. godine života. Bilo kakvo opiranje *devširmi* (u što se ubrajalo sakrivanje ili sakaćenje djeteta) bilo je strogo sankcionirano. Dragocjenosti otomanske umjetnosti 1999. : 23.

certain impression and led to changes in the manner of dress and arms in the armies with which they clashed and the peoples whom they conquered. This was particularly clear in the Balkans and in Central Europe – where the Ottoman incursions lasted from the 14th, during the 15th and right until the end of the 16th century, although in Bosnia and Herzegovina the Ottoman rule lasted until 1878 – and where the Turkish infantry and cavalry (for example the *akincis*²⁷ and the *deliyas*²⁸) altered the lifestyle and traditional dress and armaments of the domestic population, supplementing them with Ottoman elements.

It is also indubitable that it was the janissaries, the standing, mercenary Ottoman army, composed of excellently trained and strictly hierarchically organised elite, exclusive and far-famed units, that took the forefront in the dissemination of Ottoman military models. And then, the appearance and use of the yatagan is certainly connected with the janissaries at the beginning or during the first part of the 18th century. The janissaries diffused the yatagan, part of their equipment and armament, throughout the Empire, into the areas in which they served²⁹. The oldest depictions known to us that allow yatagans to be clearly identified are also depictions of janissaries³⁰.

In order to explain something of the reputation enjoyed by the janissaries among the population of the Ottoman Empire, particularly in the Balkan Peninsula and in the neighbouring countries, and why they managed to leave such a powerful impression on the culture and life of the local population, still to be felt today, it is necessary to say a few words about the origin and organisation of the janissary corps, the *odzhak*.³¹

During the time of Sultan Orhan (1326-1359), son and heir of Sultan Osman³², a regular army was set up in the Empire, and a conscription law was passed. According to this law, it was determined that from the captive nations³³ “1000 young men from each should be taken into the army”, one form of the mandatory part (one fifth) that belonged to the sultan of all war booty (*pencik*). Of these first thousand conscripted youths, the janissaries were created – an army that was directly subordinated to and serving only the sultan. At the end of the 14th century, probably during the time of Sultan Murat I (1360-1389) the conscription of young men – the *devshirmeh*³⁴

²⁷ Members of light cavalry that went before the main army and made incursions into the enemy territory, laying it waste. Muderizović 1918. : 110; Mažuran 1998. : 180-184; Čelebi 1979. : 591; Olesnicki 1943. : 195-196, 202-204.

²⁸ *Deli* means mad and violent and frenzied, and *deliya* is a hero, a strong man, rapt in his heroism. *Deliyas* were mixed auxiliaries composed of Balkan populations of various nationalities, as well as Turks, who are recorded as being dressed in uncommon outfits of animal furs and skins, with leopard and wolf skins pulled down over their heads, decorated with raptor plumes or whole wingspans. They were armed rather arbitrarily. Škaljić 1985. : 209-210; Čelebi 1979. : 613.

²⁹ Dragocjenosti otomanske umjetnosti 1999.

³⁰ Cf. depiction of a janissary general in a tempera drawing 1750-1790 in Deutsches Archäologisches Institut, Istanbul.

³¹ *Odzhak* = hearth. Škaljić 1985. : 499; Čelebi 1979. : 650.

³² Sultan Osman I. (1288-1326), considered the founder of the Osmanli dynasty and state.

³³ It was the Greeks who were first conquered by the Muslims. They had the same rights as Muslims, but did not have up to that time any military obligations.

³⁴ The *devshirmeh* was carried out in the conquered regions (every fifth year, and then later, every year) by an Ottoman official, under the supervision of the governor of the province and in the presence of the scribe and judge (*qadi*), choosing the physically most appropriate and morally most suitable boys (they were not to be orphans, only sons, married or to have bad

kršćanske dijelove Carstva. Istovremeno je započela gradnja velikih modernih vojarni u Ederni i Carigradu.

Sakupljene dječake dovodilo se u Carigrad, gdje ih se prevodilo na Islam. Većina djece bila je poslana u obitelji anatolijskih zemljoposjednika, dostojanstvenika i seljaka, gdje bi, radeći kao neka vrsta robova, bili odgajani u muslimanskoj vjeroispovijedi, naučili turski jezik, te islamsku tradiciju i način života. Nakon tri do pet godina vraćalo bi ih se u vojarne (npr. u Carigrad) i uključivalo u vojnu obuku, koja je trajala do 20. godine života. Nakon obuke bili bi uključeni u neku od janjičarskih ili carigradskih sultanovih četa, dodjeljivani brodogradilištima ili gradnji džamija, ili bi služili kao mornari i veslači na galijama. Imali su zakonom strogo određena prava i privilegije, kao npr. dnevnicu, opskrbu, zbrinjavanje u bolesti i u starosti, oslobođenje

od poreza, ali su zato, osobito oni koji su se opredijelili za vojnu službu, morali živjeti u vojarnama, uz stroge uvjete obuke i vojnog života, te zabranu sklapanja braka. Takav je način života, po asketsko-mističnom učenju Islama – sufizmu – proizlazio iz učenja beктаšijskog reda, pod čijim su utjecajem janjičari, prema tradiciji, bili od samih svojih početaka.³⁶ Prema sufijskom nauku

ideal je konačno sjedinjenje s Bogom, što se moglo postići samo u borbi za vjeru, za koju je svaki janjičar „čistoćom svoga života i misli i odricanjem od svega zemaljskoga“ morao biti spreman u svakom trenutku svog života.³⁷ Zahvaljujući upravo toj vjerskoj stezi i odanosti, postizali su, uz zadivljujuće i, u očima protivnika, zastrašujuće nadljudske napore, svoje čuvene velike vojne uspjehe.³⁸

Najdarovitije od sakupljenih dječaka slalo se izravno u jednu od vrhunskih dvorskih škola u okviru sultanove rezidencije (Carigrad, Ederna, Bursa), gdje ih se podučavalo u teologiji, Kur'anu, književnosti, jezicima, pravu, kaligrafiji, umjetnosti, glazbi, no i u vojnim vještinama – npr. u jahanju i korištenju oružja. Njihovo je obrazovanje nadgledao sâm sultan, kojemu su bili dužni iskazivati apsolutnu poslušnost i poštivati stegu. Na taj način odgojio je sultan izvanrednu elitu dvorjana (mladiće od 25 do 35 godina), koja je bila obrazovana i sposobna obavljati poslove najviših dvorskih i državnih službi. Time je bila otvorena mogućnost da i djeca iz najbjeđnijih obitelji pokorene raje mogu ostvariti siguran, bogat i ugledan život. Preko njih je sultan sebi osiguravao bezuvjetno odanu i izravno s njegovim interesima povezanu vojsku i podanike, a istovremeno je time oslabio broj i moć privilegiranih, aristokratskih, izvorno osmanskih obitelji. Već u 15. stoljeću, naime, broj dvorske elite stvorene novačenjem i obrazovanjem dječaka daleko je nadmašio izvorno tursku aristokraciju.

U onodobnim izvještajima o prilikama i običajima u Osmanskom Carstvu, pisanim od zapadnih autora, novačenje dječaka – danak u krvi – opisuje se kao izuzetno brutalan čin, koji je svake godine mnoge obitelji ostavljao u očaju. Postoje, međutim, i drugačija izvješća, iz kojih je vidljivo da je određeni dio naroda shvatio da preko tih novačenja postoji mogućnost socijalnog uspona na visoke čino ve jednog svjetskog carstva. Na primjer, nakon osvajanja Bosne (1463. godine) islamizirano je stanovništvo zahtijevalo da se u njihovoj pokrajini nastavi s tradicijom sakupljanja dječaka, odnosno da se u *devširmu* uključe i muslimanska djeca. Ostalo je zabilježeno da su muslimanske obitelji pokušale vezama ubaciti svoju djecu u novačene dječake, kako bi im na taj način otvorili mogućnost ostvarivanja boljeg života i karijere.³⁹

³⁶ Bektašije su derviški red, koji molitvama, meditacijama, askeзом i strogim životnim navikama teži za duhovno-mističnim sjedinjenjem s Bogom. Die Janitscharen 3; Čelebi 1979. : 599; Olesnicki 1943. : 203.

³⁷ Olesnicki 1943. : 202-203.

³⁸ Muderizović 1918. : 110. Vojna enciklopedija 4, 1972. : 7-8.

³⁹ Muderizović 1918. : 111. Dragocjenosti otomanske umjetnosti 1999. : 24.

– spread to the conquered Christian parts of the Empire. At the same time the start of great modern barracks in Ederna and Istanbul.

The boys collected were taken to Istanbul, where they were circumcised and converted to Islam. Most of the boys were then sent to the families of Anatolian landowners, nobility or peasants, where they worked as a kind of slave, and were brought up in the Muslim faith, learned Turkish and the Islamic tradition and way of life. After three to five years, they were sent back to the barracks (for example, to Istanbul) and were militarily trained, a period which lasted until they were 20. After training, they would join one of the janissary companies or one of the Sultan's companies in Istanbul, they were allocated to shipyards or the construction of mosques, or would serve as sailors or rowers on galleys. They had strictly defined statutory rights and privileges, such as for example a per diem, supplies, care in sickness and old age, exemption from taxation but in return, particularly those who opted for military service, they had to live in the barracks, with strict conditions of training and military life, and were forbidden to contract marriage. This type of life, based on the ascetic and mystical Islam – Sufism, was inspired by the teachings of the *Bektashis* order, under which influence the janissaries stood³⁵, according to tradition, from their very beginnings. According to the sufic teaching (a philosophy akin to that of the dervishes³⁶), the ideal was the final unity with god. This could be reached only through the struggle for faith for which every janissary must have been ready in every moment of his life through the purity of his life and thoughts and through giving up of all earthly things. It is thanks to this religious discipline and faith that janissaries achieved their famous military successes through the magnificent, and in the eyes of their opponents, frightening efforts.

The most talented of the boys that were collected were sent directly to one of the top court schools that were part of the Sultan's residence (Istanbul, Ederna, Bursa) where they were taught theology, the Quran, literature, languages, law, calligraphy, art, music and the military disciplines, for example weapons and riding. Their education was overseen by the Sultan himself, whose discipline they had to respect and to whom they were duty bound to show complete obedience. In this manner the sultans brought up an outstanding court elite (youths of 25 to 35) who were well educated and capable of carrying out the services of the highest court and state ministers. This in turn meant that children from the most wretched families of the subject *rayah* would be able to have a secure, rich and distinguished life. Through them, the sultan provided himself with subjects and an army that was unconditionally devoted to him and his interests and at the same time was able to weaken the number and power of privileged aristocratic and ethnically Ottoman families. As early as the 15th century, in terms of numbers, the court elite formed from boys who had been conscripted and trained far outweighed the original Turkish aristocracy. In the reports of the time concerning the conditions and manners at the Porte, written by western authors, the conscription of boys, the blood tribute, as it was called, is described as an appallingly brutal act, which left many families in despair each year. But there are other reports from which it can be seen that some of the people understood that via such conscription it was possible to make great social advances into the highest ranks of a world empire. For example, after the conquest of Bosnia in

reputations for their conduct) between 8 and 15. Any kind of resistance to the *devshirmeh* (which included concealment or mutilation of children) was severely punished. Dragocjenosti otomanske umjetnosti 1999. : 23.

³⁵ After the blessing of Hadži-Bektaš-Velija, founder of the order of the bektashis. Muderizović 1918. : 110. Vojna enciklopedija. 4. 1972. 7-8.

³⁶ The dervishes, with prayer, meditation, asceticism and strict habits of life aspired to a spiritual and mystical union with God. Die Janitscharen. 3; Čelebi 1979. : 599; Olesnicki 1943. : 202-203.

Sl. / Fig. 17. Kat. br. / Cat. No. 70.

Sl. / Fig. 16. Kat. br. / Cat. No. 17.

Sl. / Fig. 18. Kat. br. / Cat. No. 131.

Ne znamo točno iz kojeg vremena potječu prvi opisi izgleda i naoružanja janjičara, koje nam prenose povjesničari i kroničari. S obzirom na postojeći konzervativizam i pridržavanje tradicija, koje nam prenosi u svojim komentarima većina autora koji se bave poviješću Osmanskog Carstva, i s obzirom na činjenicu da je izgled janjičara kroz čitavo vrijeme njihovog postojanja (od 1326. do 1826. godine kada su ukinuti) izazivao divljenje, jezu i strahopoštovanje, možemo pretpostaviti da je njihov izgled tijekom vremena u osnovnim crtama ostajao isti.⁴⁰ Opisuje se da su brijali glave, osim perčina, a brkove su morali „kresati“; bradu nije smio puštati običan vojnik, već samo časnici i umirovljenici. Uobičajene su bile tetovaže s oznakom pukovnije na desnoj nadlaktici, ili na nogama. Iako je svaka pojedina kategorija janjičara imala svoje boje odora, ipak, kao zajedničko obilježje, možemo navesti slijedeće: na glavi su nosili pustene kape ili od čoje (*čulah*, *keče*), čiji se mekani tjemeni produžetak spuštao na zatiljak. Kapa je bila ukrašena srebrnom (pozamenterijskom) trakom, a s prednje strane je imala pojačanje od žutog (mjedenog?) lima u koji se zaticala „*kašika*“ (čelenka u obliku žlice), a uz nju, na svečanostima, čitav niz ukrasa i perjanica, najneobičnijih oblika i često nevjerovatnih dimenzija (spominju se npr. čelenke u obliku brodova i vjetrenjača). Viši časnici nosili su gaće, košulju, kratki haljetak (do pasa) od čoje ili sukna – *mintan*, dugi haljetak – *haftan* (*kaftan*) koji se vezao pojasom – *kušak*. Skute *haftana* se zadijevalo za pojas. Preko *haftana* se oblačio laki kaput (*džube*), a viši časnici krzneni kaput (*biniš*). Nosili su hlače – crvene ili jasno-plave suknene *čakšire*.⁴¹ Na noge su obuvali plitke cipele ili žute *mestve* – duboku obuću od meke kože s

Sl. / Fig. 19. Kat. br. / Cat. No. 68.

vrlo tankim donom koja se obuvala na голу nogu ili na čarapu, pa na to papučice ili za rat čizme.⁴²

Cijela odora i oprema janjičara – kao i časnika drugih jedinica osmanske vojske – bila je jasnih i jarkih boja, optočena metalnim aplikacijama ili zlatnim i srebrnim vezom, presvučena koji put brokatom, te je uz nošenje raznolikog i neobičnog vojnog znakovlja odavala izuzetno impresivnu, moćnu i dinamičnu sliku, koja je bila u znatnom kontrastu s daleko monotonijim izgledom zapadnih vojnika, pretežno oklopljenih u sive ili zatamnjene oklope. Spominje se da su prvi janjičari bili obučeni kao pješništvo i kao vrlo vješti strijelci, ali ubrzo se kao njihovo naoružanje spominju i sablje, mačevi, bojne sjekire i noževi. Iz tih ranih vremena potječe i vjerovanje da je za osmanskog vojnika luk i strijela, i osobito sablja, kao dar Proroka, sveto oružje, na koje janjičar priseže.⁴³ No uz to se spominju i pračke, topuzi, buzdovani, nadžaci i koplja, iako više kod običnog pješništva. Od 16. i 17. stoljeća u njihovo naoružanje spadaju i pištolj i puška. Od sredine 18. stoljeća osobito se kao oružje karakteristično za janjičara ističe jatagan. Iz tog vremena, kao što smo već spomenuli, potječu i prvi nama poznati likovni prikazi janjičara s jataganima utaknutim za pojas.⁴⁴

Zapovjedništvo nad janjičarskim zborom – *odžakom* (ognjištem)⁴⁵ – imao je janjičarski aga (*yeniceri ağası*) te njegov zamjenik *segban baša*⁴⁶ – zapovjednik stožera.

⁴⁰ Hamdija Kreševljaković navodi da u Bosni tek ukinućem janjičara europska moda polako potiskuje narodnu, pri čemu misli na osmansku - istočnjačku. Navodi da «se držalo strašnim grijehom nositi 'tjjesno odijelo'» ili odijevati se «a la franca», čemu je razlog upravo «konzervativna narav Bošnjaka i Hercegovaca». Kreševljaković 1935. : 146-147. A Marija Šerčer zamjećuje „... da se kod Turaka pojedini tipovi hladnog i vatrenog oružja stoljećima ne mijenjaju.“ *Türkische Waffen...* 1982. : 25.

⁴¹ Čakšire = vrsta istočnjačke muške donje odjeće s dugim turom i uskim nogavicama koje se kopčaju sa strane. Škaljić 1985. : 160.

⁴² Muderizović 1918. : 112.

⁴³ Primjerice, sultani prilikom svoje instalacije prisežu na sablju. Odatle niz „svetih sablji“ u carigradskom Topkapi muzeju. Yücel 2001. : 5-11.

⁴⁴ Usporedi prikaz janjičarskog generala (krilnika) na crtežu u temperi iz 1750.-1790. godine u Deutsches Archäologisches Institut, Istanbul.

⁴⁵ Škaljić 1985. : 499.

⁴⁶ U prijevodu timaritelj/čuvar pasa! Agi i zapovjedniku stožera podređeni visoki časnici nosili su također titule koje u svom nazivlju sadrže nekadašnje funkcije sultanove lovačke pratnje.

1463 the Islamised population required the tradition of collecting boys be continued in their province, that the *devshirmeh* should also include Muslim children. It was recorded that Muslim families attempted to pull strings to get their children into the conscription, in this way providing them with the possibility of having a better life and making careers³⁷.

We do not know exactly from which period the first descriptions of the appearance and armaments of the janissaries derive, those transmitted to us by historians and chroniclers. Because of the existing conservatism and the maintenance of traditions, conveyed to us in their commentaries by most of the authors who deal with the history of the Ottoman Empire, and because of the fact that the appearance of the janissaries, for the whole of the period of their existence (from 1326 to 1826, when they were stood down) excited admiration, horror and awe, we can assume that their appearance over the course of time remained the same in its basic outlines³⁸. It is written that they shaved their heads, apart from their queues, while they had to “prune” their moustaches, and were not allowed to grow beards if they were privates, only if they were officers or pensioners. It was common for them to have tattoos with the name of their regiment on their right bicep or upon the leg. Although every individual category of janissary had its own uniform colour, still, as common feature, the following may be adduced. On their heads they wore felt caps (*chulah*, *keche*), the soft top of which had an extension that fell down over the nape. The cap was decorated with a silver (haberdashery) band, and in front it was reinforced with yellow perhaps brass metal in which a headgear ornament called *kashika* (because it was shaped like a spoon) was tucked, and sometimes, alongside it, for parades, there would be a whole sequence of decorations and plumes, of extremely unusual shapes and often of incredible dimensions (headgear decorations in the forms of ships and windmills are also mentioned). Senior officers had pants, shirt, short coat (waist length) of felt or homespun – called *mintan*, a long robe called *haftan* or *kaftan* that was bound with a belt called *kushak*. The skirts of the *haftan* would be tucked into the belt. A light topcoat might be put on over the *haftan* called *dzhube*, and senior officers had a fur topcoat, or *binish*. They also wore trousers – red or light blue homespun *chakshire*³⁹. On their feet they wore low shoes or yellow *mestve* – ankle-high footwear with very thin soles that they put on their bare feet or onto socks, and on that slippers, or for war, boots⁴⁰.

The whole uniform and equipment of the janissary – like the officers of other units of the Ottoman army, was bright and vivid in colour, studded with metal appliqué work or silver and gold embroidery, sometimes lined with brocade, and, in conjunction with the wearing of diverse and uncommon military emblems, gave an appearance that was exceptionally impressive, powerful and dynamic, which was markedly in contrast with the much more drab appearance of western soldiers, mainly accoutred in grey or dark armour. It is said that the first janissaries were trained as infantry or as extremely skilled bowmen, but soon after that in their arms sabres, swords, halberds and knives are mentioned as their weapons. From these early times derives the belief that for the Ottoman soldier the bow and arrow, and in particular the sabre, a gift of the Prophet, was sacred weaponry, upon which the janissary took his oath⁴¹. As well as this, slings are mentioned, along with maces, battle-axes called *nadzhak*, and spears, although much more among the ordinary infantry. From

³⁷ Muderizović 1918. : 111. Dragocjenosti otomanske umjetnosti 1999. : 24.

³⁸ Hamdija Kreševljaković says that in Bosnia it was only after the abolition of the janissaries that European fashions gradually drove out the traditional clothing, thinking of the Ottoman. He says that it was “considered a terrible sin to wear tight clothing” or to dress “a la franca”, the reason for which was the “conservative nature of Bosniaks and Herzegovinians”. Kreševljaković 1935. : 146-147. Marija Šerčer that “with the Turks, some kinds of cold steel weapons and firearms did not change for centuries.” *Türkische Waffen...* 1982. : 25.

³⁹ *Chakshire* = kind of eastern men’s lower dress with a long baggy seat and narrow leggings buckled at the side. Škaljić 1985. : 160.

⁴⁰ Muderizović 1918. : 112.

⁴¹ For example, the sultans during their installation swore on the sabre. Hence the number of sacred sabres in the Istanbul Topkapi Museum. Yücel 2001. : 5-11.

Sl. / Fig. 20. Kat. br. / Cat. No. 100.

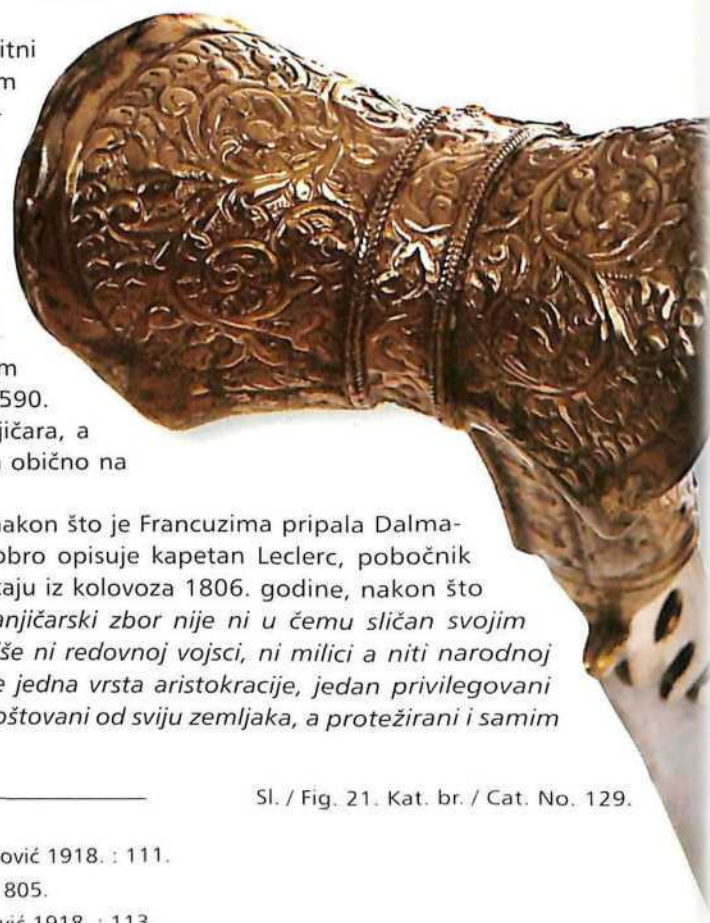
Cijeli zbor janjičara ideološki je bio okupljen oko zajedničkog ognjišta, s idejom uspostave jedinstva kroz skupni život, stanovanje i prehranu. Stoga su ognjište – *odžak* i kotao – *kazan* bili mjesto i simbol okupljana svake jedinice, a oznake – čelenke – na njihovim kapama bile su *kašike* – žlice. U početku (oko 1360. godine) janjičarski *odžak* je brojio 1000 ljudi, krajem 14. stoljeća 20 do 30 tisuća ljudi, krajem 17. stoljeća 100.000, a u 18. i 19. stoljeću obuhvaćao je čak 140.000 vojnika (neki autori navode čak 200.000). Osnovne jedinice janjičara bile su čete – *orte* – kojih je konačno bilo 196. Svaka *orta* imala je 200-400 vojnika. *Orte* su bile označene brojevima i udružene u bataljune, koji su, opet, bili obuhvaćeni u tri divizije (zdruga).

Od njihovog osnutka pa do kraja 17. stoljeća, janjičari su predstavljali jedinu stajaću vojsku i neusporedivo najmoćniji vojni zbor u Europi. Savršeno disciplinirani i međusobno čvrsto povezani, podvrgnuti odličnoj vojnoj obuci i obučeni suvremenim borbenim taktikama, s dobrim naoružanjem, motivirani svojom vjerom i odanošću Islamu i sultanu, predstavljali su praktički nepobjedive bojne postrojbe, o koje su se razbijali i najžešći napadi zapadnih oklopnika. Priče o njihovoj nepobjedivosti i vještinama kolale su u svim zapadnoeuropskim vojskama.

Od druge polovine 16. stoljeća zabilježen je među janjičarima pad stege i nepridržavanje strogim pravilima vojničkog života (npr. izbjegavanje celibata i života u vojarnama), opadanje borbenog morala i snage uslijed zanemarivanja vojnih vježbi i obuke, a i obrazovanje „dvorskih kadrova“ bilo je ukinuto, te se razina znanja i umijeća daljnjih generacija janjičara drastično smanjila. Već tijekom prve polovine, a osobito u drugoj polovini 17. stoljeća u redove janjičarskih časnika primani su „neobrazovani“ i „nesposobni“ ljudi, „protuhe“, koji su svoje činove naslijedili, kupili ili ih se domogli bez pohađanja nekad stroge vojne obuke (1650. godine ukinuto je novačenje dječaka!).⁴⁷ Prekidom i prestankom praktički stoljetnog niza osmanskih vojnih uspjeha krajem 17. stoljeća, te uslijed nastalih unutarnjopolitičkih problema, državna dotacija i privilegije janjičarima prestali su biti redoviti i više nisu bili dovoljni za život i financiranje obitelji. Janjičari se sada okreću drugim oblicima zarađivanja, pretežno trgovini i zanatstvu, zauzimajući često ugledne pozicije u lokalnim strukovnim udruženjima obrtnika – *esnafima* (cehovima).

Brojni i kompaktni elitni zbor janjičara postao je tijekom vremena u Osmanskom Carstvu usporedna vlast sa sultanom. Uplitanja janjičarskih vojskovođa i časnika u unutrašnju politiku Carstva, kao i oštra izražavanja njihovog neslaganja s određenim političkim potezima i promjenama, postala su uobičajenom i učestalom pojavom. Od 1590. godine poznate su bune janjičara, a njihovim je zahtjevima sultan obično na kraju morao i udovoljiti.

Početak 19. stoljeća, nakon što je Francuzima pripala Dalmacija,⁴⁸ stanje janjičara vrlo dobro opisuje kapetan Leclerc, pobočnik generala Marmonta, u izvještaju iz kolovoza 1806. godine, nakon što je proputovao Bosnom:⁴⁹ „Janjičarski zbor nije ni u čemu sličan svojim predama, te danas ne slični više ni redovnoj vojsci, ni milici a niti narodnoj straži (garde nationale). To je jedna vrsta aristokracije, jedan privilegovani zbor u državi, čiji su članovi poštovani od sviju zemljaka, a protežirani i samim

Sl. / Fig. 21. Kat. br. / Cat. No. 129.

⁴⁷ Die „Knabenlese“ 1-3; Muderizović 1918. : 111.

⁴⁸ Nakon mira u Požunu 26. 12. 1805.

⁴⁹ Citiran je prijevod iz: Muderizović 1918. : 113.

the 16th to the 17th century the pistol and musket also formed part of their weaponry. From the mid-18th century the yatagan becomes a weapon that is particularly characteristic of the janissary. From that time, as has already been mentioned, come the first depictions that we know of with janissaries that have yatagans fixed into their belts⁴². The janissary corps, or *odzhak*, which means *hearth* in Turkish⁴³, was commanded by the janissary *aga* or *yeniçeri ağası* and his deputy the *segban başa*, the chief of staff⁴⁴. The whole janissary corps was ideologically centred around the common hearth, the ideal of unity, common life, living and messing together. Hence the hearth or *odzhak* and the cauldron or *kazan* were the symbols and places for the gathering of each unit, and the signs on their caps were the spoons or *kashika*. At the beginning, around 1360, the janissary corps numbered 1000 men, at the end of the 14th century there were between 20 and 30,000, and at the end of the 17th century, 100,000; in the 18th and 19th century it numbered as many as 140,000 soldiers, with some writers even adducing the figure of 200,000. The basic units of the janissaries were companies – *ortas* – of which ultimately there were 196. Every *orta* had 200-400 soldiers. *Ortas* were designated by numbers and were organised into battalions, which, in turn, were combined into three divisions.

Sl. / Fig. 22. Kat. br. / Cat. No. 68.

From their formation until the end of the 17th century, janissaries represented the only standing army and by far the most powerful army corps in Europe. Perfectly disciplined and with a remarkable *esprit de corps*, subjected to excellent military training and skilled in contemporary combat tactics, with fine weapons, motivated by their faith and devotion to Islam and the sultan, they constituted a practically invincible battle formation, on which even the most ferocious assault of western armour would shatter. Stories of their invincibility and skills circulated in all western European armies.

From the second half of the 16th century, there was a decline in discipline among the janissaries and a failure to adhere to the strict rules of military life – circumventing celibacy and life in the barracks, for example – with a decline in morale and strength, as a result of neglect of exercises and training, and then the training of the court personnel was abolished, and the level of skills and knowledge of further generations of janissaries dropped precipitately. Even during the first and in particular in the second half of the 17th century, people were accepted as janissary officers who were uneducated and incompetent, scum, who inherited or bought ranks, or acquired them without undergoing any training. In 1650 the conscription of boys was actually abolished⁴⁵. With the break in the well nigh century long sequence of Ottoman military successes at the end of the 17th century, and as a result of internal problems, the state grants and privileges to the janissaries became irregular and were no longer adequate for life and financing a family. Janissaries shifted to other forms of making a living, mainly in commerce and trades, often occupying distinguished positions in the local guild or *esnaf*.

In the course of time, the numerous and compact elite janissary corps became a force in the Empire to rival the sultan. The interference of janissary general and officers in the internal policies of the Empire, and the sometimes intransigent expressions of their disagreement with certain political moves and changes, became common and frequent phenomena. From 1590, janissary rebellions are known; in the end, the sultan usually had to meet their demands.

⁴² Cf. the tempera drawing of the janissary general of 1750-1790 in Deutsches Archäologisches Institut, Istanbul.

⁴³ Škaljić 1985. : 499.

⁴⁴ The guardian of the pasha. Senior offers subordinate to the aga and the commander of the staff also had titles that in their names contained the one-time functions of the train of the sultans when they went hunting.

⁴⁵ Die „Knabenlese“. 1-3. Muderizović 1918. : 111.

zakonom.“ Dalje Leclerc govori da „nijesu podređeni nikojem zaptu⁵⁰ i redu, niti samim vlastitim odredbama. Ne staraju se mnogo više od svojih sugrađana ni za vojničku naobrazbu, a razlikuju se od njih jedino u pogledu svojih povlastica. Većina janjičara prima plaću, a neki služe i besplatno. Njihova isprava je neka vrst povelje, koja glasi na plaću, odnosno na mirovinu na koju imaju pravo. Ova plaća se sastoji općenito od 22 groša ili 33 franka, a plaća se iz državnih prihoda napose pojedinom uz predodžbu gorespomenute isprave. Plaća se povisava obično iza rata u kojemu je dotični sudjelovao. Kadikad mogla se je povisiti i usred rata, bilo u znak milosti ili kao nagrada za junačko djelo. Janjičari su pješaci ili konjanici a sastavljeni su od odjela od poprečno 100 momaka. Pojedini odio imade po jednog agu za zapovjednika i po jednog bajraktara, koji nosi zastavu. Ovo su jedini njihovi časnici. Kada se pozovu na vojnu, okupe se oko age, koji je određen da ih predvodi (sjedište u Sarajevu – nap. autora!), te polaze u vojnu kao pješaci ili konjanici po dobivenoj odredbi. Odjeveni i oružani su po volji i po mogućnosti, te nose, ako hoće, samokres, nož, sablju, koplje, pušku dapače sjekiru... Jedna od njihovih povlastica, na koju najviše drže je ta, da oni sami određuju, hoće li poći na vojnu ili neće, te da nisu podvrgnuti ničijoj vlasti osim svome agi, koji je imao izravnu svezu sa carigradskim. Domaći velikaši smatraju čašću biti članovi janjičarskog kola. A i najbogatiji među zaimima⁵¹ i spahijama⁵² natjecahu se, da dođu u janjičarski zbor, jer su ovi uživali veći ugled kod domaćeg stanovništva.“

Bojna moć janjičara pala je, kako navode ratni teoretičari, i uslijed toga što se janjičari nisu nikad naučili osuvremeniti svoju borbenu taktiku i prilagoditi je novim ratnim tehnikama i novom oružju. Tijekom 17., i osobito u 18. stoljeću, janjičari su se sve slabije nosili s moderniziranim i reformiranim jedinicama zapadne vojske. Kako bi sačuvali svoje privilegije, bojkotirali su tijekom 18. i 19. stoljeća sve pokušaje modernizacije Osmanskog Carstva i njegove vojske, te nije čudno da su postali izvanredan teret, kojega su se sultani pokušavali riješiti. Sultan Mahmud II. (1808.-1839.) ukinuo je u krvavom pokolju janjičarski zbor 1826. godine, pobivši oko 10.000 janjičara.⁵³ Izuzetno zanimljive odraze carigradskih događaja u Bosni i Hercegovini donosi sarajevski prijepis jednog *fermana*,⁵⁴ iz kojeg se vidi koliku su još uvijek snagu i ugled imali, od Carigrada udaljeni, bosansko-hercegovački janjičari tijekom 1826. godine.⁵⁵

Ovim opisom janjičara pokušala se uspostaviti slika o utjecaju koji su janjičari ostavili na narod i objasniti zbog čega su se neka janjičarska „pravila“ i običaji urezali u narodnu tradiciju tako duboko, da su tijekom druge polovine 18., te u 19. stoljeću izuzetno jaki i prevladavaju u mnogim vidovima života stanovništva balkanskih i graničnih zemalja, a traju još i danas.

3.2. Autohtoni elementi i prihvaćanje osmanskog stila

Umijeće i uspjeh da zadrže vlast u osvojenim područjima Osmanlije su zasnivali na svojim ratnim vještinama / vojnoj moći, uspješnim diplomatskim potezima pridobivanja dobrih i korisnih saveznika, kontrolom trgovačkih putova i kontrolom prirod-

⁵⁰ Zapt = stega. Škaljić 1985. : 646.

⁵¹ Zaim = (vele)posjednik velikog timara (lena). Škaljić 1985. : 644.

⁵² Spahija = posjednik timara, spahiluka, koji je dužan kao konjanik ići u vojsku. Dalje: bolje stojeći seoski domaćin islamske vjere u Bosni i Hercegovini. Škaljić 1985. : 570.

⁵³ Die Janitscharen 3.

⁵⁴ Ferman = sultanov ukaz, naredba, potvrđena njegovom *tugrom* (sultanov monogram). Škaljić 1985. : 280; Čelebi 1979. : 619.

⁵⁵ Muderizović 1918. : 113-114.

Sl. / Fig. 23. Kat. br. / Cat. No. 107.

At the end of the 19th century, after the French had got hold of Dalmatia⁴⁶, the situation of the janissaries is very well described, after a Captain Leclerc, an aide to General Marmont, had travelled round Bosnia, in a report of August 1806⁴⁷: “The janissary corps is nothing like its predecessors, and is no longer a bit like a regular army or a militia or a national guard. It is more of an aristocracy, a privileged corps within the state, the members of which are respected by their fellow countrymen, and protected by the law itself.” Leclerc goes on to say that they are “not subordinate to any discipline⁴⁸ or order, not even to their own regulations. They do not care much more than their fellow citizens for military training, and they are distinguished from them only with respect to their privileges. Most of them are salaried, while a few of them serve for free. Their document is a kind of charter which tells of the pay or pensions to which they are entitled. This wage in general is 22 groschen or 33 francs, and is paid from the state revenues on presentation of the document mentioned above. The pay is usually augmented after any war in which the said person took part. Sometimes it might be augmented during wartime, as a sign of favour or as a reward for some heroic action. Janissaries are infantry or cavalry and are composed of squads of about 100 men. Some of them have an aga for commander, and one bayraktar, or ensign, who bears the flag. These are their only officers. When they are called up to war, they gather around the aga who is appointed as their leader (HQ in Sarajevo – author) and set off to war as infantrymen or cavalrymen according to the orders they have obtained. Dressed and armed as they will and can, they bear, if they want, a pistol, knife, sabre, spear, musket and of course axe... their only privilege, which they are most concerned with, is that they themselves determine whether to go to war or not, and that they are not subject to any authority except that of their own aga, who has a direct connection with the one in Istanbul. The local magnates think it an honour to be members of the janissary circle. And the richest among the zaims⁴⁹ and spahis⁵⁰ compete to get into the janissary corps, because they have more respect among the local population.”

The military strength of the janissaries fell, as war theorists state, also as a result of their not having learned to update their fighting tactics and adjust them to the new technologies and weapons of war. During the 17th, and particularly the 18th, century the janissaries found it harder and harder to cope with the modernised and reformed units of the western armies. To keep up their privileges, during the 18th and 19th centuries they boycotted all attempts at the modernisation of the Ottoman Empire and its army, and it is not surprising that they became an extraordinary burden, which all the sultans attempted to get rid of. Sultan Mahmud II (1808-1839) did away with the janissary corps in 1826, including a mass pogrom of the janissaries, killing about 10,000 of them⁵¹. Exceptionally interesting reflection of the events in Stamboul in Bosnia and Herzegovina can be seen in the transcription of a certain *ferman*⁵², from which we can see how much strength and what a reputation the janissaries in Bosnia and Herzegovina, far removed from the Porte, still had in 1826⁵³.

⁴⁶ After the Peace of Bratislava, 26. 12. 1805.

⁴⁷ Translation cited from: Muderizović 1918. : 113.

⁴⁸ The word “zapt” is used. Škaljić 1985. : 646.

⁴⁹ Zaim = landed gentleman, possessor of a large *timar*. Škaljić 1985. : 644.

⁵⁰ Spahi = landowner who was bound to do military service as cavalryman. Then, rather prosperous Islamic rural landowners in Bosnia and Herzegovina. Škaljić 1985. : 570.

⁵¹ Die Janitscharen. 3.

⁵² Ferman = sultan's decree. Škaljić 1985. : 280; Čelebi 1979. : 619.

⁵³ Muderizović 1918. : 113-114.

Dalmatin. Dalmatier.

Industriae Comptorum - Leipzig

Sl. / Fig. 24: Dalmatinac. – A man from Dalmatia. / Christian G. H. Geissler. // B. Hacquet. Abbildung und Beschreibung der südwest- und östlichen Wenden, Illyrier und Slaven. Leipzig, 1801. – 1808. HPM/PMH 3110.

nih bogatstava (npr. rudnog blaga) u osvojenim zemljama. Među tim diplomatskim vještinama osobito se isticala sposobnost dodvoravanja važnim slojevima osvojenih naroda, pri čemu se priznavao i poštivao njihov nacionalni identitet i tradicija, te njihove vjerske i društvene ustanove. Odraž je te politike da se tradicija i ukusi, te razne obiteljske vrijednosti i društvene norme raznih etničkih i vjerskih skupina stoljećima usporedno razvijaju i tolerantno suživljavaju. Stoga upravo na području osmanske Bosne i Hercegovine treba promatrati stapanje i preplitanje stare tradicije i novih utjecaja. Rezultat te interakcije očituje se danas u ostavštini duhovne i materijalne kulture s toga područja. Istovremeno, Bosnu i Hercegovinu trebamo promatrati i kao jedno od izvorišta širenja tih kulturoloških stremljenja – pa i u modi odijevanja i naoružanja – u Bosni susjedne krajeve – u austrijsku i mletačku Vojnu krajinu, pa i dalje u Europu.

Kao što smo već spomenuli, jatagane su iz središta Osmanskog Carstva, iz Carigrada, na Balkan i u granično austrijsko-tursko područje prenijeli janjičari. Da bismo bolje obrazložili zbog čega se jatagan tako dobro uklopio u narodno odijelo, običaje i tradiciju, potrebno je navesti nekoliko činjenica o kulturnoj podlozi stanovništva koje je jatagane prihvatilo kao jedan oblik svojeg naoružanja.

Srednjovjekovna Bosna i Hercegovina bila je već do dolaska Osmanlija (1463.) poprište relativno jake obrtničke tradicije. Iskorištavanje njenog rudnog blaga potaknulo je osnutak naselja i trgovišta uz rudarska središta, kamo su se doselili i obrtnici (npr. Visoko, Fojnica, Foča, Srebrenica...). Do 15. stoljeća bosanski obrtnici su vrlo živo komunicirali sa susjednom Dubrovačkom Republikom ili gradovima mletačke Dalmacije, npr. Zadrom i Splitom. U brojnim arhivskim dokumentima, ali i u zapisima na stećcima,⁵⁶ ostalo je zabilježeno da mnogi obrtnici iz Bosni i Hercegovini susjednih krajeva dolaze raditi u Bosnu, ali i bosansko-hercegovački obrtnici odlaze sami ili šalju svoju djecu na

školovanje u susjedna, razvijena i poznata mjesta obrta i trgovine. Na taj način u život stanovništva Bosne i Hercegovine prodiru utjecaji stilova Zapadne Europe, iz Dubrovnika, Mletaka, Ugarske i Hrvatske i miješaju se s autohtonim izričajima i običajima, od kojih neki potječu još iz vremena Bizanta. Umjetnost punog srednjeg vijeka u Bosni i Hercegovini, sačuvana na predmetima vladajućeg sloja – na nakitu, oružju, tekstilu, posudu, arhitekturi – odgovara istovremenim europskim uzorima i primjerima, dok su ti utjecaji kod predmeta širokog puka nešto skromniji, s tim da prevladavaju oblici i ukrasi narodne, autohtone umjetnosti. Uz to, i prije nego što su Osmanlije zaposjeli Bosnu i Hercegovinu, kao i drugdje u Europi, istočnjački utjecaji u vidu uporabnih predmeta prodiru putem trgovine u svakodnevni život, prvenstveno bolje stojećeg, lokalnog stanovništva (npr. ukrasni predmeti, tkanine, prostirke, posude, oružje). Preko njih, domaći obrtnici i majstori oponašaju „uvezene predmete i njihove ukrase“ te ih unose i u život običnog puka, što se odražava npr. u tekstilu i odjeći (u vezu, pletenju i tkanju), rezbarenju drvenih kućnih uporabnih predmeta i oruđa, te keramičkom i metalnom posudu. Zabilježena je trgovina turskom robom i kolanje turskog novca u neturskim krajevima prije osmanskog zauzeća Bosne i Hercegovine.⁵⁷

Sl. / Fig. 25. Kat. br. / Cat. No. 114.

⁵⁶ Npr. imena zlatara i kovača ispisana na stećcima. Karamehmedović 1980.

⁵⁷ Karamehmedović 1980.

This description of the janissaries has endeavoured to establish an image of the impact that the janissaries had on the people, for which reason some of the janissary rules and customs were so deeply incised into the popular tradition that during the second half of the 18th and 19th centuries they were exceptionally strong and prevailed in many forms of the life of the Balkan and border countries, and in fact are still to be found today.

3.2. Indigenous elements and the acceptance of the Ottoman style

The Ottomans based their art of and success in keeping in power in the conquered territories on their military skills and military power, their successful diplomatic moves in obtaining good and useful allies and the control of the trade routes and natural resources (mines, for example) in the conquered countries. Among the diplomatic skills particularly important was their ability to flatter the important classes of the subjugated nations, in which their national identity and traditions as well as their ecclesiastical and social institutions were respected. The reflection of this policy was that tradition and tastes and various family values and social standards of different ethnic and religious groups were for centuries developed side by side and lived in tolerant coexistence. Hence precisely in the area of Ottoman Bosnia and Herzegovina it is appropriate to look at the merging and interweaving of the old tradition and the new influences. The result of this interaction is seen today in the legacy of the spiritual and material culture of the region. At the same time, Bosnia and Herzegovina should be looked at as one of the sources for the expansion of cultural trends – in fashions in garments and in arms – in countries neighbouring on Bosnia, the Austrian and Venetian-ruled Dalmatian Military Border, and further off in Europe. As mentioned above, yatagans were transferred from the very heart of the Empire, from Stamboul, to the Balkans and the border area between Turkey and Austria actually by the janissaries. In order to explain better why the yatagan fitted so well into the vernacular clothing, customs and tradition, a few facts concerning the cultural background of the population that accepted the yatagan as one form of its own original armament need to be given.

Medieval Bosnia and Herzegovina was until the coming of the Ottomans in 1463 the site of a relatively strong craft tradition. The availability of the mineral wealth set off the foundation of settlements and marketplaces alongside mining centres, to which artisans and craftsmen would move (for example, into Visoko, Fojnica, Foča, Srebrenica). Up to the 15th century, the Bosnian artisans had a very lively communication with the neighbouring Ragusan or Dubrovnik Republic, and with the cities of Venetian-ruled Dalmatia, such as Zadar and Split. In the numerous archival documents, as well as in the inscriptions on the *stechaks*⁵⁴, it is recorded that numerous craftsmen from neighbouring countries came to work in Bosnia, while Bosnia and Herzegovina craftsmen themselves went, or sent their children, to learn the trade in neighbouring more developed and well-known craft and trade centres. This led to the stylistic influences of Western Europe and Dubrovnik, Venice, Croatia and Hungary all making their way into the life of the population of Bosnia and Herzegovina and mingling with

Morlach aus der Gegend bei Knin.

Sl. / Fig. 26: Morlak iz okolice Knina. – Morlach from the Knin Region / F. Füller. Zadar, 1833. HPM/PMH 3143.

Sl. / Fig. 27. Kat. br. / Cat. No. 182.

⁵⁴ For example the names of goldsmiths and smiths inscribed on *stechaks*. Karamehmedović 1980.

Sl. / Fig. 28. Kat. br. / Cat. No. 21.

Nakon prvih prodora Osmanlija, te nakon uspostave njihove vlasti na području Bosne i Hercegovine krajem 15. stoljeća, sigurno je u prvo vrijeme došlo do recesije obrta i do znatnih uništavanja i pljačke imanja i imovine na osvojenom području. No očigledno je da osmansko zauzimanje Bosne i Hercegovine nije prekinulo postojeću tradicionalnu obrtničku i umjetničku proizvodnju, budući da se već početkom 16. stoljeća osjeća procvat umjetničkih zanata. Tako u drugoj polovini 16. stoljeća, u vrijeme kada je za vladavine sultana Sulejmana II. Veličanstvenog (1494.-1566.) centralizacija Osmanske države bila najjača, u carigradskim radionicama rade obrtnici iz svih krajeva Carstva, među kojima se spominju i Hrvati i Bošnjaci, doprinoseći svojim tradicionalnim, autohtonim balkanskim stilom multikulturalnoj kompleksnosti osmanske umjetnosti.⁵⁸ Razmjena obrtnika očigledno postaje vrlo živa, te u Bosni i Hercegovini, pod utjecajem novopristiglih obrtnika i po uzoru na umjetničke predmete i predmete svakodnevnog života uvezene iz Turske, počinju domaći, tradicionalno dobri i vještiji majstori vrlo brzo prilagođavati svoju proizvodnju novim orijentalnim oblicima i primjenjivati nove materijale i tehnike. Bakar, legure olova i kositra, srebro, sedef, pozlata, iskucavanje, gravura u bakru, filigran, tauširanje, pulanje, arabeska, ornamentika tkanina i tepiha, vez, arhitektonski oblici, ukrašavanje svih površina – vrlo brzo bivaju tako vješto primjenjivani, da ti «provincijski proizvodi» postaju jednako vrijedni kao oni iz turskih radionica Male Azije.

Opstanak i procvat obrtničke tradicije sigurno treba zahvaliti i mogućnostima da nemuslimanski obrtnici, pretežno kršćanski, rade i obučavaju se u okviru katoličkih i pravoslavnih samostana.⁵⁹ Ovom prilikom bilo bi dobro ilustrirati to primjerom reda franjevac, koji su na području Bosne i Hercegovine omogućili školovanje i obuku puka u različitim svjetovnim zanimanjima,⁶⁰ a ujedno odigrali ulogu čuvara nacionalnosti i narodne tradicije. Osobito se to odnosilo na majstore zlatare – *kujundžije* – koji su prvenstveno za samostane izrađivali vrhunska majstorska djela.⁶¹ Crkveno posuđe, već iz ranog 17. stoljeća i kasnije, sačuvano i spomenuto u franjevačkim riznicama, izradili su vrsni domaći majstori, na staroj tradiciji, na koju su primijenili „novi“, „turski“ stil ukrašavanja filigranom.⁶² Proizvodi majstora zlatara koji su nam danas poznati vrhunski su obrtnički radovi, a sami majstori zlatari⁶³ ili njihovi meceni⁶⁴ zacijelo su snažno utjecali na manje poznate ili nama danas nepoznate *kujundžije*, koji su njihove ukuse, stilove, motive ili šablone kopirali i primjenjivali na jednostavnijim proizvodima profane upotrebe.⁶⁵ Upravo su *kujundžije* bili majstori, koji su, kao što ćemo poslije vidjeti, radili završne radove na drškama i koricama jata-gana, i davali im veličanstven i skupocjen izgled.⁶⁶

Pojedina bosanska mjesta postala su čuvena po određenim proizvodima. Navest ćemo neka koja su bila poznata po proizvodnji oružja. Tako se u Foči izrađuje raskošno ukrašeno oružje vrhunske kvalitete (noževi, handžari, jatagani), za koje još tridesetih godina 19. stoljeća francuski znanstvenik Boué tvrdi da su nadmašili i ču-

⁵⁸ Dragocjenosti otomanske umjetnosti 1999. : 45; Petrović 1956. : 177; Knoll 1999.

⁵⁹ Karamehmedović 1980. : 87-157.

⁶⁰ Npr. u franjevačkim samostanima u Kraljevoj Sutjesci, Fojnici, Kreševu. Franjevci na raskršću kultura i civilizacija 1988. : 28.

⁶¹ Kreševski su fratri u 17. st. nabavili rijetko izdanje Agricolina djela *De re metallica* kako bi kujundžijama prenijeli tadašnja znanja o obradi metala. Franjevci na raskršću kultura i civilizacija 1988. : 28.

⁶² Franjevci na raskršću kultura i civilizacija 1988. : 129-131.

⁶³ Npr. u Kreševu je 1693. spomenut Lovro Pavlović, u Travniku Marko Elegović, iz druge polovine 18. stoljeća, te osobito Ivan Duić (djeluje između 1779. i 1784.), u Varešu Grgo Šimić (između 1784. i 1808. godine), u Fojnici Marko Krilić, te ponovo u Kreševu Marko Kanilić u početku 19. stoljeća. Franjevci na raskršću kultura i civilizacija 1988. : 130.

⁶⁴ Biskup fra Augustin Miletić (djeluje od 1813. do 1831. godine) poticao je tijekom prva tri desetljeća 19. stoljeća zlatarstvo u Bosni, tako da se proizvodi tog vremena obilježavaju izrazom „Miletićev stil“. Franjevci na raskršću kultura i civilizacija 1988. : 130.

⁶⁵ Franjevci na raskršću kultura i civilizacija 1988. : 129 i dalje.

⁶⁶ Kreševljaković 1935. : 112-115.

indigenous expressions and customs, some of which stem from the times of Byzantium. The art of the Middle Ages in Bosnia and Herzegovina, preserved in objects that belonged to the ruling class – their jewels, weapons, textiles, pots, architecture – corresponds to European models and specimens of the time, while in the case of items of the commons, these influences are much more modest, and the forms and decorations of vernacular and indigenous art tend to prevail. In addition, even before the Ottomans occupied Bosnia and Herzegovina, oriental impacts in the form of use objects made their way via trade into the everyday life first of the more well-off local population (such as decorative items, fabrics, blankets, crockery and weapons). After them, the domestic artisans and master craftsmen imitated the “imported items and their decorations”, and brought them into the life of the commons, which was effected in textiles and garments, for instance (in needlework, knitting and weaving), in the carving of wooden household use items and tools, and in ceramic and metal vessels. The trade in Turkish goods and the circulation of Turkish coins in non-Turkish areas was recorded even before the Ottoman capture of Bosnia and Herzegovina⁵⁵.

After the first inroads of the Ottomans, and after their rule was set up in the area of Bosnia and Herzegovina at the end of the 15th century, there must immediately have been a recession in the trades and probably a great deal of looting and sacking of estates and property in the conquered area. But it is clear that the Turkish seizure of Bosnia and Herzegovina did not break off the existing traditional craft and art production, since as early as the beginning of the 16th century the flowering of artistic craft can already be felt. Thus in the second half of the 16th century, at the time when during the reign of Suleiman II the Magnificent (1494-1566) the centralisation of the Ottoman state was at its greatest, craftsmen from all parts of the Empire were at work in the workshops of Istanbul, with Croats and Bosniaks being mentioned among them, contributing with their traditional and indigenous Balkan style to the multi-cultural complexity of Osmanli art⁵⁶. Craftsman-exchange obviously became very lively, and in Bosnia and Herzegovina, under the influence of the newly-arrived artisans, and on the model of artistic items and everyday use items imported from Turkey, the domestic, traditionally well-skilled master craftsmen were able very rapidly to adjust their production to the new oriental forms and employ new techniques and materials. Copper, lead and tin alloys, silver, mother of pearl, gilding, embossing, engraving in copper, filigree work, damascene work, beading, arabesques, ornamental cloth and carpets, embroidery, architectural forms, the decoration of all the parts – these very quickly became so adroitly applied that the “provincial products” became just as valuable as those from the workshops of Asian Minor.

The survival and flourishing of the craft tradition must partially be ascribed to the abilities of non-Muslim artisans, mainly Christian, to work and train in the framework of the Catholic and Orthodox monasteries⁵⁷. On this occasion it would be a good idea to illustrate this with the Franciscan order, which in Bosnia and Herzegovina enabled the education and training of the commons in various secular occupations⁵⁸, and at the same time played the role of custodian of ethnicity and national tradition. In particular this relates to the goldsmiths who, primarily for the monasteries, created supreme works of craftsmanship⁵⁹. Church vessels, from the early 17th century on and later, preserved or mentioned in the Franciscan treasuries, were made by top domestic craftsmen, in the old tradition, but applying the new Turkish style of decoration with filigree work⁶⁰. The products of the master goldsmiths known to

⁵⁵ Karamehmedović 1980.

⁵⁶ Dragocjenosti otomanske umjetnosti 1999. : 45; Petrović 1956. : 177; Knoll 1999.

⁵⁷ Karamehmedović 1980. 87-157.

⁵⁸ In Franciscan friaries at Kraljevska Sutjeska, Fojnica, Kreševo. Franjevci na raskršću kultura i civilizacija 1988. : 28.

⁵⁹ In the 17th century the Kreševo friars obtained a rare edition of Agricola's „De re metallica“ in order to convey this knowledge to the goldsmiths. Franjevci na raskršću kultura i civilizacija 1988. : 28.

⁶⁰ Franjevci na raskršću kultura i civilizacija. 1988. : 129-131.

Sl. / Fig. 29. Kat. br. / Cat. No. 129.

Sl. / Fig. 30: Stanovnik okolice Imotskog. – A man from Imotski region. / F. Füller. Zadar, 1833. HPM/PMH 3129.

ne carigradske majstore.⁶⁷ Opisujući *Kasabu* Konjic, Čelebi piše da postoje „većinom kovački dućani“ te je „gvožđe koje se ovdje obrađuje poznato i čvrsto“, a „... ima jedna takva mahmuzijska sablja koju nazivaju konjička sablja...“.⁶⁸ U Livnu, koje se nalazi na tromeđi Osman-skog Carstva, Mletačke Republike i Austrije, poznati su *kujundžije*. Isto tako su važni *kujundžije* iz mjesta Čajniča, koje se nalazi na putu za Dubrovnik i kroz koje u 16. i 17. stoljeću prolaze trgovačke karavane. U 16. stoljeću snažno se razvija i Sarajevska čaršija, koja postaje središnjica bosanskog obrtničkog i trgovačkog života.⁶⁹ Tursko bakreno posuđe u 16., a osobito u 17. stoljeću potpuno potiskuje sve ostalo, i to kod svih slojeva stanovništva. Iz dubrovačkih testamenata raznih slojeva stanovništva (i običnih rudara ili skromnijih trgovaca) vidimo da svaka kuća posjeduje bar nešto «tursko». Takav procvat obrtničke proizvodnje u Bosni i Hercegovini zauzetoj od Osmanlija u 16. i 17., pa i dalje u 18. stoljeću, rezultat je dobrih političkih poteza središnjice Osmanskog Carstva (vrijeme najvećeg zamaha osvajanja i širenja Osmanskog Carstva duboko u Europu!), povoljne trgovačke i gospodarske konjunkturu, intenzivne trgovine i dobrih vojnih prihoda. Osvajanjem Bosne i Hercegovine (1463. godine) Osmanlije su otvorili put utjecajima islamskih obrta i umjetnosti, te orijentalnim proizvodima u Zapadnu Dalmaciju, Hrvatsku i Ugarsku.

Dobar primjer uspostave i odvijanja suživota između lokalnog stanovništva

i turskih pridošlica daje nam Makarsko primorje.⁷⁰ (sl. 30) Makarsku i njeno zaleđe, s većim središtima u Imotskom i Vrgorcu, zauzeli su Osmanlije krajem 15. stoljeća, neposredno nakon pada Bosne. Na tom je području osnovana već početkom 16. stoljeća *nahija*⁷¹ Primorje, koja je pripadala prvo fočanskom, pa potom mostarskom *kadiluku*.⁷² Kroz cijelo vrijeme osmanske uprave obalni pojas Makarskog primorja bio je poprište mletačko-turskih sukoba, dok je zaleđe živjelo mirnijim životom (1694. godine Osmanlije su izbačeni iz tog područja). Usprkos tom nesigurnom vremenu lokalno stanovništvo uspostavlja suživot s došljacima i tako prihvaća i nove utjecaje.

⁶⁷ Karamehmedović 1980. : 92, 147; Petrović 1956. : 117.

⁶⁸ Čelebi 1979. : 477; Karamehmedović 1980. : 108-109.

⁶⁹ Kreševljaković 1935. : 79 i dalje.

⁷⁰ Bezić-Božanić 2001. : 69-97.

⁷¹ Nahija = župa, najniža redovna upravna teritorijalna jedinica. Čelebi 1979. : 647. Škaljić 1985. : 483.

⁷² Kadiluk = područje na koje se proteže stvarna i teritorijalna nadležnost jednog kadije (sudac). Čelebi 1979. : 631-632; Škaljić 1985. : 378-379. Krmpotić 2001. : 389.

us today are superb craft productions, and the goldsmiths themselves⁶¹ or their patrons⁶² certainly had a powerful influence on the goldsmiths less known or unknown to us today, who copied their tastes, styles, motifs or stencils and used them on simpler products of secular use⁶³. It was these goldsmiths who, as we shall see later, did the final works on the hilts and scabbards of the yatagans, giving them their magnificent and costly appearance⁶⁴.

Some Bosnian towns became famed for certain products, and some might be mentioned here that were famed for the production of weapons. Thus in Foča they made opulently decorated high-class weaponry (knives, sabres, yatagans) that as late as the 1830s the French scholar Boué claimed would outdo the famed masters of Istanbul⁶⁵. Čelebi writes that in Konjic there were craftsmen who made various kinds of knives, swords, other weapons, with a particularly famed cavalry sabre⁶⁶. In Livno, situated at the tri-state border of Turkey, Venice and Austria, there were well-known goldsmiths. And then there were important goldsmiths in Čajniče, which lay on the route to Dubrovnik, and through which in the 16th and 17th centuries passed the merchants' caravans. In the 16th century, the Sarajevo bazaar developed strongly, becoming the centre of Bosnian craft and commercial life⁶⁷. Turkish copper vessels, in the 16th and particularly in the 17th century, drove out all other kinds, among all classes of the population. From the wills made by all classes in Dubrovnik (including ordinary miners and petty traders) we can see that every household had something at least that was Turkish. Such a flowering of craft production in Otto-

man-occupied Bosnia and Herzegovina in the 16th and 17th centuries, and also in the 18th century, was the result of good political moves from the centre of the Ottoman Empire (the time of the greatest impetus in its conquests and the spread of the Empire deep into Europe), of a favourable conjunction of commercial and economic circumstances, of vigorous trade and successful military campaigns. The taking of

Krivošani.
 Villaggio di Krivošije.
 Landmann von Imoschi.
 ZARA F. F. Carrara del.
 1846.

Sl. / Fig. 31: Krivošanin. – A man from Krivošije. / Roberto Focosi. // F. Carrara. La Dalmazia descritta ... Zadar, 1846. HPM/PMH 19078.

⁶¹ For example, in 1693 in Kreševo Lovro Pavlović is mentioned, Marko Elegović in Travnik, the second half of the 18th century, and, in particular, Ivan Duić, in Vareš Grgo Šimić (between 1784 and 1808), Marko Krilić in Fojnica, and once again in Kreševo, Marko Kanilić, at the beginning of the 19th century. Franjevci na raskršću kultura i civilizacija 1988. : 130.

⁶² Bishop Fra Augustin Miletić (at work from 1813 to 1831) "encouraged goldsmith work in Bosnia over the first three decades of the 19th century, so much so that products of that time are characterized by the phrase *Miletić style*. Franjevci na raskršću kultura i civilizacija. 1988. : 130.

⁶³ Franjevci na raskršću kultura i civilizacija 1988. : 129 ff.

⁶⁴ Kreševljaković 1935. : 112-115.

⁶⁵ Karamehmedović 1980. : 92, 147; Petrović 1956. : 117.

⁶⁶ Čelebi 1979. : 477; Karamehmedović 1980. : 108-109.

⁶⁷ Kreševljaković 1935. : 79 i dalje.

Vidljivo je to djelomice u arhitekturi,⁷³ a osobito u kulturi stanovanja. Makarska postaje trgovačko središte preko kojega se odvija buran uvoz (tkanine, luk, mirodije, zemljano posuđe, staklo...) i izvoz (stoka, žitarice, vosak, vuna, loj, istočnjačka svila) roba za Osmansku Bosnu. Održavaju se i nadalje čuveni makarski sajmovi, na kojima bosansko-hercegovački obrtnici prodaju svoje proizvode: orijentalno posuđe, tkanine, ali posebno se ističu „turski jatagani (?), noževi, kubure, puške i fišeklje, te toke kovane u Bosni, a koji su sastavni dio muške narodne nošnje“.⁷⁴ U 17. stoljeću postaju poznati makarski zlatari (*kujundžije*), obučeni u Bosni – osobito su dobre veze sa Sarajevom – koji svoju tradiciju nastavljaju i dalje, tijekom 18. i 19. stoljeća.

Etnografska je slika Hrvatske, osobito u okvirima nošnje njenih stanovnika, uvjetovana i geografskim i klimatološkim prilikama određene hrvatske pokrajine (naravno, pored utjecaja uvjetovanih povijesno-političkim događanjima). Ističu se tri glavne etničko-kulturne zone: panonska, dinarska i jadranska. Iako svaka od njih posjeduje svoje specifičnosti, među njima nema „oštrih kulturnih granica“, a dijelovi nošnje i drugi etnografski elementi se većinom podudaraju, odnosno pokazuju mnogo prijelaznih i sličnih osobina.⁷⁵ Naravno da su u narodnom izražaju u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske prevladavali utjecaji tzv. alpske kulturne struje, dok u jadranskom narodnom izražaju Jadranske obale prevladavaju mletački i, dalje, zapadnoeuropski, ali i turski utjecaji. Turski su utjecaji vidljivi u dinarskom etnološkom izražaju, ali isto tako ga nalazimo i na panonskom i sjevernohrvatskom području. Ukrasi i uresi na odjeći, kao puceta, galoni, gajtani, krzna, oblici kapa, hlače, haljete i čizama zajedničko su obilježje nošnje svih narodnih skupina i društvenih slojeva, a međusobno se razlikuju jedino u bojama, bogatstvu i kićenosti tkanine, nakita i krzna.⁷⁶

Ilustraciju navedenog možemo prikazati na dobro obrađenom primjeru Makarske.⁷⁷

Kako u Makarskom primorju nije bilo većih gradskih naselja, stanovništvo se odijevalo u svoje narodno odijelo, na koje su turski utjecaji ostavili traga. Kod muškaraca je bila karakteristična crvenkapa od čohe, košulja, hlače od domaćeg sukna, uskih nogavica koje se kopčaju sa strane, s ukrojenim klinom na lednom dijelu,⁷⁸ razne vrste prsluka – prema prilikama manje ili više bogato okićeni vezom ili paftama i/ili filigranskim pucetima, široki pojasi „na listove“, od tkanine ili debele kože, katkad s metalnim ukrasima ukucanih kositrenih čavlića, pulama (probušenim i nanizanim zrcima), stakalcima, te visoke šarene pletene čarape i opanci (Sl. 34). Zimi se nosila kabanica s kukuljicom. Ženska nošnja sastoji se od dugačke i kratke košulje, zimi haljine, pojasa, pregače, haljetak bez rukava, nogavica i čarapa, te opanaka. Na glavi se nosila ili crvenkapa ili marama.⁷⁹ Dolaskom Turaka, žene, u duhu Islama, moraju biti čedno odjevene i pokrivene glave, te se tradicionalna odjeća usklađuje s dijelovima turske odjeće i ukrasa, koji se često nesvjesno kopiraju, bez razumijevanja njihovog izvornog značenja. Ta se orijentalna tradicija odijevanja izuzetno duboko usadila među narod i ostala aktualnom do duboko u 19. stoljeće. Primjerice, u popisima djevojačkog ruha pisanim talijanskim jezikom, iz vremena kada je Mletačka Republika već odavno zamijenila Osmanlije, ostale su zabilježene talijanskom transkripcijom zapisane turske riječi kao *mahrama*, *tumban*, *jelek*, *ječerma*, *dolama*, *toke*... Čak i u

⁷³ U Imotskome se još do u 19. stoljeće grade kuće s dvorištima ograđenim visokim zidom, vrlo slično kao u Hercegovini. U Vrgorcu Osmanlije grade visoke i uske kule s malim otvorima, koje služe kako za stanovanje, tako i za obranu. Takva se obrambena arhitektura gradi potom i u manjim zaseocima Tučepima, Podgori i Zaostrogu. Bezić-Božanić 2001. : 91-97.

⁷⁴ Bezić-Božanić 2001. : 91-97.

⁷⁵ Hrvatski narodni preporod 1985. : 402-403.

⁷⁶ Hrvatski narodni preporod 1985. : 401-404; Schneider 1971. : 6.

⁷⁷ Bezić-Božanić 2001. : 69-90.

⁷⁸ Usporedi tumačenje čakšira u bilješki broj 41.

⁷⁹ Lulić Štović... 2005. : 12-16. Hrvatski narodni preporod 1985. : 371-375, 401-404.

Sl. / Fig. 32. Kat. br. / Cat. No. 26.

Bosnia and Herzegovina in 1463 meant that the Ottomans had opened up the way to the influences of Islamic craft and trade, and for oriental products into Western Dalmatia, Croatia and Hungary.

A good example of the establishment of coexistence among the local population and the Turkish newcomers, and the way it went on in practice, is shown by the Makarska coastal areas⁶⁸. (Fig. 30) Makarska and its hinterland, with quite large centres in Imotski and Vrgorac, were taken by the Ottomans at the end of the 15th century, immediately after the fall of Bosnia. In this region, as early as the beginning of the 16th century, a *nahia* was founded, that of Primorje⁶⁹, which belonged first to the Foča and then to the Mostar *kadiluk*⁷⁰. The whole time of the Ottoman rule, the coastal strip of the Makarska coastal area was the site of conflicts between Venice and Turkey, while the inland region lived a more peaceful life (in 1694 the Ottomans were expelled from the area). In spite of the uncertain times, the local population established a form of coexistence with the newcomers, and through this also accepted new influences. This can partially be seen in the architecture⁷¹, and particularly in the lifestyle. Makarska became a trade centre, via which there was a busy import trade (cloth, onion, spices, earthenware pots, glass) and exports (livestock, grain, wax, wool, tallow, oriental silk) of goods to Ottoman Bosnia. The Makarska Fairs were held, known far and wide, at which the Bosnia and Herzegovina tradesmen sold their products: oriental vessels, cloth and in particular "Turkish yatagans, knives, pistols, muskets and bandoleers, as well as metal chest ornaments wrought in Bosnia, a component part of male traditional costume". In the 17th century the Makarska goldsmiths became well known, who were trained in Bosnia – there were very good links with Sarajevo – and who kept up their tradition well into the 18th and 19th centuries.

The ethnographic image of Croatia, particularly in the framework of the garments of the inhabitants, was conditioned by the geographical and climatic conditions of a given region (and also of course impacted by historical and political events). Three main ethnic culture zones stand out: the Pannonian, the Dinaric and the Adriatic. Although each of them has its own specific features, there are no hard and fast cultural borders among them, and parts of the apparel and other ethnographic elements on the whole coincide, or at least show many transitional and similar features⁷². Of course, in the folk expression in the NW part of Croatia the influences of the Alpine cultural trends tended to prevail, while in the Adriatic national expression it was mainly Venetian and, from further off, Western European influences that were predominant, as well as Turkish. The Turkish influences are particularly outstanding in the Dinaric ethnological form of expression, but it can also be found in Pannonia and in N Croatia. The decorations and embellishments on clothes, such as buttons, braiding and piping, fur, forms of caps, trousers, jackets and boots are the common features of the apparel of all ethnic groups and social classes, and differ from each other mainly only in colour, richness and decorativeness of cloth, jewellery and fur⁷³. An illustration of this can be seen from the well-researched example of Makarska⁷⁴. Since in the Makarska coastal area there were no very large urban settlements, the population dressed in its own tradition clothing, on which the Turkish influences had left a trace. In men there was the characteristic red cap of felt, a shirt, trousers of homespun, with narrow legs that buckled at the side, with a tailored wedge on the

⁶⁸ Bezić-Božanić 2001. : 69-97.

⁶⁹ *Nahia* = administrative unit. Škaljić 1985. : 483.

⁷⁰ *Kadiluk* = district of a *kadija* (judge). Čelebi 1979. : 631-632; Škaljić 1985. : 378-379. Krm-potić 2001. : 389.

⁷¹ In Imotski right to the 19th century they built houses with yards surrounded by high walls, similar to those in Herzegovina. In Vrgorac the Ottomans built high narrow towers with little openings, for residence and for defence. Such defensive architecture was subsequently copied in the hamlets, Tučepi, Podgora and Zaostrog. Bezić-Božanić 2001. : 91-97.

⁷² Hrvatski narodni preporod 1985. : 402-403.

⁷³ Hrvatski narodni preporod 1985. : 401-404; Schneider 1971. : 6.

⁷⁴ Bezić-Božanić 2001. : 69-90.

Sl. / Fig. 33. Kat. br. / Cat. No. 49.

samoj Makarskoj narodno se odijelo običavalo nositi do druge polovine 18. stoljeća, i nije se cijenio onaj koji je odjenuo građansko odijelo po uzoru na Zapad.

I seljavanjem stanovništva na otoke srednje Dalmacije, Pelješac i Korčulu, prenijela se onamo miješana tursko-autohtona tradicija. Još i danas, više od tri stoljeća nakon odlaska Turaka, u tim krajevima nalaze se odrazi islamske kulture i turcizmi u narodnom jeziku.

Nakon odlaska Turaka, tijekom 18. stoljeća počinje intenzivni trgovački i obrtnički život u Makarskoj: s raznih strana dolaze graditelji, klesari, zlatari, zidari, drvodjelci, kovači, donoseći nove utjecaje, ali radeći i na staroj, u vrijeme osmanskog zauzeća stečenoj tradiciji.⁸⁰

Guardi di tu valle de Sebenico

Sl. / Fig. 34. Gradski stražar iz Šibenika. – Šibenik soldier. / Theodore Valerio. // La Dalmatie. Paris, 1864. HPM/PMH 3162.

⁸⁰ Bezić-Božanić 2001. : 69-90.

⁸¹ Šišić 1975. : 365-368.

⁸² Grgić 1962. : 249-255.

3.3. Prodor osmanskih utjecaja u Bosni i Hercegovini susjedne krajeve

3.3.1. Primorje

Najvećim dijelom Dalmacije – jadranske obale i dijelovima njenog zaleđa vlada-la je do 1797. godine Mletačka Republika.⁸¹ Kao i u svojim drugim talijanskim pokrajinama (od 16. stoljeća), Republika je i na istočno-jadranskoj obali primijenila sustav teritorijalne vojne organizacije, daleko jeftinijeg i utilitarnijeg oblika vojno-obrambenog ustroja nego što bi to bila skupa kondotijerska vojska.⁸² (sl. 24) Ti su se vojnici u nekim gradovima zvali *cernide*, a u Dalmaciji je pod njih potpadalo cjelokupno muško zemljoradničko stanovništvo u dobi od 18 do 50 godina starosti. Slično kao krajišnici na austrijsko-turskoj granici, i *cernide* su ostajali kod kuće i obavljali svoje poslove, brinuli su se o obrani svojih sela i gradova, a povremeno bi kao rezervna vojska bili poslani na ratišta (za popunjavanje pukovnija regularne vojske), te bi se uzimali kao veslači i mornari za ratnu mornaricu, služili kao izvidnice protiv gusara, osiguravali sanitarne kordone u slučaju kuge i, uza sve to, bili su obvezni na raznovrstan i težak kuluk. Uz *cernide* u Mletačkoj je Dalmaciji u 18. stoljeću formirano u mirno doba devet pješakačkih „prekomorskih“ pukova – *oltramari*, koji su služili na kopnu i na brodovima, te dva puka lake „hrvatske“ konjice – *cavalleria crovata*. Suvremenik, svećenik Filip Grabovac (1697./98.-1749.), kritički

back part⁷⁵, various kinds of waistcoat – according to their conditions, more or less richly decorated with needlework or flat buckles and/or filigree buttons, broad belts “leaf-style”, of cloth or thick leather, sometimes with metal ornaments of hammered tin nails, with perforated, threaded beads, with glass, and high, multicoloured knitted socks and *opanci*, or sandals. (Fig. 14) In winter they would wear a cape with a hood. Female costume consisted of long and short shirts, in winter of a dress, a belt, apron, sleeveless jacket, leggings and socks, and sandals. On their heads the women would wear either a red cap or a scarf⁷⁶. With the coming of the Turks, the women, in the spirit of Islam, had to be modestly dressed and have covered heads, and the traditional costume was harmonised with parts of the Turkish clothing and decorations, which they often unconsciously copied, without understanding the original meaning. Thus the oriental tradition of clothing was extremely well implanted among the people and remained quite current until deep into the 19th century. For example, in lists of dowries written in Italian, from the time when the Ottoman Empire had long since been replaced by the Venetian Republic, Turkish words in Italian transcriptions are recorded, such as *mahrana*, *tumban*, *jelek*, *jecherma*, *dolama*, *toke*... Even in Makarska itself, the folk costume was commonly worn up to the middle of the 18th century, and anyone who dressed in burgher fashion on Western models was held in low repute.

When the population moved out to the islands of central Dalmatia, to Pelješac and Korčula the mixed Turkish-indigenous style of clothing was taken there too. Still today, almost three centuries after the departure of the Turks, in these areas we can still find expressions of Islamic culture and Turkish loanwords in the vernacular.

After the Turks left, during the 18th century, vigorous trade and commercial life was stepped up in Makarska: from all quarters came builders, carvers, goldsmiths, masons, joiners, smiths, bringing with them new influences but working in the old tradition acquired in the time of the Ottoman occupation⁷⁷.

3.3. The inroads of Ottoman influences in areas neighbouring on Bosnia and Herzegovina

3.3.1. The coastal area

Until 1797, the Venetian Republic ruled the major part of Dalmatia – the coast and the islands and part of the hinterland⁷⁸. As elsewhere, in its Italian possessions (from the 16th century), the Republic employed along the eastern coast of the Adriatic, a system of territorial, military organisation, a much cheaper and more useful form of military defence than an expensive condottieri army would have been⁷⁹. (Fig. 24) These soldiers were called *cernide* in some cities, and in Dalmatia the whole of the male farm population between the ages of 18 and 50 belonged to them. Just like the borderers along the Austrian-Turkish border, the *cernide* too remained at home and did all their jobs, and looked after the defence of their cities and villages, and occasionally, as reserves, were sent to the front (to bring units up to strength) and would be taken as oarsmen or sailors into the navy, serving as scouts against pirates, ensuring a *cordon sanitaire* if there should be a plague outbreak, and, with all this, were subject to a varied and rather severe form of feudal labour service. Along with the *cernide*, in Venetian Dalmatia in the 18th century, in peace time there were nine infantry “overseas” regiments – the *oltramari*, who served on land and on ship-

⁷⁵ Cf the cut of chakshire. N. 39.

⁷⁶ Lulić Štorić [et al.] 2005. : 12-16. Hrvatski narodni preporod 1985. : 371-375, 401-404.

⁷⁷ Bezić-Božanić 2001. : 69-90.

⁷⁸ Šišić 1975. : 365-368.

⁷⁹ Grgić 1962. : 249-255.

opisuje kako su ti vojnici odbacili narodno odijelo i oružje - „odvrgoše lipe čorde⁸³ britke, pripasaše tupe ražnje⁸⁴ vitke“. Negodovao je i Senat te izdao naredbu, po kojoj se pod prijetnjom oduzimanja čina nalaže odijevanje u „tradicionalnu odjeću oltramarinske trupe“, da ne bi „oficiri (misli se u mletačkoj odjeći i naoružanju) gubili poštovanje i autoritet u očima vojnika, čija je predodžba o starješini bila prožeta junačkim likovima iz narodne pjesme“.⁸⁵ (Sl. 34)

Kroz cijelo vrijeme mletačko-turskog susjedstva na područjima mletačke Dalmacije pojavljuju se različite skupine prebjega iz osmanske Bosne i Hercegovine. Republika je prebjega, zajedno s mjesnim stanovništvom, uklapala u taj narodno-vojnički sustav dalmatinskog područja. Taj sustav, za Mletačku Republiku izuzetno povoljan, bio je u skladu s oblicima narodnog života i običajnog prava, na koje je narod pod Turcima i u njihovom susjedstvu bio navikao. Vidljivo je to i iz nazivlja njihovog zapovjednog / časničkog kadra: *serdar*,⁸⁶ *harambaša*,⁸⁷ *alajčauš*, *čauš*,⁸⁸ *subaša*,⁸⁹ kao i

board, as well as two regiments of light Croatian cavalry – *cavalleria crovata*. A contemporary, Father Filip Grabovac (1697/98-1749) critically remarks that these soldiers had discarded the folk clothing and weaponry – “had put aside the fine sharp sabre, and buckled to them dull and slender rapiers”. The Senate too disapproved, and issued an order according to which, on pain of demotion, dress in the “traditional clothing of the oltramarine troop” was commanded, lest “the officers (thinking of them in Venetian clothing and armaments) should lose respect and their authority in the eyes of the soldiers, whose ideas about the officers were shot through with the heroic figures from the national poetry⁹⁰”. (Fig. 34)

The whole of the time of the Venetian-Turkish proximity, various groups of runaways from Ottoman Bosnia and Herzegovina arrived in the areas of Venetian Dalmatia. The republic fitted these renegades, together with the local population, into the national military system of the Dalmatian area. This system, which was very advantageous to the Venetian Republic, was in line with the customs of popular life and customary law, to which the people ruled by the Turks and the people in their neighbourhood had become accustomed. This can be seen from the titles of their officer or command class: the *serdar*⁹¹, *harambasha*⁹², *alaichaush*, *chaush*⁹³, *subasha*⁹⁴, as well as the names of the companies or groups that they commanded: the *pan-*

Sl. / Fig. 35. Kat. br. / Cat. No. 77.

⁸³ Čorda je sablja ili turski savinuti nož. Škaljić 1985. : 196.

⁸⁴ Vjerojatno se misli na rapire i galanterijske mačeve.

⁸⁵ Grgić 1958. : 337-338.

⁸⁶ *Serdar* je u osmanskoj vojsci titula vrhovnog vojskovođe, kojega za pojedinu vojnu odabire sultan. Obično su to bili iskusni i provjereni ratnici. U prvo vrijeme (14. i 15. st.) titule serdara nosili su sam sultan ili veliki vezir. *Serdar* je isto tako bila titula janjičarskog časnika, kojemu se prilikom odlaska u boj moraju javiti niži časnici sa svojim vojnicima. Vojna enciklopedija 1972.; Škaljić 1985. : 559; Čelebi 1979. : 657.

⁸⁷ *Harambašom* su Turci nazivali zapovjednike manje grupe akindžija, martologa ili hajduka. Po drugim autorima to su bili vođe odmetnika, hajduka i razbojnika. Na dalmatinskom području pod Mletačkom Republikom *harambaša* je bio vojskovođa pandura, *haramija* i *martologa*. Vojna enciklopedija 1972.; Škaljić 1985. : 313; Čelebi 1979. : 623.

⁸⁸ *Čauš* je u osmanskoj vojsci bila titula časnika različitih stupnjeva. Škaljić 1985. : 166-167; Čelebi 1979. : 603.

⁸⁹ Prvobitno značenje naziva *subaša* je upravitelj ili namjesnik novoosvojenog osmanskog područja. Poslije je taj čin nosio nadzornik ili starješina nahije, timara ili spahijsko-timarskog vilajeta. Na području osmanske Bosne i Hercegovine uz *subaša* se javlja i pojam *vojvoda*. Glavna dužnost im je bila upravljanje velikim posjedima svojih gospodara i provođenje administrativno-policijske vlasti. Vojna enciklopedija 1972.; Škaljić 1985. : 572; Čelebi 1979. : 658-659.

⁹⁰ Grgić 1958. : 337-338.

⁹¹ In the Osmanli army *serdar* was a title for a supreme commander, chosen for a given army by the sultan. Usually, tried and tested warriors. At first (14th and 15th centuries) the title of *serdar* could be borne only by the sultan or the grand vizier. *Serdar* was also a title for a janissary officer, to whom, when going off to battle, lower officers and soldiers had to report. Vojna enciklopedija 1972. Škaljić 1985. : 559; Čelebi 1979. : 657.

⁹² The Turks referred to the leaders of *haiduks* and robbers as *harambasha*. In Venetian Dalmatia, however, *harambasha* was the general of *pandours*, *haramias* and *martologs*. Vojna enciklopedija 1972. Škaljić 1985. : 313; Čelebi 1979. : 623.

⁹³ *Chaush* was used in the Ottoman army for various ranks of officer. Škaljić 1985. : 166-167; Čelebi 1979. : 603.

⁹⁴ The first meaning of *subasha* was governor of some newly won territory. Later it was borne by the steward of a *nahia* or some other estate or province. In the area of Ottoman Bosnia and Herzegovina a general was also known as *subasha*. Vojna enciklopedija. 1972. Škaljić 1985. : 572; Čelebi 1979. : 658-659.

iz nazivlja četa, odnosno skupina, kojima su ovi zapovijedali: *panduri*,⁹⁰ *martolozi*,⁹¹ *Morlaci*,⁹² *Vlasi*,⁹³ *hajduci*⁹⁴ i *uskoci*.⁹⁵ (Sl. 13 i 26)

Nakon propasti mletačkog vladanja u Dalmaciji (1797. godine) zadržale su i obje austrijske⁹⁶ (sve do 1850. godine) i francuska uprava⁹⁷ oblike i nazive zapovjedničkog kadra i četnih i etničkih formacija, poštujući, shodno vremenu i prilikama, njihova običajna prava i privilegije.⁹⁸ Na taj je način politička vlast u tim graničnim područjima bila u rukama vlastodržca, a izvršna u rukama domaćeg puka.

Sva ta narodna vojska bila je odjevena (kao što je već gore bilo spomenuto) u narodna odijela, koja su, prema sačuvanim slikovnim prikazima, odgovarala gore navedenom opisu dinarske narodne nošnje, te naoružana, prema tradiciji, oružjem zaplijenjenim u ratnim i/ili pljačkaškim pohodima ili donesenim iz turske Bosne i Hercegovine.⁹⁹ (Sl. 31) Putopisci s kraja 18. i početka 19. stoljeća, kao npr. Alberto Fortis u *Putu po Dalmaciji*¹⁰⁰ opisuje 1774. godine Morlake, pastire velebitskih i balkanskih vrleti, odjevene u „jednostavna i skromna odijela“:¹⁰¹ na glavi crvena kapa i kalpak,¹⁰² hlače, košulja, prsluk *ječerma*, ogrtač *kabanica* i *japundža*, *bječve navlakače* i *opanci*. Fortis spominje „...da kosu obično briju ostavljajući samo perčin poput Poljakâ i Tatarâ“, a impresioniralo ga je i njihovo oružje zataknuo o pojas „...jedan ili dva samokresa straga, a sprijeda golemu nožinu zvanu handžar (pri čemu misli na jata-gan) s koricama od mjedi ukrašenim lažnim draguljima...“.¹⁰³ Sinjanin Ivan Lovrić je

⁹⁰ Lovrić navodi da su „*panduri isto, što u Italiji gradski vojnici*“ (policija). Lovrić 1948. : 66; Šišić 1975. : 367.

⁹¹ *Martolozi* su bile pogranične jedinice na balkanskom dijelu Osmanskog Carstva, sastavljene od domaćeg, seljačkog stanovništva, pretežno kršćana, sa svrhom čuvanja pograničnih klanaca i prijelaza, te kao konjanici/prethodnici i kao posade utvrda. Spominju se i kao *šajkaši* u riječnoj floti na Savi, Dunavu i drugim pograničnim plovnim rijekama. Često su upadali u mletačku Dalmaciju i Hrvatsku radi pljački. Bili su plaćeni ili oslobođani od daća i poreza, pa kada sa plaćom ili plijenom nisu bili zadovoljni, često bi prelazili i u službu protivničke (tj. austrijske) strane. Vojna enciklopedija 1972.; Škaljić 1985. : 447; Čelebi 1979. : 640.

⁹² *Morlacima* ili *crnim Vlasima* Mlečani su nazivali čitavo seljačko stanovništvo u Dalmaciji. Isti naziv upotrebljavali su i Osmanlije. Ipak, prvenstveno se naziv *Morlak* odnosio na slobodne pastirske skupine u vrletima bosansko-hercegovačkih, dalmatinskih i crnogorskih planina. I Mlečani i Turci, pa poslije i Austrijanci privlačili su raznim privilegijama Morlake na svoju stranu, gdje bi ovi ratovali kao najamnici i za plijen, iskazujući se hrabrošću i nemilosrdnošću. Vojna enciklopedija 1972.

⁹³ Iako pojam *Vlah* pokriva širok niz oznaka raznih, pa i etničkih zajednica, u kontekstu naše teme treba spomenuti da su Osmanlije *Vlasima* zvali kršćansko stanovništvo u turskoj Bosni, koje je obavljalo vojnu službu, i radi toga je imalo i određene (vlaške) povlastice koje je, prebjegavši na austrijsku stranu, uglavnom nastojalo i zadržati. U Hrvatskoj se *Vlasima* pokatkad naziva stanovništvo pravoslavne vjeroispovijesti, a pokatkad je to naziv kojim stanovnici primorja nazivaju seljake i pastire u dalmatinskom zaleđu. Moačanin... 1981. : 15; Hrvatski opći leksikon 1996.

⁹⁴ *Hajducima* su Osmanlije nazivali odmetnike i razbojнике, osobito drumske, koji su pljačkali trgovce i karavane. U Mađarskoj i Austriji *hajduci* su bile pogranične pješake jedinice u 16. i 17. st., a kasnije naoružana milicija u gradovima i na veleposjedima. Za Mlečane su *hajduci* bili *uskoci* koji su u 17. st. prebjegli s turske strane. Kao poluregularne jedinice mletačke teritorijalne vojske upadali su i pljačkali turska područja. Vojna enciklopedija 1972.

⁹⁵ *Uskoci* su bili kršćanski prebjeci iz Osmanske Bosne i Hercegovine nakon mohaačke bitke 1526. godine, koji su, najprije iz Klisa (1530.-1537.), pa potom iz Senja (16. i 17. st.) napadali – uskakali – u turske krajeve Hrvatske i borili se kao vojnici Hrvatske krajine protiv Turaka. No isto tako su od 1540. godine svojim brzim brodovima napadali i mletačke brodove i posjede. Senjski uskoci... 1990. : 2.

⁹⁶ Prvo austrijsko vladanje u Dalmaciji, 1797.-1805.; drugo austrijsko vladanje u Dalmaciji, 1813.-1918.

⁹⁷ 1806.-1813. godine.

⁹⁸ Šišić 1975. : 389-394; Hrvatska enciklopedija 1942; Vojna krajina 1984. : 199-204.

⁹⁹ Senjski uskoci... 1990. : 2; Grgić 1962. : 249 i dalje; Schneider 1971., kat. br. npr. 16, 18, 21, 135; Lulić Štović ... 2005. : 12-16, 177.

¹⁰⁰ Fortis je proputovao Istru, Cres, Zadar i Dubrovnik. Cimelia Croatica 2005. : 13.

¹⁰¹ Fortis 1984. : 54.

¹⁰² „... neka vrsta valjkastog turbana...“ Fortis 1984. : 55.

¹⁰³ Fortis 1984. : 55.

*dours*⁹⁵, the *martologs*⁹⁶, the *Morlachs*⁹⁷, the *Vlachs*⁹⁸, the *haiduks*⁹⁹ and the *uskoks*⁹⁰. (Fig. 13 and 26)

After the collapse of Venetian rule in Dalmatia (1797) both Austrian⁹¹ (until 1850) and the French⁹² governments kept the names and forms of the command structure and the company and ethnic formations, respecting, according to the times and conditions, their customary rights and privileges⁹³. In this manner, political government in these border areas was in the hands of the rulers, but the executive power was in the hands of the local common people.

All the popular armies were dressed (as mentioned above) in traditional costume, which, according to extant depictions, corresponded to the above mentioned description of the Dinaric national costume, and armed, according to tradition, with weaponry captured in war and/or looting campaigns or brought in from Turkish Bosnia and Herzegovina⁹⁴. (Fig. 31) Travel writers from the end of the 18th or early 19th century, such as Alberto Fortis in his *Travels in Dalmatia*⁹⁵, in 1774 described the “*Morlachs*”, the shepherds of the Velebit and Balkan crags, dressed in their “*simple and modest dress*”⁹⁶: on their head a red cap and *kalpak*⁹⁷, a shirt, a *ječerma* waistcoat, a *kabanica* cape and a *japundža*, *bječve navlakače* and *opanci*, or sandals. Fortis mentions “*that they usually shaved their hair off, leaving just a queue, like Poles and Tartars, and he was impressed by the weapons pushed into their belts... one or two pistols behind, and in front a vast knife known as the handzhar (sabre, but he was think-*

⁹⁵ Lovrić says that the “*pandours are the same as the Italian city police*”. Lovrić 1948. : 66. Šišić 1975. : 367.

⁹⁶ *Martologs* were border units in the Balkan part of the Empire, made up of the local peasantry, mainly Christian, the purpose of them being to guard the passes and canyons on the border, and as cavalrymen and outriders, or garrisons of forts. They often made raids into Venetian Dalmatia and Croatia for looting. They were paid or freed of tributes and taxes, and often deserted and fought for the other side – i.e., the Austrians. Vojna enciklopedija. 1972. Škaljić 1985. : 447, Čelebi 1979. : 640.

⁹⁷ *Morlachs* was the name given by the Venetians to the whole peasant population of Dalmatia. The Ottomans used the same name. Primarily, though, the name *Morlach* related to free pastoral groups in the crags of the mountains in Bosnia and Herzegovina, Dalmatia and Montenegro. The Venetians, Turks and Austrians all tried to entice them to their sides with various privileges, and the *Morlachs* would fight for loot or as mercenaries, displaying both courage and ruthlessness. Vojna enciklopedija. 1972.

⁹⁸ Although the concept *Vlach* tends to be applied to several groups and ethnic communities, in the context of this topic, it should be said that the Ottomans called the Christian population of Turkish Bosnia *Vlachs*, and they did military service, and for this reason had certain privileges that, deserting to the Austrian side, they on the whole endeavoured to keep. In Croatia *Vlach* is sometimes used to refer to Orthodox people, and sometimes simply a name that seaside dwellers use for anyone living inland, the peasants and shepherds of the hinterland. Moačanin... 1981. : 15. Hrvatski opći leksikon 1996.

⁹⁹ The Ottomans called various kinds of brigand *haiduks*, especially highway robbers, who robbed traders and caravans. In Hungary and Austria *haiduks* were border infantry units in the 16th and 17th centuries, and later armed militias in towns and big estates. For the Venetians, *haiduks* were *uskoks* who deserted from the Turks in the 17th century. As semi-regular units of the Venetian territorial army, they made incursions into and plundered Turkish areas. Vojna enciklopedija 1972

⁹⁰ *Uskoks* were Christians who fled from Ottoman Bosnia and Herzegovina after the Battle of Mohacs, 1526, who first of all from Klis (1530-1537) and then from Senj (16th and 17th centuries) attacked – jumped into (the name *uskok* contains the idea of jumping) – Turkish areas of Croatia and fought as Military Border soldiers against the Turks. But from 1540 on they also used their fast ships for attacks on Venetian vessels and estates. Senjski uskoci... 1990. : 2.

⁹¹ First period of Austrian rule in Dalmatia, 1797-1805. g.; second period of Austrian rule in Dalmatia, 1813-1918.

⁹² 1806-1813.

⁹³ Šišić 1975. : 389-394. Hrvatska enciklopedija 1942; vojna krajina 1984. : 199-204.

⁹⁴ Senjski uskoci... 1990. : 2; Grgić 1962.: 249 ff.; Schneider 1971. : Cat. no. e.g. 16, 18, 21, 135; Lulić Štović [et al.] 2005. : 12-16, 177.

⁹⁵ Fortis travelled through Istria, Cres, Zadar and Dubrovnik. Cimelia Croatica 2005. : 13.

⁹⁶ Fortis 1984. : 54.

⁹⁷ „... a kind of cylindrical turban...“ Fortis 1984. : 55.

Sl. / Fig. 36. Dubrovački stražar. – Dubrovnik soldier. // Franjo Maria Appendini. *Notizie storico – critiche sulle antichità, storia e letteratura dei Ragusei*. Dubrovnik, 1802. – 1803.

se i isticali osobito kićenim odorama, koje, kako nam je ostalo zabilježeno na likovnim prikazima s početka 19. stoljeća,¹¹¹ ali i na fotografijama s početka 20. stoljeća,¹¹² objedinjuju elemente dinarske i jadranske nošnje s mnogo osmanskih elemenata. Pojedine elemente odjeće donijeli su na Balkan janjičari i Osmanlije – hlače širokog stražnjeg dijela, haljetke, prsluke, načine ukrašavanja. Uz svečane odore serdari su

¹⁰⁴ Lovrić 1948.

¹⁰⁵ Lovrić 1948. : 98.

¹⁰⁶ Izuzetno lijepi jatagan s lancem na koricama, datiran u 18./19. st., nalazi se u Muzeju Slavonije Osijek, MSO, P-III-466. Ivanković 2005., kat. br. 51. Isto takav, nešto manjih dimenzija, nalazi se u Etnografskom muzeju u Splitu. *Staro balkansko oružje* 1980.

¹⁰⁷ Appendini je predavao hrvatski (ilirski) jezik na centralnoj školi u Dubrovniku u isusovačkom samostanu, za vrijeme Marmontove uprave u Ilirskim provincijama (1809.-1811.). Appendini 1803. : 6; *Cimelia Croatica* 2005. : 113; Šišić 1975. : 399.

¹⁰⁸ Grgić 1962. : 251.

¹⁰⁹ Grgić 1958. : 338.

¹¹⁰ Grgić 1962. : 254.

¹¹¹ Schneider 1971.

¹¹² Pojman 1913. : 13.

1776. godine dopunio Fortisov opis u svojem *Osvrtu na pojedine dijelove Fortisova putovanja po Dalmaciji*¹⁰⁴ te primjećujući da je taj „...nož, koji meću među pojas i ječermu, s koricama od žute mjedi, ukrašenim kojiput krivim kamenjem, i s lancem od iste kovine, ovijenim oko korica, da se ne odriješe od pojasa...“¹⁰⁵ Upravo takav močan, lancem obavijen, jatagan¹⁰⁶ nalazimo o pojasu dubrovačkog vojnika – „Soldato Raguseo“ – u djelu *Notizie storico – critiche sulle antichità, storia e letteratura dei Ragusei* iz 1802.-1803. godine, filologa, pjesnika i povjesničara Franje Maria Appendinija.¹⁰⁷ (Sl. 36)

Narodni zborovi domaćeg stanovništva, sastavljeni od kućnih starješina jedne skupine sela, brinuli su i donosili odluke o miru i redu i sigurnosti ljudi i imovine na svom području, te imali pravo da „po kratkom postupku presuđuju u manjim civilnim sporovima i krivičnim prijestupima.“¹⁰⁸ Prvaci tih narodnih zborova, *harambaše* – čelnici sela (nazivani ponegdje i *kapitani* i *knezovi*) bili su odgovorni za provođenje tih odluka, kao i za vršenje tlake i rabote, te za poduku ljudstva u vojnoj disciplini i u rukovanju oružjem.¹⁰⁹ Prvaci više sela – *serdari* – uživali su u narodu velik ugled. Serdari su bili civilni i vojni upravitelji određenog područja, imenovani iz kruga članova uglednih obitelji – obično iz redova seoskih starješina. U ranija vremena serdare su imenovali *harambaše* čitavog okruga – *serdarije*. Tijekom prve polovine 18. stoljeća njihova je titula postala nasljedna.¹¹⁰ I serdari i *harambaše* odlikovali su

ing of the yatagan) with a scabbard of brass decked with counterfeited jewels⁹⁸.“ The man of Sinj Ivan Lovrić in 1776 added to Fortis' description with his own “Reference to some parts of Fortis' journey in Dalmatia”⁹⁹ and remarked that this “knife, that they put between the belt and the waistcoat, with a scabbard of yellow brass, was decorated sometimes with imitation jewels, with a chain of the same metal, wound around the scabbard, so it wouldn't come loose from the belt”¹⁰⁰. Just such a powerful chain-wound yatagan¹⁰¹ can be found at the belt of the Dubrovnik soldier – Soldato Raguseo – in the work *Notizie storico – critiche sulle antichità, storia e letteratura dei Ragusei*, 1802-1803, of the philologist, poet and historian Franjo Maria Appendini¹⁰². (Fig. 36)

The national corps of the domestic population, composed of the household headmen of a group of villages, would take care of and make decisions concerning peace and order, security of lives and property, in their area, and had the right “in short order to judge in minor civil disputes and criminal offences”¹⁰³. The leaders of these national troops, the *harambashes* or heads of the villages (sometimes called captains or headmen – *kapitan* or *knez*) were responsible for the implementation of these decisions, as well as for the executions of the *corvée* and other works, and for teaching the population military discipline and the handling of arms¹⁰⁴. The headmen of several villages – the *serdars* – had great reputations among the people. The *serdars* were the civilian and military gov-

⁹⁸ Fortis 1984. : 55.

⁹⁹ Lovrić 1948.

¹⁰⁰ Lovrić 1948. : 98.

¹⁰¹ A very fine yatagan with chained scabbard, dated to the 18th or 19th century, is in the Museum of Slavonia in Osijek, MSO, P-III-466. Ivanković 2005. : Cat. no. 51. A similar one, a little smaller is in the Ethnography Museum, Split. *Staro balkansko oružje* 1980.

¹⁰² Appendini taught Croatian in the central school in Dubrovnik in the Jesuit monastery during the Marmont administration of what was called the Illyrian provinces (1809-1811). Appendini 1803. : 6; *Cimelia Croatica* 2005. : 113. Šišić 1975. : 399.

¹⁰³ Grgić 1962. : 251.

¹⁰⁴ Grgić 1958. : 338.

Sl. / Fig. 37: Ličanin. – A man from Lika. / Christian G. H. Geissler. // B. Hacquet. *Abbildung und Beschreibung der südwest- und östlichen Wenden, Illyrier und Slaven*. Leipzig, 1801. – 1808. HPM/PMH 3140.

većinom opasivali, kao znak zapovjedne uloge, sablje ili mačeve,¹¹³ no na nekim prikazima s kraja 18. i početka 19. stoljeća prikazani su oni, ili većinom njihovi dočasnici harambaše, alajčauši, subaše i čauši s jataganima utaknutim o pojas.¹¹⁴

3.3.2. Kontinentalna Hrvatska

Iako je austrijska Vojna krajina na području kontinentalne Hrvatske, nakon mira u Sremskim Karlovcima 1699., te mira u Požarevcu 1718. godine, prestala biti neposredno pogranično područje, ostala je ona i dalje mjesto raznih susreta i „čarki“ austrijske i turske krajiške vojske, na kojem su se preplitali razni utjecaji, a čete prebjegavale s jedne na drugu stranu.¹¹⁵ Mnogi prebjeci s Turskog područja bili su na austrijskoj strani već od prije nazivani, kao i u dalmatinskoj *Craini*,¹¹⁶ različitim, djelomično i porijeklom turskim, nazivljem: npr. *uskoci*, *martolozi*, *hajduci*, *vlas*, *haramije*,¹¹⁷ Turci (pritom se mislilo na kršćansko stanovništvo prebjeglo iz Turske)¹¹⁸, Srbi ili Rašani, Čići.¹¹⁹ Svi se oni, kao i u mletačkoj Dalmaciji, spominju kao vojska odjevena u narodno odijelo. (Sl. 37) Njihovo naoružanje većinom je bilo prepušteno njihovoj snalažljivosti i nije bilo propisano. Konjanici su doduše morali imati oklop ili pancir, kacigu, štit, koplje, sablju, bodež (nož), buzdovan ili sjekiricu, te pušku (prvo na fitilj, rjeđe na kolo, pa potom od 16. do 19. stoljeća razne kremenjače¹²⁰ – s mehanizmom tipa *miquelet*), odnosno pištolj, tko je htio – odnosno tko si ih je mogao priuštiti.¹²¹

Austrijska ih je strana nastojala pridobiti na vojnu službu, osobito u vremenu velikog turskog osvajanja (do 1593. godine), ali i poslije, do 1699. godine, dodjeljujući im zemlju kao «nasljedno leno», «uz obvezu da ratuju o vlastitom trošku, kad god se u zemlji podigne vojska protiv neprijatelja»,¹²² te nakon isteka određenog roka vojne službe, uz obavezu raznih davanja, poreza i rabote.

Nakon 1699. godine nastojao je bečki Dvor, pod čiju jurisdikciju je spadala Vojna krajina, administrativno-teritorijalnim preuređenjem i promjenama uvesti red u Vojnu krajinu, čime nisu bili zadovoljni ni krajišnici ni njihovi zapovjednici. Zapovjednici, hrvatski plemići, na područje Vojne krajine gledaju kao na izvor prihoda, nakon što je neposredna turska opasnost nestala. Osiguravši si mjesta krajiških zapovjednika, dobili su u 18. stoljeću kontrolu nad trgovačkim putovima, carinskim i sanitetskim kordonom iz Bosne, pri čemu putem krajišnika kontroliraju ulaze u Hrvatsku i Slavoniju. Kako bi povećali prihode svojih imanja, još više opterećuju krajišnike radotama, daćama i tlakom. U jednom izvještaju iz 1725. godine navodi se „... da su posavski krajišnici u takvoj bijedi da nemaju ni košulje na tijelu i da posljednju imovinu prodaju da bi mogli platiti kontribuciju.“¹²³ Krajišnici uzvraćaju nemirom, preseljavanjima i čestim mijenjanjem strana, te bavljenjem krijumčarenjem i pljačkom. Istovremeno bečki Dvor provodi u djelo svoju staru zamisao o „upotrebi krajiških ratnika na dru-

Sl. / Fig. 38. Kat. br. / Cat. No. 164.

¹¹³ Senjski uskoci 1990. : 2.

¹¹⁴ Senjski uskoci... 1990. : 3; Lovrić 1948. : 183-213, tabla VIII.

¹¹⁵ Moačanin... 1981. : 31 i dalje.

¹¹⁶ Grgić . 1962. : 250.

¹¹⁷ Prema turskom shvaćanju *haramije* su bili razbojnici, banditi, hajduci, ali i pripadnici manje grupe akindžija ili martologa, koji „bezglavo, bez starješine izvrše akindžijski upad u neprijateljsku zemlju“. Čelebi 1979. : 623. S druge pak strane, haramije su bili lako naoružano, najamničko pješništvo u Hrvatskoj od 16. do 18. stoljeća. Osnovani su bili da, na teret hrvatskih staleža, sprječavaju turske upade u unutrašnjost Hrvatske (npr. zatvaraju prijelaze na Kupi, kao i prolaze u okolnim klancima). U slavonskim kapetanijama u 17. st. djelovali su kao neplaćena krajiška vojska. Moačanin... 1981. : 21-22. Vojna enciklopedija 1972.

¹¹⁸ Türkische Waffen 1982. : 13.

¹¹⁹ Moačanin... 1981. : 15.

¹²⁰ Poznate pod nazivima *šišane*, *tančice*, *arnautike*, *roge*, *karanfilke*, *čibuklije* i *rašak*. Türkische Waffen... 1982. : 20-21; Jeličić 2001.

¹²¹ Moačanin... 1981. : 19, 22; Türkische Waffen... 1982. : 20-21

¹²² Moačanin... 1981. : 16.

¹²³ Moačanin... 1981. : 32.

ernors of a given area, and were appointed from the members of reputable families – usually from the ranks of the village headmen. In earlier times, all the headmen of the whole area, or *serdaria*, had together voted for the *serdars*. During the first half of the 18th century, these titles became hereditary¹⁰⁵. Both *serdars* and *harambashes* were distinguished by their particularly highly decorated uniforms that, as is recorded for us in pictures from the early 19th century¹⁰⁶ and photographs from the beginning of the 20th century¹⁰⁷, combine elements of both Dinaric and Adriatic clothing with many Ottoman elements. Some of the elements of the garments were brought in to the Balkans by the janissaries and the Ottomans – trousers with baggy behinds, jackets, waistcoats, manner of decoration. When they wore their dress uniforms, the *serdars* would on the whole buckle on sabres or swords¹⁰⁸ as signs of their commanding roles, but in some pictures from the 18th and beginning of the 19th century they are shown, or most of their subordinate officers, the *harambashes*, *alachaushes*, *subashes* and *chaushes*, with yatagans stuck into their belts¹⁰⁹.

3.3.2. Inland Croatia

Although the Austrian Military Border ceased to be an immediate border region after the Peace of Karlowitz, 1699, and the peace of Požarevac in 1718, it still remained a place of varied encounters and skirmishes between the Austrian and the Turkish borderers, at which various influences were interwoven, and the companies would desert from one side to the other¹¹⁰. Many deserters from the Turkish area had already been termed, as in the Dalmatian *Craina*¹¹¹ (border) with various partially Turkish names such as *uskoks*, *martologs*, *Vlachs*, *haramias*¹¹², Turks (meaning the Christian population that had deserted from Turkey)¹¹³, Serbs, Rashans and Chichi¹¹⁴. All these, as in Venetian Dalmatia, are mentioned as armies dressed in the national costume. (Fig. 37) Their armaments were on the whole left to their own resourcefulness and were not officially laid down. The cavalymen had to have a breastplate, a helmet, shield, spear, sabre, knife or dagger, mace or axe, and a musket – first with a fuse and more seldom with a wheel lock, and then from the 16th to 19th centuries with various forms of flintlocks¹¹⁵ – with miquelet snaplock mechanisms, or pistols, whatever someone liked or could afford¹¹⁶. Particularly in the period of the great Turkish territorial advances – up to 1593 – but afterwards, too, up to 1699, the Austrian side attempted to win them over to serve in the army, “allocating them land as heritable property ... with the obligation of warring at their own cost, whenever an army should be raised in the country against the foe”¹¹⁷, and after the expiry of a certain period of military service, with the obligation to give various dues, taxes and services.

¹⁰⁵ Grgić 1962. : 254.

¹⁰⁶ Schneider 1971.

¹⁰⁷ Pojman 1913. : 13.

¹⁰⁸ Senjski uskoci 1990. : 2.

¹⁰⁹ Senjski uskoci 1990. : 3; Lovrić 1948. : 183-213, T. VIII.

¹¹⁰ Moačanin... 1981. : 31 ff.

¹¹¹ Grgić 1962. : 250.

¹¹² *Haramias* were light armed mercenary infantry in Croatia in the 16th to 18th centuries. They were founded to prevent, at the cost of the Croatian estates, the inroads of Turks into the interior of Croatia (closing off the fords of the Kupa and the passes in the nearby gorges). In the Slavonia Captaincies they acted in the 17th century as unpaid border soldiery. Moačanin... 1981. : 21-22. Vojna enciklopedija 1972. For the Turks *haramia* was the synonym for a bandit. Čelebi 1979. : 623.

¹¹³ Türkische Waffen... 1982. : 13.

¹¹⁴ Moačanin... 1981. : 5.

¹¹⁵ Türkische Waffen... 1982. 20-21; Jeličić 2001.

¹¹⁶ Moačanin... 1981. 19, 22; Türkische Waffen... 1982. 20-21

¹¹⁷ Moačanin... 1981. 16.

Sl. / Fig. 39: Serežan. / Carl Goebel. Beč – Vienna, 1848. – 1849. HPM/PMH 24483.

Jadranu, ali raste i interes za trgovanjem s Osmanskim Carstvom.¹²⁸ U drugoj polovici 18. stoljeća grade se prve prometnice kroz Krajinu (npr. 1775. godine cesta *Josefina* Karlovac – Senj; 1784. godine *Terezijana* Gospić – Karlobag; 1787.-1789. *Velebitska cesta* Žuta Lokva – Gospić, te *Dalmatinska* Gospić – Zadar) za izvoz drvene građe i dovoz žita. Prema turskoj Bosni trgovina ide pravcem Karlovac – Kostajnica, preko Gline i Petrinje (*Kordonska cesta*), a uspostavljaju se i redoviti prijelazi skelama preko Save. Takva trgovinska živost uvjetuje promjenu zanimanja krajišnika, koji se počinju sve više baviti prijevozom i obrtom, postaju drvosječe, drvodjelci, kolari i kovači. Ujedno time gradovi uz granicu s turskom Bosnom postaju živa trgovačka sajmišta, u koja dolaze iz Bosne trgovci i obrtnici, ali i izbjeglice, većinom nekontrolirano, te razni dezerteri i hajduci, donoseći sa sobom probleme šverca, krijumčarenja, pljačkanja i opa-

¹²⁴ Moačanin.... 1981. : 34.

¹²⁵ Moačanin.... 1981. : 36.

¹²⁶ Moačanin.... 1981. : 36-38.

¹²⁷ Vojna krajina 1984. : 431-441

¹²⁸ Moačanin.... 1981. : 42-77.

*gim bojištima*¹²⁴ i vrši preobražaj krajiških jedinica u pukovnije regularne vojske. To je ponovo među krajišnicima izazvalo nezadovoljstvo i velike selidbe.¹²⁵ Zamisao bečkog Dvora da se vojnom službom obuhvati svaki vojno sposoban muškarac u Vojnoj krajini, koji bi trebao sudjelovati u ratovima diljem Austrijske Carevine, a da taj krajišnik, kao zemljoradnik, istovremeno uzdržava sebe i svoju obitelj, plaća svoju opremu i krajišku instituciju, bila je za te ljude preveliki teret. Sredinom 18. stoljeća nezadovoljstvo je prijetilo da prerašće u bunu krajišnika i seljaka. Zbog neusklađenosti u redovima samih krajišnika, cijelo to uzbuđenje završilo je slanjem *Poteščica* sa zahtjevima krajišnika za administrativnim i ekonomskim mjerama koje bi dovele do njihovog izjednačavanja s ostalim krajevima Slavonije i Hrvatske. Zanimljivo je spomenuti da u okviru zahtjeva za olakšavanjem vojnih obaveza (prvenstveno kontingenta vojnika) spada i odbijanje krajišnika da „nose novi njemački mundur zbog troška, iako ga ni načelno neće nositi da im se Turci ne rugaju“, odnosno „radi kojih ih Turci kakti babe preštímavaju.“¹²⁶ Sigurno je i to jedan od pokazatelja koliko je krajišnicima bilo važno njihovo tradicionalno narodno odijelo.¹²⁷

Opadanjem snage i kontrole turske vlasti u Bosni tijekom 18. stoljeća, počinje življa komunikacija između Austrije, preko Hrvatske, uz bosansko-tursku granicu, s gradovima na

After 1699, the court of Vienna, under whose jurisdiction the Military Border came, by administrative and territorial reorganisation and changes tried to bring order into the border, which did not please either the borderers or their commanders. The commanders, Croatian aristocrats, looked at the Military Border as a fine source of revenue, after the immediate Turkish threat had vanished. Providing themselves with jobs as Border commanders, in the 18th century they gained control of the trade routes, the customs and sanitary cordon from Bosnia, via which, with the Borderers, they controlled all the ways into Croatia and Slavonia. In order to boost the revenues of their estates, they loaded the Borderers with services, dues and corvée work. In a report of 1725 it is said that “the Posavina borderers were in such wretchedness that they had not a shirt on their body and would sell the last of their property to pay for the dues”¹¹⁸. The Borderers stuck back with agitation, moving out and often switching sides, as well as going in for smuggling and robbery. At the same time the court in Vienna carried out its old idea of “using the Borderers in other battlefields”¹¹⁹ and carried out the transformation of the Border units into regiments of the regular army. This once again caused great discontent and great migrations among the Borderers¹²⁰. The parsimonious idea of the Court that every man capable of bearing arms in the Military Border should take part in military service that would take him to wars in all parts of the Empire, while at the same time this same Borderer would be a farmer who would support with his work himself and his family, pay for his own accoutrements and the institution of the *Krajina*, was too great a burden. In the mid-18th century discontent threatened to turn into a Borderer and peasant revolt. As a result of lack of harmony in the ranks of the Borderers themselves, the whole of the excitement ended with the sending of “Petitions” with the demands of the Borderers for administrative and economic measures that would put them on the same level as in the areas of Slavonia and Croatia proper. It is interesting to mention that as a part of their demands for the alleviation of military obligations (primarily the quotas of soldiers) was the refusal of the *Borderers* “to wear the new German uniform because of the cost, although in principle they wouldn’t wear it either lest the Turks should scoff at them”, or “because of which the Turks counted them but women”¹²¹. This is certainly one of the indicators of how much the Borderers valued their traditional national costume.¹²²

When the strength of the Turks and their control over Bosnia declined during the 18th century, there was a much more lively communication between Austria, via Croatia, along the Bosnian-Turkish border, and the cities on the Adriatic, as well as a growth in interest in trading with the Ottoman Empire¹²³. In the second half of the 18th century the first roads were built through the Border (for example in 1775 the *Josefina* road, as it was called, from Karlovac to Senj; then the *Terezijana* from Gospić

Sl. / Fig. 40: Satnik Serežana. / Serežan's Captain. / Josef Heicke. Beč – Vienna, 1849. HPM/PMH 4750

¹¹⁸ Moačanin... 1981. : 32.

¹¹⁹ Moačanin... 1981. : 34.

¹²⁰ Moačanin... 1981. : 36.

¹²¹ Moačanin... 1981. : 36-38.

¹²² Vojna krajina 1984. : 431-441.

¹²³ Moačanin... 1981. : 42-77.

snosti od bolesti (kuge!).¹²⁹ Stoga cijelu granicu prema turskoj Bosni počinje kontrolirati posebna vrsta krajiške vojske – nazvana *serežanima*. (Sl. 39, 40, 42) Serežanske jedinice bile su osnovane između 1770. i 1780. godine, sa svrhom da budu neka vrsta granične milicije i carinika. Kao i krajiški vojnici u mirnodopsko vrijeme i prilikom službe na Granici ili u logoru satnije ili pukovnije, i serežani su nosili svoje narodno – „vlastito kućno“ odijelo, izrađeno u tkalačkim radionicama svojih kućnih zadruga. Ta domaća «vojnička» odjeća sastoji se sve do 1808. godine od plavih hlača, bijele bluže, prsluka ili kožuha, kabanice ili gunjca, obveznih opanaka, krajiške torbe, nekoliko pari čarapa i rukavica. Sve napravljeno od vlastite vune, kože, lana i konoplje.¹³⁰ Kao naoružanje serežana spominju se neregularne puške, pištolji, katkad sablja, ali pretežno jatagan. Na brojnim grafikama vrlo su minuciozno prikazane bogato izvedene uši *kabzi* / obloga drška jatagana, te ukrašene *hašrme* i *parazvane*.¹³¹

3.4. Primjena jatagana u regularnim vojskama

Jatagan su kao propisano oružje u jedinice svoje vojske preuzeli početkom 19. stoljeća Francuzi, koji su ga upoznali prilikom svojih prodora u Alžir (1830. - 1847. godine), kao i za vrijeme francuske vladavine u Hrvatskoj i Dalmaciji (1806. - 1813. godine). Proizvodio se od 1840. godine u versailleskoj manufakturi s oblogama drška od pozlaćene bronce pod nazivom „yatagan“ ili „*coutelas oriental*“.¹³² Istovremeno ga se u obliku bajuneta primijenilo na puški tipa *Jägerbüchse M 1840*, odnosno na puški tipa *Chassepot M 1866*.¹³³ U austrijskoj vojsci jatagan je bio propisan pod nazivom „*Handyar M 1869*“ propisom o opremanju (*Adjustierungsvorschrift*) iz 1869. godine

za dalmatinske domobranske streljačke odrede.¹³⁴ Austrijsko preuzimanje ovog noža specifičnog za dalmatinske krajeve ne treba predaleko tražiti u „političko-nacionalnim“ specifičnostima, uvjetovanima problemima primjene Zakona

o domobranstvu (iz 1868. godine) u Dalmaciji,¹³⁵ već prije u oportunom propisivanju oblika oružja kakvo je bilo poznato i cijenjeno u krajevima Dalmacije i njenog zaleđa.¹³⁶

Hrvatski povijesni muzej posjeduje jedan takav „propisani“ jatagan oznakom 81. Landwehr-Bataillon (kat. br. 159).

Sl. / Fig. 41. Kat. br. / Cat. No. 131.

¹²⁹ Osobito nakon Austro-turskog rata 1788.-1791., gdje po odredbama Svištovskog sporazuma (1791.) Carigrad predaje Austriji dio svojih zapadnih granica u Bosni. Velike epidemije kuge zabilježene su u Bosni 1762., te 1813.-1815. godine, kada je u oba navrata pomrlo po 8000 ljudi samo u Sarajevu, te epidemija kolere 1866., kada je samo u Sarajevu pomrlo 400 osoba. Močanin... 1981. : 53-54; Kreševljaković 1935. : 75-76.

¹³⁰ Močanin... 1981. : 48. Hrvatski narodni preporod 1985. : 371-374.

¹³¹ Godina 1848. u Hrvatskoj 1998. : 80. Bregovac Pisk 2000. : 16-17.

¹³² Seitz II. 1968. : 341; Šercer 1975. : 8.

¹³³ Brockhaus' 16, 1908. : 888.

¹³⁴ Dolleccek 1970. : 33. Ortner; Artlieb 2003. : 161-163.

¹³⁵ Ortner; Artlieb 2003. : 161.

¹³⁶ Dolleccek 1970. : 33.

to Karlobag; in 1787-1789, the Velebit road from Žuta Lokva to Gospić, and the *Dalmatinska* from Gospić to Zadar) for the export of timber and the carriage of wheat. Trade with Turkish Bosnia went on along the "Cordon Road" – from Karlovac to Kostajnica, via Glina and Petrinja, and regular ferries over the Sava River were organised. This commercial vitality brought about changes in the occupations of the Borderers, and they started dealing much more in transportation and artisan work, becoming woodcutters, joiners, wheelwrights and smiths. At the same time the cities along the border with Turkish Bosnia became lively commercial fairs, to which traders and tradesmen from Bosnia would come, but also, mainly without any control, refugees, deserters and *haiduks*, bringing with them the problems of black marketing, smuggling, looting and dangers of infectious disease, even the plague¹²⁴. Hence the whole of the border with Turkish Bosnia started to be manned by a special kind of Krajina soldier, called *serezhans*. (Fig. 39, 40, 42) The *serezhans* units were set up between 1770 and 1780, the aim being for them to be a kind of border militia-cum-customs officer. Like the Krajina soldiers in peacetime conditions and during service on the Border or in the camp of the company or the regiment, the *serezhans* mostly wore their national "own house" clothing, made in the weaving shops of their extended households. This domestic military clothing consisted, right up to 1808, of blue trousers, white blouse, waistcoat or *kozuhk*, cape or short coat, the obligatory sandals, *Krajina* bags, a few pairs of socks and gloves. All this was made from their own wool, leather, linen and hemp¹²⁵. As *serezhans* arms, irregular muskets are mentioned, with pistols, sometimes the sabre, but mostly the yatagan. In numerous prints, the richly wrought ears of the *kabze* or plates fastened onto the hilt of the yatagan were shown in great detail, and the decorative *hashermas* and *parazvanas*¹²⁶.

3.4. The use of the yatagan in regular armies

At the beginning of the 19th century the French started to use the yatagan as one of the regulation weapons of their armies, having become acquainted with it during their inroads into Algeria (1830-1847) and during the time of the French rule in Croatia and Dalmatia (1806-1813). It was produced from 1840 on in a Versailles works with the plates on the hilt made of gilt bronze and were entitled "yatagan" or "*oriental cutlass*"¹²⁷. At the same time, it was used in the form of bayonet on the *Jägerbüchse M 1840* musket or the *Chassepot M 1866* musket¹²⁸. The yatagan was prescribed in the Austrian army under the title of "*Handyar M 1869*" with an equipment regulation (*Adjustierungsvorschrift*) of 1869 for the Dalmatian home guard rifle squads¹²⁹. The Austrian adoption of this knife that was specific to the Dalmatian regions need not be sought very far in the political and national specificities of the area, brought about by problems caused by the enforcement of the Home Guard Law (1868) in Dalmatia¹³⁰, rather in an opportunistic prescription of a form of weapon that was known and appreciated in the regions of Dalmatia and its hinterland¹³¹. The Croatian History Museum has one such "regulation" yatagan in its collection, with the designation of the 81st Landwehr-Bataillon (Cat. Nr. 159).

¹²⁴ Particularly after the Austro-Turkish war of 1788-1791, where according to the provisions of the Svishtov Agreement (1791) Istanbul surrendered to Austria some of its western borders in Bosnia. Great plague epidemics were recorded in Bosnia in 1762, and in 1813-1815, when some 8000 people died only in Sarajevo, and there was a cholera epidemic in 1866, with 400 deaths in Sarajevo. Močanin... 1981. 53-54; Kreševljaković 1935. 75-76

¹²⁵ Močanin... 1981. 48. Hrvatski narodni preporod 1985. : 371-374.

¹²⁶ Godina 1848 u Hrvatskoj 1998. : 80. Bregovac Pisk 2000. : 16-17.

¹²⁷ Seitz. II. 1968. : 341; Šercer 1975. : 8.

¹²⁸ Brockhaus' 16. 1908. : 888.

¹²⁹ Dolleccek 1970. : 33. Ortner; Artlieb 2003. : 161-163.

¹³⁰ Ortner; Artlieb 2003. : 161.

¹³¹ Dolleccek 1970. : 33.

4. DATACIJA

Sl. / Fig. 42: Serežanin iz Otočca. – A serežhan from Otočac. / Theodore Valerio. // Souvenirs de la monarchie Autrichienne. Frontières militaires. Paris, 1854. HPM/PMH 3151.

runa Trenka falsifikat, te da sam Franjo Trenk nikako nije mogao biti njihov autor.¹⁴⁰ Smatra se da su nastali pod utjecajem svađe (ili po političkoj direktivi) oko prisvajanja Trenkovih imanja, prvenstveno između Trenkovog bratića Friedricha, lokalnih slavonskih veleposjednika i Dvorskog ratnog vijeća u Beču.¹⁴¹ Mora se uzeti u obzir da su u to vrijeme, u književnosti romantizma, slične teme o odvažnim, razuzdanim likovima, čija su djela i život na granici junaštva i kriminala, bile višestruko poznate, obrađivane i rado čitane.¹⁴² Stoga nas ne čudi činjenica da je Trenkov životopis doživio veliku europsku popularnost, u raznim izdanjima i tijekom druge polovice 18. stoljeća, gdje

¹³⁷ Usporediti se može npr. s 29 grafičkih listova s ratnim prizorima iz 17. st., okupljenih u Valvasorovoj zbirci Zagrebačke nadbiskupije, na kojima je rađena determinacija prikazanog oružja. Sablje, oružje na motki, puške i pištolji, te poneki nož, prikazani su dovoljno detaljno da se mogu tipološki odrediti. Niti na jednom prikazu nisu prikazani jatagani. Isto tako u: Od svagdana do blagdana 1993. : 342-362; Peić-Čaldarović 1999.; Varaždinski generalat 2005., kat. br. 45.

¹³⁸ Vidi bilješku 90. Pandurima se nazivaju i čuvari spahijskih imanja, ali i stražari na hrvatskim i ugarskim veleposjedima i utvrđenim gradovima u Slavoniji. Moačanin ... 1981.; Vojna krajina 1984.

¹³⁹ Od svagdana do blagdana 1993. : 74.

¹⁴⁰ Kosean-Mokrau 1975.

¹⁴¹ Dokazano je da je izdanje Trenkovog dnevnika iz 1745. izašlo neautorizirano. Proširena izdanja iz 1747. i 1748. , te ona kasnija iz druge trećine 18. st. potpisuju doduše baruna Trenka kao autora, no već je ondašnja kritika primijetila da sastavljač tih Memoara nije bio dovoljno upoznat sa stvarnim barunovim životom. Kosean-Mokrau 1975. : 41-43.

¹⁴² Sjetimo se samo Schillerovih (1759.-1805.) *Razbojnika!*

Kao što je gore bilo spomenuto, prvi prikazi janjičara s jataganima zataknutim o *bensilah* potječu iz sredine, odnosno druge polovice 18. stoljeća. Na brojnim ranijim grafikama – iz 17. stoljeća – koje prikazuju prizore ratovanja austrijskih i njemačkih četa s Osmanlijama, ili na prikazima sklapanja mira između zapadne i osmanske strane, nema prikaza jatagana o pojasevima janjičara, vojnika ili časnika.¹³⁷

U čuvenom životopisu baruna Franje Trenka (1711.-1749.) *Merkwürdiges Leben und Thaten des alten Freiherrn Franz von der Trenck. Vom ihm selbst bis zum Ende des Jahres 1747 geschrieben worden* opisuje se da je isti svoje slavonske pandure,¹³⁸ „lukavo“¹³⁹ obukao u turskom stilu, te ih opremio „sa po četiri kubure, s handžarom (ponegdje prevedeno kao nož, a ponegdje kao jatagan!) i sa krivom sabljom“. Odijevanje i naoružavanje po „turskoj modi“ bilo je u graničnom području uobičajeno, osobito zbog toga što je plaća za opremu pukovnija bila neredovita i na taj su način i časnici i vojnici bili prisiljeni „da se snađu po svome nahođenju“. Neosporno je da su do 1743. godine sve postrojbe na Granici (s Osmanskim Carstvom) bile odjevene u narodno odijelo – nošnju, koja je imala mnogo detalja turskog načina odijevanja, a da su jedinstveni bili samo pelerina s kapuljačom i kape i kalpaci, koji su išli na račun Erara. Po mnogim povijesnim nedosljednostima je dokazano da su *Memoari* baruna

4. DATING

As stated above, the first pictures of janissaries with their yatagans hanging from their *bensilah* came from the mid or second half of the 18th century. In numerous earlier prints of the 17th century that show scenes of the warfare of the Austrian and German troops with the Ottomans, or in pictures of treaties being made between the western and Ottoman forces, there are no depictions of yatagans at the belts of janissaries, soldiers or officers¹³².

In the celebrated biography of Baron Franjo Trenk (1711-1749), the *Merkwürdiges Leben und Thaten des alten Freiherrn Franz von der Trenck. Vom ihm selbst bis zum Ende des Jahres 1747 geschrieben worden*, there is a description of him “craftily”¹³³ dressing his Slavonian *pandours*¹³⁴ in the Turkish style, and arming them with “four pistols each, a sabre (sometimes translated as knife, sometimes as yatagan) and a curved sabre”. Dressing and arming à la turque was common in the border area, particularly because payments for the equipment of the regiments were irregular and hence both officers and privates were forced to make shift. There is no doubt that up to 1743 all the units on the Border with the Ottoman Empire were dressed in national costume – garments that had a lot of details from the Turkish manner of dressing, and that only the capes and hoods, caps and *kalpaks* were unique to them, and they were obtained at the expense of the Exchequer. According to the many historical inconsistencies, it has been shown that the *Memoirs* of Baron Trenk are a forgery, and that Franjo Trenk himself could never have written them¹³⁵. It is thought that they were written because of a dispute (or according to a political order) concerning the appropriation of the Trenk estates, primarily between Trenk’s cousin, the local Slavonian magnates and the Court War Council in Vienna¹³⁶. It has to be taken into consideration that at that time, in the literature of Romanticism, similar topics about courageous and licentious figures, whose lives and works trod a fine line between heroism and crime, were well known, much worked on and much read¹³⁷. Hence there is no wonder that Trenk’s biography enjoyed great European popularity in various editions in the second half of the 18th century, with individual publishers adding bits and changing others, while later translators provided versions using the names of types of weapons that they knew of but that had arisen only after the time of Trenk. Accordingly it is possible that the *pandours* of later times did bear the yatagan¹³⁸, which led some scholars of old weapons to make the false conclusion that Trenk’s *pandours* too were armed with the yatagan. Clearly, the Augsburg publisher and engraver Martin Engelbrecht

Sl. / Fig. 43. Kat. br. / Cat. No. 1.

¹³² For example, comparisons can be made with the 29 prints of the Valvasor’s Collection of Zagreb Archbishopric showing war scenes of the 17th century, used for the determination of the arms shown. Sabres, pole weapons, muskets and pistols, the occasional knife are shown in detail sufficient for them to be determined typologically. Not in a single picture is a yatagan shown. Similarly in *Od blagdana do svagdana*. 1993. 342-362; Peić-Čaldarović 1999; Varaždinski generalat 2005. Cat. no. 45

¹³³ *Od svagdana do blagdana* 1993. : 74.

¹³⁴ N. 85. Guardians of spahi estates; guardians of croatian or hungarian large estates and fortifications in Slavonia. Moačanin... 1981; Vojna krajina 1984.

¹³⁵ Kosean-Mokrau 1975.

¹³⁶ It has been shown that the edition of the Trenk diaries of 1745 came out without attribution. The enlarged editions of 1747 and 1748, and later ones, from the second third of the 18th century, are signed by Baron Trenk, as author, but even the reviewers of the time noted that the compiler of these memoirs was not well acquainted with the real life of the baron. Kosean-Mokrau 1975. 41-43.

¹³⁷ We might recall Schiller’s (1759-1805) *Die Räuber*.

¹³⁸ After Trenk’s death, the *pandours* were reorganised but went on operating and the 53rd Pandour Regiment was disbanded only after WWI. Kosean-Mokrau 1977. : 39.

Sl. / Fig. 44. Kat. br. / Cat. No. 4.

su pojedini izdavači dodavali i mijenjali neke dijelove, a kasniji prevoditelji prevodili upotrebljavajući njima poznato nazivlje za tipove oružja koji su se pojavili tek nakon Trenkova vremena. Prema tome je moguće da su panduri iz kasnijih vremena¹⁴³ nosili jatagan, što je nekolicinu proučavatelja starog oružja navelo na pogrešan zaključak da su Trenkovi panduri bili naoružani s jataganom.¹⁴⁴ Niti augsburški nakladnik i bakrorezac Martin Engelbrecht (1684.-1756.) na svojim koloriranim bakroreznim listovima *Théâtre de la Milice Étrangère*, na kojima je prikazao neobične, u egzotične nošnje odjevene, likove – „šaroliki svijet što iz dalekih, nepoznatih krajeva na rubu carevine (pretežno iz Slavonije, tek nedavno oslobođene od Turaka), hita u pomoć carici i kraljici Mariji Tereziji“¹⁴⁵ – očigledno nije poznao niti je na svojim „modelima pandura“ vidio jatagan. Engelbrecht je detaljno prikazao „nošnju, oružje i opremu, ali i karakterizirane fizionomije likova“¹⁴⁶ pandura, Morlaka, Dalmatinaca, Hrvata, Slavonaca, Varaždinaca, čak turskog baše,¹⁴⁷ te je malo vjerojatno da bi svojoj zainteresiranoj i „znatiželjnoj“ publici propustio prikazati neobične jatagane, da ih je vidio.

S kraja 18. stoljeća (spomenuli smo već Fortisa, Lovrića i Appendinija) i početka 19. stoljeća, međutim, nalazimo obilje prikaza «nedadašnjih Engelbrechtovih likova» (Morlaka, Dalmatinaca...) i lokalnih stanovnika u njihovoj svečanoj odjeći, te s jataganima zataknutim o pašnjaču (*bensilah*). Baltazar Hacquet i njegov bakropisac Christian Gottfried Heinrich Geissler, te Louis-François Cassas, M. Breton, Janus Pannonius, Frederic Shoberl, Charles Beyer, Joseph Zutz, Johann Baptist Clarot, F. Arrigoni, F. Füller, Carl Goebel, Joseph Leard, Julius Döring, F. Carrara i mnogi drugi počinju, u duhu vremena u kojem se bude interesi za nacionalna obilježja pojedinih naroda, objavljivati putopisna i stručna djela s prikazima veduta i stanovnika pojedinih krajeva.¹⁴⁸ Na raznim (i akvareliranim) bakropisima nižu se likovi uskoka, Ličana, Dalmatinaca, Albanaca, Morlaka, Srba, Grka, Ilira, Sinjana, Imočana, Makarana, Bokelja, Dubrovčana, Kaštelana, Konavljana, Crnogoraca, itd. (Sl. 10, 11, 13, 14, 24, 26, 30, 31, 34, 36, 37) Prema pomno prikazanom oružju – osobito jataganima o pašnjači – razaznajemo da

se upravo njime ističe dostojanstvo i ugled dotičnog pojedinca, koji se dao «portretirati» sigurno u svojem najboljem izdanju.¹⁴⁹

U nama poznatim muzejskim zbirkama jatagana s područja Hr-

vatske, najstariji datirani jatagani, a čije datiranje možemo smatrati istinitim i relevantnim, potječu iz sredine 18. stoljeća: 1774./1775. godine u Hrvatskom povijesnom muzeju u Zagrebu (kat. br. 2)¹⁵⁰ 1774. godine u Muzeju Slavonije u Osijeku,¹⁵¹ 1780. godine u Gradskom muzeju u Varaždinu¹⁵² i 1797./1798. u Etnografskom muzeju u Splitu.¹⁵³ Pojedinačne primjerke jatagana s ranijim datumima, kao npr. u Zagrebu

Sl. / Fig. 45. Kat. br. / Cat. No. 9.

¹⁴³ Preoblikovane čete pandura ostaju djelovati i nakon Trenkove smrti. 53. pandurska pukovnija raspuštena je tek nakon I. svjetskog rata. Kosean-Mokrau 1977. : 39.

¹⁴⁴ Aralica 1997. : 3-4.

¹⁴⁵ Od svagdana do blagdana 1993. : 172.

¹⁴⁶ Od svagdana do blagdana 1993. : 172.

¹⁴⁷ Usporedi: Zbirka slika, grafika i skulptura Hrvatskog povijesnog muzeja.

¹⁴⁸ Schneider 1971. : 7-26.

¹⁴⁹ Schneider 1971. : 35-105.

¹⁵⁰ Šercer 1975., kat. br. 1.

¹⁵¹ Pogrešno determinirano kao „Orijentalni nož.“ Ivanković 2005., kat. br. 59.

¹⁵² Varaždinski generalat 2005., kat. br. 121.

¹⁵³ Jatagani, bodeži, noževi 1991.: kat. br. 15.

(1684-1756), in his coloured engravings of the *Théâtre de la Milice Étrangère*, in which he did show uncommon figures dressed in exotic costumes – “the motley world that from distant unknown regions on the edge of the Empire (mainly from Slavonia, only recently liberated from the Turks) is coming to the aid of Empress and Queen Maria Theresa”¹³⁹ – did not know the yatagan, and did not see it on any of the “models of pandours” that he used. Engelbrecht showed in detail the “costume, weapons and equipment, and characterised facial features”¹⁴⁰ of the pandours, the Morlachs, the Dalmatians, Croats, Slavonians, Varaždinans, even the Turkish bashas¹⁴¹, and it is not highly likely that he would have failed to show to his interested and indeed curious public the unusual yatagan had he seen it. But from the end of the 18th century (we have already mentioned Fortis, Lovrić and Appendini) and the beginning of the 19th century we find abundant depictions of the same “one-time figures of Engelbrecht” (the Morlachs, the Dalmatians and so on) and local inhabitants in their dress clothing, with their yatagans thrust into their belts (*bensilah*). Baltazar Hacquet and his engraver Christian Gottfried Heinrich Geissler, Louis-François Cassas, M. Breton, Janus Pannonius, Frederic Shoberl, Charles Beyer, Joseph Zutz, Johann Baptist Clarot, F. Arrigoni, F. Füller, Carl Goebel, Joseph Leard, Julius Döring, F. Carrara and others started, in the spirit of the times in which there was an awakening interest in national characteristics of individual peoples, to publish works with pictures of vistas and inhabitants of individual regions¹⁴². In various etchings (including watercoloured etchings) come one after another the figures of uskoks, Lika people, Dalmatians, Albanians, Morlachs, Serbs, Greeks, Illyrians, Sinj men, Imotski people, and people from Makarska, Boka, Dubrovnik, Kaštela, Konavle and Montenegro. (Fig. 10, 11, 13, 14, 24, 26, 30, 31, 34, 36, 37) According to the carefully displayed weaponry – particularly the yatagans at the belts – we can discover that it is precisely with them that the dignity and reputation of the particular individual is highlighted, as if he had had his likeness made in his best version.¹⁴³

In known museum collections in Croatia the oldest known yatagans the dating of which we can consider accurate and relevant derive from the mid-18th century: 1774/1775 in the Croatian History Museum in Zagreb¹⁴⁴ (Cat. no. 2); 1774 in the Museum of Slavonia in Osijek¹⁴⁵; 1780 in Varaždin City Museum¹⁴⁶; and 1797/1798 in the Ethnography Museum in Split¹⁴⁷. Some individual specimens of yatagan with earlier dates, like that in Zagreb of 1714/1715¹⁴⁸ (Cat. no. 1), in Osijek of 1710/1711¹⁴⁹ or even two in Split from 1559/1560¹⁵⁰ – perhaps even one from 1729/1730¹⁵¹, should be subjected to additional reading of the dates and a special stylistic analysis. Although we have similar specimens in the Military Museum of the JNA in Belgrade (dated 1461, 1512 and 1710)¹⁵², and in Vienna (dated 1715) and in Istanbul¹⁵³, all these yatagans, in terms of style, skill and technique of workmanship, fit in with or correspond to yatagans of the second half of the 18th century and the first half of the 19th century. The cause for the assignation of earlier dates might be sought (if we discount the possibility of slips of the pen while reading or calculating

Sl. / Fig. 46. Kat. br. / Cat. No. 5.

¹³⁹ Od svagdana do blagdana 1993. : 172.

¹⁴⁰ Od svagdana do blagdana 1993. : 172.

¹⁴¹ Cf. Collection of Paintings, Prints and Sculptures of the CHM.

¹⁴² Schneider 1971. : 7-26

¹⁴³ Schneider 1971. : 35-105.

¹⁴⁴ Šercer 1975. : Cat. no. 1.

¹⁴⁵ Mistakenly identified as “oriental knife” Ivanković 2005. : Cat. no. 59.

¹⁴⁶ Varaždinski generalat 2005. : Cat. no. 121.

¹⁴⁷ Jatagani, bodeži, noževi 1991. : Cat. no. 15.

¹⁴⁸ Cat. No. 1.

¹⁴⁹ Kosanović 1971. : Inv. no. 383. Ivanković 2005. : Cat. no. 43.

¹⁵⁰ Jatagani, bodeži, noževi 1991. : Cat. no. 48 i 49.

¹⁵¹ Jatagani, bodeži, noževi 1991. : Cat. no. 4.

¹⁵² Rajković 1954. : 117-119.

¹⁵³ Das Wiener bürgerliche Zeughaus 1977. : Cat. no. 986.

iz 1714./1715. godine (kat. br. 1),¹⁵⁴ u Osijeku iz 1710./1711. godine¹⁵⁵ ili čak dva u Splitu iz 1559./1560. godine¹⁵⁶ – pa čak možda i onaj iz 1729./1730. godine,¹⁵⁷ trebalo bi podvrgnuti dodatnom čitanju datuma i posebnoj stilskoj analizi. Iako sličnih primjera ima i u Vojnom muzeju JNA u Beogradu (datirani u 1461., 1512. i 1710. godinu),¹⁵⁸ odnosno u Beču (datiran u 1715. godinu) i Carigradu,¹⁵⁹ svi se ti jatagani po stilu, vještini i tehnici izrade uklapaju, odnosno odgovaraju jataganima iz druge polovine 18., te prve polovine 19. stoljeća. Uzrok tom ranom datiranju mogli bismo (ako greška nije nastala kao *lapsus calami* ili prilikom čitanja i preračunavanja datuma), stoga, potražiti u sličnosti sa «svetim sabljama» iz carigradskog Topkapi muzeja, a na koje su prisegli sultani. Mnoge od njih nose datume, za koje je logičnim slijedom povijesnih zbivanja dokazano da nisu mogući, te da je «greška u datiranju» bila napravljena namjerno, kako bi se iskazala duga tradicija te aristokratska i junačka prošlost dotičnog sultana.¹⁶⁰ Oblik sječiva jatagana kat. br. 185, koje je nađeno u rijeci Kupi kod Siska, ničim ne odstupa od oblika sječiva jatagana iz druge polovine 18. i 19. stoljeća, te ne postoje indicije (osim da je vodeni nalaz s područja Sisačke bitke 1593. godine) za njegovo tako rano datiranje u 16. – 17. stoljeće.¹⁶¹ Tomu u prilog idu i jatagani u Zemaljskom muzeju u Sarajevu, čiji je najraniji primjerak datiran u 1751./1752. godinu.¹⁶²

Stoga možemo zaključiti da su se jatagani pojavili i počeli primjenjivati u vrijeme kada je tijekom 18. stoljeća ručno vatreno oružje – puške i pištolji paljenja na kremen, te ručne granate¹⁶³ – postalo dovoljno praktično, sigurno i dostupno¹⁶⁴, a ishod boja većinom više nije ovisio isključivo o sječanju i onesposobljavanju protivnika hladnim oružjem (mačem, sabljom, buzdovanom, sjekirom ili kakvim oružjem na motki). Tendencija naoružanja zapadnih vojski u 18. stoljeću je opremanje puškama na kremen (mehanizam *miquelet*),¹⁶⁵ na kojima se počinju upotrebljavati bajunete.¹⁶⁶

Možemo pretpostaviti da je u duhu osmanske tradicije raskošnog ukrašavanja oružja i opreme, te potrebe da se u duhu carske/sultanske raskoši vizualno izrazi čin i dostojanstvo posjednika oružja,¹⁶⁷ upravo jatagan postao pandan i odgovor na novi stil ratovanja vatrenim oružjem i topništvom, te na zapadnoeuropsku bajunetu.

¹⁵⁴ Kat. br. 1.

¹⁵⁵ Kosanović 1971., inv. br. 383. Ivanković 2005., kat. br. 43.

¹⁵⁶ Jatagani, bodeži, noževi 1991., kat. br. 48 i 49.

¹⁵⁷ Jatagani, bodeži, noževi 1991., kat. br. 4.

¹⁵⁸ Rajković 1954. : 117-119.

¹⁵⁹ Das Wiener bürgerliche Zeughaus 1977., kat. br. 986.

¹⁶⁰ Yücel 2001. : 53-65.

¹⁶¹ Šercer 1975., kat. br. 168.

¹⁶² Filipović 1985. : 200, inv. br. 2944/III.

¹⁶³ Spomenute vrste vatrenog oružja pojavile su se već stoljeće ranije (granate već od 15. st.), ali se smatra da su zadnja desetljeća 17. st. predstavljala prijelazno razdoblje, u kojem su se isprobavale i prihvaćale nove taktike i oružja. Borus <s. a.>.

¹⁶⁴ Treba spomenuti da su u bitkama za obranu Beča 1683. godine i za osvajanje Bude 1686. bile na obje strane upotrebljavane suvremene puške paljenja na kremen. No istovremeno se spominje da je velika snaga ležala u vještini osmanskih strijelaca, koji su (vrlo uspješno) ispaljivali salve strelica na udaljenost od oko 800 m. Na primjerima bitki kod Slankamena 1691. i Zente 1697., primijećeno je da pješništvo na kraju 17. st. nije još moglo dovoljno dobro vršiti ofenzivu zbog nedovoljne vatrene moći. Isto se tako ukazuje na to da su Osmanlije tek u drugoj polovici 18. st. osuvremenili svoje puške, te su one bile slične zapadnoeuropskima. Borus <s. a.>; Das Wiener bürgerliche Zeughaus 1977. : 55-56; Sängler 1991., Feuerwaffen.

¹⁶⁵ Jeličić 2001.

¹⁶⁶ Borus <s. a.>.

¹⁶⁷ Dragocjenosti otomanske umjetnosti 1999. : 45-46.

the dates), then, in the similarity with the “holy sabres” from the Topkapi Museum in Istanbul, on which the sultans swore their oath. Many of them have dates that can be shown by a logical sequence of historical events to be impossible, that the dating error was in fact deliberate, in order to show the long tradition and aristocratic and heroic past of the given sultan¹⁵⁴. The shape of the blade of the yatagan Cat. No. 185, found in the Kupa River, by Sisak, is not at all different from the shape of the blade of the yatagan of the first half of the 18th or the 19th century, and there is no indication (except that it was docketed as a find from the area of the Battle of Sisak, 1593) for it being dated earlier, in the 16th-17th century¹⁵⁵. This would tend to be confirmed by the yatagans in the National Museum in Sarajevo, the earliest specimen of which is dated to 1751/1752¹⁵⁶.

Hence we can conclude that the yatagans appeared and started to be used at the time when in the 18th century firearms – flintlock muskets and pistols, and hand grenades¹⁵⁷ – had become sufficiently practical, certain and accessible¹⁵⁸ – and the outcome of the conflict mostly not depending only on cutting and disabling the opponent with cold steel (sword, sabre, mace, axe or some weapon on a pole). The tendency of armaments in western armies in the 18th century was toward soldiers being furnished with flintlock muskets (the miquelet mechanism)¹⁵⁹, on which bayonets were starting to be used¹⁶⁰.

We can assume that in the spirit of the Ottoman tradition of the opulent decoration of arms and equipment, and of the need for rank and dignity of the owner of a weapon to be expressed visually in the spirit of imperial or sultanic luxury¹⁶¹, it was precisely the yatagan that became a match and response to the new style of warfare with firearms and cannonry, and to the Western European bayonet.

Sl. / Fig. 47. Kat. br. / Cat. No. 31.

¹⁵⁴ Yücel 2001. : 53-65.

¹⁵⁵ Šercer 1975. : Cat. no. 168.

¹⁵⁶ Filipović 1985. : 200, inv. no. 2944/III.

¹⁵⁷ These kinds of firearms appeared a century earlier (grenades as early as the 15th century) but it is held that the last decades of the 17th century constituted a watershed, in which new tactics and weapons were tried out and found acceptance. Borus <s. a.>.

¹⁵⁸ It should be said that in the battles for the defence of Vienna in 1683 and the capture of Buda in 1686 contemporary flintlock muskets were used on both sides. But at the same time that the skills of the Turkish bowmen represented a great strength, who could send very successful salvos of arrows a distance of 800 m. In examples of the battle at Slankamen, 1691, and Zenta, 1697, it was noted that the infantry at the end of the 17th century was not yet able to carry out an effect offensive as a result of shortage of firepower. Similarly, only in the second half of the 18th century did the Ottomans update their muskets, and they were like those in Western Europe. Borus. <s. a.>; Das Wiener bürgerliche Zeughaus 1977. : 55-56; Sängler 1991. : Feuerwaffen.

¹⁵⁹ Jeličić 2001.

¹⁶⁰ Borus <s. a.>.

¹⁶¹ Dragocjenosti otomanske umjetnosti 1999. : 45-46.

5. IZRADA

Jatagan se cijenio prvenstveno po vrsnoći metala iz kojeg je bilo iskovano sječivo, ali i po izradi i ukrasima drška – kvaliteti *kabzi*, *hašrme* i *parazvane*. Prema tome su i glavni oblikovatelji jatagana bili nožari – *bičakdžije* – koji su izrađivali sječiva. *Bičakdžije* su, zajedno sa kovačima, sabljarima – *klčijama*, puškarima, zvonarima i *kantardžijama*,¹⁶⁸ pripadali kovačkom esnafu. *Hašrmu* su radili *hašermadžije*, koji su pripadali zlatarskom – *kujundžijskom* – esnafu. Korice su, ako su bile od metala, izrađivali *kujundžije*, a ako su bile kožnate, izrađivali su ih osobiti majstori *koredžije*, koji su pripadali esnafu kožarskih majstora *sarača*.¹⁶⁹

Esnafi¹⁷⁰ su bili osmanska cehovska udruženja obrtnika, djelomično vrlo slična onima u srednjoj i zapadnoj Europi. Jedna od osnovnih razlika bila je ta, što su u esnafa u Osmanskom Carstvu, pa tako i u Bosni i Hercegovini, bili okupljeni obrtnici svih četiriju vjeroispovijesti: i muslimani i katolici i pravoslavni i Židovi. Svaka konfesija imala je pravo u okviru esnafa obavljati svoje vjerske «ceremonije i pirove», a zajednički su, npr. obavljali izlete prigodom osposobljavanja šegrtova za kalfe i kalfe za majstore. Na čelu esnafa stajao je *čehaja* i njegov zamjenik *čauš*¹⁷¹ – uvijek muslimani – s ulogom posrednika između vlasti i *esnafa*. Najveći dio obrtnika muslimana bili su janjičari koji su, kako smo to već gore spomenuli, od kraja 17. stoljeća nadalje u mirno doba obavljali svoje obrte i poslove. Tako su i položaji i službe unutar esnafa imali nazive (ili njihove izvedenice) časnika u janjičarskim jedinicama.¹⁷² Za vrijeme rata okupljali bi se oko vođe (*alajbega*) svoje jedinice, koja se sastojala od janjičara-obrtnika, okupljenih u više esnafa. Kršćani i židovi nisu služili u vojsci, ali su obavljali ili bili dužni plaćati prateće usluge, npr. održavanja konja.¹⁷³

Proučavanjem povijesti obrta i esnafa na područjima osmanskog Balkana postavljena je pretpostavka da je izrada i proizvodnja oružja bila u rukama muslimana, kao vladajućeg sloja.¹⁷⁴ Tu pretpostavku potvrđuju i imena majstora, sačuvana na sječivima jatagana i sablji, a koja su isključivo muslimanskog porijekla. No u esnafskim popisima (*tefterima*) *kujundžija*, spominju se podjednako muslimani, kršćani i Židovi.¹⁷⁵ Dapače, u nekim krajevima Bosne i Hercegovine, a na osnovi sačuvanog nakita i crkvenog posuđa iz samostana i manastira, ističe se

velika vještina i prevladavanje upravo kršćanskih majstora zlatara.¹⁷⁶

Jatagani su, kao i drugo orijentalno oružje, većinom bogato ukrašavani. Prije smo spomenuli da je ukrašavanje oružja bilo oponašanje ritualne raskoši sultana, kojom je ovaj, osobito kad je išao na čelu vojske u ratove i bitke, ili prilikom audijencija

¹⁶⁸ Službenik koji je vršio javno mjerenje na trgu. Čelebi 1979. : 634. Izrađivači vaga. Škaljić 1985. : 392.

¹⁶⁹ Sarači izrađuju i prodaju predmete od kože: konjska oprema, pašnjače (*bensilahe*), pojaseve, razno remenje... Škaljić 1985. : 549.

¹⁷⁰ O esnafima u: Kreševljaković 1935. : 55-178, te u: Karamehmedović 1980. : 87-398.

¹⁷¹ Vidi bilješku 88.

¹⁷² Npr. kalfabaša, ustabaša, jigibabaša ... Kreševljaković 1935. : 84-85.

¹⁷³ Kreševljaković 1935. : 78-178.

¹⁷⁴ Petrović 1956. : 176.

¹⁷⁵ Karamehmedović 1980. : 87-92; Kreševljaković 1935. : 122.

¹⁷⁶ Karamehmedović 1980. : 101-120.

Sl. / Fig. 48. Kat. br. / Cat. No. 22.

Sl. / Fig. 49. Kat. br. / Cat. No. 82.

5. WORKMANSHIP

The yatagan was valued primarily according to the quality of the metal from which the blade was wrought, as well as according to the workmanship and decorations of the hilt – the quality of *kabze*, *hasherma* and *parazvana*. Accordingly the main people involved in making the yatagan were the cutlers, the *bičakdžije* who made the blades. These cutlers, together with the smiths, sword makers, musket makers, bell makers and *kantardžije*¹⁶², belonged to the smith guild. The *hasherma* was made by the *hashermadžias*, who belonged to the goldsmith guild or *esnaf*. The sheath or scabbard, if of metal, would have been made by the goldsmiths, and if they were of leather, would have been made by *koredžias*, who belonged to the *esnaf* of leather workers, or *sarachs*¹⁶³.

The *esnafs*¹⁶⁴ were the Ottoman guild organisations of craftsmen which were to an extent like those in Western and Central Europe. One of the basic differences was that the *esnafs* of the Ottoman empire would include religionists of all four faiths – Muslims and Catholics, Orthodox and Jews. Each confession had the right to carry out its ceremonies and anniversaries in the framework of the *esnaf*, and together they would carry out excursions on the occasion of an apprentice being qualified as a journeyman, or a journeyman as a master craftsman. At the head of the *esnaf* was a *čehaja* and his deputy the *čauš*¹⁶⁵ – who were always Muslims – with the role of mediator between government and *esnaf*. Most of the Muslim tradesmen were janissaries who, as mentioned above, from the end of the 17th century on, in peacetime carried out their trades and other avocations. Such positions and jobs inside their *esnafs* were called after the terms for officers in the janissary units, or derivations from them¹⁶⁶. During the time of war they would gather around the leader – the *alajibeg* – of their unit, which would consist of janissary tradesmen collected in several *esnafs*. Christians and Jews did not serve in the army, but were bound to carry out or pay for ancillary services, such as maintaining horses¹⁶⁷.

A study of the history of the trades and *esnafs* in the region of the Turkish Balkans has led to the hypothesis that the making and production of weapons was in the hands of the Muslims, the ruling class¹⁶⁸. This assumption is borne out by the names of the craftsmen preserved on the blades of yatagans and sabres, which are all of Muslim origin. But in the regulations of the goldsmiths, Muslims, Christians and Jews are mentioned equally¹⁶⁹. Thus in some areas of Bosnia and Herzegovina, pursuant to extant jewellery and ecclesiastical vessels from monasteries, Catholic and Orthodox, the great skill and dominance of the Christian craftsmen/goldsmiths comes out¹⁷⁰.

Yatagans, like other oriental weapons, were mainly opulently decorated. We earlier mentioned that the decoration of weapons was an imitation of the ritual luxury of the sultans, with which, particularly when he went out at the head of his

¹⁶² Makers of scales. Škaljić 1985. : 392.

¹⁶³ *Sarachi* made leather items: harnesses, belts (*bensilah*), various kinds of straps... Škaljić 1985. : 549.

¹⁶⁴ For the *esnaf*, see Kreševljaković 1935. 55-178, and Karamehmedović 1980. 87-398.

¹⁶⁵ See n. 83.

¹⁶⁶ Kreševljaković 1935. 84-85.

¹⁶⁷ Kreševljaković 1935. 78-178.

¹⁶⁸ Petrović 1956. : 176.

¹⁶⁹ Karamehmedović 1980. 87-92; Kreševljaković 1935. 122.

¹⁷⁰ Karamehmedović 1980. 101-120.

Sl. / Fig. 50. Kat. br. / Cat. No. 31

Sl. / Fig. 51. Kat. br. / Cat. No. 72.

Sl. / Fig. 52. Kat. br. / Cat. No. 7.

Sl. / Fig. 53. Kat. br. / Cat. No. 120.

Sl. / Fig. 54. Kat. br. / Cat. No. 133.

Sl. / Fig. 55. Kat. br. / Cat. No. 36.

političkih suparnika i pokoreni, nastojao ostaviti duboki dojam i strahopoštovanje gledatelja.¹⁷⁷ Sultan i njegov dvor bili su, naime, često i sami autori umjetničkih djela, a uvijek glavni pokrovitelji i kreatori modnih stilova osmanske umjetnosti. Ostvarivali su to okupljajući u dvorskim umjetničkim školama i radionicama umjetnike i obrtnike različitog etničkog porijekla i raznih kulturnih skupina, objedinjenih u Osmanskom Carstvu. Pojedini sultani (npr. Mehmed II. Osvajač, 1429.-1481.) bili su veliki poznavatelji i ljubitelji europske umjetnosti, ili dalekoistočne, npr. iranske ili kineske, te su poticali stalno pritjecanje umjetnika i njihovih djela iz susjednih kultura. Ograničeni strogim pravilima Islama, koji brani prikaz ljudskih i životinjskih likova,¹⁷⁸ umjetnici su

kombinacijom elemenata raznih kultura do savršenstva doveli kompozicije i preplitanja biljnih dekoracija i geometrijskih uzoraka u tzv. arabeskama. Uz to se razvila kaligrafija, umjetnost lijepog i ukrasnog pisanja, u kojoj su se osobito isticali neki sultani i prinčevi.¹⁷⁹ Pojedini luksuzni proizvodi dvorskih radionica bili su obilježeni sultanovim monogramom – *tugrom*,¹⁸⁰ kao dokazom vlasništva, te imenom majstora ili umjetnika.

Dvorske su radionice i njihovi proizvodi služili kao uzor svjetovnim, pučkim umjetnicima i obrtnicima, koji su u ukrašavanju i obilježavanju svojih proizvoda težili biti što bliži stilu koji je zastupao pojedini sultan i njegov dvor. Florealna i vegetabilna ornamentika, kaligrafija, te navođenje imena majstora i imena vlasnika (naručitelja i pokrovitelja umjetničkog djela)¹⁸¹ elementi su koji su se prenosili na umjetničke predmete i na uporabne predmete, među koje svakako treba uvrstiti i oružje.

Jatagani su se savršeno uklapali u taj običaj. Nakon završene vojne obuke u nekoj od vojnih škola u središtu Carstva, dvadesetogodišnji janjičari, prije nego što će biti upućeni u destinaciju svojeg službovanja, dobili bi određenu sumu novaca za kupnju oružja kojim bi označavali svoj čin – *silah paha*. Kod nekog od mjesnih sabljara ili nožara naručivali su sablju, odnosno jatagan, koji su, prema mogućnostima naručitelja, uz kaligrafski upisane svete stihove i vrijeme proizvodnje imali i zapis imena obrtnika i imena naručitelja. Taj su običaj prenosili dalje u krajeve u kojima su bili postavljeni ili su ga primjenjivali u slučaju da su i sami postali obrtnici sabljari ili nožari.¹⁸²

Razradu ukrasnih stilova i tehnika primijenjenih na jataganima detaljno je obradila Marija Šerčer u prije spomenutom katalogu *Jatagani u Povijesnom muzeju Hrvatske*.¹⁸³ Istovremeno je primijetila da je vrlo teško i upitno pripisivati određeni stil ili način ukrašavanja određenom centru, ili govoriti o importu ili autohtonoj proizvodnji na Balkanu, bez usporednih veza s istovrsnim predmetima ili istovrsnim stilovima ukrašavanja u svim hrvatskim, balkanskim i carigradskih zbirnkama. Ipak, kao vrsna povjesničarka umjetnosti, zamijetila je da podudarnost određenih tauširanih ukrasa na sječivima jatagana treba tražiti na ukrasima u narodnom vezu, na nošnjama stanovnika turske Bosne i susjednih krajeva, na rezbariji u drvu ili na dokazano domaćim (bosansko-hercegovačkim) proizvodima bakrenog i dragocjenog crkvenog posuđa. Na osnovi toga, kao i na osnovi poznavanja velikog broja jatagana sačuvanih u zbirnkama diljem ondašnje Jugoslavije, zaključila je da se može pretpostaviti da su veliku

¹⁷⁷ Dragocjenosti otomanske umjetnosti 1999. : 35-54.

¹⁷⁸ Kao najsavršenijih Božjih kreacija. Knoll 1999.

¹⁷⁹ Npr. Ahmed III. i Mahmud II. u 18. i 19. st. Dragocjenosti otomanske umjetnosti 1999. : 36.

¹⁸⁰ Tugra sadrži sultanov monogram i titulu. Čelebi 1979. : 664.

¹⁸¹ Iako se smatra da je zapisivanje izraza / natpisa na oružje i oklope vrlo staro, najstariji sačuvani primjerci oružja s natpisima potječu tek iz 16. stoljeća. Elgood 1979. : 5-19.

¹⁸² Na podatku zahvaljujem njegovoj ekscelenciji, ambasadoru Republike Turske u Hrvatskoj 2002. godine, gospodinu Tefiku Okyayuzu.

¹⁸³ Šerčer 1975. : 10-11. Uz to valja spomenuti i detaljne razrade tehnika i pokušaje određivanja provenijencije jatagana u Vojnom muzeju JNA u Beogradu Ljubinke Rajković i Đurđica Petrović. Rajković 1954. : 106-123; Petrović 1956. : 172-188.

armies into wars and battles, or during audiences with political rivals and subjects, the emperor attempted to leave a deep impression on or excite the awe of the observers¹⁷¹. The sultan and his court were, that is, themselves often the authors of works of art, and they were always the main patrons and creators of fashion styles in Ottoman art. They accomplished this by gathering together in the court art schools and workshops artists and craftsmen of differing ethnic origins and various cultural groups all united within the common Ottoman Empire. Some of the Sultans (Mehmed II the Conqueror, 1429-1481, for example) were great connoisseurs and fans of European or Far Eastern art, Iranian or Chinese, and encouraged the constant inflow of artists and their works from neighbouring cultures. Limited by the strict rules of Islam, which forbade the depiction of animal and human figures¹⁷², artists used combinations of elements from various cultures to perfect compositions involving the interweaving of decorations and geometrical patterns in what were called arabesques. In addition to this, the art of calligraphy developed, the art of fine and decorative writing, in which some of the sultans and princes were particularly adept¹⁷³. Some luxury products of the court workshops were marked with the sultan's monogram, the *tugra*¹⁷⁴, proof of ownership, with the name of the craftsman or artist. The court workshops and their products were models to the secular and vernacular artists, artisans who endeavoured in the decoration and marking of their products to be as close as possible to the style that a given sultan or his court promoted. Floral and vegetable ornamentation, calligraphy, and the statement of the name of the master and the name of the owner (or the person who commissioned or patronised the work of art)¹⁷⁵ are elements that were conveyed on artistic and use objects, among which weapons are certainly to be classified.

Yatagans fitted into this custom superbly. After completing military training in one of the military academies in the centre of the Empire, the twenty-year-old janisaries, before being sent to their post, would obtain a certain sum of money to buy weapons with which they would indicate their rank – *silah paha*. In some of the local swordsmiths or cutlers they would order a sabre or yatagan that, according to what the client could afford, along with calligraphically inscribed sacred verses and the time of production, there would also be the name of the craftsman and the client. Such a custom they then transferred in the areas in which they were posted, or used it if they themselves became cutlers or swordsmiths¹⁷⁶.

The elaboration of the decorative styles and techniques employed on the yatagans was discussed in detail by Marija Šerčer in the previously mentioned catalogue *Yatagans in the History Museum of Croatia*¹⁷⁷. At the same time, she observed that it was extremely difficult and dubious to ascribe a certain style or decorative manner to any given centre, or to talk about imports and indigenous productions in the Balkans, without being able to compare similar objects or identical styles of decoration in all the collections in Croatia, the Balkans and in Istanbul. Still, as a highly competent art historian, she did notice that similarities with certain gold damascened decorations on the blades of the yatagans should be sought in decorations in traditional needlework, in the costumes of the inhabitants of Ottoman Bosnia and neighbour regions,

Sl. / Fig. 56. Kat. br. / Cat. No. 72.

Sl. / Fig. 57. Kat. br. / Cat. No. 13.

Sl. / Fig. 58. Kat. br. / Cat. No. 38.

¹⁷¹ Dragocjenosti otomanske umjetnosti 1999. : 35-54.

¹⁷² The most perfect creations of God. Knoll 1999.

¹⁷³ E.g. Ahmed III and Mahmud II in the 18th and 19th centuries. Dragocjenosti otomanske umjetnosti 1999. : 36.

¹⁷⁴ Sultan's initials and title. Čelebi 1979. : 664.

¹⁷⁵ Although inscribing expressions and inscriptions on arms and armour are considered very old, the oldest preserved examples derive only from the 16th century. Elgood 1979. : 5-19.

¹⁷⁶ For this item I am grateful to His Excellency the Ambassador of the Republic of Turkey to Croatia in 2002, Mr Tefik Okyayuz.

¹⁷⁷ Šerčer 1975. : 10-11. In addition one should mention the detailed discussion of techniques and the attempts to define the provenance of the yatagans in the Military Museum of the JNA in Belgrade Ljubinka Rajković and Đurđica Petrović. Rajković 1954. : 106-123; Petrović 1956. : 172-188.

Sl. / Fig. 59. Kat. br. / Cat. No. 93.

Sl. / Fig. 60. Kat. br. / Cat. No. 30.

većinu sačuvanih jatagana proizveli lokalni majstori u radionicama u središtima za koja je bilo poznato da su imala tradiciju izrade noževa ili obrade metala uopće: npr. u Travniku, Foči, Sarajevu, Herceg-novom, Kotoru, Risanu, Užicama, Prizenu i Skopju.¹⁸⁴

Pored pitanja određivanja mjesta izrade jatagana, odnosno povezivanja određenog stila i/ili tehnike izrade i ukrašavanja s određenim središtem, ostaje otvoreno i pitanje

tko je i kako izvodio kaligrafske arabičke natpise na sječivima. Opisujući te natpise, Marija Šercer navodi: «Neki su obično uokvireni u pačetvorinu, pisani u jednom ili dva reda, flankirani stiliziranom ornamentikom.... Neki su uklopljeni u medaljon..., a drugi u neku vrstu cvijeta ili ornamentalnog oblika.»¹⁸⁵ Neki su natpisi izrađeni graviranjem, bez umetnute žice, drugi tauširanjem, a na nekima je jetkani natpis istaknut na točkastoj podlozi. Kvaliteta izvedbe natpisa varira od nevješto, pogrešno i djelomično ispisanih fraza do onih u kojima se očituje vrhunska kaligrafska vještina i poznavanje arabičkog pisma i osmanskog jezika.¹⁸⁶ Kolika je bila vještina majstora i kojeg – da li kovača ili kujundžije ili nekog trećeg – da u površinu sječiva taušira složene i dugačke natpise, te ih još uskladi s viticama i drugim stiliziranim biljnim oblicima, i kojom tehnologijom, danas nam je, zbog stupnja dostupnosti osmanskoj građi na nama poznatim jezicima, još uvijek nemoguće. Jesu li možda ipak početne vjerske škole – *mektebi* – koje su morali pohađati muslimanski šegrti, kalfe i majstori kako bi bili bar donekle obrazovani i da bi mogli obavljati svoje vjerske dužnosti, bile dovoljne da osposobe majstora nožara da sječivo svog noža ukrasi natpisom izvedenim tako vrsnom kaligrafijom ili, barem, da je prenese pomoću šablone?¹⁸⁷ U tim se školama, u koje bi šegrti dolazili u ranim jutarnjim satima, podučavalo najosnovnije elemente vjeronauka, te čitanje i pisanje arabičkih slova. Neki učenici su nakon završenog *mekteba*, uz svoj svakodnevni posao u dućanu, nastavili školovanje u vjerskoj školi *medresi* i bili osposobljeni za službu *imama*¹⁸⁸, *mujezina*¹⁸⁹ ili esnafskog *doadžije*.¹⁹⁰ No, kolika je bila njihova vještina pisanja i umješnost kaligrafije, nije nam poznato. Sigurno je da su se prilikom izrade natpisa, kao i prilikom izrade ukrasa, upotrebljavale šablone. Vjerojatnom se čini i pretpostavka tehnologije izrade natpisa, prema kojoj su kaligrafski natpisi na sječivima nastajali tako da je nožar djelomično uglačano sječivo premazao voskom, na koje bi prislonio postojeću šablonu s kaligrafskim natpisom i ukrasom, te iglom u vosak urezao natpis. Nakon toga bi se sječivo s tako urezanim voskom premazalo nekim agresivnim sredstvom, koje bi djelovalo na dijelove metala nezaštićene voskom. Nakon ispiranja voska ostajao je na sječivu jetkani trag kaligrafskog natpisa i ukrasa sa šablone, koji se mogao dalje doradivati i u njega umetati žica.¹⁹¹

¹⁸⁴ Šercer 1975. : 12-13.

¹⁸⁵ Šercer 1975. : 11.

¹⁸⁶ U tom se pogledu jatagani uklapaju u spoznaje zapadnih stručnjaka o zapisima na drugom orijentalnom oružju, pri čemu se kao uzrok nečitljivosti natpisa ističu ili oštećenost predmeta ili nepismenost i nevještoš pisaca. Elgood 1979. : 5-19.

¹⁸⁷ Kreševljaković 1935. : 98.

¹⁸⁸ Imam je islamski vjerski službenik, koji predvodi skupne molitve. Dragocjenosti otomanske umjetnosti 1999. : 202; Čelebi 1979. : 628.

¹⁸⁹ Mujezin je džamijski službenik koji poziva vjernike na molitvu. Škaljić 1985. : 471; Čelebi 1979. : 645.

¹⁹⁰ Doadžija je esnafski viši službenik, s vjerskom naobrazbom, koji uz svoj obrt vrši i razne vjerske službe. Kreševljaković 1935. : 89.

¹⁹¹ O tehnologiji izrade jatagana u: Petrović 1956. : 177-179.

in wood carving and in proven domestic (Bosnia and Herzegovina) products of copper precious metal ecclesiastical vessels. On the basis of this and on the basis of her knowledge of a large number of yatagans kept in collections throughout the Yugoslavia of the time, she concluded that it can be hypothesised that the large majority of extant yatagans were produced by local craftsmen in the workshops in centres that were known for having a tradition in the making of knives, or metal working in general: for example, in Travnik, Foča, Sarajevo, Hercegnovi, Kotor, Risan, Užice, Prizren and Skoplje.¹⁷⁸

As well as the issue of the determination of the place where a yatagan was made, that is, making a connection between a given style or technique of workmanship and decoration and a certain centre, there is still the question of who did the calligraphic Arabic inscriptions on the blades. Describing these inscriptions, Marija Šercer stated: "Some were usually framed in a rectangle, written in one or two lines, flanked with stylised ornaments... Some were incorporated into a medallion... and others into some kind of flower or ornamental form."¹⁷⁹ Some inscriptions were engraved without wire being inserted, and others with damascened, and some the etched inscription was featured on a stippled background. The quality of execution of the inscriptions varies from awkwardly, mistakenly and partially written phrases to those in which we can see superb calligraphic skills and the knowledge of Arabic script and the Ottoman language.¹⁸⁰ How great a skill was possessed by the craftsmen, and which one – the smith, or the goldsmith or some other – in incising into the surface of the blade inlays of complex and long inscriptions, as well as adjusting them with the tendrils and other stylised plant forms, and with what technology, is today, as a result of the unavailability of the Ottoman material in languages we know, still impossible. Were perhaps the elementary religious schools – the *mektebs* – that the Muslim apprentices, journeymen and masters had to attend to be considered at least partially educated and for them to be able to perform their religious duties enough to quality the master swordsmiths to be able to decorate the blade of their knife with an inscription carried out with such brilliant calligraphy, or at least to be able to transfer it with the aid of a stencil?¹⁸¹ In these schools, in which the apprentices would come in the early mornings, they taught the basic elements of religion, reading and writing in Arabic. Some pupils, after finishing *mekteb*, along with their everyday job in the shop, would continue their education in the *medresa* and were qualified for the work of the *imam*¹⁸², the *muezzin*¹⁸³ or the *esnaf doadžia*.¹⁸⁴ But just how great their skill in writing and their adeptness in calligraphy were, we have no way of knowing. It is certain that while they were doing the inscriptions, and making the decorations, they used stencils. A hypothesis for the way the inscriptions were made that seems likely is that the cutler would put a coating of wax on the partially polished blade, then place a stencil with a calligraphic inscription upon it, and with a needle trace the inscription into the wax. After that the blade would be coated with a corrosive substance, which would bite into the metal not protected by wax. And when the wax was removed, the etched trace of the calligraphic inscription and the decorations from the stencil would remain, which could then be further worked on, and into which the gold or silver wire would be inserted.¹⁸⁵

¹⁷⁸ Šercer 1975. : 12-13.

¹⁷⁹ Šercer 1975. : 11.

¹⁸⁰ From this point of view the yatagans fit into the knowledge of Western experts about inscriptions on other oriental weapons, the cause of the illegibility of the inscriptions being either the damaged state of the object of the illiteracy or lack of adroitness of the writer. Elgood 1979. : 5-19.

¹⁸¹ Kreševljaković 1935. 98.

¹⁸² *Imam* – the cleric in Islam who led the prayer meeting. Dragocjenosti otomanske umjetnosti 1999. : 202; Čelebi 1979. : 628.

¹⁸³ A mosque official who called the faithful to prayer. Škaljić 1985. : 471; Čelebi 1979. : 645.

¹⁸⁴ *Doadžia* is a senior *esnaf* official, with religious training, who along with his trade also carried out various religious avocations. Kreševljaković 1935. 89.

¹⁸⁵ For the technology of the working of the yatagan, Petrović 1956. : 177-179.

Sl. / Fig. 61. Kat. br. / Cat. No. 94.

Sl. / Fig. 62. Kat. br. / Cat. No. 27.

Sl. / Fig. 63. Kat. br. / Cat. No. 128.

Sl. / Fig. 64. Kat. br. / Cat. No. 168.

Sl. / Fig. 65. Kat. br. / Cat. No. 121.

Sl. / Fig. 66. Kat. br. / Cat. No. 123.

6. ZBIRKA JATAGANA HRVATSKOGA POVIJESNOG MUZEJA

Promatrajući Zbirku jatagana HPM-a sumarno se može zaključiti slijedeće:

1. Obloge drška jatagana izrađene su od bijele kosti, bjelokosti, ili tamnog roga, ili su okovane srebrom, ili lijevane od mjedi. Koštane i rožnate obloge drška katkad završavaju glatko zaobljenog brida ušiju, a katkad je brid usječen ili fasetiran. Kod srebrom okovanih obloga brid ušiju je u pravilu razlomljen na tri plohe (kat. br. 21, 31, 49 i 62). Lijevene mjedene obloge oponašaju koštane, i njihov brid može biti ili obao ili usječen ili valovit (kat. br. 123, 166, 167, 168, 169, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 191). Svjetle obloge su u pravilu neukrašene, osim kod pojedinih primjerala, kod kojih su u kost ukucani mjedeni kružići i čavlići (na primjercima kat. br. 114 i kat. br. 194). Tamne, rožnate obloge nemaju nikakvih ukrasa, osim na jednom primjerku koji je ukrašen identično s gore navedenim, kružićima i čavličima ukrašenim svijetlim oblogama (kat. br. 115). (Sl. 68) Srebrne obloge ukrašene su filigranom, bilo s motivom zrna, ili žice savijene u viticu, spiralu i/ili rozetu, ili s motivom romboidnih pločica.¹⁹² Romboidne pločice postavljene su poneki put naoko nasumce, ili u nizovima, ili tvore ukras rozete (npr. na ušima jatagana kat. br. 21). Mjedene obloge drška lijevane su u plitkom reljefu, s motivima baroknih listova, vitica i zavoja. Ti lijevani reljefni ukrasi često su vrlo slični onima na jataganima s koricama okovanim u srebro (npr. usporedi s koricama jatagana bjelosapca kat. br. 68 ili na jataganu okovanom u srebro iz Osijeka MSO P-III-466¹⁹³). Jatagani s mjedenim okovima drška imaju ornamentiku izvedenu grubom gravurom na gornjoj četvrtini sječiva, koja je katkad zbog svoje sirovosti izrade u izrazitom neskladu s majstorski lijevanim reljefnim baroknim viticama na mjedenim oblogama drška.
2. Metalna spojnica obloga drška, donji prsten drška i listoliki produžetak na sječivu – *hašrma* i *parazvana* – izrađeni su od srebrnog, bakrenog ili kositrenog lima, ponekad s pozlatom ili posrebrnjeni. Ukrašavani su iskucanom ornamentikom vegetabilnih baroknih vitica ili filigranom, s ukrasnim poludragim kamenjem, koraljima i staklenom pastom na spojnici ili *parazvani*, ili bez njih. Filigran je izveden s motivom zrna, ili kolutića, ili romboidnih pločica.¹⁹⁴ Koralj, poludrago kamenje i staklena pasta smješteni su u izdignuta okrugla ili ležišta u obliku suze (ili ribljeg mjehura) i obrubljeni filigranskim ukrasom. Donji prsten drška ukrašen je motivom ljustaka ili poprečnim brazdama.
3. Sječiva jatagana, i ravna i zakrivljena, ojačana su hrptom, ispod kojega teku jedan ili dva žlijeba. Većinom su sječiva ukrašena natpisima i ornamentima – u Zbirci jatagana HPM-a od 188 primjerala „pravih“¹⁹⁵ jatagana svega ih je 23 bez ikakvog ukrasa i/ili natpisa. Ukrasi i natpisi izvedeni su graviranjem ili tauširanjem zlatnom, srebrnom ili kositrenom žicom. Marija Šerčer navodi: «Natpisi i ukrasi javljaju se ponekad samostalno, ali se često međusobno isprepliću. Tanka srebrna žica započinje svoj put po sječivu kao jednostavna nit koja se poput veza oblikuje u stilizirane cvjetove, splet trolista ili rozete. Pri susretu s arapskim natpisom ona ga zaobilazi, uokviruje, spaja polja s natpisima da bi u stanjenom dijelu sječiva u blizini vrška završila kao obična, tanka, srebrna nit. Na taj način ornamentika sječiva ma koliko bila boga-

¹⁹² Petrović 1956. : 179-188.

¹⁹³ Ivanković 2005., kat. br. 51.

¹⁹⁴ Stilistička razrada u: Petrović 1956. : 179-188.

¹⁹⁵ Misli se izvornih, a ne naknadno, složenih jatagana od raznih dijelova drugog oružja.

6. THE YATAGAN COLLECTION OF THE CROATIAN HISTORY MUSEUM

Considering the Yatagan Collection of the CHM, the following conclusions can be made:

1. The plates of the hilt on the yatagans are made of white bone, ivory, dark horn, or covered with silver, or cast from brass. Bone and horn plates sometimes end with a smoothly rounded edge to the ears, and sometimes the edge carved inwards or faceted. In the case of plates set with silver, the ear edge is as a whole broken into three surfaces. Cast brass plates imitate those of bone, and their edge can be rounded, cut in or wavy. Light plates are as a whole not decorated, except in some specimens, in which little brass ringlets or tacks are hammered in (on specimens Cat. No. 114 and Cat. No. 194). Dark horn plates have no kinds of decorations, except on one specimen that is decorated in the same way as that mentioned above with ringlets and tacks (Cat. No. 115). Silver plates are decorated with filigree work, either with the grain motif, or with wires bent into tendrils, spirals and/or rosettes, or with a motif of little diamond shaped plates (Cat. No. 21, 31, 49, 62)¹⁸⁶. The diamond shaped plates would sometimes but applied apparently at random, or in sequences, or they would create a rosette decoration (for example on the ears of the yatagan Cat. No. 21). Brass plates would be cast in bas relief, with motifs of Baroque leaves, tendrils and bends (Cat. No. 123, 166, 167, 168, 169, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 191). These cast relief decorations are very often similar to those on yatagans with scabbards set with silver (cf. for instance with the *bjelosapac* yatagan Cat. No. 68 or the silver set yatagan from Osijek MSO P-III-466)¹⁸⁷. Yatagans with brass plates on the hilt would have ornamentation done in rough engraving on the upper quarter of the blade, which was sometimes, as a result of its crudity of workmanship, quite out of harmony with the excellently cast relief Baroque tendrils on the metal plates of the hilt.
2. The metal binding band of the hilt plates, the lower ferrule of the hilt and the leaf-shaped extension onto the blade – the *hašerma* and the *parazvana* – were made of silver, copper or tin metal sheeting, sometimes with gilding, or silver plated. They were decorated in embossed ornaments of vegetable Baroque tendrils or with filigree work, with or without decorative semi-precious stones, corals or glass paste on the binding or the *parazvana*. The filigree would be done with the grain motif, or the circle, or the diamond shaped plates¹⁸⁸. Coral, semi-precious stone and glass paste were located in a raised round or tear-shaped (or fish bladder) setting, and surrounded with filigree decoration. The lower ferrule of the hilt would be decorated with a shell motif, or with cross scoring.
3. The blades of the yatagans, both straight and curved, had a reinforced back, below which there were one or two fullers. Most of the blades are decorated with inscriptions and ornaments – in the Croatian History Museum Yatagan Collection of the 188 specimens of true yatagans¹⁸⁹, only 23 of them have no decoration and/or inscription whatsoever. The decorations and inscriptions were done with engraving or inlaying with gold, silver or tin wire. Marija Šerčer says: “The inscriptions and decorations sometimes appear singly, but most often they

¹⁸⁶ Petrović 1956. : 179-188.

¹⁸⁷ Ivanković 2005. : Cat. no. 51.

¹⁸⁸ Stylistic discussion in Petrović 1956. : 179-188.

¹⁸⁹ Meaning original yatagans, not yatagans later put together out of bits of other weapons.

Sl. / Fig. 67. Kat. br. / Cat. No. 106.

Sl. / Fig. 68. Kat. br. / Cat. No. 115.

Sl. / Fig. 69. Kat. br. / Cat. No. 130.

ta ne djeluje prenatrpano već daje dojam sklada, ravnoteže i simetrije.»¹⁹⁶ Vrsnoće tehnike tauširanja dosta se međusobno razlikuju. Na nekima je žlijeb za ulaganje žice napravljen manje-više vješto i pravilno, bilo mehanički (iglom), bilo kemijski (kiselinom); na drugima je površina na koju se namjeravalo nanijeti natpis šrafirana gustim spletom graviranih linija, na koje se zakucavala žica.

- Analizom ukrašavanja držaka i sječiva jatagana iz vremena prvih datiranih jatagana u polovici 18. stoljeća, pa do onih u drugoj polovici 19. st. uočena je kontinuirana usporedna pojava skupocjenijih i jednostavnijih primjeraka. Isto tako se ne može tvrditi da su u nekom određenom periodu jatagani bili kvalitetnije izrađivani. Ne može se uspostaviti niti veza između raskošnosti i vrsnoće izrade primijenjenima na tipu jatagana sa svijetlim ili na onome s tamnim oblogama drška. Isto tako, izgleda da je i stupanj raskoši na jataganima s ravnim ili na onima sa zakrivljenim sječivom ovisio isključivo o platežnoj moći naručitelja. No ipak možemo primijetiti da jatagani s tamnim drškama nisu ukrašavani poludragim kamenjem, koraljem i stakalcima, već se ponekad iskucanim ispupčenjima na njihovim *hašrmama* oponaša ukrašavanje kloazoniranjem. Svakako u posebnu skupinu treba izdvojiti u srebro okovane jatagane, koji su svojom raskoši i kvalitetom izrade sigurno ukazivali na visoko dostojanstvo posjednika. Datirani su godinama 1797. – 1798. (kat. br. 21), 1809. – 1810. (kat. br. 49), 1813. – 1814. (kat. br. 31), 1818. – 1819. (kat. br. 62) i 1826. – 1827. (kat. br. 68).
- Nakon sagledavanja umjetničkog ukrašavanja i kakvoće izrade cjelovite Zbirke jatagana HPM-a lako nam je složiti se s konstatacijom hrvatskog povjesničara umjetnosti „starije generacije“ dr. Petra Knolla (1872.-1943.) „...da je doba turskog perioda u Bosni ostavilo kulturnih i umjetničkih spomenika, koji se mogu srazmjeriti sa umjetničkim spomenicima svijeta.“¹⁹⁷ Pri njihovoj analizi, istakla je Marija Šercer, komentirajući orijentalne ukrase na balkanskim puškama, da osobitu pažnju treba posvetiti tome da „...dekoracija nije sama po sebi svrhom već osmišljeni postupak koji ne samo da uljepšava predmet nego mu svojom porukom daje osobito značenje.“ U tom duhu treba shvatiti da ni izbor materijala za izradu *kabzi* – kost i rožina, te *hašrme* i *parazvane* – mjed, srebro, kositar, pozlata, koralj, poludrago kamenje i staklena pasta, kao njihova supstitucija, nije bio slučajna. Kost i rog simboli su snage, srži i bitni element svakog tijela.¹⁹⁸ Svijetlo srebro i kositar simboli su „čistoće svake vrste“,¹⁹⁹ a mjed je „slitina kositra ili srebra i bakra u promjenljivim omjerima, a simbolizam joj proizlazi iz simbolizma tih kovina. Upućuje na spajanje mjeseca i sunca, vode i vatre, iz čega se naslućuje izuzetna ambivalentnost.“²⁰⁰ Upotreba koralja (*merdžana*) za ukrašavanje jatagana povezuje se s njihovom apotropijskom simbolikom odvratanja bolesti i ozljeda od onoga tko ih nosi.²⁰¹ Drago i poludrago kamenje (npr. plavi tirkizi na jataganu kat. br. 107) ima višestruku simboliku, ovisno o kojoj vrsti istoga se radi. No dovoljno je spomenuti da je u Islamu sam „*Muhamed dragi kamen među kamenjem*“, pa je onaj koji nosi dragi kamen ujedno pod zaštitom Proroka.²⁰² Osobito je ukrasna vegetabilno-geometrijska šara na sječivu prepuna simbolike apotropijskog karaktera. Iako

¹⁹⁶ Šercer 1975. : 11.

¹⁹⁷ Knoll 1999. : 1.

¹⁹⁸ Chevalier; Gheerbrant 1983. : 285, 563.

¹⁹⁹ Chevalier; Gheerbrant 1983. : 623.

²⁰⁰ Chevalier; Gheerbrant 1983. : 405; Šercer 2002. : 88-93.

²⁰¹ Chevalier; Gheerbrant 1983. : 279. LCI 2. 1990.

²⁰² Chevalier; Gheerbrant 1983. : 128.

are interwoven. The slender silver wire starts its journey along the blade as a simple thread that like needlework is formed into stylised flowers, complexes of trefoils or rosettes. When the wires encounter an Arabic inscription, they go around it, frame it, link the fields with the inscriptions in such a way that in the thinner part of the blade close to the tip it ends as an ordinary thin silver thread. In this way the ornamentation of the blade, however rich it might be, never gives the impression of being too busy, rather gives an impression of harmony, balance and symmetry¹⁹⁰. The skill in the technique of damascening can vary greatly from piece to piece. On some the groove for inlaying the wire is done very skilfully and regularly, either mechanically, with a needle, or chemically, with acid; on others the surface on which the inscription was to be placed is crisscrossed with a dense mess of engraved lines into which the wire was hammered.

- An analysis of the decorations of the hilt and blades of yatagans (on the basis of dated yatagans) produced the observation that, from the time of the first dated yatagans in the middle of the 18th century to those in the second half of the 19th century there is the constant appearance of specimens that are either more costly or more straightforward. No correlation can be established between the luxury and excellence of workmanship and the yatagans with the light or dark hilts. Similarly, the opulence of the yatagans with the straight and the curved blades seems to have depended only on the purchasing power of the client. But we can nevertheless observe that the dark-hilted yatagans are not decorated with semi-precious stones, coral or glass paste, but sometimes with hammered convexities on the *hashermas* will indicate cloisonné decoration. The silver set yatagans ought certainly to be put into a special group, for with their opulence and quality of workmanship certainly indicate a highly distinguished possessor. They are dated to the years 1797-1798. (Cat. No. 21), 1809-1810 (Cat. No. 49), 1813-1814 (Cat. No. 31), 1818-1819 (Cat. No. 62) and 1826-1827 (Cat. No. 68).
- After a review of the artistic decorations and quality of workmanship of the entire Yatagan Collection of the CHM, we find it easy to agree with the conclusion of Croatian art historian of the older generation Dr Petar Knoll (1872-1943) that “the age of the Turkish period in Bosnia bequeathed cultural and artistic monuments that can compare with artistic monuments in the world¹⁹¹”. In her analysis, Marija Šercer, commenting on the oriental decorations on Balkan muskets, said that special attention needed to be devoted to the fact that “decoration was not just an end in itself but a purposeful procedure that not only embellished the object but with its message gave it a special meaning.” In this spirit it should be understood that the choice of materials for the making of the *kabze* – the bone and the horn, and the *hasherma* and the *parazvana* – the brass, silver, tin, gilding, coral, semi-precious stones and glass paste, as substitute for them, were also not accidental. Bone and horn are symbols of strength, the pith and marrow of every body¹⁹². Bright silver and tin are symbols of “purity of all kinds¹⁹³, while brass is “an alloy of tin or silver and copper in variable ratios, and its symbolism derives from that of the other metals. It also suggests the fusion of moon and sun, fire and water, from which an exceptional ambivalence can be sensed¹⁹⁴.” The use of coral, *merdžan*, for the decoration of the yatagan is linked with its apotropaic power to ward off sickness and injury for the person who wore it¹⁹⁵. The precious and semi-precious stones (for

¹⁹⁰ Šercer 1975. : 11.

¹⁹¹ Knoll 1999. : 1.

¹⁹² Chevalier; Gheerbrant 1983. : 285, 563.

¹⁹³ Chevalier; Gheerbrant 1983. : 623.

¹⁹⁴ Chevalier; Gheerbrant 1983. : 405; Šercer 2002. 88-93.

¹⁹⁵ Chevalier; Gheerbrant 1983. : 279. LCI 2. 1990.

Sl. / Fig. 70. Kat. br. / Cat. No. 83.

Sl. / Fig. 71. Kat. br. / Cat. No. 171.

Sl. / Fig. 72. Kat. br. / Cat. No. 2.

Sl. / Fig. 73. Kat. br. / Cat. No. 125.

Sl. / Fig. 74. Kat. br. / Cat. No. 129.

Sl. / Fig. 75. Kat. br. / Cat. No. 120.

Sl. / Fig. 76. Kat. br. / Cat. No. 36.

Sl. / Fig. 77. Kat. br. / Cat. No. 98.

se u vremenu kada su jatagani bili izrađivani izvorno značenje pojedinih simbola možda već i zaboravilo, ipak se u skladnim kompozicijama ukrasa na jataganima prepoznaju stilizirani češeri, čempresi, tulipani, karanfili, palmine grančice, polumjeseci i zvijezde, lukovice, te riblji mjehuri, suze ili bademi, kao okviri natpisa.²⁰³ Sve su to znakovi koji veličaju Alaha ili su sinonimi i simboli njegove moći, te upućuju na vječnost zagrobnog života, a svrha im je davanje osobite snage nožu i njegovom posjedniku, koji, uzdajući se u Boga i svoju oštricu, uživa kroz to posebnu Božju zaštitu. (Sl. 70) Na dva jatagana imamo i mali prikaz sablje (kat. br. 70 i 98, sl. 77 i 78). Sablja je, kao što smo već gore spomenuli, sama po sebi sveto oružje, no na sječivu kat. br. 98 možda možemo prepoznati čak i čuvenu Muhamedovu sablju s dva sječiva *Zulfikara*, na koju se često pozivaju arabički natpisi na orijentalnom oružju. Bilo kao samostalni ukras ili kao dio razvedene cjeline, vrlo su česti znakovi Salomonov pečat i Sunce. Iako na nekim primjercima, zbog sličnosti tih dvaju simbola, teško možemo raspoznati o kojemu je simbolu zapravo riječ (npr. kat. br. 72, 73, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 121 i 122), na nekima je čistim linijama nedvojbeno prikazano Sunce (npr. kat. br. 7, 26, 36, 52, 59, 62, 75, 106, 109, 110, 160), a na drugima Salomonov pečat (npr. kat. br. 1, 13, 101, 120). Salomonov pečat (Sl. 75 i 80), heksagram sastavljen od dva preklapajuća trokuta, vrlo je stari simbol, koji je islamska civilizacija prihvatila, prilagodila i prenijela u Europu. U raznim religijama postoji više predaja o porijeklu tog simbola, no osobito je lijepa islamska, po kojoj je kralj Salomon – ili Sulejman – noseći taj znak na svom pečatnjaku imao snagu da zapovijeda duhovima (džinovima) i mogao razgovarati sa životinjama. Znak Salomonovog pečata predstavlja u islamskoj civilizaciji kombinaciju snage i ljepote objedinjenih u geometrijskom obliku, te je njime izraženo prožimanje zemaljskog i božanskog svijeta.²⁰⁴ Znak Sunca je personifikacija božanstva i znak Alahove moći.²⁰⁵ Na koricama jednog jatagana (kat. br. 164) nalazimo gravirani lik ptice – možda pauna – koji je za Islam kozmički simbol.²⁰⁶ Uz simboliku u ukrasima, naročitu snagu i zaštitu posjedniku jatagana trebao je pružiti arabički natpis, kaligrafski pisan tursko-osmanskim i u jednom slučaju perzijskim jezikom (kat. br. 11). U natpisima se većinom utiče pod Božju zaštitu i veličaju Alah (Slavni, Stvoritelj) i Prorok Muhamed, spominje snaga Alije (Muhamedova zeta) i *Zulfikara*, Prorokove sablje s dva sječiva, koju je naslijedio Alija. Popularno je bilo i navođenje islamiziranih imena sedmorice spavača i ime njihova psa u spilji kod Efeza. Ta izvorno kršćanska legenda²⁰⁷ preuzeta je u Islam. Sedam je u Islamu sretan broj i simbol savršenstva, a od imena braće i imena njihova psa tvore se čarobne formule koje imaju apotropejske moći.²⁰⁸ Uz gesla,

²⁰³ Karamehmedović 1980. : 190. Šercer 2002. : 88-93.

²⁰⁴ Podataka o tumačenju Salomonovog pečata ima mnogo. Osobito temeljito obrađen je na King Solomon's Seal. <http://www.mfa.gov.il>.

²⁰⁵ Chevalier; Gheerbrant 1983. : 655; Šercer 2002. : 88-93.

²⁰⁶ Šercer 2002. : 88-93.

²⁰⁷ Sedmorica braće pastira u vrijeme cara Decija bili su proganjani kao kršćani, a kad su se sklonili u spilju kod Efeza, car ih je 251. godine dao ondje zazidati. 447. godine građani Efeza su spilju otvorili, i u njoj probudili sedmoricu braće, koji su, nakon skoro 200 godina sna, išetali živi i zdravi (po islamskoj verziji i otplovili ladom) i bili proglašeni svecima. (LCI 8. 1990. : 346-347; Šercer 1975. : 17)

²⁰⁸ Chevalier; Gheerbrant 1983. : 587-588.

example the blue turquoises on the yatagan Cat. No. 107) have numerous symbolisms, depending on the kind concerned. But it is enough to mention that in Islam "Mohammed himself is a precious stone among stones" and that someone who wears a precious stone is under the protection of the Prophet¹⁹⁶.

The vegetable and geometrical patterns on the blades are particularly full of symbolism of an apotropaic nature. Although at the time when the yatagans were made the original meaning of the given symbols had perhaps been forgotten already, still, in the graceful compositions of decorations on the yatagans it is possible to make out stylised pinecones, cypresses, tulips, carnations, palm branches, crescent moons and stars, bulbs and fish bladders, tears or almonds, as frameworks for the pattern¹⁹⁷. All of these are signs that aggrandise Allah or are synonyms and symbols of the divine power, and refer to the eternity of life beyond the grave, the aim of them being to give special power to the knife and its holder, who, putting his trust in God and his blade, will thus enjoy special divine protection. (Fig. 70) On two yatagans we have a small depiction of a sabre (Cat. No. 70 and 98, Fig. 77, 79). The sabre, as remarked above, is in itself a holy weapon, but on the blade of Cat. No. 98 we can perhaps recognise the famed sabre of Mohammed with the two blades, *Zulfikar*, invocations of which are often found in Arabic inscriptions on oriental arms.

Either as independent decoration or as part of a developed whole there is very frequent use of the seal of Solomon and the sun. Although on some specimens, because of their similarity it is sometimes difficult to distinguish which one is actually concerned (for example, on Cat. No. 72, 73, 79, 80, 81, 82, 84, 86, 121 and 122) on some the sun is undoubtedly shown in clean lines (for example Cat. No. 7, 26, 36, 52, 59, 62, 75, 106, 109, 110, 160), and on others the seal of Solomon (for example Cat. No. 1, 13, 101, 120). The seal of Solomon, a hexagram consisting of two overlapping triangles, is a very old symbol that was adopted by Islamic culture, which adapted it and transmitted it to Europe (Fig. 75, 80). In various religions there are several traditions about the origin of the symbol; particularly nice, though, is the Islamic, according to which King Solomon or Suleiman, bearing this seal on his signet ring, had the power to command spirits or *djinn*s, and could talk with animals. In Islamic civilisation the sign of the seal of Solomon represents the combination of power and beauty brought together in geometrical form, expressing the interpenetration of the earthly and the divine worlds¹⁹⁸. The sign of the sun is the personification of deity and the sign of the power of Allah¹⁹⁹. On the scabbard of one yatagan (Cat. No. 164) we can find the engraved figure of a bird, perhaps of a peacock (Fig. 38), a cosmic symbol in Islam²⁰⁰.

Along with the symbolism in the decorations, the Arabic inscriptions were also supposed to confer particular strength and protection; these were written calligraphically in Ottoman Turkish and in one case Persian (Cat. No. 11). The inscriptions tend to resort to the divine protection and glorify Allah (the Famous, the Creator) and the Prophet, they mention the power of Ali, Mohammed's son-in-law, as well as *Zulfikar*, the Prophet's parallel-bladed sword, which was inherited by Ali. Another popular reference was the Isla-

¹⁹⁶ Chevalier; Gheerbrant 1983. : 128.

¹⁹⁷ Karamehmedović 1980. 190. Šercer 2002. 88-93.

¹⁹⁸ There is a great deal of information relating to the meaning of the Seal of Solomon. It is discussed paritucalry thoroughly in King Solomon's Seal. <http://www.mfa.gov.il>.

¹⁹⁹ Chevalier; Gheerbrant 1983. : 655; Šercer 2002. : 88-93.

²⁰⁰ Šercer 2002. : 88-93.

Sl. / Fig. 78. Kat. br. / Cat. No. 6.

Sl. / Fig. 79. Kat. br. / Cat. No. 70.

Sl. / Fig. 80. Kat. br. / Cat. No. 73.

Sl. / Fig. 81. Kat. br. / Cat. No. 175.

Sl. / Fig. 82. Kat. br. / Cat. No. 89.

kao što je npr. „Neka je nož u ruci a na jeziku Slavni“, karakteristično je i iskazivanje poniznosti i smjernosti na takav način da se uz imena majstora ili vlasnika dodaje epitet „Njegov (Alahov) rob.“ (kat. br. 26 i 110).

6. Na samo četiri jatagana imamo navedeno mjesto izrade. U Sarajevu su bila izrađena dva (kat. br. 114 i 133), a po jedan u Prijedoru (kat. br. 91) i u Amasiji (kat. br. 29).
7. Imena majstora i imena vlasnika jatagana navedena su na velikom broju jatagana. Sva imena su muslimanskog porijekla (osim „K. M. Miloš“ na jataganu kat. br. 175), i uz njih je često dopisana i titula koju je imenovani stekao, ili njegovo porijeklo. Vojničke titule (ili esnafske?), janjičarska „baša“²⁰⁹ dopisana je uz dva imena majstora (kat. br. 102 i 6) i uz imena 20 vlasnika, „aga“²¹⁰ isključivo uz imena vlasnika (na 12 primjeraka), te uz po jednog vlasnika „beg“²¹¹ (kat. br. 9) i „spahija“²¹² (kat. br. 57). Na jataganu kat. br. 49 majstor je uz svoje ime napisao i svoj obrtnički rang «usta»,²¹³ a na jataganu kat. br. 23 naveo je «kalfa».²¹⁴ Na šest primjeraka majstor je stekao pravo uz svoje ime upisati titulu (?) „hadžija“.²¹⁵ Jedan je vlasnik uz svoje ime dao upisati „derviš“²¹⁶ (kat. br. 131), a po jedan vlasnik (kat. br. 22) i po jedan majstor (kat. br. 24) željeli su istaknuti da su «mumin».²¹⁷ Svoje begovsko ili plemićko porijeklo – «zade»²¹⁸ naveo je majstor na jataganu kat. br. 15, odnosno vlasnik na jataganu kat. br. 11. Patronimik je naveden na jataganima kat. br. 38 («sin Derviš baše») i kat. br. 49 («sin Omera Faškovića»).
8. Majstori su na jataganima HPM-a potpisani imenima: Abdija (dva puta), Abdulah (dva puta), Agan (tri puta), Agan (Husejn) (jednom), Ahmed (osam puta), Alija (šest puta), Arif (jednom), Ferid (jednom), Hasan (osam puta), Husein (šest puta, od čega je jedan bio iz Amasije), Ibrahim (četnaest puta), Mehmed (osamnaest puta), Muhamed (jednom), Muharem (jednom), Murat (dva puta), Musa (jednom), Mustafa (deset puta), Nuh (jednom), Omar (jednom), Omer (četiri puta), Omer Bešir (jednom), Osman (sedam puta, od toga jedan iz Prijedora), Ramo (jednom), Salih (pet puta) i Uzun Salih (jednom). Uspoređujući imena i ornamentiku na datiranim jataganima, odnosno imena majstora i ornamentike nedatiranih, ali signiranih jatagana s imenima majstora datiranih predmeta, Marija Šercer došla je do pretpostavki da bi Ahmed mogao biti majstor jatagana kat. br. 4 iz 1779.-1780. godine i kat. br. 12 iz 1789.-1790., majstor Mehmed kat. br. 32 iz 1803.-1804. i kat. br. 34 iz 1804.-1805., majstor Mustafa kat. br. 47 iz 1809.-1810. i kat. br. 116 iz oko 1809.-1810., majstor Hasan kat. br. 55 iz 1813.-1814. i kat. br. 117 iz oko 1813.-1814., majstor Ibrahim kat. br. 67 iz 1825.-1826. i kat. br. 69 iz 1826.-1827., majstor Husein kat. br. 79 iz 1857.-1858. i kat. br. 119 iz 1840.-1860., majstor Salih kat. br. 85 iz 1862.-1863. i kat. br. 86 iz 1863.-1864., te kat. br. 122 iz oko 1862.-1864., drugi Mehmed kat. br. 87 iz 1864.-1865. i kat. br. 88 iz 1865.-1866.²¹⁹ Uzimajući u obzir činjenicu da

²⁰⁹ Baša znači starješina, poglavar, prvak, odličnik, ali i janjičar. Škaljić 1985. : 122; Čelebi 1979. : 598.

²¹⁰ Aga znači gospodar, zapovjednik – časnik turske plaćene vojske. Počasni naziv za mnoge visoke turske dostojanstvenike i administrativne činovnike. Škaljić 1985. : 72; Čelebi 1979. : 590.

²¹¹ Beg znači plemić, uopće dodatak imenu iz poštovanja, ali i zapovjednik. Škaljić 1985. : 129.

²¹² Spahija je posjednik timara (lensko imanje) ili bogatiji seoski domaćin islamske vjere. Škaljić 1985. : 570.

²¹³ Usta = majstor, umjetnik. Škaljić 1985. : 633.

²¹⁴ Kalfa = pomoćnik majstora u esnafu. Škaljić 1985. : 387.

²¹⁵ Hadžijom se smije nazivati onaj koji je posjetio svetu zgradu Kabu u Meki. Škaljić 1985. : 296.

²¹⁶ Derviš je muslimanski mistik, pripadnik derviškog reda, ali i pobožan i skroman čovjek. Škaljić 1985. : 213-214; Čelebi 1979. : 614.

²¹⁷ Mumin = vjernik. Škaljić 1985. : 473.

²¹⁸ Zada (Begzada) = begovska kći ili begovsko dijete. Škaljić 1985. : 131.

²¹⁹ Šercer 1975. : 13-14.

mised names of the seven sleepers and the name of their dog in the cave by Ephesus. This originally Christian legend²⁰¹ was taken over in Islam. Seven was a lucky number in Islam and a symbol of perfection, and from the names of the brothers and their dogs a magical formula was produced that again had the power to ward off evil²⁰². Along with watchwords such as “May the knife be in the hand and the Glorious on the tongue”, it is also characteristic to show humility and modesty in that along with the name of the craftsman or the owner the epithet “His [Allah’s] Slave” (Cat. No. 26 and 110).

6. On only four yatagans is the place of manufacture given. Two were made in Sarajevo (Cat. No. 114 and 133), and one each in Prijedor (Cat. No. 91) and Amasija (Cat. No. 29).
7. The name of the craftsman and the owner article noted on a large number of the knives. All the names are of Muslim origin (apart from the “K. M. Miloš” on the yatagan Cat. No. 175), to which are often added the titles that the named people had acquired, or their descent. The military or guild titles, the janissary *basha*²⁰³, was added to the names of two craftsmen (Cat. No. 102 and 6) and alongside the names of 20 owners; only alongside the names of the owners was the title *aga*²⁰⁴ in 12 cases, and for one owner each “*bey*”²⁰⁵ (Cat. No. 9) and *spahi*²⁰⁶ (Cat. No. 57). On sword Cat. No. 49 the craftsman wrote his name and his craft rank of *usta* or master, teacher²⁰⁷, and on yatagan Cat. No. 23 said he was *kalfa* – a journeyman²⁰⁸. On six specimens the master wrote down the title of *hadžij*²⁰⁹ which he had acquired the right to use. One owner had dervish²¹⁰ written against his name (Cat. No. 131), while one owner (Cat. No. 22) and one craftsman (Cat. No. 24) wanted to point out that they were *mumin*²¹¹. The master craftsman who made yatagan Cat. No. 15 wanted to point out his *bey* or noble origin – *zadeh*²¹² – as did the owner of yatagan Cat. No. 11. Patronymics were given on yatagans Cat. No. 38 (son of Dervish Basha) and Cat. No. 49 (son of Omer Fasković).
8. The masters signed their forenames on the yatagans of the CHM: Abdija, Abdulah, Agan, Ahmed, Alija, Arif, Ferid, Hasan, Husein, Ibrahim, Mehmed, Muharem, Murat, Musa, Mustafa, Nuh, Omar, Omer, Omer Bešir, Osman, Ramo, Salih and Uzun Salih. Comparing the names and ornaments of undated but nevertheless signed yatagans with the names of the craftsmen of the dated items, Marija Šercer came to the hypothesis that Ahmed might have crafted yatagan Cat. No. 4 of 1779-1780 and Cat. No. 12 of 1789-1790; master craftsman Mehmed Cat. No. 32 of 1803-1804 and Cat. No. 34 of 1804-

Sl. / Fig. 83. Kat. br. / Cat. No. 117.

Sl. / Fig. 84. Kat. br. / Cat. No. 92.

²⁰¹ Seven shepherd brothers during the time of the Emperor Decius were persecuted for being Christians, and when they took refuge in a cave by Ephesus, the Emperor had them walled up there, in 141. In 447 the citizens of Ephesus opened the cave, and woke up the seven brothers, who after almost 200 years of sleep, walked out alive and well (in the Islamic version sailed out on a boat) and were proclaimed saints. (LCI. 8. 1990. : 346-347. Šercer 1975. : 17)

²⁰² Chevalier; Gheerbrant 1983. : 587-588.

²⁰³ Basha means officer, chief, leader, excellence, but also janissary. Škaljić 1985. : 122; Čelebi 1979. : 598.

²⁰⁴ Aga means master, commander of Turkish mercenaries. Škaljić 1985. : 72; Čelebi 1979. : 590.

²⁰⁵ Bey means nobleman, it is a suffix meaning respect, but also a commander. Škaljić 1985. : 129.

²⁰⁶ Spahi is the owner of a *timara* or a rich village host of Islamic faith. Škaljić 1985. : 570.

²⁰⁷ Usta is a master craftsman, artist. Škaljić 1985. : 633.

²⁰⁸ Škaljić 1985. : 387.

²⁰⁹ Anyone who had made the pilgrimage to the holy building of the Kaaba in Mecca could call himself *hadžij*. Škaljić 1985. : 296

²¹⁰ A dervish was a member of the dervish order, but he might also be just a pious and modest man. Škaljić 1985. : 213-214.

²¹¹ Mumin = a believer. Škaljić 1985. : 473.

²¹² Zada (Begzada) = daughter or child of a bey. Škaljić 1985. : 131.

je više majstora prilikom nanošenja ukrasa na sječivo moglo koristiti slične ili skoro identične postojeće šablone, te da je više majstora moglo koristiti usluge i proizvode jednog kujundžije za izradu dijelova drška, odnosno da je jedan majstor mogao koristiti usluge više kujundžija, te da su bili otvoreni udovoljavanju ukusima raznih naručitelja, dolazimo do zaključka da će biti vrlo teško do kraja spoznati je li možda ime još nekog majstora ponovljeno na više jatagana pohranjenih u HPM-u.

9. Pored arabičkog natpisa na 14 sječiva jatagana utisnut je i žig s imenom proizvođača (kat. br. 3, 7, 26, 89, 92, 93, 100, 108, 110, 111, 115, 117, 119, 128.).
10. Za kontekstualizaciju jatagana od izuzetne je važnosti njihova provenijencija. U inventarima Hrvatskoga povijesnog muzeja za 32 jatagana postoji zapis da potječu iz Bosne, od toga jedan iz Kreševa (kat. br. 192), jedan iz Zvornika (kat. br. 191), a jedan je pripadao harambaši Tadiću iz Bosne (kat. br. 124). Dva jatagana potječu iz Like (Rakovica – Drežnik kat. br. 90 i Primišalj kat. br. 130), jedan iz manastira iz Kostajnice kat. br. 57. Važno je spomenuti i vodeni nalaz sječiva jatagana iz rijeke Kupe kod Siska kat. br. 185. Među osobama koje su jatagane predale u Hrvatski povijesni muzej najzanimljivije su one koje na ovaj ili onaj način svoje jatagane dovode u određeni povijesni kontekst. Prije svega treba spomenuti jatagane iz Zbirke Desnica iz Islama Grčkog (kat. br. 65, 125, 147, 165, 166, 167, 174, 180, 181, 196).²²⁰ Jatagani, kao i ostalo oružje u toj Zbirki, potječu iz mjesta i vremena u kojem su živjele i djelovale osobe kojima se to oružje pripisuje (serdarske i plemićke obitelji Janković, Mitrović Janković, Dede Mitrović Janković - Dedich).

Zatim, zanimljivi su jatagani kat. br. 28 i kat. br. 22 Josipa baruna Filipovića, koji ih je sakupio tijekom svog službovanja u Vojnoj krajini.²²¹ Potom jatagan Stanka Staničića kat. br. 60, koji potječe od člana njegove obitelji Josipa Staničića-Musića (1893.-1980.) iz Baške Vode, te luksuzan jatagan Vlase Jakovlić kat. br. 21, za koji se navodi da potječe iz obitelji austrijskog časnika Dilbera iz Bugojna. Iako bez relevantnih podataka o provenijenciji, vrlo su vrijedni jatagani iz Zbirke Milana Praunspergera,²²² Zbirke Josipa Fona²²³ i Zbirke Dragutina Schwarza.²²⁴

Zatim, zanimljivi su jatagani kat. br. 28 i kat. br. 22 Josipa baruna Filipovića, koji ih je sakupio tijekom svog službovanja u Vojnoj krajini.²²¹ Potom jatagan Stanka Staničića kat. br. 60, koji potječe od člana njegove obitelji Josipa Staničića-Musića (1893.-1980.) iz Baške Vode, te luksuzan jatagan Vlase Jakovlić kat. br. 21, za koji se navodi da potječe iz obitelji austrijskog časnika Dilbera iz Bugojna. Iako bez relevantnih podataka o provenijenciji, vrlo su vrijedni jatagani iz Zbirke Milana Praunspergera,²²² Zbirke Josipa Fona²²³ i Zbirke Dragutina Schwarza.²²⁴

Sl. / Fig. 85. Kat. br. / Cat. No. 111.

²²⁰ Šercer 1985. : 369.

²²¹ Hrvatski biografski leksikon 4/1998. : 235.

²²² Milan pl. Praunsperger (Samobor, 1881. - Zagreb, 1960.), sudac, muzeolog, heraldičar; naslijedio obiteljsku zbirku povijesnog oružja, nastavio sakupljati oružje, obogaćivati i obrađivati zbirku, te takvu veliku zbirku prodao 1940. Banskoj vlasti Banovine Hrvatske za Hrvatski narodni historički muzej u Zagrebu. Nakon E. Laszowskoga bio je drugi ravnatelj Ratnoga muzeja u Zagrebu. Šercer 1995. : 57-72.

²²³ Josip Fon (Studenice / Rogaška Slatina, 1846. - Zagreb, 1899.), liječnik, športski djelatnik, član Hrvatskoga sokola, te sakupljač porculana, stakla, kamenine i starog oružja. Hrvatski biografski leksikon 4/1998. : 319-320.

²²⁴ Zbirka oružja Dragutina Schwarza predstavlja oružje sakupljeno iz vremena života i djelovanja njegova oca, austrougarskog generalmajora Ivana Schwarza (1863. - 1918.). Šercer 1983.

1805; master craftsman Mustafa Cat. No. 47 of 1809-1810 and Cat. No. 116 of ca 1809-1810; master craftsman Hasan Cat. No. 55 of 1813-1814 and Cat. No. 117 of ca 1813-1814; master craftsman Ibrahim Cat. No. 67 of 1825-1826 and Cat. No. 69 of 1826-1827; master craftsman Husein Cat. No. 79 of 1857-1858 and Cat. No. 119 of 1840-1860; master craftsman Salih Cat. No. 85 of 1862-1863 and Cat. No. 86 of 1863-1864 as well as Cat. No. 122 of ca 1862-1864, another Mehmed Cat. No. 87 of 1864-1865 and Cat. No. 88 of 1865-1866²¹³. Taking into consideration the fact that several craftsmen while putting decorations onto the blade might have used similar or almost identical existing stencils, and that several swordsmiths might have used the services and products of a single goldsmith for the making of parts of the hilt, or that one master might have used the services of several goldsmiths, and that they were liable to meet the different tastes of the people who commissioned the swords, we have to realise that it would be very difficult to decide finally whether the name of some other craftsmen were repeated on several of the yatagans kept in the CHM.

9. As well as the Arabic inscription, on 14 blades a stamp with the name of the producer is incised (Cat. No. 3, 7, 26, 89, 92, 93, 100, 108, 110, 111, 115, 117, 119, 128).

10. For the contextualisation of the yatagans, their provenance is of major importance. In the inventories of the CHM, 32 yatagans are entered as deriving from Bosnia, including one from Kreševo (Cat. No. 192), one from Zvornik (Cat. No. 191), and one belonged to the *harambasha* Tadić of Bosnia (Cat. No. 124). Two yatagans come from Lika (Rakovica – Drežnik Cat. No. 90 and Primišalj Cat. No. 130), one from the Orthodox monastery in Kostajnica Cat. No. 57. Also worth mentioning is the find in the water of the blade of a yatagan from the Kupa River by Sisak, Cat. No. 185.

Among persons who provided yatagans to the CHM, the most interesting are those who put their yatagans into a certain historical context, in one way or another. Above all one should mention the yatagans of the Desnica Collection of Islam Grčki (Cat. No. 65, 125, 147, 165, 166, 167, 174, 180, 181, 196)²¹⁴. Yatagans, and other weapons in this collection, derive from a time and place in which people lived and worked to whom the weapons are ascribed (the *serdar* and noble Janković, Mitrović Janković, Dede Mitrović Janković - Dedich families).

Then there is interest in the yatagans Cat. No. 28 and Cat. No. 22 of Josip Baron Filipović, who collected them during his tour of duty in the Military Border²¹⁵. Then comes the yatagan of Staša Staničić Cat. No. 60, a member of his family, Josip Staničić-Musić (1893-1980) of Baška Voda, and the opulent yatagan of Vlasta Jakovlić Cat. No. 21, said to have come from the family of the Austrian officer family Dilber of Bugojno.

Although not attended by any useful data about their provenance, the yatagans from the collections of Milan Praunsperger,²¹⁶ Josip Fon²¹⁷ and Dragutin Schwarz²¹⁸ are also very valuable.

²¹³ Šercer 1975. : 13-14.

²¹⁴ Šercer 1985. : 369.

²¹⁵ Hrvatski biografski leksikon 4/1998. : 235.

²¹⁶ Milan pl. Praunsperger, (Samobor, 1881 - Zagreb, 1960) judge, museologist, heraldic expert; inherited a family collection of historical weapons, went on collecting them, enriched and worked on the collection, and sold it in 1940 to the government of the Banovina of Croatia for the Croatian National History Museum in Zagreb. After E. Laszowski, he was the second director of the War Museum in Zagreb. Šercer 1995. : 57-72.

²¹⁷ Josip Fon (Studenice / Rogaška Slatina, 1846 - Zagreb, 1899) physician, sportsman, member of the Croatian Sokol, collector of china, glass, stoneware and old weapons. Hrvatski biografski leksikon. 4/1998. 319-320.

²¹⁸ The Dragutin Schwarz Collection of Weapons consists of weapons collected during the lifetime and operations of his father, Austro-Hungarian Major General Ivan Schwarz (1683-1918). Šercer 1983.

Sl. / Fig. 86. Kat. br. / Cat. No. 127.

Sl. / Fig. 87. Kat. br. / Cat. No. 166.

7. ZAKLJUČAK

Zbirka jatagana HPM-a svojim brojem, zastupljenošću tipova i kvalitetom izrade čini važnu kariku u rasvjetljavanju teme jatagana i orijentalnog oružja uopće. Razdvajanjem pojmova *handžar* i *jatagan*, zatim utvrđivanjem vremena njihove izrade, upotrebe i asimilacije, navođenjem vojnih i paravojnih formacija koje su jatagan upotrebljavale, tumačenjem ukrasa i prijevodom arabičkih natpisa, te istraživanjem njihove provenijencije, učinjen je jedan korak naprijed u obradi orijentalnog oružja i prikazu povijesti naših krajeva koji su preko 400 godina živjeli pod osmanskom vlašću ili u neposrednom susjedstvu s Osmanskim Carstvom.

Mnoga pitanja ostaju i dalje neodgovorena. Nadajmo se da ćemo uskoro od turskih povjesničara dobiti odgovor o porijeklu oblika samog oružja i njegovoj primjeni u samom središtu Osmanskog Carstva. Tipološku analizu i čitanje svih arabičkih natpisa na jataganima u hrvatskim zbirkama trebat će usporediti s onima iz drugih krajeva nekadašnje Jugoslavije – Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore, Makedonije – i iz drugih zemalja tog područja, nekad pod osmanskom vlašću – Grčke, Bugarske, Albanije. Na osnovi tih analiza moći ćemo odgovoriti na pitanja kojem proizvodnom centru, odnosno kojem kulturnom krugu pripada pojedini tip jatagana.

Istovremeno se nadamo da ćemo dobiti odgovor na osnovi čega je u sjećanju naroda ostala ta dvojaka uspomena na jatagane – s jedne strane je to simbol spasa i ozdravljenja, a s druge strane jezivog haračenja i okrutnosti. Tim više što nam jatagan u svojoj vizualnoj pojavnosti prenosi jedinstven sklad i ljepotu orijentalnih oblika, ukrasa i simbola, upućujući na to da je pred nama vrlo zanimljiv put proučavanja islamske kulture, jedne nama tako bliske, a tako daleke civilizacije.

U drugom dijelu slijedi kataloški opis jatagana. Poredani su u pet skupina, kako je to već uspostavila Marija Šercer u prvom katalogu jatagana iz 1975. godine. Prvo su navedeni datirani jatagani – kat. br. 1 - 91, zatim jatagani s natpisima bez datuma, kat. br. 92 - 136, pa jatagani bez natpisa i datuma, kat. br. 137 - 184, sječiva jatagana, kat. br. 185 - 188 i prerađeni jatagani, kat. br. 189 - 195. Unutar svake skupine jatagani su raspoređeni kronološkim redom.

7. CONCLUSION

In its numbers, the number of types represented and in the quality of their workmanship, the collection of yatagans in the Croatian History Museum is an important link throwing light on the topic of yatagans and of oriental weapons in general. By making a distinction between the concept of *handzhar* and that of *yatagan*, then by determining the time of their manufacture, their use and assimilation, by the citation of the military and para-military formations that used the *yatagan*, the interpretation of the decorations and the transcription and translation of the Arabic inscriptions, the research into their provenance, an important step was taken in the discussion of oriental weapons and in the presentation of the history of this region, which for over 400 years was either governed by or in the immediate vicinity of the Ottoman Empire.

Many questions remain unanswered. We hope that we will soon obtain answers from Turkish historians to questions about the origin of the shape of the weapon and its use in the very centre of the Ottoman Empire. The typological analysis and the reading of all the Arabic inscriptions on the yatagans in the Croatian collections has to be compared with those from other areas of one-time Yugoslavia – Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro, Macedonia, as well as from other countries in the area that were once part of the Empire – Greece, Bulgaria and Albania. From these analyses we shall be closer to an answer as to which type of *yatagan* belongs to which production centre, or which cultural sphere.

At the same time we may hope to receive answers why it was that a double kind of image of the *yatagan* was etched in the memory of the people – on the one hand a symbol of salvation and recovery, and on the other hand of a dreadful oppression and cruelty. The more so that the *yatagan* on the visual side conveys the unique harmony and beauty of oriental forms, decorations and symbols, telling that it represents a very interesting route to the study of Islamic culture, of a civilisation that is both close and very far away.

Part II contains a descriptive catalogue of the yatagans. They are arranged into five groups, the way they were ordered by Marija Šercer in the first *yatagan* catalogue of 1975. Given first are the dated yatagans – cat. no. 1 - 91, then yatagans without an data inscriptions, cat. no. 92 - 136, then yatagans with neither date nor inscription, cat. no. 137 - 184, *yatagan* blades, cat. no. 185 - 188 and reworked yatagans, cat. no. 189 - 195. In each group, the yatagans are given in chronological order.

Sl. / Fig. 88. Kat. br. / Cat. No. 52.

Jatagani s natpisom i datumom izrade

1

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Husejn, vlasnik Ibrahim, 1714. – 1715.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakreni lim; kovanje, filigran, rezbarenje, tauširanje, pozlata
jatagan: 675 x 530 x 30 mm;
korice: 575 mm
HPM/PMH-030808

Držak od žučkaste kosti s jednim sačuvanim zaobljenim 'uhom'. Spojnica drška od pozlaćenog bakra sa sedam dugoljastih koraljnih zrna. Na listolikom ukrasu sječiva ukras filigrana i kolutiča s po jednim staklenim zrnom crvene boje. Sječivo jednobridno, zakrivljeno. S jedne strane znak Salomonovog pečata ili simbol Sunca, a s druge godina i arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Godina 1126. (po Hidžri). Izradio Husejn, vlasnik Ibrahim.' Kod imena Ibrahim nedostaje dugo 'i' između '-h' i '-m'. Vjerojatno se radilo o našem čovjeku koje je svoje ime izgovarao Ibrâhim.

Kupljeno od Tomislava Vujića, Slavonska Požega, 1980. godine.

Bibl.: Moačanin; Valentić 1981., str. 105.

2

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio hadži Ibrahim, vlasnik Salih baša, 1774. – 1775.

Osmansko Carstvo
čelik, kost, srebro; kovanje, lijevanje, filigran, tauširanje
jatagan: 660 x 520 x 30 mm
HPM/PMH-000762

Držak od žučkaste kosti, s većim usječenim ušima. Spojnica i nastavak drška,

te listoliki ukras na sječivu od srebra ukrašeni filigranom. Na nastavku drška motiv zrna. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširani arabički natpis, a s druge strane vegetabilno-linearni ornament. Natpis u prijevodu glasi: 'Godina 1188. (po Hidžri). Izradio hadži Ibrahim, vlasnik Salih baša. Neka je nož u ruci a na jeziku Slavni. 'ain 79'.

Kupljeno od Š. Mosesa u Sisku 1900. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 1; Šerčer, M. 1976., kat. br. 1.; Türkische Waffen 1982., kat. br. 50; Šerčer, M. 1983., kat. br. 50.

3

JATAGAN BJELOSAPAC

1776. – 1777.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, srebro; kovanje, rezbarenje, graviranje, tauširanje
jatagan: 690 x 573 x 30 mm
HPM/PMH-018158

Držak od žučkaste kosti, s manjim ušima. Srebrna spojnica drška, s graviranim vegetabilnim ukrasom. Sječivo čelično, jednobridno, ravno. S jedne strane sječiva utisnuti nečitljiv žig i srebrom tauširan arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Godina 1190. (po Hidžri)'. Korice nedostaju. Koštani dio drška s obje strane krpan.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 2.

4

JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Ahmed, vlasnik Husein baša, 1779. – 1780.

Osmansko Carstvo
čelik, kost, drvo, voštano platno, zlato; kovanje, rezbarenje, graviranje, tauširanje
jatagan: 655 x 505 x 29 mm;
korice: 642 mm
HPM/PMH-013090

Držak od tamne kosti, s većim usječenim ušima. Spojnica drška od mjedi bez ukrasa. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane zlatom tauširani arabički natpis, a s druge strane zlatom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika. Natpis u prijevodu glasi: '1193. (godina po Hidžri). Izradio Ahmed, vlasnik Husein baša'. Korice drvene, presvučene u voštano platno i opletene tankom mjedenom žicom na ustima i u većem dijelu prema vršku.

Kupljeno od poduzeća 'Sljeme' 1957. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 3.

5
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Ahmed, vlasnik Abdulgani,
1781. – 1782.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, koža, mjed, rožina; kovanje,
lijevanje, rezbarenje, tauširanje
jatagan: 677 x 580 x 32 mm
HPM/PMH-078074

Držak od žute kosti s manjim, usječenim ušima. Spojnica drška nedostaje, kao i donji nastavak drška i gornji nastavak sječiva. Sječivo čelično, jednobridno, slabo izvijenno. S jedne strane sječiva tauširana arabeska s arabičkim natpisom, koji u prijevodu glasi: '1196. (godina po Hidžri) // Izradio Ahmed, vlasnik Abdulgani.' S druge strane tauširan linearni i vegetabilni ornament.
Kupljeno od Irlava Doleneca 2005. godine.

6
SJEČIVO JATAGANA
izradio Osman baša, vlasnik Mehmed baša, 1784. – 1785.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, srebro; kovanje, tauširanje
jatagan: 685 x 567 x 30 mm
HPM/PMH-013086

Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširani arabički natpis, a s druge strane srebrom tauširana ornamentika. Natpis u prijevodu glasi: 'Godina 1199. (po Hidžri). Izradio Osman baša, vlasnik Mehmed baša. // Neka je nož u ruci, neka je na jeziku Slavni'.
Držak i korice nedostaju.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 4; Šerčer, M. 1976., kat. br. 2.

7
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Ibrahim, vlasnik Abdija,
1786. – 1787.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, staklo; kovanje, rezba-
renje, punciranje, tauširanje, filigran
jatagan: 715 x 570 x 35 mm
HPM/PMH-013073

Držak od žute kosti, s većim usječenim ušima. Spojnica bakrena, ukrašena filigranom, sa četiri okrugla i tri duguljasta kamena crvenkastosmeđe boje. Na nastavku drška i na listolikom dijelu ukras filigrana. Na nastavku drška ukrasni motiv kolutića. Na listolikom dijelu nalaze se dva okrugla crvenkastosmeđa kamena. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s jednim širim i jednim užim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširan znak sunčevog kruga, a s druge strane arabički natpis i arabički tekst u žigu, koji u prijevodu glase: 'Izradio Ibrahim, vlasnik Abdija. // Izradio Ibrahim, 1201. (godina po Hidžri)'.
Korice nedostaju.
Iz bivšeg Ratnog muzeja u Zagrebu.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 94.

8
JATAGAN CRNOSAPAC
izradio Musa, vlasnik Muhamed baša,
1787. – 1788.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, srebro, kost, mjed; kovanje,
rezbarenje, tauširanje, lijevanje
jatagan: 720 x 574 x 31 mm
HPM/PMH-013099

Držak od tamne kosti, s većim usječenim ušima. Spojnica drška od metala, ukrašena vegetabilnim ornamentima. Nastavak drška jednostavan od mjedi. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane srebrom tauširani arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1202. (godina po Hidžri) // Izradio Musa, vlasnik Muhamed baša'.
Korice nedostaju. Spojnica drška mjestimično oštećena. Nastavak drška s jedne strane nedostaje.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 5.

9
JATAGAN CRNOSAPAC
izradio Mehmed, vlasnik Numan beg,
1788. – 1789.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, baršun; kovanje,
rezbarenje, tauširanje, lijevanje
jatagan: 570 x 452 x 28 mm;
korice: 490 mm
HPM/PMH-013060

Držak od tamne kosti, s manjim ušima. Spojnica od metala ukrašena zupčastim crtama. Nastavak drška jednostavan, od metala, s poprečnim brazdama. Sječivo čelično, jednobridno, ravno. S jedne strane sječiva arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1203. (godina po Hidžri). Izradio Mehmed, vlasnik Numan beg'. Korice drvene, presvučene djelomično u metal, a dijelom u zeleni baršun.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 6.

10
JATAGAN BJELOSAPAC
vlasnik Agan, 1788. – 1789.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, voštano platno, koralj,
mjed; kovanje, rezbarenje, tauširanje,
lijevanje, filigran
jatagan: 720 x 567 x 30 mm;
korice: 625 mm
HPM/PMH-001919

Držak od tamnožute kosti, s većim usječenim ušima. Spojnica drška od metala, ukrašena filigranom i sa šest dugoljastih žlijebjenih koralja. Na spojnici vidljivi tragovi pozlate. Nastavak drška jednostavan, od metala. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. Na sječivu s jedne strane znak Salomonovog pečata, a s druge strane djelomično čitljiv arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '... vlasnik Agan. 1203. (godina po Hidžri)'. Korice drvene, okovane na ustima i vršku mjenjenim limom. Držak učvršćen trakom od voštanog platna.
Presvlaka na srednjem dijelu korica nedostaje.

Kupljeno od Rudolfa Zikmundowskog, bankovnog činovnika u Zagrebu, 1913. godine.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 7.

11
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Mehmed, vlasnik Muhamed Usururi zade (dijete Usururi-bega?),
1789. – 1790.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, poludrago kamenje, bakar;
kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje,
filigran
jatagan: 675 x 570 x 30 mm
HPM/PMH-013065

Držak od žučkaste kosti, s manjim usječenim ušima. Spojnica drška od metala, pozlaćena, ukrašena filigranom i sa šest okova u koje je bilo uloženo ukrasno kamenje. Na donjem dijelu drška s obje strane i na gornjem dijelu sječiva bakrena listoliko oblikovana pločica. Sječivo čelično, jednobridno, ravno. S jedne strane sječiva natpis na perzijskom jeziku, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Mehmed, vlasnik Muhamed Usururi (?) zade (dijete Usururi-bega?)'. // Radi brisanja učinjenih grijeha / Handžar je sačinjen od lijepog ukrasa. / Bio slavan i sretan, godina 1204. (po Hidžri)'. Korice nedostaju. Ukrasno kamenje na spojnici drška nedostaje.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 8.

12
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Ahmed, vlasnik Husein,
1789. – 1790.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar; kovanje, rezbarenje,
tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 600 x 480 x 30 mm
HPM/PMH-013041

Držak od žučkaste kosti, s manjim polukružnim ušima i rezbarenim naborima na koštanom oblogama. Spojnica drška do bakra, ukrašena filigranom s motivom zrna. Nastavak drška od metala, s listolikim ukrasom u gornjem dijelu sječiva. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1204. (godina po Hidžri). Izradio Ahmed, vlasnik Husein'. Korice nedostaju. Nastavak drška i spojnica oštećeni. Listoliki ukras s jedne strane sječiva nedostaje.
Iz bivšeg Ratnog muzeja u Zagrebu.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 9.

13
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Agan, vlasnik Salih,
1791. – 1792.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, koralj; kovanje, rezbarenje,
tauširanje, lijevanje, filigran, pozlata
jatagan: 705 x 568 x 35 mm
HPM/PMH-013069

Držak od žučkaste kosti, s većim usječenim ušima. Spojnica drška od pozlaćenog metala, ukrašena filigranom i sa šest dugoljastih žlijebjenih koralja. Nastavak drška s motivom zrna, produljuje se u listoliki ukras na gornjem dijelu sječiva. Na nastavku drška i listolikom dijelu sječiva vidljivi tragovi pozlate. Sječivo čelično, jednobridno.

dno, ravno, s dva uska žlijeba uz hrbat. Na sječivu s jedne strane znak Salomonovog pečata, a s druge arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Agan, vlasnik Salih, 1206. (godina po Hidžri)'. Korice nedostaju. Nastavak drška i listoliki ukras sječiva oštećeni. Kupljeno do Milana Praunspbergera u Zagrebu 1940. godine.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 10; Šerčer, M. 1976., kat. br. 3.

14

JATAGAN CRNOSAPAC
izradio Mehmed, vlasnik Osman, 1791. – 1792.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, srebro, drvo, koža; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje
jatagan: 765 x 630 x 30 mm;
korice: 680 mm
HPM/PMH-003073

Držak od tamne kosti, s manjim usjećenim ušima. Spojnica drška od srebra, ukrašena vegetabilnom viticom. Nastavak drška jednostavan, od srebra. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1206. (godina po Hidžri). Izradio Mehmed, vlasnik Osman. / Neka je nož u ruci a na jeziku Slavni'. Korice drvene, presvučene u kožu i okovane metalom. Korice oštećene. Metalni okov na ustima korica nedostaje. Kupljeno od Milana Praunspbergera u Zagrebu 1940. godine.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 11; Šerčer, M. 1976., kat. br. 4.

15

JATAGAN BJELOSAPAC
izradio hadži Ibrahim zade, 1794. – 1795.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, srebro, drvo, koža, koralj; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje
jatagan: 730 x 585 x 30 mm;
korice: 630 mm
HPM/PMH-013056

Držak od žučkaste kosti, s većim usjećenim ušima. Spojnica drška metalna, pobakrena, ukrašena filigranom i sa pet sačuvanih dugoljastih žlijebljenih koralja. Nastavak drška obložen pobakrenim metalom s filigranskim ukrasom kolutića. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. U cijeloj duljini sječiva s obje strane arabički natpis koji u prijevodu glasi: 'Izradio hadži Ibrahim zade 1209. (godina po Hidžri), vlasnik i posjednik ... / Od žestine moga mača vatra fra iz kamena, / neka prođe glavom (?) / Ubadajući vas bez milosti krv i suza će poteći. // Neka je uvijek poželjan među ljudima / Kao među draguljima dijamant. / Neka se pojavi kao ... Hazreti Ilijas / I nade vječnu kuću u vrtovima raja. / Moj Bože, od Tebe je život blagoslovljen, neka bude njegovu vlasniku sretan'. Korice drvene, presvučene u kožu i okovane metalom na ustima i na vršku.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 12; Šerčer, M. 1976., kat. br. 5.

16

JATAGAN CRNOSAPAC
izradio Mustafa, vlasnik Jusuf baša, 1794. – 1795.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, drvo, bakar; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje

jatagan: 660 x 530 x 30 mm
HPM/PMH-013067

Držak drven, obojen tamnom bojom, s većim usjećenim ušima. Umjesto spojnice premaz zlatne boje koja se nalazi i na nastavku drška s polukružnim brazdanim završetkom. Držak učvršćen sa četiri bakrene zakovice oko kojih se nalaze mjedeni kolutići. Sječivo čelično, jednobridno, ravno. S jedne strane sječiva arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1209. (godina po Hidžri). Izradio Mustafa, vlasnik Jusuf baša. // Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob'. Korice nedostaju. Vršak sječiva oštećen.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 13.

17

JATAGAN CRNOSAPAC
izradio Mehmed, vlasnik Sulejman baša, 1794. – 1795.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, srebro, drvo, koža; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje
jatagan: 685 x 555 x 30 mm;
korice: 590 mm
HPM/PMH-000300

Držak od tamne kosti, s manjim usjećenim ušima. Spojnica metalna, ukrašena vegetabilnom viticom. Nastavak drška jednostavan, od metala. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Godina 1209. (po Hidžri). Izradio Mehmed, vlasnik Sulejman baša. // Neka je nož u ruci a na jeziku Slavni'. Korice drvene, presvučene u kožu i okovane metalom. Spojnica drška oštećena. Okov na vršku korica nedostaje.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 14; Šerčer, M. 1976., kat. br. 6.

18

JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Omer, vlasnik Osman, 1795. – 1796.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 705 x 565 x 30 mm
HPM/PMH-002537

Držak od žučkaste kosti, s fasetiranim ušima. Spojnica, nastavak drška i listoliki ukras na sječivu od metala, ukrašeni filigranom s motivom zrna. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane po cijeloj duljini srebrom tauširana ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1210. (godina po Hidžri). Izradio Omer, vlasnik Osman. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob Osman baša. / Neka je nož u ruci a na jeziku Slavni, Njegov rob Osman. / O Muhamede zauzmi se za svog sljedbenika Osman agu'. Korice nedostaju. Koštani dio drška napuknut i oštećen. Listoliki ukras na sječivu s jedne strane djelomično nedostaje, a s druge strane je oštećen.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 15; Šerčer, M. 1976., kat. br. 7.

19

JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Mustafa, vlasnik Mehmed baša, 1797. – 1798.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje
jatagan: 635 x 500 x 30 mm
HPM/PMH-013049

Držak od žučkaste kosti, s manjim usjećenim ušima. Spojnica drška metalna, ukrašena vegetabilnom ornamentom.

Nastavak drška jednostavan od metala. Listoliki ukras na sječivu s vegetabilnom ornamentikom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1212. (godina po Hidžri). Izradio Mustafa, vlasnik Mehmed baša. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob Mehmed'. Korice nedostaju.
Potječe iz Ratnog muzeja u Zagrebu.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 16.

20

JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Mehmed, vlasnik Salih, 1797. – 1798.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje
jatagan: 605 x 520 x 28 mm
HPM/PMH-000301

Držak od žutih koštanih obloga, koje završavaju skladnim polukružnim ušima. Spojnica od srebrnog lima, ukrašena iskućanim baroknim viticama po sredini te sa po dva slijeda većih i manjih zrnaca uz rubove. Donji dio drška nedostaje. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na reversu sječiva okrugla kartuša s arabičkim natpisom, koji u prijevodu glasi: 'Godina 1212. (po Hidžri). Izradio Mehmed, vlasnik Salih.'
Darovala Marija Jugurčić iz Vinkovaca.

21

JATAGAN SA SREBRNIM DRŠKOM
izradio Muhamed, vlasnik Salih, 1797. – 1798.
Osmansko Carstvo, Bosna
čelik, srebro, koralj, staklena pasta, drvo, koža; kovanje, rezbarenje, filigran
jatagan: 667 x 527 x 35 mm;
korice: 615 mm
HPM/PMH-034600

Držak s većim, fasetiranim ušima, presvučen srebrnim limom i bogato ukrašen filigranom. Na vanjskim i unutarnjim plohamo usiju nalazi se po jedno ovalno ili višekutno zrno koralja, u ukrasu filigranske rozete. Na spojnici drška ukras filigrana sa devet koraljnih, okruglih zrna i dvije pravokutne pločice ukrašene niellom. Na nastavku drška filigranski ukras zrna i traka. Na listolikom dijelu sječiva ukras filigrana i romboidnih pločica s po jednim okruglim koraljnim zrnom sa svake strane. Sječivo čelično, jednobridno, izvijenjeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na jednoj strani sječiva tauširani ukras vitice, te arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1212. (godina po Hidžri). // Izradio Bosna Muhamed, vlasnik Salih. // Osloni se na Stvoritelja, rob Salih.' Korice

drvene, presvučene u kožu, sa srebrnim gornjim okovom, bogato ukrašenim filigranom.

Donji okov korica vjerojatno nedostaje. Nađeno u Bosni.

Kupljeno od Vlaste Jakovlić, Zagreb. Jatagan se nalazio u vlasništvu obitelji gospođe Vlaste Jakovlić. Gospođa Vlasta ga je dobila kao dio ostavštine od svoje majke Paule Putić, odnosno od svoje tete, majčine sestre Adele Dilber, rođene Casartelli. Adela Dilber bila je udana za austrougarskog časnika Ivana Dilbera, rođenog oko 1888. godine u Bugojnu, koji je opet taj jatagan dobio od svog oca, koji ga je nabavio negdje u Bosni.

22

JATAGAN BJELOSAPAC

vlasnik Abdelmumin, 1798. – 1799.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 705 x 570 x 33 mm;
korice: 630 mm
HPM/PMH-000296

Držak od žučkaste kosti, s manjim usječenim ušima. Spojnica drška metalna, ukrašena vegetabilnim ornamentom. Nastavak drška jednostavan, od metala, koji završava na gornjem dijelu sječiva uskim rubom s ukrašenim kosih crta. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. S jedne strane sječiva arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Godina 1213. (po Hidžri). Vlasnik Abdelmumin'. Korice drvene, presvučene u kožu i metal. Donji dio drška učvršćen ovojem kože.

Potječe iz Bosne. Darovao artiljerijski general Josip barun Filipović 1878. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 17; Šerčer, M. 1976., kat. br. 8.

23

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Husein kalfa, 1798. – 1799.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 710 x 570 x 33 mm;
korice: 610 mm
HPM/PMH-013040

Držak od žučkaste kosti, sa zaobljenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena filigranom, te sa četiri dugoljasta, brazdana i tri okrugla koralja. Nastavak drška, obložen pozlaćenim metalom s filigranskim ukrasom kolutića, nastavlja se u listoliki dio na sječivu, koji je također ukrašen filigranom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. U cijeloj duljini sječiva s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane djelomično čitljiv arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1213. (godina po Hidžri). Izradio Husein kalfa, vlasnik i posljednik...'. Slijede dvije nečitljive fraze. Korice drvene, presvučene u kožu i metal. Listoliki ukras na sječivu oštećen.

Kupljeno od Milana Praunspbergera u Zagrebu 1940. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 18; Šerčer, M. 1976., kat. br. 9.

24

JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Mumin, vlasnik Husein, 1799. – 1800.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 735 x 580 x 30 mm;
korice: 665 mm
HPM/PMH-013100

Držak od tamne kosti, s većim usječenim ušima. Spojnica drška od metala, ukrašena vegetabilnim ornamentima. Nastavak drška od metala ukrašen motivom ljusaka, a na listolikom ukrasu vegetabilna ornamentika. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s uskim žlijebom uz hrbat. S jedne strane sječiva srebrom tauširana vegetabilno linearna ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1214. (godina po Hidžri). Izradio Mumin, vlasnik Husein. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob'. Korice drvene, presvučene u kožu, a na ustima i prema vršku okovane metalom.

Koštani dio drška malo napuknut. Nastavak drška i listoliki ukras na sječivu popravljani.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 19.

25

JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Ahmed, vlasnik Osman baša, 1799. – 1800.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 657 x 525 x 30 mm;
korice: 555 mm
HPM/PMH-001918

Držak od tamne kosti, s usječenim ušima. Spojnica drška od metala, ukrašena vegetabilnim ornamentima. Na nastavku drška motiv ljusaka u dva reda. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. S obje strane sječiva srebrom tauširani arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Godina 1214. (po Hidžri). Izradio Ahmed, vlasnik Osman baša. / O Muhamede, zauzmi se za tvog sljedbenika Osmana. // Bože, neka je ovaj nož uperen u prsa neprijatelja i / Neka njegovu vlasniku uvijek bude pobjedonosan'.

Korice drvene, presvučene u kožu, a na ustima i vršku okovane metalom. Okov na ustima sa stražnje strane s većim kolutom za privješanje.

Nastavak drška s jedne strane nedostaje. Kupljeno od Rudolfa Zikmundowskog, bankovnog činovnika u Zagrebu, 1913. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 20; Šerčer, M. 1976., kat. br. 10.

26

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio rob, vlasnik Mehmed, 1799. – 1800.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 710 x 570 x 30 mm;
korice: 605 mm
HPM/PMH-000290

Držak od žute kosti, s polukružnim glatkim ušima i rezbarenim naborima na koštanim oblogama. Spojnica i nastavak drška, koji prelazi na dio sječiva, ukrašeni su vitičastom ornamentikom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na gornjem dijelu hrpta vitičasta ornamentika i godina '1214.' po Hidžri. S jedne strane sječiva vitičasta ornamentika i šesterolatični cvijet u kružnici, a s druge strane utisnuti žig i arabički natpis u okviru, flankiran ornamentom, polumjesecom i zvijezdom. Natpis u prijevodu glasi: 'Izradio rob, vlasnik Mehmed'. Natpis u žigu u prijevodu glasi: 'Izradio rob'. Korice drvene, presvučene u kožu, a na ustima i na vršku okovane u metal. Jedno koštano uho nedostaje.

Iz zbirke dr. Josipa Fona u Zagrebu.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 21; Šerčer, M. 1976., kat. br. 11.

27

JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Murat, vlasnik Mustafa baša, 1799. – 1800.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 775 x 625 x 30 mm;
korice: 650 mm
HPM/PMH-000299

Držak od tamne kosti s većim, usječenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena vegetabilnim ornamentom. Nastavak drška s ukrasima ljusaka u tri reda. Listoliki ukras sječiva dekoriran vegetabilnom ornamentikom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. S jedne strane sječiva srebrom tauširani vegetabilno-linearni ornament, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu

glasi: '1214. (godina po Hidžri). Izradio Murat, vlasnik Mustafa baša. / Neka je nož u ruci a na jeziku spominjanje Slavnoga'. Korice drvene, presvučene u kožu, a prema vršku okovane u metal.

Koštani držak, listoliki ukras na sječivu, kožni omot i vršak korica mjestimično oštećeni.

Nađeno u Bosni.

Kupljeno od Eve Vitos iz Mirkovaca 1897. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 22; Šerčer, M. 1976., kat. br. 12.

28

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Mustafa, vlasnik Omer baša, 1800. – 1801.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 710 x 570 x 30 mm
HPM/PMH-000307

Držak od žute kosti, s većim usječenim ušima i rezbarenim naborima na koštanim oblogama. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Po cijeloj duljini sječiva s jedne strane srebrom tauširana ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1215. (godina po Hidžri). Izradio Mustafa, vlasnik Omer baša. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob Omer, bio sretan. / Neka je nož u ruci a na jeziku spominjanje Slavnoga'. Korice nedostaju. Nedostaju spojnica i nastavak drška.

Nađeno u Bosni.

Darovao artiljerijski general Josip barun Filipović 1878. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 23.

29

JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Husein, vlasnik i posjednik Salih baša, 1801. – 1802. Osmansko Carstvo, Amasija (?) čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran jatagan: 670 x 535 x 30 mm HPM/PMH-013063

Držak od tamne kosti, s manjim ušima. Spojnica i nastavak drška od metala, bez ukrasa. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Po cijeloj duljini sječiva s obje strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Amasija (?), 1216. (godina po Hidžri). Izradio Husein, vlasnik i posjednik Salih baša. / Nema mladića kao Alija, niti sablje kao Zulfikar. / Neka je nož u ruci, a na jeziku Slavni'. Korice nedostaju. Nastavak drška s jedne strane nedostaje. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 24; Šerčer, M. 1976., kat. br. 13.*

30

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Alija, vlasnik Ibrahim, 1803. – 1804. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran jatagan: 700 x 565 x 33 mm HPM/PMH-013058

Držak od tamnožute kosti, s blago fasetiranim ušima. Spojnica od metala, ukrašena vegetabilnim ornamentom. U nastavku drška umetnuti kraći komadi drva učvršćeni žicom. Listoliki ukras na sječivu od metala, s vegetabilnim ornamentom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. U većem dijelu sječiva s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane arabički

natpis, koji u prijevodu glasi: '1218. (godina Hidžri). Izradio Ali, vlasnik Ibrahim. / Yemliha, Mekselina, Meslina, Mernus, Debernus, Saznus, Kefestatayus, Kitmir. (Imena sedmorice spavača u spilji kod Efeza i ime njihova psa)'. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 25.*

31

JATAGAN SA SREBRNIM DRŠKOM

izradio hadži Nuh, vlasnik Ibrahim aga, 1803. – 1804. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, drvo, srebro, koralj; kovanje, lijevanje, filigran, tauširanje jatagan: 725 x 580 x 35 mm; korice: 635 mm HPM/PMH-003080

Držak presvučen u srebro, s većim fasetiranim ušima. Na ušima ukras filigrana s po dva koralja sa svake strane. Na spoj-

nici ukras filigrana i jedanaest koralja. Na nastavku drška ukras zrna, a na listolikom dijelu sječiva ukras filigrana s po jednim koraljnim zrnom sa svake strane. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Po cijeloj dužini sječiva s jedne strane vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Godina 1218. (po Hidžri). Izradio hadži Nuh, vlasnik Ibrahim aga. / O srce, zbog jedne duše svakoj duši se ne zamjeraj / Zbog uživanja ovog svijeta sultanu se ne zamjeraj'. Korice drvene, okovane u cijeloj dužini srebrom, završavaju ribljom glavom. Na ustima korica bogati filigranski ukras, a na ostalom dijelu barokna ornamentika.

Kupljeno od Milana Praunspergera u Zagrebu 1940. godine. *Bibl.: Praunsperger, M. 1943. Tabla II/2; Šerčer, M. 1975., kat. br. 26; Šerčer, M. 1976., kat. br. 14; Türkische Waffen... 1982., kat. br. 92; Šerčer, M. 1983., kat. br. 92; Museum 1846. - 1996. 1996., kat. br. 185.*

32

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Mehmed, vlasnik Ali baša, 1803. – 1804. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran jatagan: 690 x 565 x 33 mm; korice: 605 mm HPM/PMH-000285

Držak od žute kosti, s manjim usjećenim ušima. Spojnica od metala ukrašena vegetabilnim ornamentom. Nastavak drška od

metala s ukrasom ljusaka koje se susreću i na dijelu hrpta. Listoliki ukras na sječivu ukrašen baroknom ornamentikom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. S jedne strane sječiva arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Godina 1218. (po Hidžri). Izradio Mehmed, vlasnik Ali baša'. Korice drvene, presvučene većim dijelom u kožu, a na ustima i vršku okovane metalom. Pronađeno u Bosni. Darovao Ivan Pajlok, učitelj u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 27; Šerčer, M. 1976., kat. br. 27.*

33

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Ibrahim, vlasnik Ahmed baša, 1804. – 1805. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran jatagan: 570 x 535 x 30 mm; korice: 565 mm HPM/PMH-000295

Držak od žute kosti, s manjim usjećenim ušima. Na sječivu ostaci listolikog ukrasa s baroknim ornamentima. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1219. (godina po Hidžri). Izradio Ibrahim, vlasnik Ahmed baša. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, rob Ahmed'. Korice drvene, s metalnim okovima na ustima i na vršku. Držak i korice veoma oštećene. Pronađeno u Bosni. Darovao Mijo Stojanović, nadzornik pučkih škola. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 28.*

34

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Mehmed, vlasnik Mustafa baša, 1804. – 1805. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran jatagan: 690 x 550 x 32 mm HPM/PMH-002536

Držak od tamnožute kosti, s usjećenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena vegetabilnom ornamentikom. Nastavak drška od metala, s ukrasom ljusaka koje se susreću i na dijelu hrpta. Listoliki ukras na sječivu ukrašen baroknom ornamentikom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1219. (godina po Hidžri). Izradio Mehmed, vlasnik Mustafa baša. / O Muhamede, zauzmi se za svoje sljedbenike'. Korice nedostaju. Spojnica i nastavak drška oštećeni. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 29; Šerčer, M. 1976., kat. br. 16.*

35

JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Murat, vlasnik Salih, 1805. – 1806. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran jatagan: 735 x 590 x 30 mm; korice: 650 mm HPM/PMH-003075

Držak od tamne kosti, s polukružno oblikovanim ušima. Spojnica od mjedi, nastavlja

se na dio hrpta sječiva. Nastavak drška od mjedi, s utisnutom ornamentikom baroknih vitica. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu po cijeloj duljini s jedne strane srebrom tauširani vegetabilno-linearni ornamenti, a s druge strane Salomonov pečat i arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1220. (godina po Hidžri). Izradio Murat, vlasnik Salih. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, rob Salih. / O sretniče, neka je nož u ruci, a na jeziku Slavni'. Korice drvene, presvučene u kožu, a na ustima i vršku okovane u mjed, s utisnutom ornamentikom baroknih vitica. Kupljeno od Vladimira Orlića, Zagreb, 1954. godine. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 30; Šerčer, M. 1976., kat. br. 17.*

36

JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Alija, vlasnik Mehmed, 1805. – 1806. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, drvo, koža, zlato; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran jatagan: 745 x 595 x 32 mm HPM/PMH-018137

Držak od tamne kosti, s većim usjećenim ušima. Nastavak drška od metala, jednostavne izrade. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane zlatom tauširani ukras u obliku cvijeta, a s druge strane zlatom tauširani arabički natpis u medalljonu s kopljastim nastavcima, a koji u prijevodu glasi: '1220. (godina po Hidžri). Izradio Ali(ja), vlasnik Mehmed. / Osloni se na Boga'. Korice nedostaju. Veoma oštećeno. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 31; Šerčer, M. 1976., kat. br. 18.*

37 JATAGAN BJELOSAPAC

izradio hadži Mehmed, vlasnik Osman aga, 1805. – 1806.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 745 x 605 x 33 mm
HPM/PMH-002541

Držak od žute kosti, s usjećenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena vegetabilnim ornamentom. Nastavak drška od metala, s ukrasom ljustaka. Listoliki ukras na sječivu s baroknom ornamentikom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. S jedne strane sječiva srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1220. (godina po Hidžri). Izradio hadži Mehmed, vlasnik Osman aga. / O Muhamede, zauzmi se za svog sljedbenika Osmana'.

Korice nedostaju. Jedno uho nedostaje. Spojnica drška prošupljena.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 32; Šerčer, M. 1976., kat. br. 19.

38 JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Omer Bešir, vlasnik Omer, sin Derviš baše, 1805. – 1806.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 710 x 570 x 32 mm
HPM/PMH-013062

Držak od tamne kosti, s većim usjećenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena vegetabilnim ornamentima. Nastavak drška bez metalne obloge. Listoliki dio na

sječivu ukrašen baroknim ornamentima, a na hrptu se nazire ukras ljustaka. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Po cijeloj duljini sječiva s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Neka lijepim odgojem živi... // 1220. (godina po Hidžri). Izradio Omer Bešir (?), vlasnik Omer, sin Derviš baše. // Bože, neka je ovaj nož uperen u prsa neprijatelja, / I neka njegovu vlasniku uvijek bude pobjedonosan. / Bože moj, moj život je od Tebe blagoslovljen / Neka ovaj nož bude njegovu vlasniku sretan'.

Korice nedostaju. Spojnica, nastavak drška i listoliki ukras na sječivu oštećeni.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 33.

39 JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Ibrahim, vlasnik Omer baša, 1806. – 1807.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 745 x 610 x 30 mm
HPM/PMH-013066

Držak od tamne kosti, s većim usjećenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena vegetabilnim ornamentima. Nastavak drška s ukrasom ljustaka koje se nastavljaju i na dio hrpta sječiva. Listoliki ukras na sječivu s baroknim ornamentima. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. S jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1221. (godina po Hidžri). Izradio Ibrahim, vlasnik Omer baša. / Neka je ovaj nož u ruci, a na jeziku spominjanje Slavnoga'.

Korice nedostaju. Spojnica i nastavak drška malo oštećeni.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 34; Šerčer, M. 1976., kat. br. 20.

Držak od tamne kosti, s većim usjećenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena vegetabilnim ornamentima. Nastavak drška s ukrasom ljustaka, a na sječivu listoliki ukras baroknih vitica. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. S jedne strane sječiva srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1221. (godina po Hidžri). Izradio Mehmed, vlasnik Salih baša. / O Muhamede, zauzmi se za svog sljedbenika Salih'.

Korice drvene, presvučene kožom, a na ustima i na vršku okovane metalom koji je ukrašen lijevanom baroknom ornamentikom. Držak učvršćen kožnatom trakom. Metalni dijelovi korica dosta oštećeni.
Darovao Nikola Hribar iz Velike Gorice, 1937. godine.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 35; Šerčer, M. 1976., kat. br. 21.

41 JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Mehmed, vlasnik Salih, 1806. – 1807.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 737 x 592 x 32 mm;
korice: 615 mm
HPM/PMH-000289

Držak od tamne kosti, s izduljenim polukružnim ušima. Spojnica od metala ukrašena vegetabilnom ornamentikom. Na nastavku drška ukras ljustaka, koje se nastavljaju na dio hrpta sječiva. Listoliki ukras na sječivu s baroknim ornamentima. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. S jedne strane srebrom tauširani vegetabilno-linearni ukras, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1221. (godina po Hidžri). Izradio Mehmed, vlasnik Salih'. Korice drvene, presvučene u kožu, a na ustima i vršku

okovane u mjed. Koža na koricama dosta oštećena.
Nađeno u Bosni.
Iz zbirke dr. Josipa Fona u Zagrebu.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 36; Šerčer, M. 1976., kat. br. 22.

42 JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Mustafa, vlasnik Hasan, 1806. – 1807.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, koralj, staklo; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, filigran
jatagan: 745 x 600 x 35 mm
HPM/PMH-002135

Držak od žute kosti, s usjećenim ušima. Spojnica drška od pozlaćenog bakra s filigranom i ukrasom koralja (s vanjske strane tri dugoljasta, a s unutarnje strane četiri okrugla zrna). Na nastavku drška ukras kolutića. Listoliki ukras na sječivu s filigranom i s po jednim zelenim staklenim zrnom. Sječivo jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. S jedne strane sječiva arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Godina 1221. (po Hidžri). Izradio Mustafa, vlasnik Hasan. // Neka je nož u ruci, a na jeziku Slavni!'

Ostavština dr. Milana Amruša, bivšeg odjelnog predstojnika i gradskog načelnika u Zagrebu. Dar 1919. godine.

43 JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Ali, vlasnik Hajdar, 1806. – 1807.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, koža, mjed, rožina; kovanje, lijevanje rezbarenje, tauširanje
jatagan: 775 x 640 x 35 mm
HPM/PMH-078073

Držak od tamne kosti s većim, usjećenim ušima. Spojnica drška, ukrašena ba-

roknim viticama koje su obrubljene točkastim nizovima. Nastavak drška mjeđeni lim, ukrašen lukovima. Listoliki ukras na početku sječiva ukrašen reljefnim baroknim viticama. Sječivo čelično, jednobridno, izvijeno. S jedne strane sječiva tauširana arabeska s arabičkim natpisom, koji u prijevodu glasi: '1221. (godina po Hidžri). // Izradio Ali, vlasnik Hajdar. // Neka je ovaj nož u ruci a na jeziku (Slavni)!' S druge strane tauširan linearni i vegetabilni ornament. Uz hrbat sječiva uski žlijeb.
Kupljeno od Irlava Dolenceca 2005. godine.

44 JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Ramo, vlasnik Osman, 1807. – 1808.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 770 x 610 x 32 mm
HPM/PMH-013098

Držak od tamne kosti, s većim usjećenim ušima. Spojnica drška od mjedi, lijevana u jednom komadu, s nastavkom drška na kojemu su ukrasi kosih crta izvedeni od sitnih zupčastih linija. Listoliki ukras na sječivu od mjedi s baroknom ornamentikom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. S jedne strane sječiva srebrom tauširani vegetabilno-linearni ukras, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1222. (godina po Hidžri). Izradio Ramo, vlasnik Osman. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob Osman'. Korice nedostaju. Veoma oštećeno. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 37.*

45

JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Mustafa, vlasnik Hasan, 1807. – 1808. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarjenje, tauširanje, lijevanje, filigran jatagan: 745 x 615 x 32 mm HPM/PMH-000293

Držak od tamne kosti, s manjim usjećenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena vegetabilnom ornamentikom. Na nastavku drška ukras ljusaka koje se susreću i na dijelu hrpta. Listoliki ukras sječiva s baroknim ornamentima. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1222. (godina po Hidžri). Izradio Mustafa, vlasnik Hasan. / Yemliha, Mekselina, Meslina, (Mernus), Debernus, Saznus, Kefestatayus, Kitmir (imena sedmorice spavača u spilji kod Efeza i ime njihova psa Kitmira)'. Korice nedostaju. Veoma oštećeno. Sječivo korodirano. Srebrna tauširana žica većim dijelom nedostaje. Nađeno u Bosni. Kupljeno od Josipa Takača u Zemunu 1897. godine. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 38.*

46

JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Ibrahim, vlasnik Ali(ja) aga, 1808. – 1809. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarjenje, tauširanje, lijevanje, filigran jatagan: 740 x 600 x 32 mm HPM/PMH-000288

Držak od tamne kosti, s usjećenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena vegetabilnim ornamentima. Na nastavku drška ukras ljusaka, koje se susreću i na dijelu hrpta. Listoliki ukras sječiva s baroknim ornamentima. Sječivo čelično, jednobridno,

no, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. S jedne strane sječiva srebrom tauširani vegetabilno-linearni ornament, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1223. (godina po Hidžri). Izradio Ibrahim, vlasnik Ali aga. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob'. Korice drvene, presvučene u kožu, a na ustima i vršku okovane u metal. Na ustima korica preko metalnog okova vezan remen s duljom kožnom petljom. Spojnica drška mjestimično krpana. Nađeno u Bosni. Iz zbirke dr. Josipa Fona u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 39.*

47

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Mustafa, vlasnik Salih aga, 1809. – 1810. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarjenje, tauširanje, lijevanje, filigran jatagan: 690 x 545 x 32 mm; korice: 575 mm HPM/PMH-013091

Držak od žučkaste kosti, s usjećenim ušima. Spojnica drška od metala, ukrašena

vegetabilnim ornamentima. Na nastavku drška ukras ljusaka, koje se susreću i na dijelu hrpta. Listoliki ukras sječiva s baroknim ornamentima. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. S jedne strane sječiva srebrom tauširani vegetabilno-linearni ornament, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1224. (godina po Hidžri). Izradio Mustafa, vlasnik Salih aga. / Neka je nož u ruci a na jeziku Slavni'. Korice drvene, presvučene u kožu, koja je premazana srebrnom bojom. Na ustima i vršku korica metalni okovi. Koštani dio drška krpan. Oštećenja na spojnici i nastavku drška popravljena olovom. Kupljeno od Ivana Meteljka 1953. godine. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 40.*

48

JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Mehmed, vlasnik Osman baša, 1809. – 1810. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarjenje, tauširanje, lijevanje, filigran jatagan: 735 x 600 x 30 mm HPM/PMH-018157

Držak od tamne kosti, s usjećenim ušima. Spojnica drška, nastavak drška i listoliki ukras na sječivu od metala. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširani vegetabilno-linearni ornament, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1224. (godina po Hidžri). Izradio Mehmed, vlasnik Osman baša. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, rob'. Korice nedostaju. Iz bivšeg Ratnog muzeja u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 41.*

49

JATAGAN SA SREBRNIM DRŠKOM

izradio majstor Alija, vlasnik Ibrahim, sin Omera Faškovića, 1809. – 1810. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarjenje, tauširanje, lijevanje, filigran jatagan: 705 x 555 x 30 mm; korice: 620 mm HPM/PMH-002836

Držak presvučen u srebro, s većim fasetiranim ušima. Na spojnici drška ukras filigrana s jedanaest koralja. Na nastavku drška ukras zrna, a na listolikom dijelu sječiva također ukras filigrana. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Po cijeloj duljini sječiva s jedne strane ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1224. (godina po Hidžri). Izradio majstor Alija, vlasnik Ibrahim sin Omera Faškovića (?). / Yemliha, Mekselina, Meslina, Mernus, Debernus, Saznus, Kefestatayus' (imena sedmorice spavača u spilji kod Efeza). Korice drvene, okovane u cijeloj duljini srebrom. Na ustima korica bogati filigranski ukras, a na ostalom dijelu barokna ornamentika s cvijećem u vazama. Vršak korica završava ribljom glavom. Kupljeno od Milana Praunspergera u Zagrebu 1940. godine. *Bibl.: Šerčer, M. 1971., kat. br. 79; Šerčer, M. 1975., kat. br. 42; Šerčer, M. 1976., kat. br. 23.*

50

JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Mustafa, vlasnik Mehmed baša, 1809. – 1810. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarjenje, tauširanje, lijevanje, filigran jatagan: 685 x 550 x 32 mm; korice: 610 mm HPM/PMH-013097

Držak od tamne kosti, s većim usjećenim ušima. Spojnica drška od metala, s vegetabilnim ukrasom. Na nastavku drška ukras ljusaka, koje se nalaze i na dijelu hrpta. Listoliki ukras na sječivu s baroknim ukrasima. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširani vegetabilno-linearni ukras, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1224. (godina po Hidžri). Izradio Mustafa, vlasnik Mehmed baša. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob'. Korice drvene, s ostacima metalnih okova na ustima i prema vršku. Potječe iz Ratnog muzeja u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 43.*

51

JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Omer, vlasnik Ahmed baša, 1809. – 1810. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarjenje, tauširanje, lijevanje, filigran jatagan: 740 x 605 x 30 mm HPM/PMH-000287

Držak od tamne kosti, s usjećenim ušima. Spojnica drška od metala, s vegetabilnim ukrasom. Na nastavku drška ukras ljusaka, koje se nalaze i na dijelu hrpta. Listoliki ukras na sječivu s baroknim ukrasima. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširani ukras, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1224. (godina po Hidžri). Izradio Omer, vlasnik Ahmed baša. / Neka je nož u ruci, a na jeziku Slavni'. Korice nedostaju. Nađeno u Bosni. Darovao Ivan Pajlok, učitelj u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 44.*

52

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Abdija, vlasnik Abdija, 1809. – 1810. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarjenje, tauširanje, lijevanje, filigran jatagan: 735 x 605 x 34 mm HPM/PMH-018151

Držak od žute kosti, s blago fasetiranim ušima. Na ostacima metalnog dijela nastavka drška tragovi ornamentike. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s uskim žlijebom uz hrbat. U cijeloj duljini sječiva s jedne strane srebrom tauširani vegetabilno-linearni ukras, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Godina 1224. (po Hidžri). Izradio Abdija, vlasnik Abdija'. Korice nedostaju. Spojnica nedostaje. Metalni dio nastavka drška veoma oštećen. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 45; Šerčer, M. 1976., kat. br. 24.*

53

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Muharem, vlasnik Ahmed, 1811. – 1812.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 710 x 555 x 29 mm
HPM/PMH-000996

Držak od žute kosti, s usječenim ušima. Spojnica od metala ukrašena filigranom, s četiri dugoljasta i jednim okruglim koraljem. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1226. (godina po Hidžri). Izradio Muharem, vlasnik Ahmed. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob'.

Korice nedostaju.

Naðeno u Bosni.

Darovao Mile Šuput, umirovljeni topnički kapetan u Bakru 1902. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 46.

54

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio hadži Mehmed, vlasnik Hasan baša, 1813. – 1814.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 732 x 590 x 33 mm
HPM/PMH-013080

Držak od žute kosti, s usječenim ušima. Spojnica od pozlaćenog metala, ukrašena filigranom i sa sedam dugoljastih koralja. Nastavak drška s filigranskim ukrasom kolutića nastavlja se u listoliki dio na sječivu, ukrašen filigranom. Na listolikom dijelu po jedno zeleno oko. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s uskim žlijebom uz

hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Godina 1229. (po Hidžri) / Izradio hadži Mehmed, vlasnik Hasan baša. Yemliha, Mekselina, Meslina, Mernus, Debernus, Saznus, Kefestatayus, Kitmir' (imena sedmorice spavača u spilji kod Efeza i ime njihova psa Kitmira).

Korice nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 47; Šerčer, M. 1976., kat. br. 25.

55

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Hasan, vlasnik Mehmed, 1813. – 1814.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 700 x 555 x 33 mm
HPM/PMH-013048

Držak od tamnožute žute kosti, s polukružnim ušima. Spojnica od bakra, ukrašena filigranom i sa šest dugoljastih žlijebljenih koralja. Na nastavku drška filigranski ukras kolutića. Na listolikom dijelu, uz ukras filigrana, sa svake strane po jedno stakleno oko. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširani vegetabilno-linearni ornament, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1229. (godina po Hidžri). Izradio Hasan, vlasnik Mehmed. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob'.

Korice nedostaju.

Iz bivšeg Ratnog muzeja u Zagrebu.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 48.

56

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Agan, vlasnik Mehmed, 1813. – 1814.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 685 x 550 x 30 mm ;
HPM/PMH-018149

Držak od tamnožute kosti, s manjim usječenim ušima. Spojnica metalna, s vegetabilnom ornamentikom. Na nastavku drška ukras ljušaka, koje se nastavljaju i na dijelu hrpta. Dio sačuvanog listolikog ukrasa s baroknom ornamentikom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1229. (godina po Hidžri). Izradio Agan, vlasnik Mehmed'.

Korice nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 49.

57

JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Ibrahim, vlasnik Omer spahija, 1813. – 1814.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 725 x 575 x 35 mm ;
korice: 650 mm
HPM/PMH-009417

Držak od tamne kosti, s većim usječenim ušima. Spojnica od metala, s baroknim ukrasima. Nastavak drška s ukrasom ljušaka, koje se nastavljaju na dio hrpta. Na listolikom dijelu barokni ukras. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1229. (godina po Hidžri). Izradio Ibrahim, vlasnik Omer spahija. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob Omer'. Korice drvene, presvučene u kožu, na ustima i prema vršku okovane u metal.

Potječe iz manastira Kostajnice.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 50.

58

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Hasan, vlasnik Ahmed, 1813. – 1814.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, koralj; kovanje, filigran, rezbarenje, tauširanje, pozlata
jatagan: 720 x 580 x 28 mm ;
korice: 700 mm
HPM/PMH-031265

Držak od žućkaste kosti s polukružnim ušima i rezbarenim naborima na koštanim

oblogama. Spojnica drška od bakra ukrašena filigranom i uložnim koraljnim zrnima (s vanjske strane četiri dugoljasta žlijebljena zrna, a s unutarnje strane tri okrugla zrna). Na nastavku drška bakreni okov s filigranskim ukrasom kolutića. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane vegetabilno-linearni ukras, a s druge arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Hasan, vlasnik Ahmed. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, rob'.

Korice drvene, presvučene kožom, okovane na ustima i vršku mjedenim limom. Na vršku donjeg okova ukras u obliku glave nemanj.

Kupljeno od Mare Schwarz iz Zagreba, 1982. godine.

Pripadalo Zbirci Dragutina Schwarzara.

Bibl.: Šerčer, M. 1983., kat. br. 40.

59

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Mustafa, vlasnik Husein, 1814. – 1815.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 730 x 570 x 31 mm
HPM/PMH-018161

Držak od tamnožute kosti s većim usječenim ušima. Spojnica od metala, pozlaćena, ukrašena filigranom i s dva koraljna zrna. Nastavak drška ukrašen filigranom s motivom kolutića. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana ornamentika u obliku cvijeta, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1230. (godina po Hidžri). Izradio Mustafa, vlasnik

Husein. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob'.

Korice nedostaju.

Darovao Lj. Terček iz Zagreba.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 51.

60

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Agan (Husejn), vlasnik Mumín, 1814. – 1815.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje
jatagan: 677 x 555 x 31 mm ;
korice: 587 mm
HPM/PMH-034558

Držak od žućkaste kosti s oblim ušima. Koštane obloge pričvršćene za po četiri zakovice. Spojnica od metala, šira, ukrašena baroknim ornamentima. Donji prsten drška ukrašen iskucanim ljuskastim ornamentom; u donjem dijelu prelazi na sječivo, ukrašen baroknim viticama. Sječivo čelično, jednobridno, ravno. Na sječivu s jedne strane vegetabilni ornament i arabički natpis koji u prijevodu glasi: 'Godina 1230. (?) (po Hidžri) / Izradio Agan (Husejn), vlasnik Mumín.' Korice drvene, presvučene u cijelosti metalnim limom.

Jatagan potječe iz posjeda Josipa Staničića-Musića (1893. – 1980.), porijeklom iz Baške Vode (Makarska) u čijoj obitelji se čuvao tijekom nekoliko generacija. Predmet i podatke o njemu Muzeju je darovao mr. sci. Stanko Staničić, muzejski savjetnik u mirovini, nekadašnji voditelj Zbirke keramike u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu.

Bibl.: Bezić-Božanić, N. 2001.

61

JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Hasan, vlasnik Omer, 1818. – 1819.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 645 x 515 x 30 mm;
korice: 575 mm
HPM/PMH-013096

Držak od tamne kosti, s manjim usječenim ušima. Spojnica od metala s jednostavnim nastavkom drška. Sječivo čelično, jedno-bridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširani arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1234. (godina po Hidžri). Izradio Hasan, vlasnik Omer'. Korice drvene, sa sačuvanim metalnim okovima na ustima i na vršku.

Listoliki ukras na sječivu i kožni omot korica nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 51.

62

JATAGAN SA SREBRNIM DRŠKOM

izradio Salih, vlasnik Osman, 1818. – 1819.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, srebro, koralj; kovanje, rezbarenje, tauširanje, filigran, lijevanje
jatagan: 800 x 640 x 35 mm
HPM/PMH-031262

Držak presvučen u srebro, s većim fasetiranim ušima. Na ušima ukras filigrana, s po dva koralja sa svake strane. Na dršku (na spojnici) ukras filigrana s jedanaest koraljnih zrna. Na nastavku drška ukras zrna s po jednim koraljem. Na listolikom ukrasu sječiva ukras filigranskih rozeta s romboidima. Sječivo čelično, jedno-bridno,

no, ravno, s uskim žlijebom uz hrbat. Po cijeloj duljini sječiva srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika s obje strane. Na jednoj strani u ornamentiku uklopljen kratki arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Uradi Salih, vlasnik Osman' i '1234.' (godina po Hidžri). Korice drvene, jednostavne, oštećene. Kupljeno od Mare Schwarz iz Zagreba, 1982. godine.

Pripadalo Zbirci Dragutina Schwarz. Bibl.: Šerčer, M. 1983., kat. br. 37.

63

JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Ahmed, vlasnik Šaban, 1819. – 1820.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 715 x 575 x 32 mm;
korice: 670 mm
HPM/PMH-013087

Držak od tamne kosti, s većim usječenim ušima. Spojnica od metala, s jednostavnim nastavkom drška. Sječivo čelično, jedno-bridno, blago zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Godina 1235. (po Hidžri). Izradio Ahmed, vlasnik Šaban. / Neka je nož u ruci a na jeziku Slavni'. Korice drvene, presvučene u kožu, a na ustima i vršku okovane u mjed. Okov na ustima s većim kolutom za privješanje. Okov na vršku završava kuglasto. Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 53.

64

JATAGAN CRNOSAPAC

vlasnik Salih, 1821. – 1822.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 682 x 555 x 30 mm;
korice: 570 mm
HPM/PMH-013095

Držak od tamne kosti, s usječenim ušima. Spojnica od metala, s baroknim ornamentima. Na metalnom dijelu nastavka drška ukras ljusaka. Na listolikom dijelu sječiva barokni ukras. Sječivo čelično, jedno-bridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1237. (godina po Hidžri). Vlasnik Salih'. Korice drvene, presvučene u kožu, s utisnutim ornamentima. Na koricama metalni prsten s jezičcem za učvršćivanje o pojas. Okov na ustima i vršku korica nedostaje. Kupljeno od Milana Praunspurgera u Zagrebu 1940. godine. Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 54; Šerčer, M. 1976., kat. br. 26.

65

JATAGAN CRNOSAPAC

vlasnik Husein, 1821. – 1822.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 630 x 502 x 30 mm
HPM/PMH-009317

Držak od tamne kosti s usječenim ušima. Nastavak drška od metala, ukrašen ljuskama. Nastavak drška se proširuje u trokut ukrašen sa svake strane rozetom. Trokut je kovanjem učvršćen na gornji dio sječiva. Sječivo čelično, jedno-bridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1237. (godina po Hidžri). Vlasnik Husein'. Korice nedostaju.

Kupljeno od Vladana Desnice 1948. godine. Iz zbirke u Islamu Grčkom.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 55.

66

JATAGAN CRNOSAPAC

vlasnik Mehmed, 1822. – 1823.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 665 x 550 x 30 mm;
korice: 600 mm
HPM/PMH-000294

Držak od tamne kosti. Spojnica od metala ukrašen baroknim ornamentima. Na nastavku drška ukras ljusaka. Listoliki dio sječiva s baroknim ukrasom. Sječivo čelično, jedno-bridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1238. (godina po Hidžri). Vlasnik Mehmed'. Korice drvene, presvučene u kožu, na ustima i na vršku okovane u mjed.

Okovi ukrašeni baroknim vitičastim ornamentima.

Nađeno u Bosni.

Kupljeno od Josipa Medunića u Zagrebu 1876. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 56.

67

JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Ibrahim, 1825. – 1826.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 700 x 555 x 34 mm
HPM/PMH-003072

Držak od tamne kosti, s većim usječenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena baroknim ornamentima. Na nastavku drška ukras ljusaka koji se nastavlja i na dio hrpta. Na listolikom dijelu barokna ornamentika. Sječivo čelično, jedno-bridno, ravno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1241. (godina po Hidžri). Izradio Ibrahim, vlasnik ... / Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob.' Korice nedostaju. Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 57.

68

JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Omer, vlasnik Emin aga, 1826. – 1827.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, srebro, pozlata, zlatna žica; kovanje, lijevanje, jetkanje, filigran, tauširanje, rezbarenje
jatagan: 710 x 570 x 30 mm;
korice: 660 mm
HPM/PMH-000276

Držak od žute kosti s usječenim ušima. Spojnica od pozlaćenog metala ukrašena s osamnaest koraljnih zrna koja su usađena u okove oblikovane na način rozeta. Nastavak drška lijevan u jednom

komadu, ukrašen jetkanim i pozlaćenim baroknim ukrasom. Sječivo čelično, jedno-bridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. S obje strane sječiva jetkani, djelomično pozlaćeni vegetabilno-linearni ukras i arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Oslanjam se na svog Stvoritelja, Njegov rob Emin. / O plemeniti i vječni, blagoslovi ovaj nož. / Njegovu vlasniku ne dozvoli pad sve dok traje njegov život. / Muhamede, zauzmi se za svog sljedbenika Emina. // Vlasnik i posljednik Emin-aga. 1242. (godina po Hidžri). / Yemliha, Mekselina, Meslina, Mernus, Debernus, Saznus, Kefestatayus, Kitmir (imena sedmorice spavača u spilji kod Efeza i ime njihovog psa). / Izradio Omer'. Korice drvene, presvučene u cijelosti u srebro, bogato ukrašene na ustima filigranom, a u ostalom dijelu baroknom ornamentikom. Vršak korica u obliku riblje glave. Nađeno u Bosni.

Predao Muzej za umjetnost i obrt u Zagrebu. Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 58; Šerčer, M. 1976., kat. br. 58; Šerčer, M. 1982., kat. br. 94; Šerčer, M. 1983., kat. br. 94; Museum 1846. - 1996. 1996., kat. br. 187.

69

JATAGAN CRNOSAPAC

izradio Ibrahim, vlasnik Mustafa aga, 1826. – 1827.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 735 x 590 x 34 mm
HPM/PMH-013064

Držak od tamne kosti, s većim usječenim ušima. Spojnica od metala, s baroknim ornamentima. Na nastavku drška ukras

ljusaka. Listoliki dio na sječivu ukrašen baroknom ornamentikom. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s jednim širim i jednim užim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s obje strane sječiva u medaljonima arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Ibrahim, vlasnik Mustafa aga. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob. 1242. (godina po Hidžri). // O Muhamede, zauzmi se za svog sljedbenika Mustafa agu'. Korice nedostaju. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 59; Šerčer, M. 1976., kat. br. 28.*

70
JATAGAN CRNOSAPAC
izradio Omer, vlasnik Osman, 1826. – 1827.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 690 x 550 x 30 mm;
korice: 605 mm
HPM/PMH-000805

Držak od tamne kosti, s usjećenim ušima. Spojnica od metala, s baroknim ornamentima. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Uz hrbat dva uska žlijeba. S jedne strane sječiva srebrom tauširana ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1242. (godina po Hidžri). Izradio Omer, vlasnik Osman. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, rob'. Korice drvene, presvučene u kožu, okovane na ustima i na vršku metalom. Na gornjem okovu veća ušica. Jedno koštano uho nedostaje, kao i nastavak drška s listolikim ukrasom. Darovao Eugen Fabijan, posjednik i trgovac u Brinju, 1901. godine. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 60.*

71
JATAGAN CRNOSAPAC
1833. – 1834.
Osmansko Carstvo, Balkan.
čelik, kost, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje
jatagan: 725 x 588 x 32 mm
HPM/PMH-021920

Držak od tamne kosti s fasetiranim ušima. Spojnica od metala. Nastavak drška završava u obliku polukružnice s brazdoma. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s uskim žlijebom uz hrbat. S jedne strane sječiva u medaljonu nečitljiv arabički natpis, u kojem se čita '1249.' (godina po Hidžri). Korice nedostaju. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 61.*

72
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Osman, vlasnik Ali aga, 1838. – 1839.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, srebro, koralj; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran, pozlata
jatagan: 775 x 625 x 36 mm
HPM/PMH-000284

Držak od žute kosti, s većim usjećenim ušima i pozlaćenom metalnom spojnicom, na kojoj je ukras filigrana i sedam dugoljastih žlijebljenih koralja. Na nastavku drška filigranski ukras kolutića, a na listolikom dijelu ukras filigrana. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. S jedne strane sječiva srebrom tauširani medaljon sa Salomonovim pečatom, kojemu je u sredini upisana rozeta. S druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Osman, vlasnik Ali aga. 1254. (godina po Hidžri)'. Korice nedostaju. Nađeno u Bosni. Darovao Ivan Pajlok, učitelj u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 62.*

73
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Mehmed, vlasnik Mehmed aga, 1840. – 1841.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, srebro, koralj; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran, pozlata
jatagan: 730 x 580 x 32 mm
HPM/PMH-013061

Držak od žućkaste kosti, s usjećenim ušima i pozlaćenom metalnom spojnicom, na kojoj je ukras filigrana i šest sačuvanih žlijebljenih koralja. Na nastavku drška filigranski ukras kolutića, a na listolikom dijelu ukras filigrana. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširani medaljon sa Salomonovim pečatom, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '1256. (godina po Hidžri). Neka je ovaj nož u ruci, a na jeziku (Slavni). / Izradio Mehmed, vlasnik aga Mehmed'. Korice nedostaju. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 63; Šerčer, M. 1976., kat. br. 29.*

74
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Mehmed, vlasnik Ahmed, 1842. – 1843.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, srebro, staklo; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran, pozlata
jatagan: 710 x 555 x 32 mm;
korice: 660 mm
HPM/PMH-002542

Držak od žućkaste kosti, s usjećenim ušima. Na nastavku drška filigranski ukras kolutića, a na listolikom dijelu uz ukras filigrana i dva staklena oka. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno s dva uska žlijeba uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširani medaljon sa Salomonovim pečatom, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Mehmed, vlasnik Ahmed. Godina 1258. (po Hidžri)'. Korice drvene, presvučene u kožu i okovane mjeti na ustima i na vršku. Okov na vršku završava ribljom glavom. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 64.*

75
JATAGAN BJELOSAPAC
vlasnik Ahmed, 1844. – 1845.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, srebro, staklo, koralj, bakar; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran, pozlata
jatagan: 615 x 485 x 30 mm
HPM/PMH-013088

Držak od žućkaste kosti, s manjim fasetiranim ušima. Spojnica od pozlaćenog bakra ukrašena filigranom i sa šest koraljnih zrna. Na nastavku drška filigranski ukras kolutića, a na listolikom dijelu sječiva, uz ukras filigrana, i dva zelena staklena oka. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. Na sječivu s je-

dne strane srebrom tauširani medaljon sa Salomonovim pečatom ili sunčevim krugom u medaljonu. S druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Godina 1260 (po Hidžri). ..., vlasnik Ahmed'. Korice nedostaju. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 65.*

76
JATAGAN CRNOSAPAC
vlasnik Mehmed, 1845. – 1846.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje
jatagan: 720 x 570 x 35 mm;
korice: 600 mm
HPM/PMH-013078

Držak od tamne kosti, s većim usjećenim ušima. Spojnica od bakra, ukrašena punciranim vegetabilnom ornamentikom. Na nastavku drška točkasti uzorak, a na listolikom dijelu puncirana vegetabilna ornamentika. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. S jedne strane sječiva srebrom tauširani vegetabilno-linearni ukras, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'O Muhamede, zauzmi se za svog sljedbenika Mehmeda, sina (?) Hasanovog (?)', 1261. (godina po Hidžri) (?)'. Korice drvene, presvučene u kožu, s mjedenim okovima na ustima i na vršku. Iz bivšeg Ratnog muzeja u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 66; Šerčer, M. 1976., kat. br. 30.*

77
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Ibrahim, vlasnik Hasan-aga, 1845. – 1846.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, bjelokost, koralj; kovanje, filigran, rezbarenje, tauširanje, pozlata
jatagan: 720 x 570 x 34 mm;
korice: 585 mm
HPM/PMH-031263

Držak od bjelokosti, s manjim polukružnim ušima. Spojnica i nastavak drška od željeza, ukrašeni pozlaćenim viticama. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. S obje strane sječiva pozlaćena vitičasta ornamentika s arabičkim tekstom, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Ibrahim 1262. (godina po Hidžri), vlasnik Hasan aga. // Srce, zbog jedne duše svakoj duši se ne zamjeraj.' Korice drvene, presvučene u crnu kožu, okovane na ustima i vršku mjedenim limom. Na gornjem okovu kožna petlja. Vršak sječiva nedostaje. Kupljeno od Mare Schwarz iz Zagreba, 1982. godine. Pripadalo Zbirci Dragutina Schwarz. *Bibl.: Šerčer, M. 1983., kat. br. 38.*

78
JATAGAN BJELOSAPAC
1853. (?)
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, koralj, bakar, staklo; kovanje, filigran, rezbarenje, tauširanje, pozlata
jatagan: 695 x 550 x 30 mm;
korice: 665 mm
HPM/PMH-031264

Držak od žuto-smeđe kosti, s većim usjećenim ušima. Spojnica od pozlaćenog bakra, s uložnim dugoljastim brazdanim koraljima (6 komada, 1 nedostaje). Na nastavku drška filigranski ukras kolutića. Na listolikom ukrasu po jedno crveno stakleno oko. Sječivo jednobridno, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. S jedne strane znak Salomonovog pečata, a s druge strane arabički natpis s godinom '1271.' po Hidžri. (Natpis zbog oštećenja nečitljiv. Iz njega se može zaključiti broj 127, što bi moglo značiti da je to godina izrade, dakle ili 1127 ili 1270. po Hidžri, odnosno 1715. ili 1853.). Korice drvene, presvučene u kožu i okovane na ustima i na vršku. Okov na vršku završava glavicom nemani.

Kupljeno od Mare Schwarz iz Zagreba, 1982. godine. Pripadalo Zbirci Dragutina Schwarz. *Bibl.: Šerčer, M. 1983., kat. br. 39.*

79
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Husein, vlasnik Sulejman, 1857. – 1858.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje
jatagan: 760 x 613 x 33 mm
HPM/PMH-013075

Držak od žučkaste kosti, s usjećenim ušima. Spojnica od bakra, ukrašena punciranim vegetabilnim ornamentima. Na nastavku drška zrnati uzorak, a na listolikom dijelu vegetabilna ornamentika. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. S jedne strane sječiva srebrom tauširani medaljon sa Salomonovim pečatom, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi:

'Izradio Husein, vlasnik Sulejman. 1274. (godina po Hidžri)'. Korice nedostaju. Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 67; Šerčer, M. 1976., kat. br. 31.

80
JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Husein, vlasnik Selim, 1860. – 1861.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro, koralj; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, pozlata, filigran
jatagan: 750 x 590 x 32 mm
HPM/PMH-013057

Držak od žučkaste kosti, s usjećenim ušima. Spojnica od pozlaćenog bakra, ukrašena filigranom i sa sedam duguljastih žlijebljenih koralja. Nastavak drška ukrašen filigranom s motivom kolutića. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. S jedne strane sječiva srebrom tauširani medaljon sa Salomonovim pečatom, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: *'Izradio Husein, vlasnik Selim. 1277. (godina po Hidžri)'. Korice nedostaju. Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 68.*

81
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Salih, vlasnik Mehmed aga, 1860. – 1861.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro, koralj; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, pozlata, filigran
jatagan: 755 x 600 x 32 mm
HPM/PMH-013079

Držak od žučkaste kosti, s usjećenim ušima. Spojnica od pozlaćenog bakra, ukrašena filigranom i trima sačuvanim

duguljastim koraljima. Nastavak drška od bakra, ukrašen filigranom s motivom kolutića. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. S jedne strane sječiva srebrom tauširani medaljon sa sunčevim krugom ili slobodno stiliziranim Salomonovim pečatom, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: *'Nema mladića kao što je Alija, niti sablje kao što je Zulfikar. // Izradio Salih, vlasnik i posjednik Mehmed aga. // O srce, zbog jedne duše svakoj duši se ne zamjeraj, / Zbog uživanja ovog svijeta sultanu se ne zamjeraj. // Godina 1277. (po Hidžri)'. Korice nedostaju. Iz bivšeg Ratnog muzeja u Zagrebu. Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 69; Šerčer, M. 1976., kat. br. 32.*

82
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Husein, vlasnik Ibrahim, 1860. – 1861.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro, koralj; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, pozlata, filigran
jatagan: 715 x 575 x 34 mm
HPM/PMH-000279

Držak od tamnožute kosti, s polukružnim ušima i rezbarenim naborima na koštanim oblogama. Spojnica od metala, ukrašena filigranom i sa sedam duguljastih, žlijebljenih koralja. Nastavak drška s filigranskim ukrasom kolutića, a listoliki dio uz ukras filigrana ima dva crvena staklena oka. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s dva uska žlijeba uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširani medaljon sa Salomonovim pečatom, a s druge strane u medaljonu arabički natpis, koji u prijevodu glasi: *'Izradio Husein, vlasnik Ibrahim. 1277. (godina po Hidžri)'. Korice nedostaju. Nađeno u Bosni. Iz zbirke dr. Josipa Fona u Zagrebu. Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 70.*

83
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Abdullah, vlasnik Salih beg, 1861. – 1862.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro, koralj; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, pozlata, filigran
jatagan: 770 x 615 x 33 mm
HPM/PMH-002837

Držak od žute kosti, s većim usjećenim ušima. Spojnica od bakra, ukrašena filigranom, s četiri okrugla koralja. Nastavak drška i listoliki ukras na sječivu od bakra, ukrašeni filigranom. Na nastavku drška filigranski ukras kolutića. Na listolikom dijelu po jedno zeleno stakleno oko. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, sa dva uska žlijeba uz hrbat. S jedne strane sječiva srebrom tauširani medaljon sa slobodno stiliziranim Salomonovim pečatom i spiralom, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: *'Izradio Abdullah sin hadži Huseinagin. / Vlasnik i posjednik Salih beg. 1278. (godine po Hidžri). // O srce, zbog jedne duše svakoj duši se ne zamjeraj, / Zbog uživanja ovog svijeta sultanu se ne zamjeraj'. Korice nedostaju. Kupljeno od Milana Praunspergera u Zagrebu 1940. godine. Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 71; Šerčer, M. 1976., kat. br. 33; Šerčer, M. 1989., red. br. 56.*

84
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Osman, vlasnik Alija, 1862. – 1863.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro, koralj; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, pozlata, filigran
jatagan: 690 x 550 x 34 mm
HPM/PMH-013093

Držak od žučkaste kosti, s polukružnim ušima i rezbarenim naborima na koštanim oblogama. Spojnica od bakra, ukrašena

filigranom, s četiri duguljasta, žlijebljena, i s četiri okrugla koralja. Nastavak drška i listoliki ukras sječiva ukrašeni filigranom. Na nastavku drška je i filigranski ukras kolutića. Na listolikom ukrasu po jedno stakleno crveno oko. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširani medaljon sa Salomonovim pečatom, a s druge strane u medaljonu arabički natpis, koji u prijevodu glasi: *'Izradio Osman, vlasnik i posjednik Alija. 1279. (godina po Hidžri)'. Korice nedostaju. Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 72.*

85
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Salih, vlasnik Mustafa aga, 1862. – 1863.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro, koralj; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, pozlata, filigran
jatagan: 765 x 615 x 36 mm
HPM/PMH-011539

Držak od žute kosti, s većim usjećenim ušima. Spojnica od pozlaćenog bakra, ukrašena filigranom, s pet sačuvanih koralja. Nastavak drška i listoliki ukras sječiva od bakra, ukrašeni filigranom. Na nastavku drška filigranski ukras kolutića. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. S jedne strane sječiva srebrom tauširani medaljon sa sunčevim krugom i spiralom, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: *'Izradio Salih, vlasnik i posjednik Mustafa aga. Osloni se na... 1280. (godina po Hidžri). // O srce, zbog jedne duše svakoj duši se ne zamjeraj. Uživanje svijeta...'. Korice nedostaju. Ukrasno kamenje na spojnici drška i na listolikom ukrasu sječiva nedostaje. Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 74; Šerčer, M. 1976., kat. br. 35.*

86
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Salih, vlasnik Hasan aga, 1863. – 1864.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro, koralj; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, pozlata, filigran
jatagan: 740 x 595 x 32 mm
HPM/PMH-003071

Držak od tamnožute kosti, s fasetiranim ušima. Spojnica od metala, ukrašena filigranom, i ostacima okova u kojima se nalazilo ukrasno kamenje. Nastavak drška i listoliki ukras sječiva od metala, ukrašeni filigranom. Na nastavku drška filigranski ukras kolutića. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. S jedne strane sječiva srebrom tauširani medaljon sa znakom sunčevog kruga sa spiralom u sredini, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: *'Izradio Salih, vlasnik i posjednik Hasan aga. Osloni se na... 1280. (godina po Hidžri). // O srce, zbog jedne duše svakoj duši se ne zamjeraj. Uživanje svijeta...'. Korice nedostaju. Ukrasno kamenje na spojnici drška i na listolikom ukrasu sječiva nedostaje. Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 74; Šerčer, M. 1976., kat. br. 35.*

87
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Mehmed, vlasnik Mustafa, 1864. – 1865.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro, koralj, staklo; kovanje, rezbarenje, punciranje, jetkanje, filigran
jatagan: 715 x 565 x 32 mm
HPM/PMH-013083

Držak od žučkaste kosti, s većim usjećenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena filigranom, sa četiri dugoljasta koralja i jednim tamnocrvenim staklenim okom. Na nastavku drška filigranski ukras kolutića. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. S jedne strane sječiva jetkani vegetabilno-linearni ukras, a s druge strane jetkani arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Mehmed, vlasnik i posjednik Mustafa'. 1281. (godina po Hidžri)'. Korice nedostaju. Iz Muzeja Braće Hrvatskog Zmaja u Ozlju. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 75; Šerčer, M. 1976., kat. br. 36.*

88
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Mehmed, vlasnik Husein, 1865. – 1866.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro, koralj, staklo; kovanje, rezbarenje, punciranje, jetkanje, filigran
jatagan: 745 x 590 x 33 mm
HPM/PMH-013082

Držak od žučkaste kosti, s većim usjećenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena filigranom, s pet duguljastih žlijebljenih koralja. Na nastavku drška filigranski ukras kolutića. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s jednim uskim žlijebom uz hrbat. S jedne strane sječiva jetkani vegetabilno-linearni ukras, a s druge strane jetkani arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Mehmed, vlasnik i posjednik Husein. 1282. (godina po Hidžri)'. Korice nedostaju. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 76; Šerčer, M. 1976., kat. br. 37.*

89
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Abdulah (?), vlasnik Mustafa aga, 1866. – 1867.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, filigran
jatagan: 800 x 650 x 35 mm
HPM/PMH-013089

Držak od žute kosti, s većim zaobljenim ušima, rezbarenim naborima i vertikalnim crtama na oblogama. Spojnica od metala, ukrašena filigranom. Nastavak drška jednostavan. Sječivo jednobridno, zakrivljeno, s jednim uskim žlijebom uz hrbat. S jedne strane sječiva žig s imenom 'Abd' (Abdulah?) i srebrom tauširani vegetabilno-linearni ukras, a s druge strane sječiva dulji, djelomično čitljiv, tauširani arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Nema mladića kao Alija, niti sablje kao Zulfikar. 1283. (godina po Hidžri). // ...vlasnik i posjednik Mustafa aga. // Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob Mustafa'. Korice nedostaju. Iz bivšeg Ratnog muzeja u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 77; Šerčer, M. 1976., kat. br. 38.*

90
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio hadži Ibrahim, vlasnik Husein, 1868. – 1869.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro, ukrasno kamenje; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, filigran
jatagan: 710 x 560 x 35 mm
HPM/PMH-013068

Držak od žučkaste kosti, s polukružnim ušima. Spojnica od bakra, ukrašena filigranom i ukrasnim kamenjem. Nastavak drška jednostavan, a listoliki ukras na sječivu ukrašen filigranom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s jednim uskim žlijebom uz hrbat. S jedne strane sječiva srebrom tauširana rozeta u medaljonu, a s druge strane tauširani arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio hadži Ibrahim, vlasnik Husein. Godina 1285. (po Hidžri). // Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob'. Korice nedostaju. Nađeno prilikom oranja između Rakovice i Drežnika 1909. godine. Kupljeno od Marijana Glavana u Zagrebu 1953. godine. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 78.*

91
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Osman, vlasnik Alija, 6. rujna 1878.
Osmansko Carstvo, Bosna, Prijedor
čelik, kost, bakar, srebro, drvo, koža; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, filigran
jatagan: 507 x 395 x 29 mm; korice: 455 mm
HPM/PMH-000281

Držak od žute kosti, s manjim zaobljenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena filigranom. Nastavak drška i listoliki ukras na sječivu od metala, također ukrašeni filigranom. Na nastavku drška filigranski motiv kolutića. Sječivo čelično, jednobridno, ravno. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika i natpis latinicom: "Priedor, 6/9 1878", a s druge strane arabički tekst, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Osman, vlasnik Alija'. Korice drvene, presvučene u kožu, okovane na ustima i na vršku metalom. Nađeno u Bosni. Iz zbirke dr. Josipa Fona u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 79; Šerčer, M. 1976., kat. br. 39.*

Jatagani s natpisom, bez datuma izrade

92
JATAGAN CRNOSAPAC
vlasnik Abdi, druga pol. 18. st. – oko 1830.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost; kovanje, lijevanje, jetkanje
jatagan: 470 x 350 x 25 mm
HPM/PMH-000297

Držak od tamne kosti, s manjim usjećenim ušima. Spojnica drška metalna, ukrašena baroknom ornamentikom. Nastavak drška jednostavan, bez listolikog ukrasa. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane žig bez teksta i arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Vlasnik Abdi'. Korice nedostaju. Pronađeno u Bosni. Iz zbirke dr. Josipa Fona iz Zagreba. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 80; Šerčer, M. 1976., kat. br. 80.*

93
JATAGAN CRNOSAPAC
izradio Alija (?), druga pol. 18. st. – oko 1830.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro, koža; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje
jatagan: 700 x 555 x 32 mm
HPM/PMH-000303

Držak od tamne kosti, s usjećenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena. Nastavak drška presvučen kožom, a listoliki ukras sječiva dekorativno usječen i ukrašen. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. S jedne strane sječiva ornamentika s medaljonom u kojemu je Salomonov pečat, a s druge strane nečitljiv natpis i žig s imenom 'Alija' (možda majstor oružar?). Korice nedostaju. Nađeno u Bosni. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 81.*

94
JATAGAN CRNOSAPAC
izradio Hasan, vlasnik Omer, druga pol. 18. st. – oko 1830.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje
jatagan: 755 x 610 x 30 mm
HPM/PMH-018144

Držak od tamne kosti, s većim usjećenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena vegetabilnom ornamentikom. Na nastavku drška ukras ljusaka koje se nalaze i na dijelu hrpta. Listoliki ukras sječiva s baroknom ornamentikom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s jednim uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne stra-

ne vegetabilno-linearni ornamentici, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Hasan, vlasnik Omer. // Oslanjam se na mog Stvoritelja, rob'. Korice nedostaju. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 82.*

95
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Hasan, vlasnik Alija, druga pol. 18. st. – oko 1830.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje
jatagan: 660 x 520 x 30 mm; korice: 590 mm
HPM/PMH-013055

Držak od žučkaste kosti s duguljastim polukružnim ušima. Spojnica drška i listoliki ukras sječiva od metala, ukrašeni baroknim ornamentima. Na nastavku drška ukras ljusaka. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane vegetabilno-linearni ornamentici, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Hasan, vlasnik Alija'. Korice drvene, presvučene kožom, a na vršku i na ustima okovane metalom. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 83; Šerčer, M. 1976., kat. br. 41.*

96
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Osman, vlasnik Mustafa, druga pol. 18. st. – oko 1830.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje
jatagan: 620 x 490 x 28 mm; korice: 585 mm
HPM/PMH-000286

Držak od žučkaste kosti s manjim ušima. Spojnica od metala ukrašena baroknim ornamentima. Nastavak drška presvučen mjedanim ornamentiranim limom. Na gornjem dijelu sječiva ostaci listolikog ukrasa s baroknim ornamentima. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Osman, vlasnik Mustafa'. Korice drvene, presvučene kožom, a na vršku i na ustima okovane metalom. Nađeno u Bosni. Darovao Ivan Pajlok, učitelj u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 84.*

97
JATAGAN CRNOSAPAC
vlasnik Ibrahim, druga pol. 18. st. - oko 1830. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, mjed; kovanje, rezbarjenje, punciranje, tauširanje jatagan: 610 x 485 x 27 mm; korice: 587 mm HPM/PMH-002539

Držak od tamne kosti s manjim usjećenim ušima. Spojnica od mjedi, ukrašena baroknim ornamentima. Koštane obloge učvršćene zakovicama oko kojih su koštani kolutići. Nastavak drška od mjedi, jednostavan. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane mjedanom žicom tauširani arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Vlasnik Ibrahim'. Korice nedostaju. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 85.*

98
JATAGAN CRNOSAPAC
izradio Uzun Salih, vlasnik Bekir, druga pol. 18. st. - oko 1830. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, metal, srebro; kovanje, rezbarjenje, punciranje, tauširanje, filigran jatagan: 700 x 555 x 32 mm; korice: 660 mm HPM/PMH-002362

Držak od tamne kosti s većim usjećenim ušima. Spojnica od metala ukrašena filigranom. Na nastavku drška ukras ljusaka. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge srebrom tauširani arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio ovo tebi Uzun Salih, vlasnik Bekir. / Neka je nož u ruci a na jeziku Slavni'. Korice drvene, presvučene u crvenu i smeđu kožu. Kožni omot obrubljen na više mjesta dekorativnom zlatnom vrpcom. Na koricama bilješka: *Handžar harambaše Tadića kojega je ulovio, kao graničarski kapetan u Drežniku, Miroslav b(a)r(un) Kulmer 1838. g.* Iz zbirke Kulmer. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 86.*

99
JATAGAN CRNOSAPAC
izradio Ibrahim, vlasnik Ahmed, druga pol. 18. st. - oko 1830. (vjerojatno 1812. -1813.) Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, srebro; kovanje, rezbarjenje, punciranje, tauširanje jatagan: 745 x 605 x 30 mm HPM/PMH-018138

Držak od tamne kosti s većim usjećenim ušima. Spojnica, nastavak drška i listoliki ukras sječiva od srebra, s baroknim ornamentima. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširani arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Ibrahim, vlasnik Ahmed. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob Ahmed.'. Korice nedostaju. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 87; Šerčer, M. 1976., kat. br. 42.*

100
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Mehmed, druga pol. 18. st. - oko 1850. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, mjed; kovanje, rezbarjenje, punciranje, tauširanje jatagan: 750 x 620 x 35 mm; korice: 680 mm HPM/PMH-000283

Držak od žute kosti s manjim spojenim ušima. Spojnica od mjedi bogato ukrašena kasnobaroknim ornamentima (školjke, zavoji). Isti ukras na nastavku drška i na listolikom ukrasu sječiva. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane žig s arabičkim natpisom, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Mehmed'. Korice drvene, presvučene kožom i okovane mjedi na ustima i na vršku. Na gornjem okovu splet remena s duljom petljom. Spojnica drška djelomično nedostaje. Nađeno u Bosni. Darovao Ivan Pajlok, učitelj u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 88; Šerčer, M. 1976., kat. br. 43.*

101
JATAGAN BJELOSAPAC
vlasnik Mehmed, druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, mjed, koralj; kovanje, rezbarjenje, punciranje, tauširanje, filigran, pozlata jatagan: 720 x 585 x 33 mm; korice: 635 mm HPM/PMH-000278

Držak od žute kosti s usjećenim ušima. Spojnica od pozlaćenog metala, ukrašena filigranom, i sa tri dugoljasta i dva okrugla koralja. Na nastavku drška filigranski ukras kolutića, a na listolikom dijelu ukras filigrana. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s jednim uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširan znak Salomonovog pečata, a s druge strane djelomično čitljiv arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '... vlasnik Mehmed'. Korice drvene, presvučene kožom i okovane na ustima i na vršku. Nađeno u Bosni. Iz zbirke dr. Josipa Fona u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 89.*

102
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Osman baša, druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, bakar; kovanje, rezbarjenje, punciranje, tauširanje, filigran jatagan: 570 x 450 x 28 mm HPM/PMH-002197

Držak od žute kosti, s manjim usjećenim ušima. Spojnica od bakra, ukrašena filigranom. Nastavak drška od bakra, ukrašen s jedne strane filigranom, s motivom

kolutića, a s druge strane jednostavan, s poprečnim brazdama. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s jednim uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane niz koncentričnih kružnica, a s druge strane djelomično čitljiv arabički natpis, koji u prijevodu glasi: '... izradio Osman baša'. Korice nedostaju. Kupljeno 1929. godine. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 90.*

103
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Mehmed, vlasnik Mustafa, druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, metal, staklo; kovanje, rezbarjenje, punciranje, tauširanje, filigran jatagan: 685 x 540 x 29 mm HPM/PMH-013077

Držak od žute kosti, s usjećenim ušima. Spojnica od pozlaćenog metala, ukrašena filigranom. Nastavak drška i listoliki ukras sječiva ukrašeni filigranom i po jednim staklenim okom. Na nastavku drška filigranski ukras kolutića. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s jednim uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana ornamentika nazubljenog sunčanog kruga, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Mehmed, vlasnik Mustafa...'. Korice nedostaju. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 91; Šerčer, M. 1976., kat. br. 44.*

104
JATAGAN BJELOSAPAC
druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, metal, staklo; kovanje, rezbarjenje, punciranje, tauširanje, filigran jatagan: 610 x 488 x 27 mm HPM/PMH-013059

Držak od žutosmeđe kosti, s manjim usjećenim ušima. Spojnica od metala ukrašena filigranom i crvenim staklima. Na nastavku drška ukras filigrana s motivom kolutića. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s jednim uskim žlijebom uz hrbat. S jedne strane sječiva nečitki arabički natpis. Korice nedostaju. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 92.*

105
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Alija, vlasnik Mehmed, druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan čelik, kost, metal, staklo; kovanje, rezbarjenje, punciranje, tauširanje, filigran jatagan: 700 x 558 x 34 mm; korice: 644 mm HPM/PMH-013072

Držak od žute kosti, s usjećenim ušima. Spojnica, nastavak drška i listoliki ukras na sječivu od pozlaćenog bakra, ukrašeni filigranom. Na nastavku drška filigranski ukras kolutića. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširani vegetabilno-linearni ukras, a s druge strane djelomično čitljiv arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Alija, vlasnik Mehmed'. Ostatak natpisa

je nečitljiv. Korice drvene, presvučene u cijelosti u ornamentiranu mjed.
Iz bivšeg Ratnog muzeja u Zagrebu.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 93.

106
JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Mustafa, vlasnik Mehmed, druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, staklo; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, filigran
jatagan: 745 x 585 x 35 mm;
korice: 750 mm
HPM/PMH-018169

Držak od žute kosti, s velikim usjećenim ušima. Spojnica od pozlaćenog bakra, ukrašena filigranom. Nastavak drška omotan kožom, a na listolikom ukrasu ornamentika filigrana i po jedno crveno oko. Sječivo čelično, jednostrano, zakrivljeno, s jednim uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane vrsta rozete, a s druge arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Mustafa, vlasnik Mehmed. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob'. Korice drvene, rezbarene, presvučene u kožu, a na ustima i vršku u metal.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 95; Šerčer, M. 1976., kat. br. 46.

107
JATAGAN BJELOSAPAC

druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, koralj, tirkiz; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, filigran
jatagan: 815 x 670 x 30 mm
HPM/PMH-003076

108
JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Abdija, druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, koralj; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, filigran
jatagan: 720 x 570 x 35 mm
HPM/PMH-002540

Držak od žučkaste kosti, s duguljastim, polukružnim ušima. Spojnica od metala, ukrašena gustim nizom naizmjenično postavljenih duguljastih koralja i tirkiza. Na nastavku drška, između kosih crta, gusti niz kuglica, a na listolikom ukrasu sječiva između kuglica naizmjenično postavljeni koralji i tirkizi. Sječivo čelično, jednostrano, zakrivljeno. S jedne strane sječiva u cijeloj duljini srebrom tauširana ornamentika, a s druge strane teško čitljiv arabički natpis s imenima sedmorice spavača u spilji kod Efeza i imenom njihova psa: 'Yemliha, Mekselina, Meslina, Mernus, Debernus, Saznus, Kefestatayus, Kitmir.' Korice nedostaju.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 96; Šerčer, M. 1976., kat. br. 47.

Držak od žučkaste kosti, s većim, usjećenim ušima. Spojnica od bakra, ukrašena filigranom, s tri duguljasta i tri okrugla koralja. Sječivo čelično, jednostrano, zakrivljeno, s jednim uskim i jednim širim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linear-na ornamentika, a s druge strane utisnuti žig i arabički tekst, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Abdija, vlasnik...'. Korice nedostaju.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 97; Šerčer, M. 1976., kat. br. 48.

109
JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Agan, druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, koralj; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, filigran
jatagan: 720 x 570 x 35 mm
HPM/PMH-003077

Držak od žutosmede kosti, s usjećenim ušima. Spojnica od pozlaćenog bakra, ukrašena filigranom i sa sedam duguljastih žlijebljenih koralja. Nastavak drška s listolikim ukrasom sječiva od pozlaćenog bakra ukrašen filigranom. Na nastavku drška filigranski ukras kolutića. Sječivo čelično, jednostrano, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširan znak sunčevog kruga, a s druge strane srebrom tauširan arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Agan...' (Ime vlasnika je izbrisano). Korice nedostaju.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 98; Šerčer, M. 1976., kat. br. 49.

110
JATAGAN BJELOSAPAC

druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, ukrasno kamenje; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, filigran
jatagan: 675 x 535 x 32 mm
HPM/PMH-013081

Držak od žute kosti, s usjećenim ušima. Spojnica od bakra, ukrašena filigranom i ukrasnim kamenjem, od kojih su sačuvana samo dva crvena zrna. Nastavak drška i listoliki ukras sječiva od metala, ukrašeni filigranom. Na nastavku drška filigranski ukras kolutića. Sječivo čelično, jednostrano, zakrivljeno, s jednim uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširan znak nazubljenog sunca,

111
JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Mehmed, druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, koralj; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, filigran
jatagan: 670 x 540 x 30 mm;
korice: 595 mm
HPM/PMH-013052

Držak od žute kosti, s manjim usjećenim ušima. Spojnica od pozlaćenog bakra, s ukrasom filigrana i s dva sačuvana duguljasta koralja. Na nastavku drška filigranski ukras kolutića, a na listolikom dijelu uz ukras filigrana dva staklena oka. Sječivo čelično, jednostrano, ravno. Na sječivu s jedne strane utisnut žig s imenom: 'Mehmed'. Korice drvene, presvučene u cijelosti u metal.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 100.

112
JATAGAN BJELOSAPAC

vlasnik Mustafa, kraj 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, zlato, koralj; kovanje, rezbarenje, punciranje, tauširanje, filigran
jatagan: 655 x 515 x 32 mm
HPM/PMH-013076

obrubljenog kružnicom, sa spiralom u sredini (ili slobodno stiliziran Salomonov pečat), a s druge strane utisnuti žig i arabički natpis. U natpisu je jedina čitljiva riječ, koja u prijevodu glasi: 'Izradio...'. U žigu se nalazi arabički tekst, čiji prijevod glasi: 'Izradio Njegov rob'. Korice nedostaju.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 99; Šerčer, M. 1976., kat. br. 50.

113
JATAGAN CRNOSAPAC

vlasnik Mustafa, kraj 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje
jatagan: 740 x 595 x 32 mm
HPM/PMH-000761

Držak od žutosmede kosti, s blago fasetiranim ušima. Spojnica od metala, ukrašena utisnutim ornamentima. Na nastavku drška zrnati uzorak, a na listolikom dijelu ukras filigrana. Sječivo čelično, jednostrano, zakrivljeno, s jednim uskim žlijebom uz hrbat. S jedne strane sječiva zlatom tauširana ornamentika, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio ..., vlasnik Mustafa. / O vječni (Bože), učini blagoslovljenim ovaj nož...'. Korice nedostaju.
Iz bivšeg Ratnog muzeja u Zagrebu.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 101; Šerčer, M. 1976., kat. br. 51.

114
JATAGAN BJELOSAPAC

izradio Arif, kraj 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan, Sarajevo
čelik, kost, mjed; kovanje, rezbarenje, tauširanje
jatagan: 570 x 435 x 32 mm
HPM/PMH-002804

Držak od bjelokosti, s manjim duguljastim, polukružnim ušima. Držak ukrašen ukucanim kolutićima i glavicama mjednih čavala. Spojnica i nastavak drška od mjedi, ukrašeni nizom zupčastih linija, a između ušiju na spojnici niz zrnatih izbočina. Sječivo čelično, jednostrano, zakrivljeno. S jedne strane sječiva tauširana vegetabilna ornamentika, a s druge također vegetabilna ornamentika s arabičkim natpisom, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Arif, Sarajevo'. Korice nedostaju.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 103; Šerčer, M. 1976., kat. br. 53.

**115
JATAGAN CRNOSAPAC**

izradio Ferid,
kraj 18. st. - druga pol. 19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, mjed, olovo, koža; kovanje,
rezbarenje, jetkanje
jatagan: 650 x 520 x 30 mm;
korice: 560 mm
HPM/PMH-003074

Držak od tamne kosti, s manjim, zaobljenim ušima, ukrašen ukucanim olovnim i mjednim čavličima, kolutićima i žutozelenim sitnim ukrasnim pločicama. Spojnica od metala ukrašena na rubu zupčastim crticama. Nastavak drška od mjedi, s listolikim ukrasom sječiva s baroknom ornamentikom, ovijenom oko stiliziranog sunčanog kruga. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. S jedne strane sječiva ornamentika s vrlo slobodno stiliziranim Salomonovim pečatom ili simbolom sunca, a s druge strane utisnuti žig s imenom 'Ferid (?)' i nečitljiv natpis. Korice drvene, presvučene u cijelosti u kožu. U gornjem dijelu korica mjedeno puce. Kupljeno od Milana Praunspbergera u Zagrebu 1940. godine.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 104; Šerčer, M. 1976., kat. br. 54.

**116
JATAGAN CRNOSAPAC**

izradio Mustafa, vlasnik Bekir,
1809. - 1810.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, mjed, srebro; kovanje,
rezbarenje, tauširanje
jatagan: 670 x 540 x 30 mm
HPM/PMH-018143

Držak od tamne kosti s usječenim ušima. Spojnica od mjedi, brazdana. Listoliki ukras na sječivu s baroknim ornamentima. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširani vegetabilno-linearni ornament, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Mustafa, vlasnik Bekir. / Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob'. Korice nedostaju.
Iz bivšeg Ratnog muzeja u Zagrebu.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 105.

**117
JATAGAN BJELOSAPAC**

izradio Hasan,
1813. - 1814.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, drvo, koralj, koža;
kovanje, rezbarenje, filigran
jatagan: 655 x 502 x 30 mm;
korice: 590 mm
HPM/PMH-000282

Držak od žučkaste kosti, s usječenim ušima. Spojnica od metala sa sačuvanim tragovima pozlate, ukrašena filigranom i sa šest dugoljastih, žlijebljenih koralja. Nastavak drška također ukrašen filigranom s motivom kolutića. Sječivo čelično, jednobridno, blago zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane žig s arabičkim natpisom, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Hasan'. Korice drvene, presvučene u kožu i okovane na ustima i na vršku metalom. Na gornjem okovu manja ušica. Korice opletene četveroprutim remenom. Nađeno u Bosni.
Darovao Ivan Pajlok, učitelj u Zagrebu.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 106.

**118
JATAGAN CRNOSAPAC**

1840. - 1860.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, mjed; kovanje, rezbarenje,
filigran
jatagan: 760 x 620 x 30 mm
HPM/PMH-013071

Držak od tamne kosti, sa spojenim usječenim ušima. Spojnica od mjedi, s utisnutim vegetabilnim ornamentima. Na nastavku drška zrnati uzorak, a na listolikom dijelu utisnuta vegetabilna ornamentika. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s jednim uskim žlijebom uz hrbat. S jedne strane sječiva srebrom tauširana stilizirana zvijezda ili sunčev krug, a s druge strane nečitljiv arabički natpis. Korice nedostaju.
Kupljeno od Milana Praunspbergera u Zagrebu 1940. godine.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 107; Šerčer, M. 1976., kat. br. 55.

**119
JATAGAN CRNOSAPAC**

izradio Husein,
1840. - 1860.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, mjed; kovanje, rezbarenje
jatagan: 675 x 550 x 30 mm
HPM/PMH-018140

Držak od tamne kosti s manjim, spojenim ušima. Spojnica od mjedi, s utisnutim vegetabilnim ornamentima. Na nastavku drška zrnati uzorak, a na listolikom dijelu sječiva utisnuta vegetabilna ornamentika. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. S jedne strane sječiva utisnut žig s

arabičkim natpisom, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Husein'. Korice nedostaju.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 108.

**120
JATAGAN CRNOSAPAC**

izradio / vlasnik (?) Ahmed,
1840. - 1860.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, mjed, drvo, srebro; kovanje,
rezbarenje, tauširanje
jatagan: 640 x 495 x 32 mm;
korice: 615 mm
HPM/PMH-018147

Držak od tamne kosti, sa zaobljenim ušima. Spojnica od mjedi, brazdana. Listoliki ukras sječiva od mjedi ukrašen utisnutim rozetama. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane mjednom žicom tauširan Salomonov pečat, a s druge strane arabički natpis u kojemu je čitljivo samo ime 'Ahmed'. Korice drvene, većim dijelom presvučene u metal.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 109.

**121
JATAGAN BJELOSAPAC**

1840. - 1860.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro; kovanje,
rezbarenje, tauširanje, pozlata
jatagan: 780 x 610 x 33 mm
HPM/PMH-013053

Držak od svijetložute kosti, s većim usječenim ušima. Spojnica od pozlaćenog bakra, ukrašena utisnutim vegetabilnim

ornamentima. Na nastavku drška zrnati uzorak, a na listolikom dijelu ukras filigrana s rozetama. Na hrptu ukras ljusaka. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane ukras s ukomponiranim medaljonom u kojemu je znak Salomonovog pečata, a s druge strane arabički natpis koji je nečitljiv. Korice nedostaju.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 110; Šerčer, M. 1976., kat. br. 56.

**122
JATAGAN BJELOSAPAC**

izradio Salih, vlasnik Mehmed,
1862. - 1864.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, staklo, staklena pasta,
srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje,
filigran
jatagan: 715 x 565 x 30 mm
HPM/PMH-018153

Držak od žutosmede kosti, s manjim usječenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena filigranom, s jednim staklenim okom i sa sedam crvenkastih ukrasnih zrna. Nastavak drška i listoliki ukras sječiva ukrašeni filigranom. Na nastavku drška filigranski ukras kolutića. Na listolikom ukrasu sječiva sa svake strane po jedno stakleno oko. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s jednim uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširan znak Salomonovog pečata, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Salih, vlasnik Mehmed'. Korice nedostaju.
Iz bivšeg Ratnog muzeja u Zagrebu.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 111; Šerčer, M. 1976., kat. br. 57.

**123
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM**

izradio Ahmed, vlasnik Hasan beg,
19. st..
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, mjed, drvo, srebro; kovanje,
rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 630 x 510 x 30 mm;
korice: 600 mm
HPM/PMH-000304

Držak od mjedi, s manjim usječenim ušima, ukrašen baroknom ornamentikom. Isti ukras na mjedenoj nastavku drška i na listolikom dijelu. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. S jedne strane sječiva arabički natpis, koji u prijevodu glasi: 'Izradio Ahmed, vlasnik Hasan beg'. Korice drvene, okovane u cijelosti u metal.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 112.

**124
JATAGAN CRNOSAPAC**

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, drvo, koža; kovanje, rezbarenje, jetkanje
jatagan: 760 x 625 x 38 mm;
korice: 650 mm
HPM/PMH-002363

Držak od tamne kosti, s manjim ušima. Spojnica od metala bez ukrasa, s jednostavnim nastavkom drška. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, sa dva šira žlijeba. Sječivo s obje strane u cijeloj duljini jetkano. Na sječivu s jedne strane u jednostavnu ornamentiku uklopljena nepravilna kružnica u kojoj se nalazi riječ koja bi se mogla čitati „san“ ili „šen“. Na drugoj strani sječiva nalaze se teško čitljiva, bez dijakritičkih točki, ispisana imena sedmorice spavača u spilji kod Efeza i ime njihova psa: *Yemliha, Mekselina, Meslina, Mernus, Debernus, Saznus, Kefestatayus, Kitmir*. Korice drvene, presvučene u kožu i okovane na ustima i na vršku.
Iz Zbirke Kulmer u Zagrebu.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 113.

**125
JATAGAN BJELOSAPAC**

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal; kovanje, rezbarenje, jetkanje
jatagan: 685 x 545 x 28 mm
HPM/PMH-009316

Držak od svijetložute kosti, s malim fasetiranim ušima. Sječivo čelično, jednobridno, blago zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane gravirana ornamentika s medaljonom,

u koji je ukomponiran znak slobodno stiliziranog Salomonovog pečata ili sunčevog simbola, a s druge je strane ornamentika s duguljastim poljem u kojemu je nejasan žig s natpisom u kojem su spomenuta trojica od sedmorice spavača u spilji kod Efeza: *Yemliha, Mekselina, Meslina*. Korice nedostaju.
Kupljeno od Vladana Desnice iz Islama Grčkog 1948. godine.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 114.

**126
JATAGAN CRNOSAPAC**

izradio Husein, vlasnik Ahmed, 19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje
jatagan: 670 x 530 x 32 mm
HPM/PMH-018145

Držak od tamne kosti, s većim usjećenim ušima. Nastavak drška jednostavan, od bakra. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. S jedne strane sječiva srebrom tauširani ukras, a s druge strane arabički natpis, koji u prijevodu glasi: *'Izradio Husein, vlasnik Ahmed'*. Korice nedostaju.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 115.

**127
JATAGAN BJELOSAPAC**

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, sedef, mjed, drvo, koža; kovanje, rezbarenje
jatagan: 550 x 410 x 28 mm;
korice: 520 mm
HPM/PMH-013047

Držak od kosti, sa sedefastim sjajem i duguljastim, polukružnim ušima. Spojnica od jednostavna metala. Nastavak drška od mjedi. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. S jedne strane sječiva utisnut nejasan žig. Korice drvene, presvučene u kožu, a na ustima i vršku okovane u mjed. Okov na vršku završava produljenom kuglicom. Okov na ustima ima zavarenu ušicu.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 116; Šerčer, M. 1976., kat. br. 58.

**128
JATAGAN CRNOSAPAC**

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, drvo, mjed, srebro, bakar, drvo, tkanina; kovanje, rezbarenje, jetkanje
jatagan: 705 x 573 x 32 mm;
korice: 645 mm
HPM/PMH-011698

Držak od crno obojenog drva, s manjim ušima. Drvene obloge drška učvršćene s po dvije bakrene zakovice, s mješanim kolutićima. Spojnica od ornamentiranog srebra. Nastavak drška s listolikim dijelom, od srebra, ukrašen. Okov na hrpu sječiva označen imenima sedmorice spavača u spilji kod Efeza i imenom njihova psa: *Yemliha, Mekselina, Meslina, Mernus, Debernus, Saznus, Kefestatayus, Kitmir*. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane ornamentika sa stiliziranim Salomonovim pečatom, a s druge strane utisnuti žig s nejasnim imenom i nečitljiv arabički natpis. Korice drvene, okovane u većem dijelu srebrnim ornamentiranim okovom.
Kupljeno od Milana Praunspergera iz Zagreba 1940. godine.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 117; Šerčer, M. 1976., kat. br. 59.

**129
JATAGAN S METALNIM DRŠKOM**

izradio Mustafa, vlasnik Alija, 19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, metal, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje
jatagan: 725 x 575 x 30 mm;
korice: 685 mm
HPM/PMH-018165

Držak s većim ušima, okovan u cijelosti u metal, s baroknim ornamentima. Nastavak drška jednostavan, a listoliki ukras na sječivu s razvedenim rubovima. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana ornamentika, a s druge arabički natpis, koji u prijevodu glasi: *'Izradio Mustafa, vlasnik Alija'*.

Oslanjam se na mog Stvoritelja, Njegov rob'. Korice drvene, presvučene u kožu i okovane na ustima i vršku.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 118; Šerčer, M. 1976., kat. br. 60.

**130
JATAGAN CRNOSAPAC**

izradio Ibrahim, vlasnik Husein baša, 19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, drvo, koža, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje
jatagan: 690 x 560 x 30 mm;
korice: 600 mm
HPM/PMH-013070

Držak od tamne kosti, s usjećenim ušima. Spojnica metalna. Dio drška od ušiju do sječiva omotan crvenom kožom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana vegetabilno-linearna ornamentika, a s druge arabički natpis, koji u prijevodu glasi: *'Izradio Ibrahim, vlasnik Husein baša. // Neka je nož u ruci a na jeziku Slavni'*. Korice drvene, presvučene u cijelosti u crvenu kožu, ukrašene s prednje strane zmijsolikom, prepletanom kožnom trakom. Na naličju korica kožna petlja.
Iz Primišlja (Lika).
Predao ing. Nikola Muić iz Zagreba 1941. godine.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 119; Šerčer, M. 1976., kat. br. 61.

**131
JATAGAN BJELOSAPAC**

izradio Ahmed, vlasnik Sejjid derviš Ismail, 19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, bjelokost, koralj; kovanje, filigran, rezbarenje, tauširanje, pozlata
jatagan: 660 x 515 x 28 mm;
korice: 560 mm
HPM/PMH-031266

Držak od bijele kosti, s posrebnom spojnicom na kojoj je ukras rozete s mrežom. Nastavak drška u pozlati s ornamentikom mreže i listova. Sječivo čelično, ravno, s uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s obje strane pozlačeni ukras vitica s arabičkim tekstom, koji u prijevodu glasi: *'Uradio Ahmed, vlasnik Sejjid derviš Ismail. Neka je ovaj nož njegovom vlasniku sretan. Moj Bože, od Tebe želim blagoslov'*. Na poleđini: *'Oslonio sam se na Alaha'*. Korice drvene, presvučene kožom, sa srebrnim okovima na ustima i vršku. Na gornjem okovu prsten s ušicom i četvrtastom alkom za navođenje remena.
Kupljeno od Mare Schwarz iz Zagreba, 1982. godine.
Pripadalo Zbirci Dragutina Schwarz.
Bibl.: Šerčer, M. 1983., kat. br. 41.

132
JATAGAN BJELOSAPAC
19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost; kovanje, rezbarenje,
tauširanje, pozlata
jatagan: 405 x 294 x 25 mm;
korice: 320 mm
HPM/PMH-031267

Držak od bijele kosti, s manjim, zaobljenim ušima, učvršćen s tri zakovice. U ušima sa svake strane ukras u obliku polukugle. Nastavak drška s jednostavnim glatkim okovom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva žlijeba uz hrbat. Na jednoj strani sječiva srcoliki žig s arabičkim tekstom. U oštećenom žigu teško čitljiva riječ koja bi odgovarala imenu *Lutfo* ili *Lutvo*, ili imenu *Nutko* (?). Korice drvene, okovane u cijeloj duljini svijetlim limom s ukrasima zupčastih crta. Sprijeda zupčastim crtama izvedena ornamentika s polumjesecom i zvijezdom. Na gornjem dijelu korica kožni remeni s petljom za privješanje. Kupljeno od Mare Schwarz iz Zagreba, 1982. godine. Pripadalo Zbirci Dragutina Schwarz. *Bibl.: Šerčer, M. 1983., kat. br. 42.*

133
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Omar,
19. st.
Osmansko Carstvo, Bosna, Sarajevo
čelik, bjelokost, drvo, koža, srebrna žica,
koralj; kovanje, iskucavanje, rezbarenje,
filigran, pozlata
jatagan: 440 x 340 x 25 mm;
korice: 370 mm
HPM/PMH-030554

Držak od bjelokosti, s manjim ušima. Spojnica drška s pozlatom u filigranu sa

sedam koraljnih zrna. Nastavak drška s listolikim ukrasom na sječivu, ukrašen filigranom s motivom kolutića. Na listolikom dijelu sa svake strane po jedno koraljno zrno. Sječivo konveksno-konkavno zakrivljeno, ukrašeno ukucanom srebrnom žicom, s kombinacijom s mjedi. Osnovni ukrasni motiv su vitice s polumjesecom i zvijezdom. Na sredini ukrasa na reversu sječiva nalazi se kartuša s arabičkim natpisom, koji u prijevodu glasi: *'Izradio Omar - Saraj bosna'*. Korice drvene, presvučene kožom. Vršak okovan. Na ustima korica metalni okov s ušicom. Kupljeno od Biserke Jožinec iz Susedgrada 1980. godine.

134
JATAGAN BJELOSAPAC
izradio Osman, vlasnik Muhamed,
19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
kovanje, rezbarenje, filigran,
iskucavanje; čelik, kost, staklo, bakar
jatagan: 615 x 505 x 30 mm
HPM/PMH-026855

Držak od crvenkastožute kosti s dva manja, lagano usječena uha. Spojnica od bakra, s ukrasima filigranskih rozeta i raznobojnog stakla. Na originalnom nastavku drška ukras kolutića. Sječivo jednobridno, zakrivljeno, a uskim žlijebom uz hrbat. Na sječivu s jedne strane u točkastom uzorku izveden arabički natpis s imenima majstora i vlasnika oružja, a koji u prijevodu glasi: *'Izradio Osman, vlasnik Muhamed'*. Na drugoj strani sječiva niz zarezava u koncentričnom slijedu. Korice nedostaju. Kupljeno kod Posrednika u Zagrebu 1978. godine.

135
JATAGAN CRNOSAPAC
vlasnik Omer,
19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, koža, mjed, rožina; kovanje,
lijevanje, rezbarenje, tauširanje
jatagan: 655 x 535 x 31 mm
HPM/PMH-078072

Držak od tamne kosti s većim, usječenim ušima. Mjedena spojnica drška, ukrašena izbočinama koje imitiraju piramidaste zakovice, te linearnim ukrasom i malim koncentričnim kružnicama. S jedne strane donjeg dijela drška zakovicom aplicirana mjedena pločica, ukrašena linearnim ukrasom. Donji dio drška je zapravo cjelina sa sječivom, a reljefno je ukrašen valovnicom i točkicama. Sječivo čelično, jednobridno, izvijeno. Na gornjem dijelu sječiva ugraviran barokni vitičasti ukras teških vitica. S prednje strane sječiva tauširana kartuša s arabičkim naptisom, koji je djelomično čitljiv, a u prijevodu glasi: *'Vlasnik Omer'*. Korice drvene, presvučene u crnu kožu, bez okova. Kupljeno od Irlava Doleneca 2005. godine.

136
JATAGAN BJELOSAPAC
druga pol. 18. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, srebro; kovanje,
rezbarenje, tauširanje
jatagan: 630 x 485 x 30 mm
HPM/PMH-010061

Držak od žute kosti, s polukružnim, duguljastim ušima. Spojnica od metala, s graviranom vegetabilnom viticom. Na nastavku drška tragovi vegetabilne ornamentike. Sječivo čelično, jednobridno,

ravno. Na sječivu s obje strane vidljivi tragovi srebrom tauširane ornamentike. Korice nedostaju. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 120.*

Jatagani bez natpisa i datuma

137
JATAGAN BJELOSAPAC
druga pol. 18. st. - 1830.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal; kovanje, rezbarenje
jatagan: 660 x 525 x 32 mm
HPM/PMH-018160

Držak od žute kosti, s manjim usječenim ušima. Spojnica i nastavak drška od metala. Na spojnici barokna ornamentika, a na nastavku drška ukras ljustaka. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Korice nedostaju. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 121.*

138
JATAGAN BJELOSAPAC
druga pol. 18. st. - 1830.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal; kovanje, rezbarenje
jatagan: 650 x 520 x 30 mm
HPM/PMH-000292

Držak od žute kosti, s manjim usječenim ušima. Spojnica, nastavak drška i listoliki ukras sječiva od metala. Na spojnici i na listolikom ukrasu barokna ornamentika. Na nastavku drška ukras ljustaka. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Korice nedostaju. Nađeno u Bosni. Darovao M. Goršetić, gimnazijalac, 1895. godine. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 122.*

139
JATAGAN BJELOSAPAC
druga pol. 18. st. - 1830.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, srebro; kovanje,
rezbarenje, tauširanje
jatagan: 655 x 530 x 30 mm
HPM/PMH-018148

Držak od žute kosti, s manjim usječenim ušima. Spojnica i nastavak drška od metala. Na spojnici barokne vitice, a na nastavku drška ukras ljustaka. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. Na sječivu s jedne strane vidljivi tragovi srebrom tauširane ornamentike. Korice nedostaju. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 123.*

140
JATAGAN BJELOSAPAC
druga pol. 18. st. - 1830.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, drvo, koža, mjed;
kovanje, rezbarenje
jatagan: 620 x 500 x 30 mm;
korice: 615 mm
HPM/PMH-000291

Držak od žute kosti sa sedefastim sjajem i manjim, duguljastim, polukružnim ušima. Spojnica od metala, s ostacima barokne ornamentike. Nastavak drška od metala s ukrasom ljustaka. Na listolikom ukrasu sječiva barokna ornamentika. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. Korice drvene, presvučene u kožu i okovane mjedi. Nađeno u Bosni. Iz zbirke dr. Ljudevita Gaja. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 124.*

141
JATAGAN BJELOSAPAC
druga pol. 18. st. - 1830.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, drvo, koža, mjed;
kovanje, rezbarenje
jatagan: 660 x 540 x 29 mm
HPM/PMH-018159

Držak od žučkaste kosti, s manjim usječenim ušima. Spojnica od metala s baroknim ornamentima. Nastavak drška s ovom kožom. Listoliki ukras sječiva s baroknom ornamentikom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Korice nedostaju. Iz bivšeg Ratnog muzeja u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 125.*

142
JATAGAN BJELOSAPAC
druga pol. 18. st. - 1830.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, drvo, koža, mjed;
kovanje, rezbarenje
jatagan: 685 x 570 x 32 mm;
korice: 585 mm
HPM/PMH-021921

Držak od žute kosti, s manjim spojenim ušima. Držak ukrašen nizom graviranih kružnica. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Korice drvene, okovane u cijelosti u mjed, s prikovanom ušicom na hrptu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 126.*

143
JATAGAN CRNOSAPAC
druga pol. 18. st. - 1830.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, drvo, koža, mjed;
kovanje, rezbarenje
jatagan: 680 x 555 x 30 mm;
korice: 565 mm
HPM/PMH-018146

Držak od tamne kosti, s fasetiranim ušima. Spojnica od metala ukrašena vegetabilnom ornamentikom, na nastavku drška motiv ljustaka, a na listolikom dijelu barokni ukras. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Korice drvene, okovane u cijelosti u mjed, s dvjema manjim ušicama. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 127.*

144
JATAGAN CRNOSAPAC
druga pol. 18. st. - 1830.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal; kovanje, rezbarenje,
tauširanje
jatagan: 725 x 595 x 32 mm
HPM/PMH-000298

Držak od tamne kosti, s fasetiranim ušima. Spojnica od metala ukrašena nizom elipsoidnih izbočina. Na nastavku

drška ukras ljusaka. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Korice nedostaju. Nađeno u Bosni. Darovao Ivan Pajlok, učitelj u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 128.*

145

JATAGAN CRNOSAPAC

druga pol. 18. st. - 1830. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, drvo, koža, mjed; kovanje, rezbarjenje
jatagan: 690 x 555 x 30 mm
HPM/PMH-018142

Držak od tamne kosti, s većim usječenim ušima. Spojnica od metala ukrašena vegetabilnom ornamentikom. Nastavak drška od drva prikucan čavlima. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Korice nedostaju. Iz bivšeg Ratnog muzeja u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 129.*

146

JATAGAN BJELOSAPAC

druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, ukrasni kamen, drvo, koža, mjed; kovanje, rezbarjenje, filigran
jatagan: 675 x 540 x 30 mm;
korice: 645 mm
HPM/PMH-010062

Držak od žučkaste kosti, s usječenim ušima. Spojnica od bakra, ukrašena filigranom i s pet ukrasnih crvenkastih zrna. Na nastavku drška i listolikom ukrasu sječiva filigranski ukras s motivom zavoja. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Korice drvene, presvučene u kožu i okovane na ustima

i na vršku u mjed. Okov na vršku ornamentiran. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 130.*

147

JATAGAN BJELOSAPAC

druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, staklo; kovanje, rezbarjenje, filigran
jatagan: 660 x 550 x 35 mm
HPM/PMH-009318

Držak od žute kosti, s manjim, zaobljenim ušima. Spojnica od bakra, s tragovima pozlate, ukrašena filigranom i sa šest crvenih stakala. Na nastavku drška ukras filigrana s motivom kružnica. Na listolikom ukrasu sječiva ukras filigrana i po jedno zeleno stakleno oko sa svake strane. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Korice nedostaju. Kupljeno od Vladana Desnice iz Islama Grčkog 1948. godine. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 131.*

148

JATAGAN BJELOSAPAC

druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, bakar, ukrasni kamen, staklo; kovanje, rezbarjenje, filigran
jatagan: 740 x 600 x 37 mm
HPM/PMH-000995

Držak od žute kosti, s većim, zaobljenim ušima. Spojnica od bakra, s tragovima pozlate, ukrašena filigranom i s devet crvenkastih ukrasnih zrna. Na nastavku drška ukras filigrana s motivom kružnica. Na listolikom ukrasu sječiva ukras filigrana i po jedno zeleno stakleno oko sa svake strane. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat.

Korice nedostaju. Nađeno u Bosni. Darovao Mile Šuput, umirovljeni topnički kapetan u Bakru 1902. godine. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 132; Šerčer, M. 1976., kat. br. 63.*

149

JATAGAN BJELOSAPAC

druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, koralj, kost, staklo; kovanje, lijevanje, filigran
jatagan: 700 x 560 x 35 mm
HPM/PMH-003079

Držak od žutosmede kosti s većim usječenim ušima. Spojnica od metala ukrašena filigranom, sa šest koralja i dva crvena staklena oka. Na nastavku drška ukras filigrana s motivom kružnica. Na listolikom dijelu ukras filigrana i po jedno crveno stakleno oko sa svake strane. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Korice nedostaju. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 133.*

150

JATAGAN BJELOSAPAC

druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, bakar, koralj, staklo, drvo, koža; kovanje, rezbarjenje, filigran
jatagan: 670 x 535 x 32 mm;
korice: 585 mm
HPM/PMH-018155

Držak od žute kosti, sa zaobljenim ušima. Spojnica od metala, s tragovima pozlate, ukrašena filigranom, s pet koralja i s dva crvena staklena oka. Na nastavku drška ukras filigrana s motivom kružnica. Na

listolikom ukrasu sječiva ukras filigrana i po jedno crveno stakleno oko sa svake strane. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Korice drvene, presvučene u kožu i okovane na ustima i na vršku metalom. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 134.*

151

JATAGAN BJELOSAPAC

druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, bakar, koralj, staklena pasta; kovanje, rezbarjenje, filigran, tauširanje
jatagan: 730 x 570 x 30 mm
HPM/PMH-018152

Držak od žutosmede kosti, s većim usječenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena filigranom, s četiri duguljasta okova, u koje je uložena crvenkasta masa, s jednim koraljem i s tri crvenkasta zrna.

Na nastavku drška ukras filigrana s motivom zrna. Sječivo čelično, jednobridno, ravno. Na sječivu s jedne strane srebrom tauširana ornamentika. Korice nedostaju. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 135; Šerčer, M. 1976., kat. br. 64.*

152

JATAGAN BJELOSAPAC

druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, bakar, mjed, staklena pasta, srebro; kovanje, rezbarjenje, filigran, tauširanje
jatagan: 655 x 520 x 30 mm
HPM/PMH-018150

Držak od žučkaste kosti, s manjim zaobljenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena filigranom, s osam ukrasnih zrna od svjetlije mase. Na nastavku drška s jedne strane ukras filigrana s motivom kružnica, a s druge strane jednostavna mjedena pločica s urezanim zupčastim i ravnim crtama. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. S obje strane sječiva naziru se tragovi srebrom tauširane ornamentike. Korice nedostaju. Iz bivšeg Ratnog muzeja u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 136.*

153

JATAGAN BJELOSAPAC

druga pol. 18. st. - druga pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, staklena pasta; kovanje, rezbarjenje, filigran
jatagan: 680 x 540 x 30 mm;
korice: 550 mm
HPM/PMH-000277

Držak od žučkaste kosti, sa zaobljenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena s pet ukrasnih zrna od svjetlije mase. Nastavak drška jednostavan, ukrašen dvostrukim brazdama. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Korice drvene, okovane metalom. Nađeno u Bosni. Iz zbirke dr. Josipa Fona u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 137.*

154

JATAGAN BJELOSAPAC

kraj 18. st. - prva pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, drvo, koža; kovanje, rezbarjenje
jatagan: 610 x 490 x 30 mm;
korice: 550 mm
HPM/PMH-000302

Držak od žučkaste kosti, s manjim fasetiranim ušima. Spojnica od metala, brazdana. Nastavak drška jednostavan, s tri horizontalne reljefne trake, završava u obliku polukružnice s brazdama. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s dva uska žlijeba uz hrbat. Korice drvene, presvučene u kožu i okovane na ustima i na vršku u metal. Nađeno u Bosni. Darovao Ivan Pajlok, učitelj u Zagrebu. *Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 138; Šerčer, M. 1976., kat. br. 65.*

155

JATAGAN CRNOSAPAC

kraj 18. st. - prva pol. 19. st. Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal, koža; kovanje, rezbarjenje
jatagan: 595 x 455 x 30 mm
HPM/PMH-013084

Držak od tamne kosti, s fasetiranim ušima. Spojnica od metala, brazdana. Nastavak drška jednostavan, omotan kožom, završava u gornjem dijelu sječiva u obliku polukružnice s brazdama. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s dva uska žlijeba uz hrbat.

Korice nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 139; Šerčer, M. 1976., kat. br. 66.

156

JATAGAN CRNOSAPAC

kraj 18. st. - prva pol. 19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, metal; kovanje, rezbarenje
jatagan: 730 x 585 x 30 mm
HPM/PMH-013085

Držak od tamne kosti, s većim usjećenim ušima. Spojnica od metala, brazdana. Nastavak drška jednostavan, s tri koncentrične, horizontalne, reljefne trake i s polukružnim brazdanim završetkom na dijelu sječiva. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s uskim žlijebom uz hrbat.

Korice nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 140; Šerčer, M. 1976., kat. br. 67.

157

JATAGAN CRNOSAPAC

kraj 18. st. - prva pol. 19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, mjed, drvo, koža; kovanje, rezbarenje
jatagan: 675 x 535 x 30 mm;
korice: 600 mm
HPM/PMH-013094

Držak od tamne kosti, s usjećenim ušima. Spojnica od mjedi, brazdana. Nastavak drška s tri koncentrične, horizontalne, reljefne trake i s polukružnim, brazda-

nim završetkom na dijelu sječiva. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. Korice drvene, presvučene u cijelosti u kožu, s manjim okovom na vršku.

Predao Dušan Njegovan u Zagrebu 1941. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 141; Šerčer, M. 1976., kat. br. 68.

158

JATAGAN CRNOSAPAC

1840. - 1860.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, mjed; kovanje, rezbarenje
jatagan: 745 x 600 x 35 mm
HPM/PMH-018139

Držak od tamne kosti, s usjećenim ušima. Spojnica od mjedi, s utisnutim rozetama. Nastavak drška s ukrasom rozete

u polukružnici i s linearnim ukrasom s točkicama. Na listolikom ukrasu rozete s geometrijskim oblicima. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat.

Korice nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 142.

159

JATAGAN CRNOSAPAC DALMATINSKIH DOMOBRANSKIH STRELJAČKIH ODREDA M 1869, 1888.

čelik, kost, mjed; kovanje, rezbarenje
jatagan: 740 x 600 x 30 mm
HPM/PMH-018154

Držak od tamne kosti, s većim razmaknutim, zaobljenim ušima. Uokolo čavlića s obje strane ukrasni mjedeni kolutići. Spojnica i nastavak drška kovani zajedno sa sječivom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, sa žlijebom uz hrbat. S unutrašnje strane spojnice oznake: 81.L(and).W(ehr).B(ataillon).153.

Korice nedostaju.

Predao Dušan Njegovan u Zagrebu 1941. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 143; Šerčer, M. 1976., kat. br. 69.

160

JATAGAN BJELOSAPAC

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, mjed; kovanje, rezbarenje
jatagan: 760 x 630 x 38 mm
HPM/PMH-013042

Držak od žučkaste kosti, s manjim usjećenim ušima. Nastavak drška kovan u jednom komadu sa sječivom, ukrašen ljuskastom ornamentikom ispunjenom

točkicama. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, ukrašeno graviranom stiliziranom ornamentikom u gornjem dijelu sječiva i manjom viticom prema vršku.

Korice nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 144.

161

JATAGAN BJELOSAPAC

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, mjed; kovanje, rezbarenje
jatagan: 685 x 555 x 35 mm
HPM/PMH-013044

Držak od žute kosti, s manjim usjećenim, spojenim ušima. Spojnica, nastavak drška i listoliki ukras sječiva s vegetabilnom ornamentikom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno.

Korice nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 145; Šerčer, M. 1976., kat. br. 70.

162

JATAGAN BJELOSAPAC

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, mjed, drvo, koža; kovanje, rezbarenje
jatagan: 795 x 670 x 30 mm;
korice: 720 mm
HPM/PMH-002364

Držak od žute kosti, s manjim fasetiranim ušima. Na dršku reljefne vertikalne trake. Spojnica od mjedi s precizno izvedenim baroknim ukrasom. Nastavak drška s linearnim ukrasom nastavlja se u

listoliki dio s baroknom ornamentikom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva šira žlijeba uz hrbat. Korice drvene, presvučene u kožu i okovane na tri mjesta. Na rubovima okova dekorativni niz listova. Na gornjim okovima koluti za privješanje.

Iz zbirke Kulmer.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 143; Šerčer, M. 1976., kat. br. 71.

163

JATAGAN BJELOSAPAC

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, mjed; kovanje, rezbarenje
jatagan: 855 x 725 x 35 mm
HPM/PMH-018156

Držak od žute kosti, s manjim fasetiranim ušima. Na dršku usječene vertikalne trake. Spojnica, nastavak drška i listoliki ukras sječiva od metala. Na rubu listolikog dijela jednostavan ukras. Sječivo čelično, jednobridno, ravno.

Korice nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 147.

164

JATAGAN CRNOSAPAC

kraj 18. - 19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, mjed, drvo; kovanje, rezbarenje
jatagan: 615 x 490 x 30 mm;
korice: 535 mm
HPM/PMH-000306

Držak od tamne kosti, s manjim usjećenim ušima. Spojnica jednostavna, od mjedi, kao i nastavak drška. Sječivo čelično, jednobridno, ravno. Korice drvene, presvučene u ornamentiranu mjed. Na dijelu korica s jedne strane prikaz neke fantastične ptice - paun? Sa stražnje strane korica manja ušica.

Nađeno u Bosni.

Darovao Ivan Pajlok, učitelj u Zagrebu.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 148.

165

JATAGAN S DRVENIM DRŠKOM

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, mjed, drvo; kovanje, rezbarenje
jatagan: 730 x 590 x 35 mm
HPM/PMH-009320

Držak od smeđeg drveta, s većim razmaknutim, zaobljenim ušima. Spojnica i nastavak drška kovani zajedno sa sječivom. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s grubo graviranim ornamentikom. Korice nedostaju.

Kupljeno od Vladana Desnice iz Islama Grčkog 1948. godine.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 149.

166
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, mjed, drvo, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 540 x 420 x 32 mm;
korice: 515 mm
HPM/PMH-009325

Držak od mjedi, s razmaknutim, zaobljenim ušima, ukrašen baroknim viticama. Spojnica i nastavak drška kovani zajedno sa sječivom. S vanjske strane spojnice ukras vitica. Na nastavku drška urezane dvije brazde i ukras ljustaka. Sječivo čelično, jednobridno, ravno. U gornjem dijelu sječiva vidljivi tragovi vitičaste ornamentike. Korice drvene, presvučene u ornamentiranu mjed.

Mjedene obloge drška nejednake po ornamentici i obliku ušiju. Korice oštećene. Kupljeno od Vladana Desnice iz Islama Grčkog 1948. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 150

167
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, mjed, drvo, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 710 x 575 x 30 mm;
korice: 580 mm
HPM/PMH-009324

168
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan.
čelik, mjed, drvo, koža; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 640 x 525 x 30 mm;
korice: 580 mm
HPM/PMH-003081

Držak od mjedi, s usječenim ušima. Spojnica kovana zajedno sa sječivom. Nastavak drška obložen mjedi, s trokutastom pločicom na gornjem dijelu sječiva. Svi dijelovi drška ukrašeni baroknom ornamentikom. Sječivo čelično, jednobridno, ravno. S jedne strane sječiva ukovane dvije zvijezde s nazubljenim lukom. Korice drvene, okovane ornamentiranom mjedi. Kupljeno od Vladana Desnice iz Islama Grčkog 1948. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 151; Šerčer, M. 1976., kat. br. 72.

Držak od mjedi, s usječenim ušima, ukrašen baroknom ornamentikom. Spojnica od mjedi, nastavak drška i listoliki ukras sječiva ukrašeni baroknom ornamentikom. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, sa žlijebom uz hrbat. Korice drvene, presvučene u kožu i okovane na ustima. Kupljeno od Milana Praunspergera u Zagrebu 1940. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 152.

169
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, mjed, drvo, srebro; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje, filigran
jatagan: 670 x 550 x 33 mm;
korice: 495 mm
HPM/PMH-009323

Držak od mjedi, s polukružnim ušima, ukrašen baroknom ornamentikom. Spojnica, nastavak drška i sječivo kovani zajedno. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, ukraшено u cijeloj duljini uz hrbat linearnom ornamentikom. Korice od ornamentirane mjedi.

Kupljeno od Vladana Desnice iz Islama Grčkog 1948. godine.

Jedno mjedeno uho nedostaje.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 153.

170
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, mjed, srebro; kovanje, tauširanje, lijevanje
jatagan: 645 x 530 x 30 mm
HPM/PMH-013045

Držak od mjedi, s polukružnim ušima, ukrašen baroknom ornamentikom. Na nastavku drška tri reljefne horizontalne trake. Sječivo čelično, jednobridno, zakriv-

ljeno, ukraшено s obje strane grubom srebrom tauširanom ornamentikom.

Korice nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 154.

171
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, mjed, srebro, drvo, koža; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje
jatagan: 700 x 565 x 38 mm;
korice: 600 mm
HPM/PMH-013051

Držak od mjedi, s usječenim ušima, ukrašen baroknom ornamentikom. Nastavak drška kovani zajedno sa sječivom i ukrašen motivom ljustaka s točkastim uzorkom. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s gru-

bom linearnom ornamentikom u gornjem dijelu. Korice drvene, obložene mjedenim okovom, koji je djelomično ornamentiran.

Iz Muzeja Braće Hrvatskog Zmaja u Ozlju.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 155; Šerčer, M. 1976., kat. br. 74.

172
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, mjed, srebro, drvo, koža; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje
jatagan: 620 x 495 x 30 mm;
korice: 575 mm
HPM/PMH-000305

Držak od mjedi, s usječenim ušima, ukrašen baroknom ornamentikom. Nastavak drška kovani zajedno sa sječivom. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, ukraшено uz hrbat kratkom baroknom viticom. Korice drvene, presvučene kožom. Na ustima i vršku okov od bakra.

Darovao Ivan Pajlok, učitelj u Zagrebu.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 156.

173
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan.
čelik, mjed, srebro, drvo; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje
jatagan: 650 x 530 x 30 mm;
korice: 555 mm
HPM/PMH-013046

Držak od mjedi, s polukružnim ušima, ukrašen baroknom ornamentikom. Spojnica od mjedi, ukrašana graviranim viticama. Nastavak drška od mjedi, ukrašen u gornjoj polovini brazdama, a listoliki ukras na sječivu bez dekoracije. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s grubo graviranim ornamentikom u gornjem dijelu. Korice drvene, obložene mjedenim okovom, koji je djelomično ornamentiran.

174
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, mjed, drvo; kovanje, rezbarenje, tauširanje, lijevanje
jatagan: 615 x 480 x 30 mm;
korice: 425 mm
HPM/PMH-009322

Držak od mjedi, s polukružnim ušima, ukrašen baroknom ornamentikom. Spojnica i nastavak drška kovani zajedno sa

lično, jednobridno, ravno, s jednim užim i jednim širim žlijebom uz hrbat. U gornjem dijelu sječiva gravirani ukras vitica. Korice drvene, presvučene ornamentiranom mjedi.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 157; Šerčer, M. 1976., kat. br. 75.

sječivom. Na nastavku drška tri reljefne horizontalne trake. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s graviranom ornamentikom s obje strane. Korice drvene, presvučene u ornamentiranu mjed.

Kupljeno od Vladana Desnice iz Islama Grčkog 1948. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 158.

175
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM

19. st.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, mjed, srebro, drvo; kovanje, rezbarjenje, tauširanje, lijevanje
jatagan: 720 x 595 x 35 mm;
korice: 620 mm
HPM/PMH-018167

Držak od mjedi, sa zaobljenim ušima, ukrašen baroknom ornamentikom. Nastavak drška kovan zajedno sa sječivom, ukrašen ljuskama s točkastim uzorkom. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, sa širim žlijebom uz hrbat. U gornjem dijelu sječiva gravirana ornamentika. Na hrptu sječiva ornamentika sa ćirilničnim natpisom: „K. M. x MILOŠ“ i nekoliko nejasnih znakova. Korice drvene, presvučene ornamentiranom mjedi.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 159

176
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM

19. st.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, mjed, srebro, drvo; kovanje, rezbarjenje, tauširanje, lijevanje
jatagan: 620 x 500 x 32 mm;
korice: 660 mm
HPM/PMH-018163

Držak od mjedi, sa zaobljenim ušima, ukrašen grubo izvedenom baroknom ornamentikom. Na nastavku drška gusti splet tanke mjedene žice. Sječivo čelično,

jednobridno, ravno, s nemarno izvedenom graviranom ornamentikom. Korice drvene, presvučene dijelom u metalni okov.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 160.

177
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM

19. st.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, mjed; kovanje, lijevanje
jatagan: 720 x 600 x 35 mm
HPM/PMH-018162

Držak od mjedi, s usjećenim ušima, ukrašen baroknom ornamentikom. Nastavak drška kovan u jednom komadu sa sječivom. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s nemarno izvedenom graviranom ornamentikom.

Korice nedostaju.

Potječe iz fundusa Arheološke zbirke Narodnog muzeja u Zagrebu.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 161.

178
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM

19. st.

Osmansko Carstvo, Balkan
materijal: čelik, mjed; graviranje, kovanje, lijevanje
jatagan: 640 x 510 x 35 mm
HPM/PMH-013050

Držak od mjedi, s usjećenim ušima, ukrašen baroknom ornamentikom. Nastavak drška kovan u jednom komadu sa sječivom i ukrašen reljefnim horizontalnim linijama. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s graviranom ornamentikom u gornjem dijelu.

Korice nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 12.

179
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM

19. st.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, mjed; graviranje, kovanje, lijevanje
jatagan: 685 x 570 x 30 mm
HPM/PMH-003082

Držak od mjedi, s polukružnim ušima, ukrašen baroknom ornamentikom. Spojnica i nastavak drška presvučeni u mjed. Nastavak drška proširuje se u listoliki ukras na sječivu. Svi dijelovi drška ukrašeni baroknom ornamentikom. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s jednim užim i jednim širim žlijebom uz hrbat. U gornjem dijelu sječiva s obje strane gravirana ornamentika. Na sječivu s jedne strane nejasan natpis, vjerojatno ćirilicom.

Korice nedostaju.

Kupljeno od Milana Praunspergera u Zagrebu 1940. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 173; Šerčer, M. 1976., kat. br. 76

180
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM

19. st.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, mjed; graviranje, kovanje, lijevanje
jatagan: 655 x 540 x 35 mm
HPM/PMH-009321

Držak od mjedi ukrašen baroknim ornamentima. Nastavak drška kovan u jednom komadu sa sječivom. Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s uskim žlijebom uz hrbat. U gornjem dijelu sječiva s obje strane gravirana ornamentika.

Korice nedostaju.

Kupljeno od Vladana Desnice iz Islama Grčkog 1948. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 164.

181
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM IZ KULE STOJANA JANKOVIĆA

19. st.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, mjed, drvo, koža; graviranje, kovanje, lijevanje, rezbarjenje
jatagan: 650 x 530 x 30 mm;
korice: 605 mm
HPM/PMH-009319

Držak od mjedi s usjećenim ušima, ukrašen baroknim ornamentima. Nastavak drška kovan zajedno sa sječivom. Na nastavku drška dvije poprečne reljefne trake s urezima. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. Korice drvene, presvučene u kožu, a na ustima i na vršku okovane.

Navodno potječe iz kule Stojana Jankovića u Islamu Grčkog.

Kupljeno od Vladana Desnice iz Islama Grčkog 1948. godine.
Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 165; Šerčer, M. 1976., kat. br. 77; Türkische Waffen 1982., kat. br. 113; Šerčer, M. 1983., kat. br. 113.

182
JATAGAN S MJEDENIM (?) DRŠKOM

19. st.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, metal; graviranje, kovanje, lijevanje, jetkanje, pozlata
jatagan: 890 x 745 x 35 mm
HPM/PMH-018166

Držak od metala s manjim spojenim ušima, ukrašen jetkanom i graviranom

ornamentikom vitica u pozlaćenim poljima. Nastavak drška s veoma razvedenim listolikim ukrasom i motivom pletenice na hrptu. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno.

Korice nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 166; Šerčer, M. 1976., kat. br. 78.

183
JATAGAN S MJEDENIM DRŠKOM

19. st.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, mjed; graviranje, kovanje, lijevanje
jatagan: 780 x 640 x 35 mm
HPM/PMH-018164

Držak od mjedi, s većim, razmaknutim polukružnim ušima. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno.

Korice nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 167; Šerčer, M. 1976., kat. br. 79.

184
JATAGAN BJELOSAPAC

kraj 18. – 19. st.

Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, kost, lim; kovanje, rezbarjenje, iskucavanje
jatagan: 670 x 545 x 30 mm
HPM/PMH-026483

Držak sa žučkasto-smedim koštanim oblogama, oblikovanim kao manje zaobljene uši. Spojnica drška s baroknom ornamentikom. Limeni nastavak drška napravljen naknadno. Sječivo jednobridno, zakrivljeno, s dva uska žlijeba uz hrbat. Korice nedostaju.

Sječiva jatagana

185

SJEČIVO JATAGANA

kraj 18. – 19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik; kovanje
jatagan: 725 x 615 x 43 mm
HPM/PMH-001986

Sječivo čelično, jednobridno, šire, zakrivljeno. Na nastavku sječiva tri proboja za učvršćivanje obloga drška.

Držak i korice nedostaju.

Nađeno u rijeci Kupi kod Siska.

Darovao Antun Bukvić, tehnički savjetnik, 1913. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 168; Šerčer, M. 1976., kat. br. 80.

186

SJEČIVO JATAGANA

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik; kovanje, graviranje
jatagan: 720 x 610 x 35 mm
HPM/PMH-018168

Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, sa žlijebom uz hrbat. Na sječivu grubo gravirana ornamentika. Na nastavku sječiva dvije perforacije za učvršćivanje obloga drška, a na zadebljanom dijelu nastavka drška ukras ljustaka i valovitih crta.

Korice nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 169.

187

SJEČIVO JATAGANA

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik, srebro; kovanje, tauširanje
jatagan: 580 x 500 x 32 mm
HPM/PMH-002538

Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s uskim žlijebom uz hrbat. S jedne strane sječiva vidljivi tragovi srebrom tauširanog znaka Salomonovog pečata u medaljonu. Nastavak sječiva manjkav. Nastavak drška s listolikim ukrasom sječiva sačuvan. Na listolikom ukrasu sječiva barokna ornamentika.

Korice nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 170.

188

SJEČIVO JATAGANA

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan
čelik; kovanje
sječivo: 625 x 520 x 30 mm
HPM/PMH-021922

Sječivo čelično, jednobridno, ravno, s uskim žlijebom uz hrbat. Nastavak sječiva s tri manje perforacije za učvršćivanje obloga drška.

Korice nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 171.

Prerađeni jatagani

189

JATAGAN CRNOSAPAC S RAVNIM SJEČIVOM

držak: druga pol. 18. st. – oko 1830.;
sječivo: prva pol. 18. st.
čelik, kost; kovanje, rezbarenje
nož: 765 x 625 x 35 mm
HPM/PMH-013054

Držak od tamne kosti s većim usjećenim ušima. Spojnica od metala ukrašena vegetabilnom ornamentikom, a na nastavku drška motivom ljustaka. Sječivo prerađeno iz mača paloša, čelično, jednobridno, ravno, sa dva uža i dva šira žlijeba.

Korice nedostaju. Koštani i metalni dijelovi drška dosta oštećeni. Listoliki ukras sječiva nedostaje.

U Muzej dospjelo Ostavštinom Jelačić 1937. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 172.

190

PRERAĐENI JATAGAN

držak: druga pol. 18. st. – oko 1830.;
sječivo: poč. 18. st.
čelik, srebro; kovanje, jetkanje
jatagan: 780 x 640 x 35 mm
HPM/PMH-018141

Držak od tamne kosti, s većim usjećenim ušima. Spojnica od metala, ukrašena vegetabilnom ornamentikom, a na nastavku drška motivom ljustaka. Sječivo prerađeno iz mača, čelično, dvobridno, sa širim žlijebom po sredini. S obje strane sječiva u gornjem dijelu prikaz barokne vitice, alegorička figura s mačem u ruci (Hanibal) i natpis: 'Cartago'.

Korice nedostaju.

Darovao Nikola Hribar iz Velike Gorice 1937. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 173; Šerčer, M. 1976., kat. br. 81.

191

SABLJA S JATAGANSKIM DRŠKOM

držak: druga pol. 18. st. – druga pol. 19. st.; sječivo: 18. st.
Osmansko Carstvo, Balkan, Bosna
čelik, kost, metal, koralj; kovanje, lijevanje, filigran
jatagan: 775 x 635 x 30 mm
HPM/PMH-013043

Držak od žučkaste kosti, s polukružnim ušima i rezbarenim naborima na koštanim oblogama. Spojnica od metala, s tragovima pozlate, ukrašena filigranom, s četiri okrugla i četiri duguljasta koralja. Nastavak drška ukrašen filigranom s motivom kružića, a na listolikom dijelu ukras filigrana s po jednim zrnem koralja sa svake strane. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, s dva žlijeba uz hrbat.

Korice nedostaju.

Potječe iz Zvornika.

Kupljeno do Milana Praunspbergera iz Zagreba 1940. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 174; Šerčer, M. 1976., kat. br. 82.

192

MAČ S BALČAKOM U OBLIKU JATAGANA

sječivo: prva pol. 18. st.; držak i korice: 1846.
Austrija (sječivo); Bosna (držak i korice)
čelik, kost; kovanje, lijevanje, rezbarenje, pozlaćivanje
mač: 610 x 495 x 27 mm;
korice: 542 mm
HPM/PMH-018353

Držak od žute kosti s manjim polukružnim ušima. Spojnica metalna žlijebljena. Nastavak drška jednostavan ukrašen poprečnim brazdama. S vanjske strane spojnice natpis: „MARTIČA: 1846: BOO.“ Sječivo čelično, dvobridno, fasetirano sa svake strane u tri plohe. Na sječivu ugravirano dvanaest prizora iz Starog Zavjeta o Josipu sinu Jakobovom. Prizori se nižu na licu sječiva u šest ovalnih medaljona od šireg dijela prema vršku, a na naličju od vrška prema dršku. Ispod medaljona nalaze se odgovarajući latinski tekstovi. Prizore u ovalu kao i latinske tekstove prate barokni zavoji i prepletene trake s lisnatim viticama. Na površini sječiva vide se tragovi pozlate. Korice drvene, novije obložene pocinčanim limom.

Mač je poklonio banu Josipu Jelačiću fra Grga Martić iz samostana Kreševo (između 1850. i 1852. godine). Po ostavštini Josipa Jelačića mač je 1936. godine dospio u Hrvatski povijesni muzej.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 175; Šerčer, M. Mač s prikazom legende o Josipu Egipatskom. // Vesnik Vojnog muzeja JNA, Broj 21-22. Beograd: Vojni muzej Jugoslovenske narodne armije, 1976.

193

SABLJA S JATAGANSKIM DRŠKOM

držak: 19. st.; sječivo: prva pol. 18. st.
Osmansko Carstvo, Balkan, Bosna
čelik, kost, metal, drvo; kovanje, lijevanje, rezbarenje
jatagan: 820 x 665 x 32 mm
HPM/PMH-013074

Držak od tamne kosti, s većim usjećenim ušima. Nastavak drška od drveta, učvršćen metalnom pločicom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno, ukrašeno s obje strane vegetabilnom ornamentikom.

Korice nedostaju.

Predao Vladimir Paulić, viši gradski inženjer 1941. godine.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 176.

194

DUGI NOŽ SA SJEČIVOM JATAGANA,

19. st.
Osmansko Carstvo, Balkan, Bosna.
čelik, kost, metal; kovanje, lijevanje, rezbarenje, ukucavanje
jatagan: 860 x 730 x 32 mm
HPM/PMH-000308

Držak od žute kosti, s rezbarenim ležištima za prste, valovitom glavicom i ukrasom ukucanih čavlića i kolutića. U donjem dijelu drška udubina za jezik križnice. Sječivo jatagana čelično, jednobridno, zakrivljeno.

Korice nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 177; Šerčer, M. 1976., kat. br. 84.

195

UKRASNI NOŽ SA SJEČIVOM JATAGANA

19. st.
Iran, Isfahan.
čelik; kovanje, lijevanje, graviranje
jatagan: 710 x 590 x 40 mm
HPM/PMH-011578

Držak lijevan od čelika, sa zadebljanom povijenom glavicom. Sječivo čelično, jednobridno, zakrivljeno. S jedne strane sječiva vidljivi tragovi ornamentike.

Korice nedostaju.

Bibl.: Šerčer, M. 1975., kat. br. 178; Šerčer, M. 1976., kat. br. 85.

Korice jatagana

196

KORICE JATAGANA

19. st. (?)
Osmansko Carstvo, Balkan
drvo, mjed; rezbarenje, lijevanje, iskucavanje
jatagan: korice: 580 mm
HPM/PMH-009404

Drvene korice s dva mjedena okova ukrašena iskucanim i graviranim mjedanim ukrasom.

Srednji dio korica nedostaje.

Kupljeno od Vladana Desnice iz Islama Grčkog, 1947. godine.

Usporedna tablica

Inventarni broj HPM-a	kataloški broj	Šerčer. 1975.	Šerčer. 1976.	Šerčer. 1983. (Zbirka Schwarz)
276	68	58	27	
277	153	137		
278	101	89		
279	82	70		
281	91	79	39	
282	117	106		
283	100	88	43	
284	72	62		
285	32	27	15	
286	96	84		
287	51	44		
288	46	39		
289	41	36	22	
290	26	21	11	
291	140	124		
292	138	122	62	
293	45	38		
294	66	56		
295	33	28		
296	22	17	8	
297	92	80	40	
298	144	128		
299	27	22	12	
300	17	14	6	
301	20	16-a		
302	154	138	65	
303	93	81		
304	123	112		
305	172	156		
306	164	148		
307	28	23		
308	194	177	84	
761	113	102	52	
762	2	1	1	
805	70	60		
995	148	132	63	
996	53	46		
1918	25	20	10	
1919	10	7		
1986	185	168	80	
2135	42			
2197	102	90		
2362	98	86		
2363	124	113		
2364	162	146	71	
2536	34	29	16	
2537	18	15	7	
2538	187	170		
2539	97	85		
2540	108	97	48	
2541	37	32	19	

Inventarni broj HPM-a	kataloški broj	Šerčer. 1975.	Šerčer. 1976.	Šerčer. 1983. (Zbirka Schwarz)
2542	74	64		
2804	114	103	53	
2836	49	42	23	
2837	83	71	33	
3071	86	74	35	
3072	67	57		
3073	14	11	4	
3074	115	104	54	
3075	35	30	17	
3076	107	96	47	
3077	109	98	49	
3079	149	133		
3080	31	26	14	
3081	168	152	73	
3082	179	163	76	
9316	125	114		
9317	65	55		
9318	147	131		
9319	181	165	77	
9320	165	149		
9321	180	164		
9322	174	158		
9323	169	153		
9324	167	151	72	
9325	166	150		
9404	196			
9417	57	50		
10061	136	120		
10062	146	130		
11539	85	73	34	
11578	195	178	85	
11698	128	117	59	
13040	23	18	9	
13041	12	9		
13042	160	144		
13043	191	174	82	
13044	161	145	70	
13045	170	154		
13046	173	157	75	
13047	127	116	58	
13048	55	48		
13049	19	16		
13050	178	162		
13051	171	155	74	
13052	111	100		
13053	121	110	56	
13054	189	172		
13055	95	83	41	
13056	15	12	5	
13057	80	68		
13058	30	25		

Inventarni broj HPM-a	kataloški broj	Šerčer. 1975.	Šerčer. 1976.	Šerčer. 1983. (Zbirka Schwarz)
13059	104	92		
13060	9	6		
13061	73	63	29	
13062	38	33		
13063	29	24	13	
13064	69	59	28	
13065	11	8		
13066	39	34	20	
13067	16	13		
13068	90	78		
13069	13	10	3	
13070	130	119	61	
13071	118	107	55	
13072	105	93		
13073	7	94	45	
13074	193	176		
13075	79	67	31	
13076	112	101	51	
13077	103	91	44	
13078	76	66	30	
13079	81	69	32	
13080	54	47	25	
13081	110	99	50	
13082	88	76	37	
13083	87	75	36	
13084	155	139	66	
13085	156	140	67	
13086	6	4	2	
13087	63	53		
13088	75	65		
13089	89	77	38	
13090	4	3		
13091	47	40		
13092	40	35	21	
13093	84	72		
13094	157	141	68	
13095	64	54	26	
13096	61	52		
13097	50	43		
13098	44	37		
13099	8	5		
13100	24	19		
18137	36	31	18	
18138	99	87	42	
18139	158	142		
18140	119	108		
18141	190	173	81	

Inventarni broj HPM-a	kataloški broj	Šerčer. 1975.	Šerčer. 1976.	Šerčer. 1983. (Zbirka Schwarz)
18142	145	129		
18143	116	105		
18144	94	82		
18145	126	115		
18146	143	127		
18147	120	109		
18148	139	123		
18149	56	49		
18150	152	136		
18151	52	45	24	
18152	151	135	64	
18153	122	111	57	
18154	159	143	69	
18155	150	134		
18156	163	147		
18157	148	41		
18158	3	2		
18159	141	125		
18160	137	121		
18161	59	51		
18162	177	161		
18163	176	160		
18164	183	167	79	
18165	129	118	60	
18166	182	166	78	
18167	175	159		
18168	186	169		
18169	106	95	46	
18353	192	175	83	
21920	71	61		
21921	142	126		
21922	188	171		
26483	184			
26855	134			
30554	133			
30808	1			
31262	62			37
31263	77			38
31264	78			39
31265	58			40
31266	131			41
31267	132			42
34558	60			
34600	21			
78072	135			
78073	43			
78074	5			

LITERATURA

12 vjekova Bokeljske mornarice. Beograd : Monos, 1972.

Appendini, Franjo Maria. Notizie storico – critiche sulle antichità, storia e letteratura dei Ragusei. I – II. Ragusa : dalle stampe di Antonio Martechini, 1802. – 1803.

Aralica, Tomislav. Hladno oružje – jatagani u Hrvatskoj : izložba jatagana iz privatne zbirke Tomislava Aralice i zbirke oružja Etnografskog muzeja u Zagrebu. Gornja Stubica : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske; Muzeji Hrvatskog zagorja, 1997.

Bezić-Božanić, Nevenka. Juditini dvori. Split : Književni krug, 2001.

Borus, Josef. Moderne Militärtechnik und alte Kriegswaffen in den Türkenkriegen 1663 – 1698. Rukopis. <s. a.>

Braica, Silvio. Jatagani, noževi i bodeži Etnografskog muzeja u Splitu. Split : Etnografski muzej u Splitu, 1991.

Bregovac Pisk, Marina. Zbivanja 1848.-1849. na grafičkim listovima. Katalog muzejske zbirke XXXI. Zagreb : Hrvatski povijesni muzej, 2000.

Brockhaus' Konversations=Lexikon. Leipzig : Brockhaus, 1908.

Cetinje. Zagreb : Turistkomerc, 1986.

Chevalier, J.; Gheerbrant, A. Rječnik simbola. Zagreb : Nakladni zavod Matice hrvatske, 1983.

Cimelia Croatica : iz zbirke Ive Dubravčića. Zagreb : Hrvatski povijesni muzej, 2005.

Čelebi, Evlija. Putopis, odlomci o Jugoslavenskim zemljama. Sarajevo : Veselin Masleša, 1979.

Ćurčić, Vejsil. Starinsko oružje. Sarajevo : Državna štamparija, 1926.

Das Wiener bürgerliche Zeughaus. Wien : Museen der Stadt Wien, 1977.

Die „Knabenlese“ Rekrutierung der Begabtesten. // Karlsruher Türkenbeute. <http://www.tuerkenbeute.de>. (2006-02-16).

Die Janitscharen – Eliteeinheit im osmanischen Heer. // Karlsruher Türkenbeute. <http://www.tuerkenbeute.de>. (2006-02-16).

Dollecsek, Anton. Monographie der k. u. k. österr.-ung. Blanken und Handfeuer-Waffen. Graz : Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 1970.

Dragocjenosti otomanske umjetnosti 18 – 19. st. Zagreb : Galerija Klovičevi dvori, 1999. Katalog izložbe.

Elgood, Robert. Islamic Arms and Armour. London : Scolar Press, 1979.

Filipović, Nenad. Orijentalni natpisi na hladnom oružju iz zbirke Odjeljenja za etnologiju Zemaljskog muzeja. // Glasnik Zemaljskog muzej Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Etnologija. Sv. 40/1985. Sarajevo : Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine u Sarajevu, 1985.

Fortis, Alberto. Put po Dalmaciji. <Prema izvorniku iz 1774. > Zagreb : Globus, 1984.

Franjevci na raskršću kultura i civilizacija. Blago franjevačkih samostana Bosne i Hercegovine. Zagreb : MGC, Muzejski prostor, 1988. Katalog izložbe.

Godina 1848. u Hrvatskoj. Zagreb : Hrvatski povijesni muzej, 1998. Katalog izložbe.

Grgić, Ivan. Jedno egzercirno pravilo u vojnoj krajini u Mletačkoj Dalmaciji. // Zadarska revija. 4/1958. Zadar : Matica hrvatska, Ogranak Zadar, 1958.

Grgić, Ivan. Postanak i početno uređenje vojne krajine Kninskoga kotara pod Venecijom. // Starine, knjiga 52. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1962.

Hrvatska enciklopedija. Zagreb : Naklada Hrvatskog izdavačkog bibliografskog zavoda, 1942.

Hrvatski biografski leksikon. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1998.

Hrvatski narodni preporod. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske; Muzej za umjetnost i obrt; Muzej grada Zagreba, 1985. Katalog izložbe.

Hrvatski opći leksikon. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1996.

Ivanković, Grgur Marko. Oružje i vojna oprema od 16. do 20. stoljeća : izbor iz fundusa Muzeja Slavonije Osijek. Osijek : Muzej Slavonije Osijek, 2005. Katalog izložbe.

Jeličić, Janko. Balkanske i orijentalne puške s priborom iz Zbirke oružja Hrvatskog povijesnog muzeja. Katalog muzejske zbirke XXXIV. Zagreb : Hrvatski povijesni muzej, 2001.

Karamehmedović, Muhamed A. Umjetnička obrada metala. Sarajevo : Veselin Masleša, 1980.

King Solomon's Seal. Israel Ministry of Foreign Affairs. <http://www.mfa.gov.il> (2005-12-22)

Knoll, Petar. O muslimanskoj umjetnosti u Bosni. // Most. Broj 112-113 (23-24 – nova serija), godina XXV, mart – ožujak / april – travanj 1999. Mostar : <http://www.most.ba/02324/079/htm> (2005-11-29).

Kosanović, Nikola. Natpisi i dekorativni elementi na orijentalnom hladnom oružju Muzeja Slavonije. // Osječki zbornik. Broj XIII. Osijek : Muzej Slavonije Osijek, 1971.

Kosean-Mokrau, Alfred. Der Streit um das Erbe des Pandurenobristen Franz von der Trenck. Sonderdruck aus Jahrbuch des Instituts für Deutsche Geschichte, VI 1977. Tel-Aviv, Universität Tel-Aviv, 1977.

Kosean-Mokrau, Alfred. Die gefälschten Momoiren des Pandurenobristen Franz von der Trenck. Sonderdruck aus Jahrbuch des Instituts für Deutsche Geschichte, IV 1975. Tel-Aviv, Universität Tel-Aviv, 1975.

Kreševljaković, Hamdija. Esnaf i obrti u Bosni i Hercegovini (1463-1878). // Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena. Knjiga XXX, 1. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1935.

Krmpotić, Marijan. Hrvatski jezični priručnik. Kloštar Ivanić : Agapa, 2001.

LCI. Lexikon der christlichen Ikonographie. Rom <et al.> : Herder, 1990.

Lovrić, Ivan. Bilješke o Putu po Dalmaciji opata Alberta Fortisa i Život Stanislava Sočivice. Zagreb : JAZU, 1948.

Lulić Štarić, Jasenka; Oštrić, Olga; Vojnović Traživuk, Branka. Narodne nošnje sjeverne Dalmacije. Zadar : Narodni muzej, 2005.

Mažuran, Ive. Hrvati i Osmansko Carstvo. Zagreb : Golden marketing, 1998.

Mir i dobro. Umjetničko i kulturno naslijeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda. Zagreb : Galerija Klovičevi dvori, 2000. Katalog izložbe.

Moačanin, Fedor; Valentić, Mirko. Vojna krajina u Hrvatskoj. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1981.

Muderizović, Riza ef. Jedan popis sarajevskih janjičara iz početka XIX. vijeka. // Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini XXIX/1917. Sarajevo : Zemaljska štamparija, 1918.

Od svagdana do blagdana : barok u Hrvatskoj. Zagreb : Muzej za umjetnost i obrt, 1993. Katalog izložbe.

Olesnicki, Aleksije. Duhovna služba bektashijskog reda u akindžijskoj vojsci. // Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva. Nove serije sveske XXII-XXIII, 1941-1842. Zagreb : Hrvatski državni arheološki i povijesni muzej u Zagrebu, 1943.

Ortner, M. Christian; Artlieb, Erich. Mit blankem Säbel. Wien : Heeresgeschichtliches Museum, 2003.

Peić Čaldarović, Dubravka. Slike mira : oživljena Hrvatska u vrijeme Karlovačkog mira 1699. Zagreb : Hrvatski povijesni muzej, 1999. Katalog izložbe.

Petrović, Đurđica. Prilog datiranju jatagana prema mestu izrade. // Vesnik muzeja Jugoslovenske narodne armije 3. Beograd : Muzej Jugoslovenske narodne armije, 1956.

Pojman, Julius. Illustrierter Führer durch Bosnien und die Herzegowina. Wien, Leipzig : A. Hartleben's Verlag, 1913.

Praktičar 1: Opći dio. Zagreb : Grafički zavod Hrvatske, 1971.

Praunsperger, Milan. Oružje starih Hrvata u povijesti i u narodnoj pjesmi. Zagreb : Matica hrvatska, 1943.

Rajković, Ljubinka. Zbirka jatagana vojnog muzeja JNA. // Vesnik muzeja Jugoslovenske narodne armije 1. Beograd : Muzej Jugoslovenske narodne armije, 1954.

Sänger, Reinhard. Blankwaffen. // Karlsruher Türkenbeute. <http://www.tuerkenbeute.de>. (2006-03-07).

Sänger, Reinhard. Feuerwaffen. // Karlsruher Türkenbeute. <http://www.tuerkenbeute.de>. (2006-03-07).

Schneider, Marijana. Narodne nošnje u slikarstvu i grafici XIX stoljeća. Katalog muzejskih zbirki V. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1971.

Seitz, Heribert. Blankwaffen II. Braunschweig : Klinkhardt & Biermann, 1968.

Senjski uskoci i Senjska primorska kapetanija. Senj : Gradski muzej Senj, 1990.

Sjaj zadarskih riznica. Sakralna umjetnost na području Zadarske nadbiskupije od IV. do XVIII. stoljeća. Zagreb : Muzejsko-galerijski prostor, 1990. Katalog izložbe.

Staro balkansko oružje. Split : Etnografski muzej, 1980.

Stone, George Cameron. A Glossary of the Construction, Decoration and Use of Arms and Armor... New York : Jack Russel, 1961.

Šarić, Salko. Murad Efendi u Mostaru 1858. godine : austrijski književnik i diplomat Franz Werner u službi Otomanskog carstva. // Most. Broj 110-111 (21-22 – nova serija), godina XXV, januar-siječanj / februar-veljača 1999. Mostar : <http://www.most.ba/02122/083/htm> (2006-1-27)

Šerčer, Marija. Staro oružje. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1971. Katalog izložbe.

Šerčer, Marija. Jatagani u povijesnom muzeju Hrvatske. Katalog muzejske zbirke XI. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1975.

Šerčer, Marija. Jatagane aus dem Historischen Museum von Kroatien iz Zagreb (Agram). Sonderausstellung... Graz : Landeszeughaus am Landesmuseum Joanneum, 1976.

Šerčer, Marija. Mač s prikazom legende o Josipu Egipatskom. // Vesnik Vojnog muzeja JNA. Broj 21-22. Beograd : Vojni muzej Jugoslovenske narodne armije, 1976.

Šerčer, Marija. Zbirka Dragutina Schwarz. Zagreb : Povijesni muzej Hrvatske, 1983.

Šerčer, Marija. Zbirka starog oružja obitelji Vladana Desnice. // Zadarska revija, 4-5/85. Zadar : Matica hrvatska, Ogranak Zadar, 1985.

Šerčer, M. Staro oružje od XVI do kraja XIX stoljeća. Senj : Centar za kulturu Senj, Gradski muzej Senj, Povijesni muzej Hrvatske, 1989.

Šerčer, Marija. Zbirka oružja Milana pl. Praunspergera u Hrvatskome povijesnome muzeju. // Muzeologija 32 (1995). Zagreb : Muzejski dokumentacijski centar, 1995.

Šerčer, Marija. Izložba „Balkanske i orijentalne puške s priborom“ u Hrvatskom povijesnom muzeju s osvrtom na skupinu „dalmatinskih pušaka“. // Informatica museologica 33/2002, 1/2. Zagreb : Muzejski dokumentacijski centar, 2002.

Šišić, Ferdo. Pregled povijesti hrvatskoga naroda. Zagreb : Matica hrvatska, 1975.

Škaljić, Abdulah. Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku. Sarajevo : Svjetlost, 1985.

Türkische Waffen aus dem Historischen Museum von Kroatien. Zagreb. Eisenstadt : Burgenländisches Landesmuseum, 1982.

Varaždinski generalat. Varaždin : Gradski muzej Varaždin, 2005.

Vojna enciklopedija. Beograd : Redakcija vojne enciklopedije, 1972.

Vojna krajina, povijesni pregled – historiografija – rasprave. Zagreb : Liber, 1984.

Yücel, Ünsal. Islamic Swords and Swordsmiths. Istanbul : O. I. C. Research Centre for Islamic History, Art, and Culture IRCICA, 2001.

Kazalo osobnih imena

A

Abdelumin, vlasnik jatagana 78
Abdi, vlasnik jatagana 95
Abdija, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 85, 98
Abdija, vlasnik jatagana 74, 85
Abdulgani, vlasnik jatagana 74
Abdul(l)ah, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 93, 94
Agan (Husejn), majstor oružar (craftsman) 66, 67, 87
Agan, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 75, 76, 86, 98
Agan, vlasnik jatagana 75
Agricola 28, 29
Ahmed III., sultan 56, 57
Ahmed, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 73-75, 78, 88, 101, 103
Ahmed, vlasnik jatagana 81, 85-87, 91, 96, 101, 102
Alah, bog 10, 11, 64, 66, 73, 74, 76-79, 81-90, 94-96, 98, 100, 103
Ali, Mohammed's son-in-law 11, 65
Ali, vlasnik jatagana 80, 81, 84, 90
Alija, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 80, 81, 83, 85, 95, 97
Alija, Muhamedov zet 10, 64, 80, 92, 94
Alija, vlasnik jatagana 93-95, 103
Allah, God, 65, 67
Amruš, Milan 83
Appendini, Franjo Maria 40, 41, 50, 51
Arif, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 99
Arrigoni, Francesco 50, 51

B

Bekir, vlasnik jatagana 96, 100
Beyer, Charles 50, 51
Bog 18, 56, 64, 76, 78, 81, 82, 99, 103
Boué, Ami 28, 31
Breton, M. 50, 51
Bukvić, Antun 114

C

Carrara, Frano 12, 31, 50, 51
Casartelli, vidi Dilber, Adela
Cassas, Louis-Francois 50, 51
Clarot, Johann Baptist 50, 51
Creator, vidi Al(l)ah

Č

Čelebi, Evlija 30, 31

D

Debernus, jedan od sedmorice spavača u spilji kod Efeza 80, 84-86, 89, 98, 102, 103
Decije, rimski car 64, 67
Dede (Dedich) Mitrović Janković, obitelj (family) 68, 69
Dervish basha 67
Derviš baša 66, 82
Desnica, obitelj (family) 68, 69
Desnica, Vladan 89, 102, 106, 110, 112, 113, 115
Dilber (rod. Casartelli), Adela 78
Dilber, Ivan 78
Dilber, obitelj (family) 68, 69
Dolenec, Irislav 74, 83, 104
Döring, Julius 50, 51
Duić, Ivan 28, 31
Du'l-fikar, sablja (sabre) 10, 11

E

Elegović, Marko 28, 31
Emin, vlasnik jatagana 89
Engelbrecht, Martin 49, 50, 51

F

Fabijan, Eugen 90
Famous, vidi Al(l)ah
Fašković, Omer 66, 67, 85
Ferid, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 100
Filipović, barun Josip 68, 69, 78, 79
Focosi, Roberto 12, 31
Fon, Josip 68, 69, 79, 83, 84, 92, 95, 97, 107
Fortis, Alberto 38, 39, 40, 41, 50, 51
Füller, F. 14, 15, 30, 50, 51

G

Gaj, Ljudevit 105
Geissler, Christian Gotfried Heinrich 13, 26, 41, 50, 51
Glavan, Marijan 94
Glorious, vidi Al(l)ah
God 19, 65
Goebel, Carl 44, 50, 51
Goršetić, M. 105
Grabovac, Filip 34, 37

H

Hacquet, Baltazar 13, 26, 41, 50, 51
Hadži-Bektaš-Velija 19
Hajdar, vlasnik jatagana 83
Hanibal 114
Hasan, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 69, 86-88, 95, 100

Hasan, vlasnik jatagana 83, 84, 86, 91, 93, 101
Hasan, Muhamedov unuk 10
Hassan, Mohammed's grandson 11
Hazreti Ilijas, *melek* (anđel) 76
Hiecke, Josef 45
Hribar, Nikola 83, 114
Husein, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 69, 73, 78, 80, 92, 94, 100, 101, 102
Husein, vlasnik jatagana 73, 75, 78, 87, 89, 94, 103

Husejn, Muhamedov unuk 10
Husein, Mohammed's grandson 11

I

Ibrahim zade, vlasnik jatagana
Ibrahim, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 69, 73, 74, 76, 81, 82, 84, 87, 89, 90, 91, 94, 96, 103
Ibrahim, vlasnik jatagana 73, 80, 85, 92, 96

J

Josip, sin Jakobov 115
Jakovlić, Vlasta 68, 69, 78
Janković, obitelj (family) 68, 69
Janković, Stojan 113
Janus Pannonius 50, 51
Jelačić, Josip 115
Jelačić, ostavština 114
Jožinec, Biserka 104
Jugurčić, Marija 77
Jusuf, vlasnik jatagana 76

K

Kanilić, Marko 28, 31
Kefestatayus, jedan od sedmorice spavača u spilji kod Efeza 80, 84-86, 89, 98, 102, 103
Kitmir, ime psa sedmorice spavača u spilji kod Efeza 80, 84-86, 89, 98, 102, 103
Knoll, Petar 62, 63
Kreševljaković, Hamdija 20, 21
Krilić, Marko 28, 31
Kulmer, barun Miroslav 96
Kulmer, obitelj 96, 102, 109

L

Laszowsky, Emilij 68
Leard, Joseph 50, 51
Leclerc, kapetan 22, 25
Lovrić, Ivan 38, 40, 41, 50, 51
Lutfo 104
Lutvo 104

M

Mahmud II., sultan 24, 25, 56, 57
 Maria Theresa, Queen 51
 Marija Terezija, kraljica i carica 50
 Marmont, Auguste Frédéric Louis Viesse de 22, 25, 40
 Matić, fra Grga 115
 Medunić, Josip 89
 Mehmed II the Conqueror 57
 Mehmed II. Osvajač, sultan 56
 Mehmed, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 69, 74-77, 80-84, 86, 90, 91, 93, 94, 96, 97, 99
 Mehmed, vlasnik jatagana 74, 77, 79, 81, 85, 86, 89, 90-92, 97, 98, 101
 Mekselina, jedan od sedmorice spavača u spilji kod Efeza 80, 84-86, 89, 98, 102, 103
 Mernus, jedan od sedmorice spavača u spilji kod Efeza 80, 84-86, 89, 98, 102, 103
 Meslina, jedan od sedmorice spavača u spilji kod Efeza 80, 84-86, 89, 98, 102, 103
 Meteljko, Ivan 84
 Miletić, fra Augustin 28, 31
 Miloš, K. M. 66, 67, 112
 Mitrović Janković, obitelj (family) 68, 69
 Mohammed, Prophet 65
 Moses, Š. 73, 99
 Muhamed Usururi zade, vlasnik jatagana 75
 Muhamed, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 77
 Muhamed, Prorok 10, 62, 64, 77, 78, 81-83, 89, 91
 Muhamed, vlasnik jatagana 74, 104
 Muharem, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 86
 Muić, Nikola 103
 Mumin, vlasnik jatagana 87
 Mumin, majstor oružar 78
 Murat I., sultan 16, 17
 Murat, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 79, 81
 Musa, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 74
 Mustafa, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 69, 76, 77, 79, 83-85, 87, 98, 100, 103
 Mustafa, vlasnik jatagana 79, 81, 89, 90, 93-97, 99

N

Nuh, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 80

Numan, vlasnik jatagana 74
 Nutko 104

NJ

Njegovan, Dušan 108

O

Okayuz, Tefvik 56, 57
 Omar, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 104
 Omer Bešir, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 82
 Omer, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 77, 89, 90
 Omer, vlasnik jatagana 79, 82, 85, 87, 88, 95, 104
 Orhan, sultan 16, 17
 Orlić, Vladimir 81,
 Osman, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 74, 90, 93-97, 104
 Osman I., sultan 16, 17
 Osman, vlasnik jatagana 76-78, 82-84, 88, 89

P

Pajlok, Ivan 81, 85, 90, 96, 97, 100, 106, 107, 109, 111
 Paulić, Vladimir 115
 Pavlović, Lovro 28, 31
 Petrović, Đurđica 56, 57
 Praunspurger, Milan pl. 68, 69, 76, 78, 80, 85, 88, 93, 100, 103, 110, 113, 114
 Prophet 21, 65
 Prorok 20, 64
 Putić, Paula 78

R

Rajković, Ljubinka 56, 57
 Ramo, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 83, 84
 Republic of Turkey 57
 Republika Turska 56

S

Salih, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 69, 88, 92, 93, 101
 Salih, vlasnik jatagana 73, 75-77, 80-84, 88, 93
 Salomon, kralj 12, 64, 73, 75, 76, 81, 90-93, 95, 97, 99-103, 114
 Saznus, jedan od sedmorice spavača u spilji kod Efeza 80, 84-86, 89, 98, 102, 103
 Schiller, Friedrich 48, 49
 Schwarz, Dragutin 68, 69, 87, 88, 91, 92, 103, 104
 Schwarz, Ivan 68, 69

Schwarz, Mara 87, 88, 91, 92, 103, 104

Sejjid derviš Ismail, vlasnik jatagana 103

Selim, vlasnik jatagana 92
 Shoberl, Frederic 50, 51
 Slavni, vidi Alah
 Solomon, King 13, 65
 Staničić, Stanko 68, 69, 87
 Staničić-Musić, Josip 68, 69, 87
 Stojanović, Mijo 81
 Stvoritelj, vidi Alah
 Subhan, vidi Alah
 Suleiman II the Magnificent 29
 Sulejman II. Veličanstveni, sultan 28
 Sulejman (Suleiman), kralj, vidi Salomon (Solomon)
 Sulejman, vlasnik jatagana 76, 92

Š

Šaban, vlasnik jatagana 88,
 Šercer, Marija 6-9, 20, 21, 56-63, 66, 67, 70, 71
 Šimić, Grgo 28, 31
 Šuput, Mile 86, 106

T

Tadić, harambaša 68, 69, 96
 Takač, Josip 84
 Terček, Lj. 87
 Trenk (Trenck), barun Franjo 48-50,
 Trenk (Trenck), Friedrich 48, 49

U

Uzun Salih, majstor oružar (craftsman) 66, 67, 96

V

Valerio, Theodore 34, 48
 Valvasor, Johann Weichhard 48, 49
 Vitos, Eva 79
 Vječni, vidi Alah
 Vujić, Tomislav 73

Y

Yemliha, jedan od sedmorice spavača u spilji kod Efeza 80, 84-86, 89, 98, 102, 103

Z

Zikmundowky, Rudolf 75, 79
 Zulfikar (Zulfiqar), sablja 10, 11, 64, 65, 80, 92, 94
 Zutz, Joseph 50, 51

Ž

Ždralović, Muhamed 6, 7, 10, 11

Kazalo zemljopisnih, vjerskih i etničkih pojmova**A**

Adriatic 33, 35, 45
 Adriatic zone 33
 Africa 15
 Afrika 14
 Albanci 50
 Albania 7, 71
 Albanians 51
 Albanija 6, 70
 Algeria 47
 Alžir 46
 Amasija 66, 67, 80
 Anatolia 19
 Anatolija 18
 Armenia 15
 Armenija 14
 Asia Minor 15, 29
 Augsburg 49
 Austria 27, 31, 39, 45, 47
 Austrian Government 39
 Austrian Military Border 27, 43
 Austrija 30, 38, 44, 46, 115
 Austrijanci 38
 Austrians 39
 Austrijska Carevina 44
 Austro-Turkish Military Border 11, 35

B

Bakar 86, 106
 Balkan 6, 10, 14, 16, 26, 27, 38-40, 54, 56, 62, 63, 73-115
 Balkan countries 7
 Balkan peninsula 17
 Balkan population 17
 Balkans 7, 11, 15, 17, 27, 43, 55, 57,
 Balkanske zemlje 6
 Balkanski poluotok 16
 Banovina Hrvatska 68
 Baška Voda 68, 69, 87
 Beč 6, 42, 44, 45, 48, 52
 Bektashis 19
 Bektašije 18
 Beograd 51, 57
 Beograd 52, 56
 Bizant 26
 Boka (Kotorska) 51
 Bokelji 50
 Border 45, 47, 49
 Bosna 18, 20, 22, 26, 28, 30, 32, 42, 44, 46, 56, 62, 68, 78, 79, 81, 83-86, 89, 90, 92, 94, 95, 97, 100, 104-107, 109, 114, 115
 Bosna i Hercegovina 16, 24, 26, 28, 30, 34, 36, 38, 54, 70

Bosnia and Herzegovina 17, 25, 27, 29, 31, 33, 35, 37, 39, 55, 59, 71
 Bosnia 19, 21, 25, 27, 31, 33, 39, 45, 47, 57, 63, 69
 Bosniaks 21, 29
 Bošnjaci 20, 28
 Bratislava 25
 Brinje 90
 Buda 52, 53
 Budapest 7
 Budimpešta 6
 Bugarska 70
 Bugojno 68, 69, 78
 Bulgaria 71
 Bursa 18, 19
 Byzantium 29

C

Carigrad 18, 20, 24, 26, 46, 52, 56
 Carstvo (Osmansko) 14, 18, 22, 28, 56
 Cartago 114
 Catholic 29, 55
 Chichi 43
 Christians (Christian population) 19, 29, 39, 43, 55, 67
 Craina 42, 43
 Cres 38, 39
 Crna Gora 38, 70
 Crnogorci 50
 Croatia 27, 33, 39, 43, 45, 47, 51, 57
 Croatian area 9
 Croats 29, 51

Č

Čajniče 30, 31

Ć

Ćići 42

D

Dalmacija 22, 26, 30, 34, 38, 40, 46
 Dalmatia (Dalmatie) 25, 26, 33-35, 37, 39, 41, 47
 Dalmatians 51
 Dalmatinci 26, 50
 Dalmazia 12, 31
 Dervishes 19, 67
 Derviški red 18, 66

Dinaric zone 33
 Dinarska zona 32
 Drežnik 68, 69, 94, 96
 Dubrovačka Republika 26
 Dubrovčani 50
 Dubrovnik 26, 27, 30, 31, 38-41, 51
 Dubrovnik Republic 27
 Dunav, rijeka 38

E

Ederna 18, 19
 Efez 64, 80, 84-86, 89, 98, 102, 103
 Empire (Austrian) 45, 51
 Empire (Ottoman) 17, 23, 27, 29, 31, 39, 57, 71
 Ephesus 67
 Europa 6, 14, 16, 22, 26, 30, 52, 54, 64
 Europe 7, 15, 17, 23, 27, 31, 53, 55, 65

F

Foča 26-28, 30, 31, 33, 58, 59
 Fojnica 26-29, 31
 Franciscans 29
 Francuzi 22, 46
 Franjevci 28
 French 25, 47
 French Government 39

G

Glina 44, 47
 Gospić 44, 45, 47
 Granica 46, 48
 Graz 6, 7
 Grci 16, 50
 Grčka 6, 70
 Greece 7, 71
 Greeks 17, 51

H

Hercegovci 20
 Hercegovina 32
 Hercegovina 33
 Hercegovinians 21
 Herceg-novi 58, 59
 Hrvati 28, 50
 Hrvatska 26, 30, 32, 38, 42, 44, 46, 56
 Hungary 27, 33, 39

Iliri 50
 Ilirske provincije 40
 Illyrian Provinces 41
 Illyrians 51
 Illyrier 13, 26, 41
 Imočani 50
 Imotski 30, 32, 33, 51
 Isusovci 40
 Islam Grčki 68, 69, 89, 102, 106, 110, 112, 113, 115
 Istanbul 16, 17, 20, 23
 Istanbul 19, 21, 25, 31, 47, 51, 53, 57
 Istra 38
 Istria 39
 Italija 38
 Italy 39

J

Jadran 44
 Jadranska obala 32, 34
 Jadranska zona 32
 Jesuits 41
 Jews 55
 Jugoslavija 56, 70

K

Kaba (Kaaba) 66, 67
 Karlobag 44, 47
 Karlovac 44, 45, 47
 Karlowitz 43
 Karlsruhe 6, 7, 10, 11
 Kaštela 51
 Kaštelani 50
 Katolici 28, 54
 Klis 38, 39
 Konavle 12, 51
 Konavljani 12, 50
 Konjic 30, 31
 Korčula 34, 35
 Kostajnica 44, 47
 Kostajnica, manastir 68, 69, 87
 Kotor 58, 59
 Krajina 44, 45, 47
 Kraljeva Sutjeska 28, 29
 Kreševo 28, 29, 31, 68, 69, 115
 Krivošanin 31
 Krivošije 31
 Kršćani 28, 38, 42, 54, 64
 Kupa, rijeka 42, 43, 52, 53, 68, 69, 114

L

Leipzig 13, 26, 41
 Ličani 41, 50
 Lika 41, 51, 68, 69, 103
 Livno 30, 31

M

Macedonia 71
 Mađarska 38
 Maghreb 15
 Magreb 14
 Makarani 50
 Makarska 15, 30, 32-35, 51, 87
 Makarsko primorje 30, 32
 Makedonija 70
 Mala Azija 14, 28
 Mecca 67
 Meka 66
 Military Border 39, 45, 69
 Mirkovci 79
 Mlečani 38
 Mletačka Dalmacija 34, 36, 38, 42
 Mletačka Republika 30, 32, 34, 36
 Mletci 26
 Mohač 38
 Mohach 39
 Monarchie Autrichienne 48
 Montenegro 39, 51, 71
 Morlachs 39, 51
 Morlak, Morlaci 38, 50
 Mostar 30, 33
 Muslimani 16, 54
 Muslims 17, 19, 21, 55

O

Orient 15
 Orthodox 29, 39, 55
 Osijek 40, 41, 50, 51, 52, 60, 61
 Osmanlije 24, 26, 28, 30, 32, 38, 40, 48, 52
 Osmanly dynasty 17
 Osmanska država 14, 16, 28
 Osmansko Carstvo 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 30, 38, 44, 48, 54, 56, 70, 73-115
 Osmansko-tursko Carstvo 6
 Otočac 48
 Ottoman Turk centres 7
 Ottoman Empire 7, 15, 17, 21, 25, 31, 35, 45, 49, 55, 57, 71
 Ottoman State 29
 Ottomans 27, 29, 39, 43, 49, 53
 Ozalj 94, 111

P

Panonska zona 32
 Pannonian zone 33
 Paris 34, 48
 Pelješac 34, 35
 Petrinja 44, 47
 Podgora 32, 33
 Poland 7
 Poljaci 38
 Poljska 6

Posavina 45

Porte, Porta 19, 25
 Požarevac 42, 43
 Požun 22
 Pravoslavni 28, 54
 Prijedor 66, 67, 94, 95
 Primišalj 68, 69, 103
 Primorje, nahija 30, 33
 Prizren 58, 59,

R

Ragusa 27, 40, 41
 Rakovica 68, 69, 94
 Rashans 43
 Rašani 42
 Republic (Venetian) 35
 Republika (Mletačka) 34, 36,
 Risan 58, 59
 Rogaška Slatina 68, 69

S

Samobor 68, 69
 Sarajevo 24, 25, 30-33, 46, 47, 52, 53, 58, 59, 66, 99, 104
 Sava, rijeka 38, 44, 47
 Senj 38, 39, 44, 45
 Serbia 71
 Serbs 43, 51
 Sinj 14, 41, 51
 Sinjani 38, 50
 Sisak 52, 53, 68, 69, 73, 99, 114
 Skopje (Skoplje) 58, 59
 Slankamen 52, 53
 Slaven 13, 26, 41
 Slavonci 50
 Slavonia 43, 45, 48, 49, 51
 Slavonian 51
 Slavonija 42, 44, 48, 50
 Slavonska Požega 73
 Split 26, 27, 40, 41, 50-52
 Srbi 42, 50
 Srbija 70
 Srebrenica 26, 27
 Sremski Karlovci 42
 Stamboul 25, 27
 Studenice 68, 69
 Susedgrad 104
 Svištov (Svishtov) 46, 47

Š

Šibenik 34

T

Tatari 38
 Travnik 28, 31, 58, 59
 Tučepi 32, 33

Turci 16, 20, 32, 34, 36, 38, 42, 44, 50
 Turkey 7, 15, 27, 29, 31, 33, 43
 Turks 35, 37, 39, 43, 45, 51
 Turska 6, 14, 28, 42
 Tursko-austrijska granica 10
 Tursko-mletačka granica 10

U

Ugarska 26, 30
 Užice 58, 59

V

Varaždin 50, 51
 Varaždinci 50
 Varaždinian 51
 Vareš 28, 31
 Velebit 38, 39, 44, 47

Velika Gorica 83, 114
 Venetian/Dalmatian-Turkish Military Border 11
 Venetian Dalmatia 35, 37, 39, 43
 Venetian Republic 35, 37
 Venetian-ruled Dalmatian Military Border 27
 Venetians 39
 Venice 27, 31, 33
 Versailles 46, 47
 Vienna 7, 44, 45, 49, 51, 53
 Vinkovci 77
 Visoko 26, 27
 Vlachs 39, 43
 Vlah, Vlasi 38, 42
 Vojna krajina 26, 42, 44, 68
 Vrgorac 30, 32, 33

W

Wenden 13, 26, 41

Y

Yugoslavia 7, 59, 71

Z

Zadar 12, 14, 26, 27, 30, 31, 38, 44, 47
 Zagreb 50, 51, 68, 69, 74-81, 83-85, 87-114
 Zaostrog 32, 33
 Zemun 84
 Zenta 52, 53
 Zvornik 68, 69, 114

Ž

Židovi 54
 Žuta Lokva 44, 47

Hrvatski povijesni muzej
Katalog muzejskih zbirki XLI.
Zbirka jatagana u Hrvatskom povijesnom muzeju u Zagrebu

Nakladnik
Hrvatski povijesni muzej
Matoševa 9, Zagreb

Za nakladnika
Ankica Pandžić

Autorica kataloga
Dora Bošković

Prijepis, transkripcija, prijevod i datiranje arabičkih natpisa
Prof. dr. Muhamed Ždralović

Recenzent
Prof. dr. Muhamed Ždralović

Fotografije
Igor Brzoja
Miljenko Gregl
Aleksandar Korca
Elizabeta Wagner

Digitalna obrada fotografija
Miljenko Gregl
Elizabeta Wagner

Grafičko oblikovanje kataloga, plakata i pozivnice
Miljenko Gregl

Lektura
Silvija Brkić

Prijevod na engleski
Graham McMaster

Kazala i korektura
Jelena Balog

Prijelom teksta i tisak
Denona d. o. o., Zagreb

Naklada
500 komada

Katalog je financiran sredstvima Ministarstva kulture
Republike Hrvatske i
Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i šport, Zagreb.

Copyright © Hrvatski povijesni muzej

Izložba
Jatagani u Hrvatskom povijesnom muzeju

Autori koncepcije izložbe
Dora Bošković i Tihomir Milovac

Oblikovanje postava izložbe
Tihomir Milovac

Muzejski pedagog i odnosi s javnošću
Andreja Smetko

Tehnički postav izložbe
Hrvatski povijesni muzej

Izrada video materijala i animacija za izložbu
Kenges d. o. o.

*Grafičko oblikovanje i digitalna priprema za izradu
panoa i aplikacija*
Bacrach & Krištofić

Glas i lik ustupila je glumica Linda Begonja.

Na izložbi korišteni isječci iz filma *Konjanik*
Branka Ivande, te prizori sa *Sinjske alke*
Hrvatske televizije.

Restauratorski i konzervatorski radovi
Rudolf Šarić
Mirana Jušić Šinik
Antun Škreblin

Organizator i nosilac projekta
Hrvatski povijesni muzej, Zagreb

Izložba je održana u Hrvatskom povijesnom muzeju,
Matoševa 9, Zagreb

Vrijeme trajanja: lipanj – listopad 2006.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 069(497.5 Zagreb).5:623.444>(064)
069(497.5 Zagreb).02:94>(064)
623.444.6(497.5)(064)

HRVATSKI povijesni muzej (Zagreb)
Zbirka jatagana u Hrvatskom povijesnom
muzeju = The yatagan collection of the
Croatian History Museum, Zagreb / Dora
Bošković ; <prijevod na engleski Graham
McMaster ; transkripcija, prijevod i
datiranje arabičkih natpisa Muhamed
Ždralović ; fotografije Igor Brzoja ... et
al.>. - Zagreb : Hrvatski povijesni muzej,
2006. - (Katalog muzejskih zbirki ; 41)

Tekst usporedo na hrv. i engl. jeziku. -
Bibliografija. - Kazala.

ISBN 953-6046-33-4

1. Bošković, Dora
I. Hrvatski povijesni muzej. Zbirka
jatagana (Zagreb) -- Katalog izložbe
II. Oružje -- Muzejske zbirke -- Hrvatska

460621020